

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE ULUSAL GAZETELERİN 5781 SAYILI BASIN KANUNU’NA BAKIŞI

Yüksek Lisans Tezi

BUŞRA ERİMLİ

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE ULUSAL GAZETELERİN 5781 SAYILI BASIN KANUNU’NA BAKIŞI

Yüksek Lisans Tezi

BUŞRA ERİMLİ

Tez Danışmanı

PROF. DR. HÜSEYİN EMRE BAĞCE

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi BUŞRA ERİMLİ'nin TÜRKİYE'DE ULUSAL GAZETELERİN 5781 SAYILI BASIN KANUNU'NA BAKIŞI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27.05.2016 tarih ve 2016-19/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ...10...06...2016

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1. Tez Danışmanı	Prof. Dr. HEMRE BAĞCE	
2. Jüri Üyesi	Doç. Dr. MEHMET ÖZÇAĞLAYAN	
3. Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. GÖKSEL AYMAZ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	:Buşra Erimli
Anabilim Dalı	:Gazetecilik
Programı	:Genel Gazetecilik
Tez Danışmanı	:Prof. Dr. Hüseyin Emre Bağce
Tez Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans – Haziran 2016
Anahtar Kelimeler	:Basın Kanunu, Basın, 5781 Sayılı Kanun, Türkiye

ÖZET

TÜRKİYE’DE ULUSAL GAZETELERİN 5781 SAYILI BASIN KANUNU’NA BAKIŞI

Bu çalışmada, Basın Kanunu ile ilgili haber ve köşe yazıları şekil ve içerik yönünden incelenerek, basının yeni Basın Kanunu’nu nasıl anlamlandırdığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk kısmında basın özgürlüğü ve basın hukuku tarihsel - kavramsal bir çerçevede ele alınarak, basın özgürlüğü ve basın hukuku ile ilgili hem uluslararası alanda hem de Türkiye’de yaşanan gelişmelere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, AB sürecinde basın özgürlüğü adına eski Basın Kanunu’nda yapılan değişiklikler ele alınıp, yeni Kanun ile ilgili çalışmalara değinildikten sonra, Kanun hazırlığı sürecinde basın ve basın dışındaki örgütler ve kuruluşların yeni Kanunla ilgili talep ve görüşlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Kanun yasalaştıktan sonra Kanunun getirdiği değişiklikler ve Kanuna yöneltilen eleştiriler doğrultusunda talep ve görüşlerin değerlendirilip değerlendirilmediği ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, ulusal gazetelerin haber ve köşe yazılarında Basın Kanunu’nu nasıl sunduğu incelenmiştir. Araştırmada örneklem olarak Hürriyet, Sabah, Zaman, Türkiye, Yeni Şafak, Milli Gazete, Yeniçağ, Cumhuriyet, Radikal ve Birgün gazetesi olmak üzere farklı toplumsal görüşlere hitap eden on ulusal gazete seçilmiştir. Basın Kanunu’nun 9 Haziran

2004 tarihinde Mecliste görüşölüp kabul edilmesi ve 26 Haziran 2004 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesi nedeniyle on ulusal gazetenin Haziran ayı 2004 yılında yayınladıkları konuyla ilgili haber ve köşe yazıları arşiv taraması ile taranmıştır. Bu bölümde haber ve köşe yazılarının öncelikle metinsel incelemesi yapılarak, ulusal gazetelerin Kanuna yaklaşımı ele alınmıştır. Daha sonra ise gazetelerin habere verdiği değer araştırılmıştır.

Son bölümde, bulgular değerlendirilerek, ulusal gazetelerin Basın Kanunu ile ilgili tutumları ve nedenleri üzerinde durulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	:Buşra Erimli
Field	: General Journalism
Programme	: Journalism
Supervisor	:Professor Hüseyin Emre Bağce
Degree Awarded and Date	:Master – June 2016
Keywords	:Press Law, Press, Law No. 5781, Turkey

ABSTRACT

APPROACHES OF NATIONAL NEWSPAPERS IN TURKEY ON NEW MEDIA LAW NO. 5187

In this study, the news reports and articles about the Press Act were examined in terms of form and content to reveal how the press interprets the new Press Law in an effort.

The first part of the study addresses the press freedom and the press law within a historical-theoretical framework and mentions the developments of press law both domestically and internationally.

In the second part, changes made in the previous Press Act in the name of press freedom during the EU membership process are addressed and the demands and opinions of the press and non-press organizations and institutions from and on the new Act are investigated during the preparation of the Act after referring to the studies on the new Act. It is revealed if the demands and opinions are evaluated in accordance with the changes brought about by the Act and the criticism of the Act after having been put into effect.

In the third part, how the Press Act was presented in the news reports and articles in national newspapers. The sample of the research is composed of ten national newspapers that address different social opinions: Hürriyet, Sabah, Zaman, Türkiye, Yeni Şafak, Milli Gazete, Yeniçağ, Cumhuriyet, Radikal and Birgün. Since the Press Act was negotiated and accepted

by the Assembly on 9 June 2004 and put into effect on 26 June 2004, the news reports and articles published in those ten newspapers in June 2004 were reviewed with an archive review. In this part, the textual study of the news reports and the articles is performed, and the national newspapers' approach towards the Act is addressed. Next, the value attached to the news by the newspapers is investigated.

In the last part, the findings are evaluated, and the attitudes of the newspapers towards the Press Act and the reasons are emphasized.

ÖNSÖZ

Basın özgürlüğü hem ulusal hem uluslararası alanda yasal güvence altına alınmış olmasına rağmen, basının verdiği özgürlük mücadelesi devam etmektedir. Türkiye 2000’li yıllardan itibaren bir yandan basın mevzuatında iyileştirme gerçekleştirirken diğer yandan, özellikle 2006 yılından sonra basın özgürlüğünde gerileme yaşamıştır. Günümüzde de Türkiye’de basın özgürlüğü tartışmaları güncelliğini korumaktadır. Bu ortamda basın özgürlüğünü sağlamak amacıyla hazırlanan ve kabul edilen 5187 sayılı Basın Kanunu’nun getirdiği değişiklikler, Kanuna yönelik eleştiriler ve basının Kanunu nasıl anlamlandırdığını araştırmak, mevzuattaki iyileştirmelere rağmen yaşanan gerilemenin kaynağına ışık tutacaktır.

Çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Doç. Dr. H. Emre Bağce, değerli görüşlerini benimle paylaşan ve tezimin gelişmesine katkıda bulunan Doç. Dr. Mehmet Özçağlayan ve Yrd. Doç. Dr. Göksel Aymaz’a, bana her konuda destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Buşra ERİMLİ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE HUKUKU ÜZERİNE TARİHSEL-KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

A. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE BASIN HUKUKU	5
1. Basın Özgürlüğünün Tarihsel Gelişimi	9
2. Uluslararası Anlaşmalarda Basın Özgürlüğü	15
B. TÜRKİYE’DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	17
1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	17
2. Tek Parti Dönemi.....	21
3. Çok Partili Dönem	25
4. 2000 Yılından Günümüze.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ BASIN KANUNU: GÖRÜŞLER, DEĞİŞİKLİKLER VE ELEŞTİRİLER

A. AB SÜRECİNDE BASIN KANUNUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	39
1. Eski Basın Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler.....	40

2. 2000 Yılından İtibaren Yeni Basın Kanunu Çalışmaları	43
B. YENİ BASIN KANUNU'NA YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLER.....	47
1. Basın Örgütlerinin ve Kuruluşlarının Görüş ve Önerileri	48
2. Basının Dışındaki Örgütlerin ve Kuruluşların Görüş ve Önerileri.....	53
a. Akademisyenlerin Görüş ve Önerileri	53
b. Kanun Tasarısı Görüşmelerinde Sunulan Görüş ve Öneriler	58
C. YENİ BASIN KANUNU'NUN GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER	61
1. Yayın Rejimiyle İlgili Değişiklikler	61
2. Basında Sorumluluk, Cevap ve Düzeltme Hakkıyla İlgili Değişiklikler.....	63
3. Basında Uygulanacak Cezalarla İlgili Değişiklikler	64
D. YENİ BASIN KANUNU'NA YÖNELİK ELEŞTİRİLER	66
1. Basın Örgütlerinin ve Kuruluşlarının Eleştirileri	66
2. Basın Dışındaki Örgütlerin ve Kuruluşların Eleştirileri	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASIN KANUNU'NUN GAZETELERDEKİ SUNUMU

A. HABER DEĞERİ.....	80
1. Haber Değeri Ölçütleri	81
2. Basın Kanunu'nun Taşıdığı Haber Değeri	84
B. HABER VE KÖŞE YAZILARININ İNCELENMESİ.....	86
1. Haber ve Köşe Yazılarının İçeriği	87
a. Hürriyet Gazetesi	87
b. Sabah Gazetesi	94
c. Zaman Gazetesi.....	99
d. Türkiye Gazetesi	101
e. Yeni Şafak Gazetesi	103
f. Milli Gazete	107
g. Yeniçağ Gazetesi	113

h. Cumhuriyet Gazetesi.....	116
i. Radikal Gazetesi	122
j. Birgün Gazetesi.....	125
2. Gazetelerin Basın Kanunu Haberine Verdiği Değer	130
SONUÇ	151
EKLER.....	157
EK 1: 5680 SAYILI BASIN KANUNU	157
EK 2: 5781 SAYILI BASIN KANUNU	177
KAYNAKÇA	190

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Basın Özgürlüğü Sıralamasında Türkiye'nin Durumu	37
Tablo 2. Haber ve Köşe Yazıları ve Yer Aldığı Sayfa Sayıları.....	132
Tablo 3. Gazetelerde Basın Kanunu ile İlgili Haber ve Köşe Yazılarının Kapladığı Alan ..	136

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. <i>Hürriyet</i> , 10.06.2004, s. 25.	89
Şekil 2. <i>Hürriyet</i> , 10.06.2004, s. 25.	90
Şekil 3. <i>Hürriyet</i> , 11.06.2004, s. 7.	91
Şekil 4. <i>Hürriyet</i> , 11.06.2004, s. 1.	92
Şekil 5. <i>Hürriyet</i> , 11.06.2004, s. 25.	93
Şekil 6. <i>Sabah</i> , 01.06.2004, s. 28.	96
Şekil 7. <i>Sabah</i> , 15.06.2004, s. 1.	97
Şekil 8. <i>Sabah</i> , 15.02.2004, s. 2.	97
Şekil 9. <i>Zaman</i> , 11.06.2004, s. 23.	100
Şekil 10. <i>Türkiye</i> , 28.06.2004, s. 28.	102
Şekil 11. <i>Yeni Şafak</i> , 11.06.2004, s. 5.	104
Şekil 12. <i>Yeni Şafak</i> , 12.06.2004, s. 15.	106
Şekil 13. <i>Milli Gazete</i> , 11.06.2004, s. 4.	109
Şekil 14. <i>Milli Gazete</i> , 13.06.2004, s. 11.	111
Şekil 15. <i>Milli Gazete</i> , 14.06.2004, s. 1.	112
Şekil 16. <i>Yeniçağ</i> , 13.06.2004, s. 13.	115
Şekil 17. <i>Cumhuriyet</i> , 12.06.2004, s. 4.	118
Şekil 18. <i>Cumhuriyet</i> , 12.06.2014, s. 7.	120
Şekil 19. <i>Cumhuriyet</i> , 27.06.2004, s. 5.	121
Şekil 20. <i>Radikal</i> , 11.06.2004, s. 5.	123
Şekil 21. <i>Radikal</i> , 11.06.2004, s. 6.	124
Şekil 22. <i>Birgün</i> , 01.06.2004, s. 7.	126
Şekil 23. <i>Birgün</i> , 14.06.2004, s. 4.	128
Şekil 24. <i>Hürriyet</i> , 10.06.2004, s. 25.	138

Şekil 25. <i>Hürriyet</i> , 11.06.2004, s. 7.	139
Şekil 26. <i>Sabah</i> , 01.06.2004, s. 28.	142
Şekil 27. <i>Zaman</i> , 11.06.2004, s. 23.	143
Şekil 28. <i>Yeni Şafak</i> , 11.06.2004, s. 5.	144
Şekil 29. <i>Milli Gazete</i> , 11.06.2014, s. 4.	145
Şekil 30. <i>Yeniçağ</i> , 13.06.2004, s. 13.	146
Şekil 31. <i>Cumhuriyet</i> , 27.06.2004, s. 5.	147
Şekil 32. <i>Radikal</i> , 11.06.2004, s.5.	148
Şekil 33. <i>Birgün</i> , 14.06.2004, s. 4.	149

KISALTMALAR

A.Ş.	Anonim Şirket
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CPJ	Committee to Protect Journalists (Gazetecileri Koruma Komitesi)
Çev.	Çeviren
DEP	Demokrasi Partisi
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
GMD	Guomindang (Milliyetçi Parti)
Hızl.	Hazırlayan
m.	Madde
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	The North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

PKK	Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RSF	Reporters Sans Frontières (Sınır Tanımayan Gazeteciler)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	Sayfa
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
ss.	Sayfa sayıları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTL	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Hukuk toplum düzenini ve bireylerin özgürlüklerini koyduğu kurallarla korur. Bu kuralların bazı sınırlamalar getirdiği durumlar söz konusudur. Her ne kadar özgürlük kelimesi sınırsızlığı çağırırsa da düzenin olmadığı bir ortamda özgürlüklerden söz edilmesi güç olacaktır. Çünkü sınırsız bir özgürlük hakkı, başka bir özgürlük hakkı ile çatışıp onun gerçekleşmesini engelleyebilir. Gözübüyük'ün dediği gibi *"hukuk sınırlı, fakat sürekli bir özgürlük sağlar."*¹

Kanunlar basın özgürlüğünü güvence altına almakla birlikte, kimi zaman bu özgürlüğü engelleyebilmektedir. Nitekim tarihin birçok döneminde basın özgürlüğünün, otoriteler tarafından kısıtlandığı görülmektedir. Özellikle güçlü merkezi siyasi otoritelerin bulunduğu ülkelerde bu kısıtlamalar daha ağırdır. Monarşilerin çöküşü ve II. Dünya Savaşı'nın sonunda demokratik-liberal görüşü savunan cephenin galip gelmesi demokrasiyi yaygınlaştırdı. Demokrasiyi savunan devletler "hukuk devleti" ve "hukukun üstünlüğü" görüşünü kabul ettiler. Hukuk devleti anlayışıyla, siyasi iktidarın insan haklarına ve hürriyetlerine dayanan temel hukuk ilkelerinden ayrılmayacağı benimsendi². Bu gelişmelerle beraber insan hakları ve hürriyeti arasında yer alan basın özgürlüğü hem ulusal kanunlarla, hem de uluslararası sözleşmelerle güvence altına alındı.

Türkiye Cumhuriyeti ilk defa 1961 Anayasası'nda hukuk devleti, insan hakları ve demokrasi kavramını kullandı. 1982 Anayasası'nın Cumhuriyetin niteliklerini belirten 2. maddesinde de Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğu belirtildi. Her iki Anayasa'da da diğer özgürlüklerle beraber basın özgürlüğü koruma altına alınıp, sınırları çizildi. Aynı zamanda Basın Kanunu'nda da basın özgürlüğü güvence altına alındı. Basının Basın Kanunuyla da güvence altına alınarak diğer haklar karşısında ayrıcalıklı bir konuma sahip olması toplumsal işlevinden kaynaklanmaktadır.

UNESCO'nun 1980'de hazırlattığı, "Macbride Raporu" olarak bilinen *"Bir Çok Ses Tek bir Dünya: İletişim ve Toplum - Bugün ve Yarın"* başlıklı raporunda medyanın birinci işlevinin haber ve bilgi sağlayarak, ulusal ve uluslararası durumların anlaşılmasını sağlamak; ikinci işlevinin, bireylerin toplum hakkında genel bilgi ve değerler edinerek, toplumun bir

¹ Şeref Gözübüyük, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, 16. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi, 2000, s. 3.

² Yaşar Karayalçın, "Hukukun Üstünlüğü", Hayrettin Ökçesiz (hızl.), *Hukuk Devleti*, İstanbul: Afa Yayınları, 1998, s. 129.

parçası haline gelmesini sağlamak; üçüncü işlevinin toplumun amaçlarına ulaşmasında özendirici bir rol oynayarak toplumu motive etmek olduğu ifade edilir. Raporda diğer işlevler, tartışma ve diyalog kurma, eğitime, kültürün gelişmesine katkıda bulunma, eğlendirme, bütünleştirme olarak sıralanır³. Liberal-çoğulcu görüşe göre basın bir işlevi de yasama, yürütme ve yargının işlevlerini topluma ileterek, kamu yararı için sistemin denetimini sağlamasıdır. Basın bu üç erkin işlemleri hakkında görüş ve önerilerini dile getirip, uyarıda bulunarak kamuoyunun oluşumuna da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle medya dördüncü güç olarak nitelendirilmektedir⁴.

Medyanın hangi politikanın benimseneceğinin ve izleneceğinin belirlenmesi sürecinde doğrudan etkili olduğu tezi ileri sürülmektedir⁵. Shaw ve McCombs, kitle iletişim araçlarının ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte başarılı olduğunu belirtirler. Medya istediği haberleri önemseyip büyütürken, yine istediği haberleri küçültürken önemsizleştirip, kamuoyunu etkilemeye çalışmaktadır. Kitle iletişim araçları takip edilmese dahi, medya iletilerine maruz kalanlarla iletişim içine girildiğinde medyanın oluşturduğu gündemden haberdar olunmaktadır⁶. Lippman gazetelerin bu konuda etkisini şu şekilde açıklamaktadır⁷: *“gazeteler demokrasinin İncil’i sayılır. Gazeteler herkesin okuduğu tek kitaptır. Bir bakıma, herkesin her gün okuduğu tek kitaptır!”*

İktidarlar tarih boyunca medyanın sahip olduğu bu gücü kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır. Kanunlarla aleyhlerindeki haberleri önleyebilmek için basına ağır ceza uygulamaları getirmişlerdir. Basın ise iktidarlar karşısında görevini yapabilmek için özgürlük mücadelesi vermiştir. Her ne kadar günümüzde basın özgürlüğü yasalar ile güvence altına alınmış olsa da hem ekonomik baskılarla hem de yasal baskılara karşı verilen mücadeleler devam etmektedir.

³ UNESCO, *Many Voice One World: Communication and Society Today and Tomorrow*, 1980, <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>, (15.05.2015), s. 14.

⁴ İncilay Cangöz, “Habere İlk Adım: Gazete”, Nazlı Bayram (Ed.), *Toplum ve İletişim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 27.

⁵ Nigâr Değirmenci, “Medya ve Demokrasi: Türkiye’de Siyasal İktidar-Toplum İlişkisinde Medyanın Rolü”, (*Yayınlanmış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s. 104.

⁶ Abdullah Özkan, “Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri”, *TASAM*, Rapor No: 15, Mayıs 2006, http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/kuresellesme_surecinin_medya_ve_kultur_uzerine_etkileri__11397ebf-ed2-4917-b0a0-9cf6457580c6.pdf, (15.05.2015), s. 15, 21.

⁷ Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, 3. Baskı, Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2007, s. 130.

Türkiye Cumhuriyeti özellikle 2005 yılından sonra basın özgürlüğü hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle hem ulusal hem uluslararası alanda eleştirildi. 2014'ten itibaren ise dünya basın özgürlüğü sıralamasındaki düşüşüyle gündeme geldi. Avrupa Birliği sürecinde kısa vadede gerçekleştirilmesi ve gözden geçirilmesi gereken hedefler arasında yer alan basın özgürlüğünün iyileştirilmesi için bir takım girişimlerde bulunuldu, ancak bu girişimlerin uzun vadede etkisi tartışmalıdır.

Basın özgürlüğünün iyileştirilmesi adına yapılan çalışmalardan biri amacı "*basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemek*" olan 09.06.2004 tarihli 5187 Sayılı Basın Kanunu'nun kabulüdür. Basın özgürlüğünü iyileştirmek adına kabul edilen 5187 Sayılı Kanun'a rağmen geline noktanın anlaşılması için basının kanun ile ilgili görüşlerine başvurmanın önem arz ettiğine inanıyorum.

Basının 5187 Sayılı Kanun'a yaklaşımı araştırılırken, Kanunla ilgili taleplerine, görüşlerine ve eleştirilerine değinilecektir. Kanun yürürlüğe girdikten sonra örneklem olarak seçilen 10 ulusal gazetede Basın Kanunu haberleri ve köşe yazıları incelenecektir.

Basının Kanuna yaklaşımının daha iyi tahlil edilebilmesi için ilk bölümde basın özgürlüğü ve basın hukuku kavramlarına açıklık getirildikten sonra, basın özgürlüğünün tarihsel gelişimi ve geline nokta gösterilmeye çalışılacaktır. Türkiye'de basın özgürlüğünün tarihsel gelişimi ise çalışmanın ana tezi doğrultusunda daha ayrıntılı incelenecektir.

İkinci bölümde, yeni bir Basın Kanunu yapma fikrinin nasıl doğduğu, yeni Kanundan önce basın özgürlüğünün sağlanması adına eski Kanunda yapılan değişiklikler ve yeni Basın Kanunu çalışmalarına değinilecektir. Böylece, 5187 Sayılı Kanun'un oluşum süreci ortaya konmuş olacak ve yeni Kanunun doğası daha iyi anlaşılabilir. İkinci bölümün devamında, basın örgütleri ile basın dışındaki örgüt ve kuruluşların yeni Basın Kanun'a yönelik talep ve görüşlerine yer verilecek, daha sonra yeni Kanunun getirdiği değişiklikler incelenerek, Kanunla ilgili talep ve görüşlerin ne ölçüde değerlendirildiği ortaya konacaktır. Kanunun kabulünden sonra Kanuna yönelik eleştirilere yer verilerek, Kanunun eksik, hatalı, olumsuz yönleri ortaya konacaktır.

Üçüncü bölümde, haber değeri kavramı ve haber değeri ölçütlerine açıklık getirilerek, Basın Kanunu'nun haber değeri araştırılacaktır. Üçüncü bölümün devamında,

Haziran ayı boyunca gazetelerdeki Basın Kanunuyla ilgili haber ve köşe yazılarının öncelikle metinleri incelenerek, gazetelerin Kanuna yönelik görüşleri ortaya konacaktır. Daha sonra, gazetelerde konunun kaç gün ele alındığına, manşette verilip verilmediğine, konuyla ilgili haber ve köşe yazılarının ne kadar yer kapladığına, bulundukları sayfada öne çıkarılıp çıkarılmadıklarına, kaçınıcı sayfada yer aldıklarına bakılarak gazetelerin konuya verdikleri haber değeri araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE HUKUKU ÜZERİNE TARİHSEL-KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Basın hukuku ve basın özgürlüğünün tarihsel gelişimine bakmak, 09.06.2004 tarihli 5187 Sayılı Basın Kanunu'nun basına tanıdığı hakların ne oranda genişlediğine ya da daraltıldığına anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu bölümün ilk kısmında basın hukuku ve basın özgürlüğü kavramına açıklık getirilecektir. İlk kısmın devamında basın özgürlüğünün tarihsel seyri incelenecektir. İkinci kısımda ise, Türkiye'de basın özgürlüğünün tarihsel gelişimi Cumhuriyet'ten önceki dönem, tek partili dönem, çok partili dönem ve 2000 yılından günümüze olmak üzere dört dönem altında ele alınacaktır.

A. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE BASIN HUKUKU

Basın hukuku, ifade ve basın hürriyetinin sağlanması için yapılan mücadeleler sonucunda kazanılan hakların yasal teminat altına alınması ve endüstri haline gelen basının, teknik, sosyal ve ekonomik yönden düzenlenmesi zorunluluğundan doğmuştur⁸.

Dönmezer, basın hukukunu “...*basın hürriyetini saptayan ve düzenleyen veya basın hürriyetini kurup, sınırlayan ya da düzenleyen kuralların bütünü* anlamak gerekiyor. O halde *basın hukuku bir bakıma, basın rejimini belirleyen kurallar bütünüdür*” şeklinde tanımlamaktadır⁹.

Özek ise basın hukukunu, “...*basın hürriyetini, bu hürriyetin sınırlarını, basın suçu, basının idari düzenlemesi konularını kapsayan ve geniş ölçüde ceza hukuku ile ilgili olan bir hukuk dalı*...” olarak açıklamaktadır¹⁰. Dönmezer'in tanımından farklı olarak, Özek basın faaliyetlerinin, sınırları olan bir çerçeve içinde gerçekleştiğini, sınırların aşılması durumunda basına karşı ceza normlarının uygulandığına dikkat çekmektedir. Böylece Özek basın hukukunun ceza hukuku ile ilgisini ortaya koyar. Nitekim Türkiye'de gazetecilere açılan

⁸ Sulhi Dönmezer, *Basın ve Hukuk*, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976, s. 37.

⁹ Dönmezer, s. 38.

¹⁰ Çetin Özek, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978, s. 8.

davaların Basın Kanunu maddelerinden ziyade Ceza Kanunu maddelerine dayanılarak açıldığı görülmektedir¹¹.

Basın özgürlüğü geniş anlamıyla, haber, fikir ve düşüncelere ulaşarak bunları serbest olarak toplayabilmek, bunları yorumlayabilmek, eleştirebilmek, basabilmek, çoğaltabilmek, serbestçe yayımlayabilmek ve dağıtabilmek özgürlüğüdür¹².

Çaylı ve Depeli medya özgürlüğünü, hem medyanın kendisinin özgür olması, hem de yurttaşların ona özgürce erişmesi şeklinde tanımlamaktadır¹³. Bu tanımın, basın özgürlüğünün yaygın tanımlarından farklı olarak, “özgür erişimi” de içerdiği görülmektedir. Özgür erişimle yayımın, dağıtımın engellenmesi gibi basın özgürlüğü kapsamında yer alan hakların engellenmesi dışında, bizzat kişilerin yayınlara ulaşmasının engellenmesi anlaşılabilir. Nitekim basın kişilere ulaşamadıktan sonra işlevini yerine getirememiş olacaktır.

John C. Merrill ve Everette E. Dennis, basın özgürlüğünü, hükümet kısıtlaması olmadan fikirleri, görüş ve bilgileri basarak ifade edebilme hakkı şeklinde tanımlar. Paul A. V. Ansah benzer bir şekilde basın özgürlüğünü, bilgi ve düşünceleri hükümet kısıtlaması olmadan yayabilme özgürlüğü olarak açıklar¹⁴. Her iki tanımda da basın özgürlüğü önündeki engelin hükümet kısıtlamaları olduğuna işaret edilmektedir.

Çalışmada değinilmesi gereken bir diğer kavram da ifade özgürlüğüdür. Çünkü basın özgürlüğü kavramı çoğunlukla ifade özgürlüğü kavramıyla birlikte anılarak, ifade özgürlüğünün alt dallarından biri olarak görülmüştür. Gölcüklü, basın hürriyetinin 16. yüzyılda ticari bir faaliyet olarak yürütülen yayınlarla ifade hürriyetine yeni bir bölüm

¹¹ 2001-2011 yılında açılan davalar ile ilgili bilgi için bkz., Emek Çaylı ve Gülsüm Depeli, *İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011*, 1. Baskı, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012, ss. 225-288. Basın hukukunun, ceza hukuku dışında, borçlar hukuku, ticaret hukuku, medeni hukuk, anayasa hukuku, idare hukuku, iş hukuku, vergi hukuku gibi çeşitli hukuk dallarıyla da ilişkisi bulunmaktadır. Basın hukukunun, birçok hukuk dalıyla ilişkili olması, basın özgürlüğünün birçok kanun tarafından düzenlenmesi ve kısıtlanması sonucunu doğurmuştur. Basın özgürlüğünü sınırlayan hükümler mevzuatta dağınık haldedir. Bu düzenlemelerden bazıları: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 157. ve 182 vd. maddeleri, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun ek m. 4/3 hükmü, 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un 8. maddesi, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 25/8. maddesi, 1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’nun ek m. 2. hükmü, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 32. ve 33. maddesi ve 7258 Sayılı Futbol ve Diğer Spor Müsabakalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanun’un 5. Maddesidir (Denizhan Horozgil, “İfade ve Basın Özgürlüğü Çerçevesinde Soruşturma Evresinde Yayın Yasakları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012, s. 150).

¹² Horozgil, s. 148.

¹³ Çaylı ve Depeli, s. 25.

¹⁴ Clement E. Asante, *Press Freedom and Development*, United States of America: Greenwood Press, 1997, ss. 11 - 12.

eklenmesiyle doğduğunu belirtmektedir¹⁵. Erdoğan, “...*düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duyguların barışçı yoldan açığa vurulması...*” olarak tanımladığı ifade özgürlüğünün “...*sözlü ve yazılı anlatım, sanatsal gösterim, kişisel görünüm ve görüntü tercihi, gösteri, yürüyüş, toplantı yapma ve örgütlenme...*” gibi birçok özgürlüğü kapsadığını işaret ederek, Gölcüklü gibi basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünün bir parçası olarak ele alır¹⁶. İlkiz benzer bir şekilde ifade özgürlüğünü “...*tüm hak ve özgürlüklerin omurgası...*” olarak niteler¹⁷. Bu nedenle ifade özgürlüğünün basın özgürlüğünü de içerdiği ve ifade özgürlüğü için verilen mücadelelerin basın özgürlüğü ve basın hukukunun gelişimi üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinden yola çıkarak ifade özgürlüğünün bir tanımını yapacak olursak ifade özgürlüğü, herkesin görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne ve kanaat özgürlüğüne sahip olması, kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğüdür. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde (AİHS) basın özgürlüğünün ifade özgürlüğünün içinde ele alındığı görülmektedir.

Korkut, 19. yüzyılda ifade özgürlüğünün daha çok şahısların ifadesi ile ilişkilendirilirken, 20. yüzyılda basının toplumsal işlevi göz önünde bulundurularak basın özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün bir parçası olarak ele alınmaya başlandığını ileri sürer. Daha sonraları ise basın özgürlüğünün İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında demokratik hayat açısından ayrıcalıklı bir yeri olduğu için, basın özgürlüğünün ifade özgürlüğünden de öte bir düzenleme olduğunu savunur¹⁸. Basın gerçekleştirdiği toplumsal işlevlerden ötürü yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra, halk için gözetleyen, kontrol eden dördüncü erk şeklinde tanımlanır. Basının işlevi göz önüne alınarak ifade hürriyetinin kitle haberleşme araçlarıyla kullanılması daha ayrıntılı düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle

¹⁵ Feyyaz Gölcüklü, *Haberleşme Hukuku: Basın, Radyo, TV*, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları, 1970, s. 7.

¹⁶ Mustafa Erdoğan, “İfade Özgürlüğü ve Sınırları”, Gökçen Alpkaya ve Diğerleri, *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, s. 19.

¹⁷ Fikret İlkiz, “İfade Özgürlüğü ve Yeni Basın Yasası”, Gökçen Alpkaya ve Diğerleri, *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, s. 207.

¹⁸ Levent Korkut, “Basın Özgürlüğü”, Gökçen Alpkaya ve Diğerleri, *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, ss. 225-226. Basının demokratik hayat için önemini Cuilenburg, basının üç işleviyle açıklamaktadır. Bu işlevler: Vatandaşları siyasalar, siyasa önerileri ve diğer konularda bilgilendirmek; hükümetleri ve siyasal partileri halkın sorunları hakkında bilgilendirmek; hükümet politikalarını, politikaların uygulanma biçimlerini eleştirmektir (Jan Van Cuilenburg, “Medya ve Demokrasi”, Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010, s. 104).

anayasalarda basın özgürlüğüne diğer özgürlüklere oranla daha çok yer ayrıldığı görülmektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde ayrı bir Basın Kanunu yer almaktadır¹⁹.

Temel hak ve özgürlüklerin içinde yer alan basın özgürlüğünün, anayasada yer alması mecburidir. Çünkü anayasaların amacı, temel özgürlükleri korumak üzere devleti ilke ve kurallarla bağlamaktır²⁰. Hayek'in deyimiyle, anayasa sınırlı yönetim ve bireysel özgürlüklerin teminidir²¹. Ancak bazı devletlerde basın özgürlüğü anayasal güvence altına alınmasına rağmen bu özgürlüğün sağlanıp sağlanmadığı tartışmalıdır. Nitekim anayasacılığın gereklerine uymayarak, hakları güvence altına almayan düzmece anayasalar mevcuttur. Erdoğan Türkiye'deki 1876 Anayasası'nı ve 1982 Anayasası'nın ilk şeklini düzmece anayasaya örnek olarak gösterir.

Basın özgürlüğü bir yandan kanunlarla koruma altına alınırken, diğer yandan kanun yapanlarca, kanunlar yoluyla engellenmeye çalışılmıştır. Basın özgürlüğü 1876 ve 1924 Anayasalarında yer alan “*Basın Kanun dairesinde serbesttir*” düzenlemesinde olduğu gibi kimi zaman doğrudan sınırlandırılırken, kimi zaman basın özgürlüğü kapsamında yer alan hakların sınırlandırılmasıyla engellenmiştir. Nitekim basın özgürlüğünün tam anlamıyla var olabilmesi için içerdiği hakların her birinin koruma altına alınması gerekmektedir.

Dönmezer basın özgürlüğünün içerdiği haklardan ilkinin haber, fikir ve düşünceleri bilmek, bunlara ulaşmak ve bunları toplamak hakkı; ikincisinin haber, fikir ve düşünceleri yorumlamak ve analiz edebilmek, eleştirebilmek hakkı; sonuncusunun haber, fikir ve düşünceleri tabedebilmek ve basılmış eserleri dağıtabilmek hakkı olduğunu ifade eder²².

Özek'e göre basın özgürlüğünün içerdiği haklar²³: “*habere ulaşmayı ve elde edilen haberi yayınlamayı ve dağıtmayı içeren haber verme hakkı; olaylarla ilgili düşünce ve değerlendirmelerin açıklanması olan eleştiri hakkı; düşüncenin ve entelektüel görüşlerin açıklanmasını içeren yaratma hakkıdır.*” Özek, Dönmezer'den farklı olarak basın özgürlüğü

¹⁹ Gölcüklü, s. 39.

²⁰ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, 8. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi, 2010, s. 5.

²¹ Friedrich Hayek, *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük I. Cilt*, Atilla Yayla (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994, s. 4.

²² Dönmezer, ss. 92-93.

²³ Özek, ss. 35-36.

için gerekli haklara yaratma hakkını da eklemiştir. İlkiz ise daha dar kapsamlı şekilde, basın özgürlüğünün bilgi edinme ve yayma özgürlüğü olduğuna işaret eder²⁴.

Türkiye Cumhuriyeti 5187 Sayılı Basın Kanunu'nda, basın özgürlüğünün; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerdiği hükmü yer almaktadır²⁵. Bu doğrultuda basın hukuku, bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını düzenleyen ve sınırlandıran, basının idari düzenleme konusunu kapsayan kurallar bütünüdür.

1. Basın Özgürlüğünün Tarihsel Gelişimi

İfade ve haberleşme özgürlüğü insanlığın var oluşuna kadar götürülebilirken, basın özgürlüğü, yazının icadı, kâğıdın icadı, basma tekniğinin uygulanması ve matbaanın icadı ile söz konusudur. Ancak, ifade özgürlüğü için verilen mücadeleler, basın özgürlüğü mücadelesinin temelini oluşturmaktadır. Antik dönemden günümüze ifade özgürlüğü tartışmaları devam etmektedir.

Antik Yunan'da ifade özgürlüğünün varlığından söz edilmekle birlikte, Atina'da dine, siteye veya ahlaka zarar veren sözler söylemenin ve Solon Kanunlarında tanrıya küfretmenin yasaklandığı bilinmektedir²⁶. Sokrates'in fikirlerinden dolayı yargılanırken mahkemede yaptığı savunmasında, bir daha düşüncelerini dile getirmeyeceği (filozofluk etmeyeceği) şartıyla serbest bırakılsa ve tekrar düşüncelerini dile getirdiğinde ölüm cezasıyla cezalandırılrsa dahi felsefe öğretmekten vazgeçmeyeceğini belirterek ölüm cezasını kabul etmesi, ifade hürriyeti için Antik Yunan'da verilen mücadelelerden birine örnek teşkil etmektedir²⁷.

Roma'da İmparatorluğa karşı yazılan eserler nedeniyle yazarlara çok nadir yaptırım uygulanmıştır. Tacitus yazılı ve sözlü hakaretleri cezalandıran ilk hükümdarın, Ogüst olduğunu belirtir²⁸. İmparator Konstantin'in 325 yılındaki, Arrius ve Porphyry'in eserlerinin yok edilmesini ve eserleri çoğaltanların ölüm cezasına mahkum edilmesini hükmeden

²⁴ Fikret İlkiz, s. 207.

²⁵ Bkz. Ek-2, Basın Kanunu'nun "Basın özgürlüğü" başlıklı 3. maddesi.

²⁶ Dönmezer, s. 10.

²⁷ Platon, *Savunma / Sokrates*, İstanbul: Karanfil Yayınları, 2005, s. 50.

²⁸ Dönmezer, s. 12.

fermanı; 398 yılında İmparator Arcadius'un, Eunomians'ın kitaplarının yok edilmesi emri ve emre uymayanların ölümle cezalandırılması sansür uygulamalarından bazılarıdır²⁹.

İktidarların yanı sıra kilise de bazı eserleri sapkın olarak nitelendirerek sansür gerçekleştirdi. 150 yılında *The Acta Pauli*'u yasaklaması kilisenin erken dönem sansür uygulamalarından biridir. İlerleyen yıllarda yasaklanan kitapların toplatılıp yakılması, yazarların aforoz edilmesi ve hapis ile cezalandırılması gibi düzenlemelerle sansürün boyutları artmıştır³⁰.

15. yüzyılın ortalarında Johannes Gutenberg'in, Johann Fust ile birlikte metal harflerle basım tekniğini bulması, kitapların çoğalmasını ve farklı düşüncelerin daha çok kişiye ulaşmasını sağlamış, bu da devletin ve kilisenin müdahalesini arttırmıştır. Kilise artan kitap basımını ve dağıtımını kontrol altına almak için yeni bir çaba içine girmiş ve Üniversitelere sansür yetkisi tanınmıştır³¹. 1501 tarihinde Papa VI. Alexandre yayınladığı bir emirname ile kilisenin bütün kitaplar üzerinde sansür yetkisinin bulunmasını istemiş ve 1515 yılında Lateran Konseyi tarafından Papanın ya da temsilcilerinin sansüründen geçmeden eserlerin yayınlanamayacağı, aksi halde eserin yakılıp, yazarının aforoz edileceği kararlaştırılmıştır. 1558 yılında Papa IV. Paul yasaklanan eser ve yazarların listesini yayınlamıştır³².

Basın özgürlüğünün ülkeler bazında gelişimine bakıldığında, Fransa gibi güçlü ve merkezi siyasi iktidarların hüküm sürdüğü toplumlarda, özgür basının çok yavaş bir biçimde geliştiği ve ifade özgürlüğünü elde etme çabalarının monarşilerin çöküşü sürecinde, demokrasi kavramının ortaya çıkışı ile birlikte arttığı görülmektedir³³. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise basın özgürlüğü hakkı daha hızlı gelişmiştir.

Fransa'da 1500'lü yıllarda basın özgürlüğünden söz etmek güçtür. 1535 yılında I. François tarafından Papa'nın isteği üzerine müsaade edilmeyen kitapların yayını halinde ölüm cezası getirildi. Bu dönemde Sorbonne Üniversitesi sansür mercii olarak kullanıldı. 1728

²⁹ Jonathon Green, *Encyclopedia of Censorship*, New York: Facts On File, 2005, ss. 108-109.

³⁰ Jonathon Green, ss. 108-110.

³¹ Jonathon Green, s. 111.

³² Dönmezer, ss. 13-14.

³³ Serdar Kaypakoğlu, "Demokrasi Anlayışındaki Değişim Sürecinde Sansürden Özdenetime", *Ulusal Basından Sansürün Kaldırılışının 100. Yılı Kongresi Bildirileri*, 1. Baskı, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2008, s. 267.

yılında ölüm cezası kaldırılarak yerine, damgalama ve ağır hizmet cezaları konuldu³⁴. Fransız ihtilali ile birçok temel hürriyetlerle beraber basın hürriyeti de kabul edildi. Amerikan Anayasası'ndan esinlenerek oluşturulan³⁵, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 11. maddesinde basın özgürlüğü, *“Düşüncelerin ve inançların serbest iletimi insanın en değerli haklarındanıdır. Bu nedenle her yurttaş serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yayımlayabilir, ancak bu özgürlüğün yasada belirlenen kötüye kullanılması hallerinden sorumlu olur”* şeklinde yer alır. 1791 yılındaki Fransız Anayasası'nın başında *“İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”* ve 1793 Anayasası'nın başında bu anayasaya özgü bir *“İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”*ne yer verilerek basın özgürlüğü anayasal güvenceye alındı. 1793 yılında kabul edilen Anayasa'da ayrıca, *“Hakların Güvencesi Üzerine”* başlıklı son bölümünde, bütün Fransızlar için sınırsız basın özgürlüğünün güvence altına alındığı belirtildi³⁶. Burada basın özgürlüğüne bir üstünlük sağlandığı görülmektedir. Napolyon, 1799'da I. Konsül seçildikten sonra, 8. yıl Anayasası'nda basın özgürlüğünden hiç söz edilmedi. 1800 yılında bir emirname ile 73 gazeteden 60'ını kapatıldı. 1811 tarihinde ise çıkardığı bir kararname ile 4 gazete hariç bütün gazeteleri kapattı³⁷. 1815-1830 döneminde basın kimi zaman çok serbest bırakılırken, kimi zaman aşırı baskıya maruz kaldı. Fransa'da basın hürriyeti 1881 yılındaki Kanunla kuruldu. Kanun 1939 yılının sonuna kadar uygulandı. II. Dünya savaşının sona ermesinden sonra yeniden fiili yürürlüğünü kazandı. Halen Fransa'da 1881 Basın Kanunu ve bunun değişiklikleri ile beraber çok sayıda kanun, tüzük ve yönetmelik basın rejimini oluşturmaktadır³⁸.

İngiltere'de ifade ve basın özgürlüğünün tarihsel gelişimine bakıldığında, 1377-1399 yıllarında meydana getirilmiş olan kanunlarla kralın memurlarının, lordların ve hâkimlerin her türlü eleştiriden dokunulmaz hale getirildiği görülmektedir. İngiltere'de kilise, Reform hareketine kadar diğer Avrupa devletlerinde olduğu gibi sansür yetkisine sahipti. Reformdan sonra, kilise kitaplar üzerindeki kontrol yetkisini kaybetti. Ancak kral kendi memurlarıyla sansür uygulamaya devam etti. 1586 yılında Canterbury Başpiskoposu ve Londra Piskoposuna bütün kitapların sansür edilmesi ve matbaaların sayısını sınırlama yetkisi

³⁴Dönmezer, s. 43.

³⁵Cuilenburg, s. 106.

³⁶Ertuğrul Cenk Gürçan, “1791 ve 1793 Fransız Anayasalarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt. 13, No. 3, 2011, s. 192.

³⁷Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1982, ss. 94-95.

³⁸Dönmezer, ss. 44-46.

tanındı. 1620-1622 yıllarında iç haberlerin yayını yasaklanarak sadece dış haberler yayınlandı. 1632 yılında dış haberlerin yayını da yasaklandı. 1641 yılında söz konusu yasaklar kaldırıldı. John Milton 1644 yılında yayınladığı *Areopagitica* ile sansürün kaldırılmasını savundu. Kendi döneminde etkili olamayan bu eser, 1688 devriminde etkili oldu. Devrime rağmen sansür Kanunu bir süre daha yürürlükte kaldı. John Lock'un çabalarıyla ve bu konuda hazırladığı bir komisyonun önünde savunmasıyla Kanun yürürlükten kalktı³⁹. 1694-1695 de İngiltere Avrupa'da sansürü kaldıran ilk ülkedir. 18. yüzyılda fitne fesadı yasaklayan kanunlarla siyasal eleştiriler engellenmeye çalışıldı. II. Dünya Savaşı sırasında savunma kuralları hükümete, muhalefet yaratmak isteyen gazeteleri kapatma yetkisi tanındı. Sansür savaşın bitimi ile kalktı⁴⁰.

Amerika Birleşik Devletleri'nde John Locke'un doktrini ve Montesquieu'nun güçler ayrılığı ilkelerinden esinlenerek, insanın doğuştan gelen doğal haklarını beyan etmek üzere 12 Haziran 1776'da kabul edilen Virginia Haklar Beyannamesi hazırlandı. Beyannamenin, 12. maddesinde “Özgürlüğün en güçlü kalelerinden birisinin de basın özgürlüğü” olduğu belirtildi⁴¹. Amerika'da basın özgürlüğünü sağlamak adına yapılan bir diğer düzenleme, ABD Anayasası'nda 15 Aralık 1791'de yapılan on değişikliğin 1. maddesiyle oldu. Kongre bu değişiklik ile basın özgürlüğü karşısında kendini sınırlandırdı. Madde şu şekildedir⁴²:

Kongre, bir din kurumu onaylayan veya serbest ibadeti yasaklayan ya da ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü kısıtlayan veya halkın barış içinde toplanma ve şikâyetle neden olan bir halin düzeltilmesi için hükümetten talepte bulunma hakkını kısıtlayan herhangi bir yasa yapmayacaktır.

Amerika'da basın özgürlüğünün sınırlandırılması, yalan, yanlış, kötü niyete dayanan yazıların yayını yasaklayan ve iki yıl hapis cezası öngören 1798 yılındaki Kanunla oldu. Bu Kanunla Jefferson taraftarı gazeteler ortadan kaldırıldı. Ancak, Jefferson Cumhurbaşkanı seçilmesiyle Kanun yürürlükten kaldırılarak, 1791 Anayasası'ndaki 1. maddeye dönüldü. En

³⁹ İnüçur, ss. 62-66.

⁴⁰ Dönmezer, ss. 52-57.

⁴¹ “The Virginia Declaration of Rights”, 12 Haziran 1776, <http://www.archives.gov/exhibits/charters/virginia%20declaration%20of%20rights.html>, (11.09.2015).

⁴² Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği, “Haklar Bildirgesi”, <http://photos.state.gov/libraries/adana/30145/publications-other-lang/TURKISH.pdf>, (11.09.2015), s. 1.

ciddi sınırlamalar ise 1861 iç savaşı sırasında yapıldı. Savaşın sona ermesiyle bu sınırlamalar kaldırıldı. I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında tekrar sınırlamaların getirildi⁴³.

Amerikan Anayasası'nda basın özgürlüğüne ilişkin bir sınırlama konmadığı halde, Amerikan Yüksek Mahkemesi bu özgürlüğün de her özgürlük gibi sınırlanabileceğini belirtir. Buna göre basın özgürlüğü halen var olan açık tehlike halinde sınırlandırılabilir⁴⁴. Yüksek Mahkeme tarafından karara bağlanan davalarla belirlenen basın özgürlüğünün sınırları “başkalarının şöhret ve haklarının korunması”, “ulusal güvenlik” ve “müstehcenlik” olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir⁴⁵.

Çarlık Rusya'sında ise sansür resmi olarak yürürlükte olduğundan siyasal gazetelerin varlığı söz konusu olmamıştır. I. Nicola döneminde 22 sansür görevlisi atandı. 1865'te kabul edilen rejimle, basın geçici olarak düzenlendi. I. Nicola döneminde, kanunlardaki sansür biraz hafifletildi. III. Aleksandre tahta çıktıktan sonra (1881-1894) iki çeşit tedbir uyguladı. Bunlardan birincisi gazeteleri uyaran ve çıkışlarını yasaklayan kanuni tedbirler, diğeri keyfi tedbirlerdir. Basın özgürlüğünden ise 1905 yılından itibaren söz edilebilir. 1905 yılında Mançurya bozgununun halkın tepkisine yol açması, bu dönemde basın bir süre için serbest yazabilmesini sağladı. 1917 devriminden sonra geçici hükümet basın özgürlüğünü tanıdı. Ancak Lenin 1918 yılında burjuva basını ortadan kaldırıp, altı yıl sonra da muhalif gazetelerin yayımına son verdi. Böylece devletçe yönetilen güdümlü basın meydana geldi⁴⁶.

Diğer ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında, Avusturya'da 1840'lara kadar devam eden sansür, 1848'de resmen kaldırıldı. İtalya'da gerçek anlamda İtalyan gazeteciliği özellikle Kont Cavour'un iktidara gelmesinden sonra doğdu (1852). Almanya'da ise 1874 yılında yürürlüğe giren, liberal eğilimli İmparatorluk Kanunu, ön sansürü kaldırarak, jüri yetkisini kabul etti. 1878'de yürürlüğe konulan geçici bir kanunla Bismark sosyalist gazeteleri kapattı. Bu Kanun 1890'a kadar yürürlükte kaldı. Almanya'da basın Bismark'ın devrilmesinden sonra özgürlüğüne kavuştu⁴⁷.

⁴³ Dönmezer, ss. 64-65.

⁴⁴ Kayıhan İçel, *Kitle Haberleşme Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 1999. s. 29.

⁴⁵ Yaşar Salihpaşaoğlu, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 37.

⁴⁶ İnuğur, ss. 131-133, 141.

⁴⁷ İnuğur, ss. 102, 130.

Dönmezer, 20. yüzyılda hukuki güvence bakımından basın özgürlüğünün kısmen yerleştiğini; fakat bu özgürlüğün I. Dünya Savaşından sonra totaliter ve otoriter rejimlerin ortaya çıkmasıyla beraber geriye gittiğini vurgular⁴⁸. İtalyan Faşizminin kurucusu Mussolini 10 Ekim 1928'deki konuşmasında, İtalyan basınının faşist olduğunu söyleyerek, rejime zararlı olan her şeyden sakınılacağını belirtmiş, böylece basın üzerinde baskı oluşturmuş ve rejime muhalif olan basını dışlamıştır. Hitler de Mussolini gibi sadece Nasyonal Sosyalist yayınlara izin vererek, yayınları kendi fikirlerini yayma aracı olarak kullandı. Franko döneminde İspanya, sıkı bir denetime tabi tutulup, rejime yönelik eleştiriler yasaklandı. Sovyet Birliği'nde ise 1936 Yasası'nın 125. maddesindeki “*basın hürriyeti sosyalist sistemi kuvvetlendirmek amacı ile kabul edilmektedir*” hükmü ile muhalif basın engellenmeye çalışıldı⁴⁹. Mevzuattaki düzenlemelerle basın özgürlüğünün sadece hakim görüş doğrultusunda kullanılmasını sağlayan İtalya, Almanya, İspanya ve Sovyetler, basının eleştiri hakkı elinden almıştır.

20. yüzyılda Asya'da da basın özgürlüğü iktidarların tutumuna göre gelişmiş ya da gerilemiştir. 20. yy. ilk yarısında sömürge devletleri tarafından yönetilen Güney Asya'da, sömürge rejimine karşı propaganda yapan gazeteler, yasalarla bastırılmaya çalışıldı. Bağımsızlığını kazanan bazı sömürge devletleri kısa bir süre için ifade özgürlüğüne kavuştu. 1948 ve 1962 yılları arasında bağımsızlığını kazanan Burma bunun bir örneğidir. Ancak bağımsızlığını kazanan devletlerin büyük çoğunda otoriter rejimler kurulmasıyla ifade özgürlüğünde geriye dönüş yaşandı. Bu devletlerde hükümeti eleştirmek ve toplumun istikrarını bozacak olumsuz ifadeler kullanılması yasaklandı⁵⁰.

Çin'in 1912'de cumhuriyeti kabul etmesiyle, Milliyetçi Parti (Guomindang, GMD) ilk defa Çin tarihinde ifade özgürlüğünü tanıdı. Ancak, daha sonra Milliyetçi Parti tek parti diktatörlüğünü kurarak, ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasalar çıkardı. GMD 1949 yılında iç savaşı kaybettikten sonra, Komünist Çin 1954 yılında yeni bir Anayasa ile ifade, yazma ve

⁴⁸ Dönmezer, s. 69.

⁴⁹ Dönmezer, ss. 70-74.

⁵⁰ Peter J. Seybolt, “Censorship”, *Cultural sociology of the Middle East, Asia, & Africa :An Encyclopedia*, v. 3, Los Angeles: SAGE, 2012, s. 217.

yayın özgürlüğünü kabul etti. Bununla birlikte, totaliter sistem nedeniyle ifade özgürlüğü gerçek manasıyla hiçbir zaman gerçekleşmedi⁵¹.

Basın özgürlüğünün tarihsel gelişiminde bakıldığında, iktidarların basını sınırlandırmaya, kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye ve çıkarlarına ters düştüğü zaman engellemeye çalıştığı görülmüştür. Güçlü ve merkezi iktidarlarda basın üzerindeki yaptırımları daha katıdır. Savaş yıllarında, otoriter ve totaliter rejimlerin varlığında ise basın özgürlüğünden bahsedilmesi güçtür.

2. Uluslararası Anlaşmalarda Basın Özgürlüğü

Uluslararası kitle haberleşmeye ilişkin ilk toplantı olan Basın Kongresi 1926 ve 1927'de Milletler Cemiyeti tarafından düzenlenmiştir. Ancak, Kongrede basın özgürlüğü üzerinde durulmamıştır⁵². Basın özgürlüğü ilk kez insan haklarıyla beraber Birleşmiş Milletlerin 1948 yılında Haberleşme Özgürlüğü konferansında kabul ettiği uluslararası bir belgede yer aldı. Yine aynı yıl kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesine şöyledir⁵³: *“Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.”*

1950 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin devamı niteliğindeki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde basın özgürlüğü şu şekilde yer almıştır:

Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlara bakılmaksızın, bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletin radyo yayıncılığını, televizyon ve sinema işletmeciliğini izne bağlamasına engel değildir.

Bu özgürlükleri kullanırken ödev ve sorumluluk içinde hareket edilmesi gerektiğinden, ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü veya kamu güvenliği, suçun veya düzensizliğin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması, başkalarının şeref ve haklarının korunması, gizli bilgilerin açığa vurulmasının önlenmesi, yargılama organının otorite ve tarafsızlığının

⁵¹ Seybolt, s.217.

⁵² İçel, 1999, s. 30.

⁵³ Evrensellik fikri, Başkan Roosevelt'in Ocak 1941'de Amerikan Kongresine hitaben yaptığı, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, refah ve güvenliği kapsayan “Dört Temel Özgürlük” konuşmasından esinlenerek doğmuştur. Metinde, kişinin hükümetlerin müdahalesi olmadan düşüncelerini açıklama özgürlüğünün bulunduğu, bu özgürlüğün ülke sınırlarına bağlı olmaksızın sözlü, yazılı, basılı biçimde haber ve fikirleri araştırmak, almak ve ulaştırmak serbestisini kapladığı belirtilmiştir.

korunması amacıyla, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukukun öngördüğü formalitelere, şartlara, yasaklara ve yaptırımlara tabi tutulabilir.

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde ifade özgürlüğünün sınırları çizilmezken, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında ifade hürriyetinin sınırları çizilip, basın özgürlüğünün, mutlak olmadığı ve birtakım nedenlerle sınırlandırılabilceği gösterilmiştir.

1970'lerde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) kurulmuştur. AGİK 1975'te ifade ve medya özgürlüğünün de dahil olduğu bir dizi temel hakkı içeren Helsinki Nihai Senedini imzaladı. Senedin, *“İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere Saygı”*ya ilişkin VII. bölümünde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT⁵⁴) katılımcı devletleri, *“bilginin serbestçe dağıtılmasının önemini tanırırlar ve gazetecilerin çalışma şartlarını geliştirmeyi taahhüt ederler”* ifadesi yer alır. 1990 yılında Kopenhag'da, AGİT'e katılımcı devletler, iletişim hakkının *“bir görüşe sahip olma, kamu yetkililerinin müdahalesi olmadan bilgi ve düşünce alma ve vermeyi içerdiğini”* beyan etmiştir. 1996 yılında Lizbon'da, katılımcı devletler medya alanında AGİT yükümlülüklerinin uygulanmasını güçlendirmek için bazı kararlar almış ve bu kararlar doğrultusunda, 1997 yılında Medya Özgürlüğü Temsilciliği kurulmuştur⁵⁵.

⁵⁴ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 1994 yılındaki Budapeşte Zirvesi'nde bugünkü statüsünü kazanarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı adını almıştır.

⁵⁵ Arnaud Amoruoux, “AGİT Özgür Medya Yüklenimleri ve Türkiye’de İfade Önündeki Engeller”, Gökçen Alpkaya ve Diğerleri, *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007, ss. 45-46.

B. TÜRKİYE’DE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu kısımda Türkiye’de basın özgürlüğünün tarihsel seyri “*Cumhuriyet Öncesi Dönem*”, “*Tek Parti Dönemi*”, “*Çok Partili Dönem*” ve “*2000 Yılından Günümüze*” olmak üzere dört döneme ayrılarak incelenecektir.

“*Cumhuriyet Öncesi Dönem*”, 1845 yılındaki dar anlamdaki sansür uygulamasından başlayarak, Cumhuriyet kuruluncaya kadar Osmanlı Devleti’ndeki basın özgürlüğüne dair düzenlemeleri içerecektir.

“*Tek Parti Dönemi*”nde, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından itibaren (1923), çok partili döneme geçişe (1950) kadar olan sürede basın özgürlüğü adına yapılan düzenlemelere yer verilecektir.

“*Çok Partili Dönem*”de ise Demokrat Partinin seçimleri kazanmasıyla 27 yıllık tek parti döneminin sona erdiği 14 Mayıs 1950’den başlayıp, 2000’li yıllara kadar basın özgürlüğündeki gelişmeleri kapsamaktadır.

2000’li yıllardan itibaren günümüze kadar basın özgürlüğüyle ilgili gelişmeler çok partili dönemin dışında ayrı bir başlık altında incelenecektir. Avrupa Birliği’ne katılım sürecinde Türkiye’nin, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de katıldığı Zirve’de, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday kabul edilmesi siyasi, sosyal ve ekonomik politikaları da etkilemiştir. “*AB-Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi*”nde kısa vadeli hedefler arasında ilk sırada ifade özgürlüğünün yasal güvence altına alınması yer alır. Yeni bir basın kanunu fikri bu süreçte gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda 2000’li yıllardan itibaren basın özgürlüğüyle ilgili gelişmelere ayrıca değinilecektir.

1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı Devleti’nde ilk Türk basımevi 1727 yılında İbrahim Müteferrika’nın ve Sait Efendi’nin girişimleriyle kuruldu. Türkçe gazetelerin yayınlanması ise matbaanın kurulmasından 100 sene sonra gerçekleşti. Literatürde yaygın olarak Osmanlı Devleti’nin ilk Türkçe gazetesi II. Mahmut’un fermanıyla 1831 yılında yayımlanan “Takvim-i Vakayi”

olarak kabul edilmektedir⁵⁶. Osmanlı’da basının önem kazanması ise 1853’te başlayan Kırım Savaşı ile gerçekleşti. Bu dönemde halk savaş ile ilgili bilgi edinebilmek için gazetelere büyük ilgi gösterdi⁵⁷.

Osmanlı’da dar anlamda basılı eserlere sansür hükmü getiren ilk düzenleme, 1845 tarihli Polis Nizamnamesindedir. Nizamnamenin 13. maddesi şöyledir⁵⁸:

Ahlak ve genel adabı bozacak her türlü konuda basımevlerine ve kitaphanelere ve tüm kitapçı dükkanlarına dikkat edilmesi ve önceden sezilmesi ve dışarıdan gelen her türlü kitap, risale ve evrakın yayımlanmadan önce görülüp gerekenlerin yasaklanmasına ve el konulmasına dikkat edilmesi.

1857 yılında yürürlüğe giren Matbaalar Nizamnamesi ise tam manasıyla sansürü getirmiştir. Bu Nizamnamede kitap ve broşürlerin basılmadan önce sansür edilmesi hükmü yer aldı⁵⁹. Nizamnamenin çıkarılma nedenleri arasında Kırım Savaşıyla beraber gazetelerin öneminin artması, ayrılıkçı düşüncelerin gazeteler aracılığıyla yayılması ve Yeni Osmanlılar Hareketi’nin ivme kazanması sayılabilir⁶⁰.

1858 yılında kabul edilen ilk Ceza Yasası’nda ise basın suçlarına yer verildi. Bu dönem devletin resmi gazetesi *Takvim-i Vakayi*, *Ceride-i Havadis* gazetesi ve *Vakayii Tıbbiye* dergisi yayınlanmaktaydı. Kanunun 138. maddesine göre sultanlık, hükümet üyeleri ve Osmanlı uyruğundan olan bir millet aleyhinde yayında bulunanlara basım aletlerinin müsadere, kapatma ve para cezaları öngörüldü. 139. maddesinde genel ahlaka aykırı yayınlara para ve hapis cezası getirilmiş ve 213. maddesinde afiş ve yayın yoluyla başkalarına asılsız isnatta bulunmayı yasakladı⁶¹.

1864 yılında basın alanında bazı tedbirler almak, basına hukuki bir düzen vermek için, III. Napolyon’un 1852’de çıkardığı kararnameden yararlanılarak hazırlanan Matbuat Nizamnamesi basına ait ilk metindir. Nizamnamenin yayınlanmasının siyasi nedenlerinden

⁵⁶ Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, ilk Türkçe-Arapça gazete olan “Vakay-i Mısıriye”yi 1828 tarihinde Kahire’de yayınlamıştır.

⁵⁷ Murat Özgen, *Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004, s. 10.

⁵⁸ Alpaz Kabalcı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, ss. 15-16.

⁵⁹ İnüç, s. 200.

⁶⁰ Özgen, s. 13.

⁶¹ Kabalcı, s. 19-20; Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973, ss. 42-43.

biri Şinasi'nin çıkardığı *Tasvir-i Efkar* gazetesinin özgürlük lehindeki ve hükümetin politikasını eleştiren yorum ve imalı haberlerinin devlette kaygı uyandırmasıdır. Nizamname ile Osmanlı yöneticileri ve memurları, yabancı hükümdarlar ve elçiler aleyhinde yazı yazmak yasaklandı ve siyasi gazete çıkarmak isteyenlerin ruhsat almaları şartı konuldu. Bu Nizamname ile gazete çıkarmak isteyenlerin izne bağlanması da basın özgürlüğünü kısıtlayan bir adımdır⁶².

Basın özgürlüğü adına olumsuz bir gelişme 1867 yılında yayınlanan Âli Kararnamedir. *Tasvir-i Efkar* ve *Muhbir*'in, hükümetin Girit politikasına yönelik eleştirilerini önlemek amacıyla Sadrazam Âli Paşa Âli Kararname'yi yayınlarak, hükümetin basına karşı geniş yetkiler elde etmesini sağladı. Bu Kararnameyle hükümete gazete kapatma yetkisi verildi. Kararname geçici olarak çıkarılsa da 1909'a kadar yürürlükte kaldı.

Hükümet bu dönemde basını ekonomik baskı altına alarak da kısıtladı. Babıali 1874 tarihinde her gazeteye iki paralık pul yapıştırma zorunluluğu getirerek, basın üzerinde ekonomik baskı yarattı⁶³.

1876 yılında çıkan bir kararname ile mizah gazetelerinin yayımladıkları resimlerin “hükümetin politikasına, dinlere, mezheplere, kişilerin namus ve onurlarına ve çoğunlukla genel ahlaka” dokunur şeylerden olduğu gerekçesiyle mizah gazetelerine birtakım yaptırımlar öngörüldü. Yine aynı yıl resmi yerlerden bilgi alınmadan makale yazılması yasaklandı. 10 Mayıs 1876 tarihinde “*Sansür Kararnamesi*” ile gazetelere basımdan önce denetim uygulaması getirildi. Böylece bu kararname ile ilk resmi sansür konuldu. Basının tepkisi karşısında Nedim Paşa birkaç gün sonra görevinden çekilmek zorunda kaldı. Sansür 2 gün yürürlükte kaldıktan sonra Nedim Paşa yerine sadrazam olan Rüştü Paşa tarafından kaldırılmıştır⁶⁴.

30 Mayıs 1876 tarihinde Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesiyle basın için bir özgürlük dönemi başladı. Abdülhamid tahta çıktığında özgürlük ortamı bir süre devam etse de bu dönem uzun sürmedi. 1876 tarihinde kabul edilen Osmanlı devletinin ilk Anayasası'nın 12. maddesinde “*basın Kanun dairesinde serbesttir*” hükmüne yer verildi. Kanuni Esasi'nin bu

⁶² Nurşen Mazıcı, “1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 18, 1996, s. 133.

⁶³ Koloğlu, ss. 60-61.

⁶⁴ Kabalcı, ss. 46-47.

maddesi ile idari emirlerle basın hürriyetinin sınırlandırılmayacağı garanti altına alındı, ancak Kanuna aykırı olarak 1877’de Matbuat Kanunu ile ruhsatname alınması karara bağlandı⁶⁵. 1877 yılında Osmanlı-Rus savaşının patlak vermesiyle Abdülhamid her alanda sıkı önlemler aldı⁶⁶. Abdülhamid çıkardığı İdare-i Örfiye Kararnamesi’yle, “*zihinleri bulandıracak gazetelerin derhal kapatmak*” gibi Kanun-i Esasi’ye aykırı olan yetkiler elde etti.

1884 tarihli Matbaalar Nizamnamesi’nin yürürlüğe girmesiyle 1857 tarihli Basmahane Nizamnamesi yürürlükten kalktı. Bu Nizamname ile kitapçılara, dizgi harfi dökümcülerine, kitap ve süreli yayın çıkaracak olanlara izin alma koşulu getirilerek idari baskı arttırıldı⁶⁷.

İstibdat Dönemi’nde (1878-1908) kitapların yakılması, gazetelerin kapatılması, çıkar sağlanarak jurnalciliğin özendirilmesi, yabancı basının satın alınması ve yabancı ülkelerle haberleşmenin engellenmesiyle basın üzerindeki kısıtlamalar ağırlaştı⁶⁸. II. Abdülhamit’in 23 Temmuz 1908’de anayasayı tekrar yürürlüğe koyarak, “özgürlük, eşitlik ve adalet” sözü vermesi, tüm ülkede olduğu gibi basın tarafından da sevinçle karşılandı⁶⁹. 24 Temmuz günü, İkdam gazetesinin ve Sabah gazetesinin sahiplerinin, gelen sansür memurlarına, “*Gazeteler hürdür artık. Sansür yasaktır. Gazeteleri sansür etmeye kalkmak ağır bir suçtur*” diyerek gazete provalarını sansür için göndermemeleri sansürün kalkması ile sonuçlandı⁷⁰.

4 Nisan 1909 yılında Kanun-i Esasi değiştirilerek, 12. maddesindeki “*Matbuat Kanun dairesinde serbesttir*” hükmüne “*Hiçbir veçhile basından önce teftiş ve muayene edilemez*” cümlesi eklendi⁷¹. Basın hala Kanun dairesinde serbest olsa da ön denetime tabi tutulamayacağı maddesi basın özgürlüğünü genişletmiştir⁷². II. Meşrutiyetin ilanı ile basın

⁶⁵ Danişman, bu maddenin, basın özgürlüğünü hükümetin keyfi sınırlamalarından kurtardığını, ancak yasama organına sınırsız bir yetki verdiğini belirtmiştir (Ahmet Danişman, *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi, 1982, s. 6).

⁶⁶ Topuz, s. 50.

⁶⁷ Kabalcı, ss. 51, 54.

⁶⁸ Mazıcı, s. 135.

⁶⁹ Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 61.

⁷⁰ Atilla Girgin, *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul: Der Yayınları, 2009, s. 145.

⁷¹ Kabalcı, s. 83.

⁷² Basın Kanunu 18 Temmuz 1909’da kabul edilmiştir. 1881 tarihli Fransız Basın Kanunu’ndan yararlanarak hazırlanan Kanun 1931’e kadar yürürlükte kalmıştır, ancak birçok değişikliğe uğramıştır. Topuz ve İnüç, liberal eğilimli olan bu Kanunda yapılan değişikliklerle basın özgürlüğünün her yandan sınırlandırıldığını belirtmiştir. Değişikliklerin bazılarını değinecek olursak, bunlardan biri, 1912 yılındaki değişiklikle siyasal gazete imtiyazı için İstanbul’da 500 lira, Anadolu’da 200 lira depozito verilmesidir. 1913’deki değişiklikle devletin iç ve dış güvenliğini bozan gazetelerin kapatılması; 1914’deki

açısından önemli bir gelişme de özgürlükçü bir Basın Kanunu hazırlanmasıyla gündeme gelen ve 1909 tarihinde Fransız Basın Kanunu esas alınarak hazırlanan Matbuat Kanunu'nun kabulüdür. Basın Kanunu Tasarısı, 1909'da Kamil Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Meclis'e gelmiş ve uzun tartışmalara yol açmıştır. Tartışılan konulardan biri 200 lira depozito yatırımların gazete çıkarmasıdır. Bu tutar çok fazla bulundu. Diğer eleştirilen konulardan birisi hükümetin işlerindeki yolsuzlukların haber yapılmasını engelleyen maddedir. Ayrıca cezaların ağır olması da eleştirildi⁷³. 31 Mart olayı nedeniyle kurulan askeri yönetim döneminde çıkarılan 1909 tarihli Basın Kanunu basına özgürlüklerini genişletmekle beraber, ülkede askeri yönetimin kurduğu sansür devam etmekteydi. 1912'de sansür kaldırılrsa da bu çok kısa sürelidir. 1913 yılında İttihat ve Terakki taraflısı subaylarca yapılan ve Bab-ı Ali Baskını olarak nitelendirilen hükümet darbesi ile basına yeniden sansür konuldu. Sansür hafiflemek üzereyken I. Dünya Savaşı çıkmış ve İttihat ve Terakki tarafından savaş boyunca basına sansür uygulandı⁷⁴.

Basın özgürlüğünün Avrupa'da yasal güvence altına alındığı dönemde, Osmanlı Devleti'nde henüz gelişmediği görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri Batı'da gazeteciliğin büyük ölçüde sivil girişim sayesinde gelişmişken, Osmanlı'da basının ortaya çıkışının ve gelişiminin Sarayın teşvikiyle olmasıdır⁷⁵. Osmanlı'da basın kontrol tutulmaya çalışılmıştır. Meşrutiyet dönemlerinde bir takım haklar elde etse de bu uzun sürmemiştir.

2. Tek Parti Dönemi

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren basından ulusal çıkarlara hizmet etmesi beklendi. İlke ve inkılapların her kesime ulaşarak benimsenmesi için basın bir araç olarak görüldü. Siyasal iktidar kendisine karşı muhalif basını susturmak için çeşitli önlemler alarak, yaptırımlarda bulundu⁷⁶. Server İskit, *"Tek Parti Dönemi basın anlayışını, Mussolini*

değişiklikle askeri sansür memurlarından izinsiz ordunun hareketiyle ilgili haber yazılması; 1919'deki değişiklikte sıkıyönetim bölgelerinde sansür kurulunun izni olmadan gazete yayınlanmasının yasaklanmasıdır (İnuğur, s. 320; Topuz, ss. 97, 101).

⁷³ Topuz, ss. 99-100.

⁷⁴ İnuğur, s. 320.

⁷⁵ Özgen, s. 12.

⁷⁶ Şerafettin Pektaş, "İsmet İnönü Döneminde İktidar-Basın İlişkileri Açısından Cumhuriyet Gazetesi (1938-1950)", (Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2002), 37.

*İtalya'sından ve Hitler Almanya'sından daha hoşgörölü ancak onlar gibi devletçi, telkin ve propaganda organı” olarak ifade eder*⁷⁷.

Cumhuriyet döneminde basına ilk dava, Kurtuluş Savaşı esnasında ayaklanma çıkaran ve bağımsızlık hareketini engellemek amacıyla propaganda yapanları yargılamak için 18 Eylül 1920 tarihinde özel bir Kanunla kurulan, İstiklal Mahkeme'sinde açıldı. Dava sebebi, 1923 yılında, Hintli Müslümanların İsmet Paşa'ya halifeliğin güçlendirilmesini isteyen mektubunun üç gazetede yayınlanmasıdır.

Cumhuriyetin ilânından yaklaşık altı ay sonra yürürlüğe konulan 1924 Anayasası'nın 77. maddesi ile basının kanun dairesinde serbest olduğu ve öndenetime tabi tutulamayacağı Kanun-i Esasi'deki şekliyle yer aldı⁷⁸. Ancak, 1925 yılında Şeyh Sait ayaklanması nedeniyle 1924 Anayasası'na aykırı uygulamalar söz konusudur. Ayaklanmanın sorumlularından biri olarak gösterilen Fethi Bey Hükümeti güvensizlik oyu alarak istifa etmek zorunda kaldı. İsmet Paşa tarafından kurulan yeni hükümet 4 Mart'ta Meclis'ten güvenoyu alarak, aynı gün Meclis'e sunduğu basını önemli ölçüde kısıtlayan Tahrir-i Sükûn Kanunu'nu (huzurun sağlanması Kanunu) kabul etti⁷⁹. Son iki maddesi yürürlük ve yürütme maddesi olan üç maddeden oluşan Kanunun ilk maddesi şöyledir:

İrticaa ve isyana ve memleketin nizam-ı içtimaisini (toplumsal düzen) ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlale bâis (bozmaya yönelik) bilumum teşkilât ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı (örgütlenmeleri, kışkırtmaları, yüreklendirmeleri, girişimleri ve yayınları), Hükümet, Reisicumhurun tasdikiyle ve re'sen ve idareten men'e mezundur (kendi başına yasaklamaya yetkilidir). İş bu e'fal erbabını (bu eylemleri işleyenleri) Hükümet, İstiklâl Mahkemesi'ne tevdi edebilir.

Bu Kanunla Halk Fırkasına muhalif olan ve Terakkiperver Fırkasını destekleyen çok sayıda gazete ve sosyalist yayınlar kapatıldı. Birçok gazeteci Şark İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı⁸⁰.

⁷⁷ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayını, 1943, s.218 Aktaran Pektaş, s. 37.

⁷⁸ 1921 Anayasasında basınla ilgili herhangi bir madde yer almamaktadır.

⁷⁹ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih, 1923-1950”, Sina Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1997, s. 100.

⁸⁰ Koloğlu, s. 117.

Takrir-i Sûkun Kanunu öncesinde Başvekillik görevinden ayrılan Fethi Bey, Atatürk'ün isteği ile 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu. Partinin kuruluş amacı çok partili döneme geçişte hükümete karşı yumuşak bir rakip yaratmaktı; ancak SCF büyük kitlelerin desteğini sağladı ve yaygınlaştı⁸¹. Kısa sürede CHF-SCF rekabeti ulusal boyut kazandı. Bu süreçte basın da ikiye bölündü⁸². SCF'nin iktidar seçeneği haline gelmesi Atatürk'ün de görüşlerinin değişmesine ve desteğini çekmesine neden oldu. Fethi Bey partinin kuruluşundaki siyasal temellerin yok olduğu gerekçesiyle partiyi feshetti.

SCF'nin kapatılmasından yaklaşık 1 ay sonra Menemen olayı yaşandı. Ülkede yaşananlardan basın büyük ölçüde sorumlu tutuldu. Bu ortamda yeni bir Basın Kanunu yapma fikri gündeme geldi. İsmet İnönü meclisteki konuşmasında ülkede basın özgürlüğü olduğunu, ancak bu özgürlüğü kötüye kullananların olduğunu belirterek, iyi bir kanunla kötü kullanışları önleyecek bir düzenleme yapılmasının gerektiğini dile getirdi. Basın Kanunu 25 Temmuz 1931'de kabul edildi. "Vatan, milli mücadele, cumhuriyet ve devrim yüzünden hüküm giymiş veya milli mücadelede düşman emellerine hizmet eden yayınlar yapmış olan kişilerin yayın çıkaramayacağı; gazete yöneticilerin yükseköğrenim yapmış olmak zorunda olması; süreli yayınlarda çalışan muhabir, yazar, fotoğrafçı, ressam ve idare memurlarının adlarının hükümete bildirilmesi" Kanundaki kısıtlayıcı düzenlemelerden bazılarıdır⁸³. Kanun'daki en önemli kısıtlamalardan birisi 50. madde ile olmuştur. Bu madde şu şekildedir:

Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararı ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18'inci madde hükmü tatbik olunur.

Bu suretle kapatılan bir gazetenin mesulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz.

1938 yılında Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle basın özgürlüğü daha çok kısıtlandı, Buna göre: "gazete ve dergi çıkarmak için bankada 1000-5000 liralık bir garanti mektubu sağlanması, ruhsatname sistemine geçilmesi, kötü ünlü kişilerin süreli yayınlarda

⁸¹ Koçak, s. 107.

⁸² Mazıcı, s. 143.

⁸³ Topuz, ss. 150-152.

muhabir, yazar, ressam, fotoğrafçı, idare memuru olarak çalışamaması, okul ve üniversite olayları ile ilgili haberlere yer verilmemesi” hükümleri getirildi⁸⁴.

24 Nisan 1940’ta Matbuat Kanunu’nun 30. maddesine bir fıkra eklenerek tarihin resmi görüş dışında yorumlanmasına olanak vermeyen bir sansür hükmü getirildi. 1940 yılında İstanbul bölgesinde sıkıyönetim ilan edilmesiyle, II. Dünya Savaşı bitene kadar bakanlar kurulu dilediği yayını kapatabildi.

20. yy. ortalarından itibaren Türk basını üzerindeki baskılar ve kısıtlamalar iç ve dış etkenlere bağlı olarak azaldı. Dış etkenlere bakacak olursak; 1944 yılından itibaren II. Dünya Savaşı’nı, Demokrasi cephesini oluşturan müttefiklerin kazanacağı anlaşılnca, Hükümet, demokrasi cephesiyle yakınlaşmış, buna bağlı olarak otoriter rejim ve basın üzerindeki denetim ve yönlendirme hafiflemiştir. 1945 yılı Şubat ayında ABD Basın Özgürlüğü Komisyonu’nun hükümet yetkilileri ile yaptıkları görüşmeden sonra “basın özgürlüğü” kavramı gündeme geldi. Komisyon üyeleri “*Basın özgürlüğünün, barışın bir şartı olduğunu, savaştan sonra yapılacak barış görüşmelerinde basın hürriyetinin en önemli şart olarak antlaşmalarda yer alacağını, basın mensupları olarak sansürün kaldırılması ve basın üzerinde devlet nüfusunun yok edilmesi konusunda ortak gayret sarf etmeleri gerektiğini*” savundular⁸⁵.

7 Ocak 1946’da kurulan Demokrat Parti’nin “demokrasiyi geliştirme”yi kendine misyon edinmesi ve bu doğrultudaki girişimlerinin halk tarafından olumlu karşılanması, basın üzerindeki baskıların ve kısıtlamaların azaltılmasının iç etkenidir. İktidar partisi genel seçimlerde başarılı olabilmek için liberal önlemler almak durumunda kalmıştır. Alınan önlemlerden birisi Basın Kanunu’nun liberalleştirilmesidir⁸⁶. 1 Haziran 1946 yılında Basın Kanunu’ndaki 50. madde değiştirilerek Bakanlar Kurulunun gazete ve dergileri geçici olarak kapatma yetkisi kaldırıldı. 13 Haziranda gazete ve dergileri ancak mahkemelerin kapatabileceği belirtildi⁸⁷. 20.09.1946 tarihinde kabul edilen 4955 Sayılı Kanunla Matbuat Kanunu’nda çok kapsamlı bir değişiklik daha yapılmış ve ruhsatname alınması, teminat mektubu verilmesi ve gazete çıkarmak için aranan eğitim şartı kaldırıldı. 1948 tarihinde

⁸⁴ Topuz, ss. 160-161.

⁸⁵ Ahmet Öztürk, “Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Yaşadığı Basın Özgürlüğü Sorunu”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı. 4, 1993, s. 122-123.

⁸⁶ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, İstanbul: Hill Yayın, 1996, s. 26, 27 ve 31.

⁸⁷ Pektaş, s. 52.

hükümet, Matbuat Kanunu'ndaki anti-demokratik hükümleri değiştireceğini açıkladı. 1949'da Adalet Bakanlığı'nda yeni bir Basın Kanunu hazırlandı⁸⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarında basın özgürlüğünden söz etmek güçtür. Basın üzerindeki kısıtlamalar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşı demokrasi cephesinin kazanması ve Türkiye'den demokratik girişimlerde bulunmasını istemesiyle azaldı. Çok partili döneme geçiş sürecinde kurulan, parti programında liberalizm ve demokrasi öğeleri hakim olan DP'nin halk tarafından büyük ilgi görmesi ve yaklaşan seçimler, iktidar partisini liberal önlemler almaya sevk etti. Bu süreç içinde basın üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmaya çalışıldı. Daha sonra yeni bir basın kanunu yapılması gündeme geldi. Ancak, CHP'nin seçimleri kaybetmesiyle, yeni Basın Kanunu DP döneminde yürürlüğe girdi.

3. Çok Partili Dönem

14 Mayıs 1950 seçimini DP'nin kazanıp iktidara gelmesinden iki ay sonra 15 Temmuz 1950 tarihinde yeni Basın Kanunu kabul edildi. Yeni Kanuna göre artık süreli yayın çıkartmak için izin ve ruhsat alınması gerekmemektedir. Ayrıca yeni Kanunda kötü ünlü kişilerle ilgili düzenlemeye yer verilmedi. Cevap hakkı yeniden düzenlenerek, her cevap ve düzeltmenin yayınlanmasını önlemek amacıyla mahkemelere yetkiler tanındı ve gazete sahipleri cezai sorumluluktan kurtuldu⁸⁹.

Demokrat Parti'nin iktidarlığının ilk yıllarında basın üzerindeki baskılar ve kısıtlamaların kalkmasıyla basın rahat bir nefes aldı, ancak bu uzun sürmedi. Demokrat Parti 1954 genel seçimlerine hazırlanırken denetimi sıkılaştırarak, Vicdan Özgürlüğünü Koruma Kanunu'nu kabul etti⁹⁰. 1954 yılının ilk aylarında “*Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun Tasarısı*” ile de basın özgürlüğü sınırlandırıldı. Kanunun amacı, “*namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması veya itibar kıracak veya şöhret veya servete zarar verebilecek bir hususun isnad edilmesini önlemek*” olarak belirtilmiştir⁹¹. Bu düzenleme yolsuzluk, hırsızlık vb. suçları işleyen kişileri koruyarak basını sınırlandırıp, bu kişilerin toplum içinde teşhirini önlemek şeklinde yorumlanabilir. Kabul edilen yasanın kötü taraflarından biri de mahkemeye çıkarılan gazetecilerin ispat hakkından

⁸⁸ Kabalcı, s. 163.

⁸⁹ Topuz, s. 179.

⁹⁰ Ahmad, 1996, s. 60.

⁹¹ Topuz, s. 184.

yoksun bırakılmasıdır. 19 DP milletvekili ispat hakkından yoksun bırakan maddenin kaldırılması için uğraş verse de, Menderes bu uğraşların karşısında durdu ve girişimler sonuçsuz kaldı⁹².

1956'da ekonominin kötüye gidişi, halkın muhalefetin iktidara yönelik eleştirilerine daha duyarlı olmasını sağladı. Bu durum karşısında DP muhalefetin görüş ve eleştirilerinin yanı sıra meclis tartışmalarının dahi yayınlanmaması için basını baskı altına aldı⁹³. 1956'da kabul edilen maddeyle, “*kötü niyetle veya özel maksada dayanan yayında bulunmak veya devletin veya hükümetin dışarıdaki itibar ve nüfusunu kırarak şekilde asılsız, mübalağalı veya özel maksada dayanan haberin dışarıda yayınlanmasına sebep olmak*”⁹⁴ suç sayılarak basın üzerindeki kısıtlamalar arttırıldı. 1955-1960 arasında 867 gazetecinin mahkumiyetiyle sonuçlanan 2300 basın davası açıldı⁹⁵.

Hükümet ayrıca gazeteleri ekonomik baskı altına alma yoluna da gitti. 1957'de yayınlanan bir kararname ile gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithali ve 1958'deki bir kararname ile ilan ve reklamların tek elden dağıtımı kabul edildi⁹⁶. Bu düzenlemeyle iktidara karşı muhalif söyleme sahip olan basına resmi ilan verilmemesi sağlandı. Bu yeni uygulama ile yayınlarını ancak resmi ilanlar almakla, yani devlet hazinesinden aktarılan paralarla sürdürebilen yeni bir gazete türü ortaya çıktı. İktidarca beslendikleri için de bu basına “*besleme basın*” adı takılmıştır⁹⁷.

3 Nisan 1960'da DP Meclis Grubu, muhalefeti “*askeri ayaklanma ve kargaşa tezgahlamak*”la suçlayarak, Meclis Tahkikat Encümeni'nin kurulmasını istedi. Bütünüyle DP'lilerden oluşan Encümene olağanüstü yetkiler verildi. 27 Nisan'da Encümene, basını sansür etme, gazeteleri toplatma, celpname çıkarma ve Komisyonun çalışmalarına engel olanlara hapis cezası verme yetkilerini tanıyan kanun tasarısı meclisten geçti⁹⁸.

Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde bir grup subay, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin ülkeyi bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğünü ileri sürerek,

⁹² Sina Akşin, “Siyasal Tarih (1950-1960)”, Sina Akşin ve Diğerleri, *Türkiye Tarihi Cilt: 4 Çağdaş Türkiye (1908 – 1980)*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2008, s. 216.

⁹³ Ahmad, 1996, s. 68.

⁹⁴ Topuz, s. 186.

⁹⁵ Koloğlu, s. 124.

⁹⁶ Topuz, s. 189.

⁹⁷ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999, s. 106.

⁹⁸ Ahmad, s. 79.

27 Mayıs 1960 sabahı ülke yönetimine tamamıyla el koydu. Darbenin amacı, okunan ilk bildiride şu şekilde ifade edildi: "*Sevgili Vatandaşlar, Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır.*" Darbe ile işbaşına gelen Milli Birlik Komitesi 28 Mayıs 1960 tarihli 13 Sayılı Tebliği'nde yeni bir anayasa hazırlanacağını; 14 Sayılı Tebliği'nde de DP iktidarınca basına getirilen yasaklamaların kaldırıldığını bildirdi⁹⁹. Bu doğrultuda Basın Kanunu'ndaki anti-demokratik hükümler kaldırıldı¹⁰⁰. Yeni kabul edilen 1961 Anayasası'nda da basın özgürlüğü koruma altına alındı. Basınla ilgili maddeler şu şekildedir:

Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için Kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, Kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir (madde 22.)

Gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili şartlar Kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatların serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştıracı siyasî, iktisadî, malî veya teknik kayıtlar koyamaz.

Gazete ve dergiler, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin ve bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre faydalanır (madde 23).

1961 anayasasında düzeltme ve cevap hakkına da yer verildi. Düzeltme ve cevap hakkı şu şekilde düzenlendi:

⁹⁹ 14 Numaralı Tebliği: Kapatılmış olan bütün gazetelerin kapatma kararları iptal edilmiştir. 28 Mayıs'tan itibaren bütün gazeteler neşriyata başlayabilirler (Milli Birlik Komitesi Tebliğleri, T. C. Resmi Gazete, 10515, 1960, s. 1451).

¹⁰⁰ Topuz, ss. 206-207.

Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve Kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından karar verilir.

1956 yılında Basın Kanunu'nda cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili yapılan değişiklikle maddeye “*menfaatini bozan*” gibi muğlak ifadeler eklenerek maddenin kapsamı genişletildi. Bu maddeden yararlanan iktidar cevap ve düzeltme hakkını kötüye kullanılarak, doğru haberleri dahi yalanladı. İktidar hoşuna gitmeyen her habere tekzip göndererek, basının haber yapmasını engelledi¹⁰¹.

1961 yılında genel seçim yapılmış, ancak ordu içinde bir grup henüz demokrasinin yerleşemediğini belirterek, ülkenin belli bir süre daha askeri rejimle idare edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşünceyi savunan Talat Aydemir ve bazı arkadaşları 22 Şubat 1962 yılında darbe girişiminde bulunmuş ve başarısız olmuştur. 22 Şubat Olayı, 27 Mayıs Darbesi'ne ve Anayasa'ya karşı düzenlenmiş bir hareket olarak tanımlandı. İnönü başkanlığında toplanan Meclis Komisyonu acil önlemlerin alınması için çalışmalara başlayarak, Tedbirler Yasası Tasarısı'nı hazırladı. 5 Mayıs 1962'de kabul edilen 38 Sayılı Kanun'un getirdiği tedbirlerle diğer özgürlükler gibi basın özgürlüğü de kısıtlandı. Bu Kanuna göre “...*Türk Milletinin gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960 Devrimini, söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı da olsa matufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar*” suçlu sayıldı¹⁰².

27 Mayıs Darbesi'nden 11 yıl sonra, 12 Mart 1971 tarihinde, ordu siyasete ikinci kez müdahale etti. 12 Mart Muhtırası ile hükümet istifaya zorlandı. 4 Nisan 1971 tarihinde on bir ilde sıkıyönetim ilan edildi. Çıkarılan Sıkıyönetim Kanunu, sıkıyönetim komutanına hiçbir gerekçe gösterilmeksizin mektup ve haberleşmeleri sansür etmek, basını ve her türlü yayını denetlemek ve basımevlerini kapatmak yetkisi verdi. Bu dönemde sıkıyönetim 39 kez süreli ya da süresiz gazete kapatma cezası uygulandı¹⁰³.

¹⁰¹ Salihpaşaoğlu, ss. 106-107.

¹⁰² Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bâzı Fiiller Hakkında Kanun, T. C. Resmi Gazete, Sayı. 11053, 1962, s. 576.

¹⁰³ Kabalcı, ss. 197, 199.

1950-60 yılları arasında ortalama 60'ı bulan davalar, 1961-1974 yılları arasında 34'e düşmüş, 1975-80 yılları arasında ise 311'e çıkmıştır¹⁰⁴. Davalardaki artış iktidarın basına yönelik tutumunun sertleşmesi ya da yumuşamasıyla doğru orantılıdır.

Siyasi istikrarsızlık, ekonominin kötüye gidişi, sivil bürokrasinin işlemez hale gelişi, terör ve şiddet olaylarının yayılması ve bazı dış sebepler nedeniyle 12 Eylül 1980'de Silahlı Kuvvet Komutanları yönetime üçüncü kez müdahale etti. Bu dönemde hak ve özgürlükler askıya alındı. Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. maddesi değiştirilerek, Sıkıyönetim Komutanlığına basına ve haberleşmeye sansür koyma yetkisi verildi¹⁰⁵. Basın genellikle sıkıyönetim tarafından denetlenmekle birlikte, zaman zaman doğrudan beş general tarafından da denetlenmiştir¹⁰⁶. Bu dönemde gazetecilere toplam 3 bin 315 yıl 6 ay kadar hapis cezası ve 300 güne ulaşan kapatma cezaları verilmiştir. 13 büyük gazete hakkında 303 dava açılmış ve toplam 4 bin yıla kadar ceza istenmiştir. 300 gazeteci saldırıya uğramış ve 3 gazeteci öldürülmüştür. Cezaevlerindeki gazeteci sayısı 31, haklarında tazminat istenenler ise 211 kişidir. 39 ton gazete, dergi ve kitap sakıncalı olduğu gerekçesiyle imha edilmiştir¹⁰⁷. 1950 tarihli Basın Kanunu'nun birçok maddesi değiştirilerek cezalar arttırılıp, zaman aşımı süreleri uzatılarak ceza tehdidi daha uzun süreye yayılmıştır. Ek maddelerle yayınların toplatılmasına olanak veren hükümler getirilerek, "devlete ait bilgi" gibi tanımı yapıp unsurları belirlenmemiş suç yaratılmış ve bu bilgilerin yer aldığı süreli yayınların toplatılması öngörülmüştür¹⁰⁸. Basın Kanunu dışında Türk Ceza Kanunu (TCK), ve Olağanüstü Hal Kanunu ile de basın kısıtlanmıştır.

Askeri yönetimin emriyle Danışma Meclisi tarafından hazırlanan ve 18 Ekim 1982 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren yeni Anayasası'nın basın hürriyeti başlıklı 28. maddesi, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti başlıklı 26. maddesi ve bilim ve sanat hürriyeti başlıklı 27. maddesiyle basın özgürlüğüne sınırlamalar getirildi. 28. maddenin 4. fıkrası ile dağıtımın tedbir yoluyla önlenmesine (kimi durumlarda hâkim kararı olmaksızın) izin verildi. Ayrıca basın organlarına hâkim kararıyla yayım yasağı konabilir hükmü düzenlendi. Süreli ve süresiz yayınların toplatılması ile zapt ve müsaderesi de mümkün oldu.

¹⁰⁴ Koloğlu, s. 133.

¹⁰⁵ Salihpaşaoğlu, s. 167.

¹⁰⁶ Kabalcı, ss. 210-221.

¹⁰⁷ Bülent Tanör, "Siyasal Tarih", Bülent Tanör, Korkut Boratav ve Sina Akşin, *Türkiye Tarihi Cilt: 5 Bugünkü Türkiye (1980 – 2003)*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2008, s. 92.

¹⁰⁸ Kabalcı, s. 224.

Sürelî yayınlar 28. maddenin son fıkrasında belirtilen nedenlerden ötürü kapatılabileceği hüküm altına alındı. 30. madde ise basın özgürlüğünü koruyan bir düzenleme olup, basımevi ve eklentileri ile basın araçlarına el konamayacağı veya bunlar işletilmesinin alıkonulamayacağı hükmüdür¹⁰⁹.

12 Eylül Askerî Müdahalesinden sonra basın üzerinde kurulan baskı, sivil yönetime geçilmesine rağmen 90'lı yılların sonuna kadar devam etti. Yapılan araştırmalara göre, sadece 1980-1990 yılları arasında basın aleyhine 2000'in üstünde dava açıldı. Bu davalarda yaklaşık 3000 gazeteci, yazar, sanatçı ve yayımcı sanık olarak yargılandı. Çıkan yazılarla gazete ve dergilerin kapatılmasına neden olan yazı işleri müdürlerine toplam 5000 yıldan fazla hapis cezası verildi¹¹⁰.

1983 yılındaki seçimlerde tek başına iktidar olan Anavatan Partisi (ANAP) liberal çizgisi nedeniyle basın tarafından desteklendi. ANAP 1989 sonuna kadar 2627 gazeteci hakkında 1820 dava açtı. Davalar sonucunda basına 12.8 milyar Türk Lirası tazminat cezası verildi. 26 gazeteci 784 yıl hüküm giydi. 195 kitap ve 260 diğer yayın yasaklandı¹¹¹. Basın üzerindeki baskıların Özal döneminde de devam ettiği görülmektedir.

1990'lı yıllarda Türkiye'de siyaset, ekonomi, eğitim, dış ilişkiler ve özgürlükler hükümetin terör örgütü faaliyetlerine yönelik politikasından etkilenmiştir. Teröre karşı verilen mücadele, diğer birçok temel hak ve özgürlükle birlikte basın özgürlüğünü de kısıtladı¹¹². 1991 tarihinde kabul edilen Terörle Mücadele Kanunu (TMK) basın özgürlüğü ile ilgili hükümler içermiştir. Bu Kanunun basın özgürlüğünü ilgilendiren maddelerinden en önemlisi “Devletin Bölünmezliği Aleyhinde Propaganda” başlığını taşıyan 8. maddesidir. Bu maddeye göre:

Türkiye Cumhuriyeti Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılamaz. Yapanlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yüzmilyon liradan üçyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Bu suçun mükerreren işlenmesi halinde, verilecek cezalar paraya çevrilemez.

¹⁰⁹ Erdoğan s. 36.

¹¹⁰ Salihpaşaoğlu, ss. 176-177.

¹¹¹ Koloğlu, s. 151.

¹¹² Salihpaşaoğlu, s. 172.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun 3 üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtası ile işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de mevkute bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama satış miktarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilir. Ancak, bu para cezaları yüzmilyon liradan az olamaz. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun ikinci fıkrada yazılı mevkuteler dışında basılı eser ve sair kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde, sorumluları ve ayrıca kitle iletişim araçları sahipleri hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis, yüzmilyon liradan üçyüzmilyon liraya kadar ağır para cezası hükmolunur. Ayrıca bu fiilin radyo ve televizyonlar vasıtasıyla işlenmesi halinde mahkemece ilgili radyo ve televizyon kuruluşunun bir günden onbeş güne kadar yayından men'ine karar verilir.

Birinci fıkrada yazılı fiillerin ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde belirlenen ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında yapılan değişikliklere baktığımızda 1924 Anayasası'nın 70. maddesine göre “...düşünce, söz, yayım... Türklerin tabi haklarından” sayıldı. 77. maddesiyle “basın Kanun çerçevesinde serbesttir ve yayımından önce denetlenemez, yoklanamaz” denilerek ön sansür kaldırıldı. 1961 Anayasası, “düşünce açıklama hakkına” önem vererek, 20. maddesinde düşünce açıklama özgürlüğüne sınır getirilmedi. 1982 Anayasası'nda basın özgürlüğünün “otoriter ve sınırlı özgürlük” anlayışıyla yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu bakımdan 1982 Anayasası basın özgürlüğünü kısıtlayan, gerici bir uygulamadır. 2001 yılında yapılan değişikliklerle basın özgürlüğü üzerindeki anti-demokratik kısıtlamalar giderilmeye çalışıldı. 2001'deki değişiklikle 26. maddedeki basın ve haber alma hürriyetinin hangi amaçlarla sınırlandırılabilceği yeniden düzenlendi¹¹³. Aynı zamanda 07.05.2004 tarihli 5170 Sayılı Kanunla Anayasa'da da basın ile ilgili değişiklik yapıldı. Bu değişiklik, “Kanun'a uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz” (m. 30) hükmüne yer verilerek basın özgürlüğü güvence altına alındı.

Dünya basınında olduğu gibi Türk basın tarihinde de iktidarların güçlendiği ve merkezileştiği oranda basın üzerindeki baskıların arttığı görülmektedir. Çok partili hayata

¹¹³ İlkiz, ss. 209-210.

geçiş sürecindeki ortamda basın üzerindeki kısıtlamalar azalmış, iktidara gelen liberal eğilimli Demokrat Parti ile basın özgürlüğünü genişleten uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Ancak, DP'nin otoriter bir tutum içine girmesiyle, basın özgürlüğünde gerileme meydana gelmiştir. Askeri darbelerle de basın üzerindeki baskı artmış, kısıtlamalar çoğalmıştır. Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde basın özgürlüğü adına olumlu gelişmeler gerçekleşmiştir.

4. 2000 Yılından Günümüze

Avrupa Birliği, Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Konseyi kararlarında, aday devletlerin üyelik için yaptıkları hazırlıklar doğrultusunda kaydettikleri ilerlemeleri Konsey ve Parlamento'ya düzenli olarak sundukları raporla bildirmeye karar vermiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin de Avrupa Birliği kriterlerini sağlayıp sağlamadığı ve uyum için yapılan hazırlıkların neler olduğu 1998 yılından itibaren İlerleme Raporu'nda her yıl düzenli olarak gösterilmiştir. İlerleme Raporu'nun "Siyasi Kriterler" bölümünde ele alınan konulardan bir tanesi de ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ile ilgili gelişmelerdir.

Avrupa Birliği Komisyonunca, 1998 yılında hazırlanan Türkiye İlerleme Raporu'nda, Anayasa'nın ve devletin birliğine, toprak bütünlüğüne, laikliğe ve devlet kurumları için saygıya ilişkin mevzuat hükümlerinin aşırı ölçüde dar yorumlanması, bazı Türk gazetelerinin baskı aşamasında sansüre uğraması, anayasal ve yasal sınırlamaların sıkı bir biçimde uygulanması ve yüksek derecede oto-sansürün var olması basın özgürlüğünü olumsuz etkileyen olaylar olarak belirtilmiştir¹¹⁴. 1999 tarihli İlerleme Raporu'nda, basın özgürlüğü üzerindeki kısıtlamaların devam ettiği, gazetecilere karşı taciz ve polis şiddetinin olduğu açıklanmıştır. Diğer yandan basın özgürlüğü açısından olumlu bir gelişmenin, Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlar İçin Takibat ve Cezaları Erteleyen Yasa ile olduğu dile getirilmiştir. 2000 İlerleme Raporu'nda ise Anayasa Mahkemesi'nin, 1999'da kabul edilen Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Yasa'yı iptal etmesi eleştirilmiştir.

2001, 2002 ve 2003 İlerleme Raporlarında, basın özgürlüğüne ilişkin kısıtlamaların pek azının giderildiği belirtilmiştir. 2003 İlerleme Raporu'nda, başta yazılı basın, radyo ve televizyon yayınları dahil olmak üzere ifade özgürlüğü hakkı alanlarında önemli kısıtlamalar

¹¹⁴ Raporların tümü için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, "İlerleme Raporları" <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46224&l=1>, (06.11.2015).

varlığını sürdürdüğü, basın özgürlüğüne ilişkin olarak mevzuatta yapılan bazı değişikliklere karşı durumun endişe verici olmaya devam ettiği bildirilmiştir.

Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporu'nda, basın özgürlüğünü güçlendiren anayasa değişiklikleri yapıldığı ve basın özgürlüğünün yeni Basın Kanunu'nun kabulü ile daha da iyileştirildiği belirtilmiştir. Diğer taraftan, medyaya karşı adli kovuşturma başlatılması için yaygın olarak kullanılan hükümlerin hala Ceza Kanunu ile Terörle Mücadele Kanunu maddeleri olduğu ifade edilmiştir. 2005 İlerleme Raporu'nda ise, basın özgürlüğü alanında, yeni Basın Kanunu ve yeni Ceza Kanunu'nun kabul edilmesi neticesinde gerçekleşen beraatlar ve serbest bırakılmalar gibi bazı olumlu ilerlemelere kaydedildiği açıklanmıştır. Rapora göre 2004 yılı itibariyle basın özgürlüğü alanında olumlu gelişmeler kaydedildiği anlaşılmaktadır.

2006 ve 2007 İlerleme Raporlarında şiddet içermeyen görüşlerin ifadesi hususunda yeni Ceza Kanunu'nun bazı hükümlerine dayanarak başlatılan kovuşturmaların ve mahkeme kararlarının ciddi endişe kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle kovuşturmaların *“Türklüğe, Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet'in kurum ve kuruluşlarına hakareti”* cezalandıran 301 Sayılı maddeye dayanarak açıldığına değinilmiştir. Hakkında kovuşturma açılan kişilerin sayısı 2006 yılında 2005'e kıyasla neredeyse iki katına yükseldiği, 2007 yılında bu sayının daha da arttığı bildirilmiştir. 2008 İlerleme Raporu'nda TCK'nın 301. maddesine ilişkin değişiklik yapılarak basın özgürlüğü üstündeki kısıtlamanın azaltıldığı, ancak 301. maddenin içeriğinin büyük oranda aynı kaldığı belirtilmiştir. Raporlardan 2006 yılından itibaren basın özgürlüğünde bir gerileme yaşandığı anlaşılmaktadır.

2009 İlerleme Raporu'nda, Doğan Medya Holding grubuna karşı iki vergilendirme prosedürü başlatıldığı, vergi cezalarının Grubun ekonomik gücünü zayıflatarak, uygulamada basın özgürlüğünün olumsuz etkilendiği belirtilmiştir. Ayrıca önde gelen siyasi liderlerin, Doğan Medya Holding'in sahip olduğu gazeteleri ve televizyon kanallarını boykot etmesinin basın özgürlüğüne zarar verdiğine değinilmiştir. Siyasetçilerin kişisel haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yayıncılara, gazetecilere ve yazarlara karşı bazı hukuk davaları açması basın özgürlüğünü olumsuz yönden etkileyen bir diğer unsur olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte Rapor'da Türk kamuoyunda, geleneksel olarak hassas kabul edilen konular da dâhil olmak üzere, serbest ve açık tartışmanın artması, Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin ifade

özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik olarak sistematik bir şekilde uygulanmamasının basın özgürlüğü açısından olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır.

2010 İlerleme Raporu'nda ise Ergenekon davası hakkında yayın yapan gazetecilere karşı açılan çok sayıda davanın endişe verici olduğu belirtilmiştir. 2011 İlerleme Raporu'nda, Mart 2011'de, tutuklu gazetecilerden biri tarafından yazılan yayımlanmamış bir kitabın kopyalarına el konulduğu söylenerek, yayımlanmamış bir kitaba suç delili olarak el konulmasının Türkiye'deki basın özgürlüğü ve davanın meşruiyeti ile ilgili endişelere yol açtığı ileri sürülmüştür¹¹⁵.

2012 İlerleme Raporu'nda olumlu gelişmeler arasında bazı gazetecilerin uzun süren tutuklu yargılanmanın ardından serbest bırakılması, Üçüncü Yargı Reformu Paketiyle yazılı eserlere yayımlanmadan önce el konulmasının yasaklanması, cezai soruşturmalar konusunda medyaya yönelik kısıtlamaların azaltılması sayılmıştır. Diğer taraftan, gazetecilerin, basın çalışanlarının ve dağıtıcıların hapsedilmesine ilişkin eğilimdeki yükselme, üst düzey hükümet ve kamu görevlileri ile ordunun alenen basına yüklenmeleri ve davalar açmaları, hükümeti açıkça eleştiren makaleler kaleme almalarını müteakip, gazetecilerin işten çıkarılmaları ve oto-sansürün Türk medyasında yaygın bir olgu haline gelmesi basının özgürlüğüne zarar veren uygulamalar olarak kaydedilmiştir.

2013 İlerleme Raporu'nda ise, kamu görevlilerinin basın üzerindeki baskısının devam etmesi, yaygın oto-sansür, eleştirel gazetecilerin işten çıkarılması, internet sitelerinin sık sık yasaklanması, devlet yetkililerinin eleştirel gazeteci ve yazarlar aleyhinde bizzat davalar açmaya devam etmesi eleştirilmiştir. Medya kuruluşlarının mülkiyetinin, sanayi gruplarının elinde yoğunlaşmasıyla, gazeteciler ve medya patronlarının yaygın oto-sansürüne neden olmaya devam ettiği belirtilmiştir. Özellikle ana-akım medya kuruluşlarının Haziran ayı başında gerçekleşen Gezi Parkı protestolarına çok az yer verdiği ve hükümeti eleştiren gazetecilerin ve köşe yazarlarının işten çıkarıldığı ya da istifa etmeye zorlandığı açıklanmıştır.

2014 İlerleme Raporu'nda gözetim altında tutulan çok sayıda gazetecinin serbest bırakılması olumlu karşılanırken, ifade özgürlüğünü kısıtlayan mevzuatın kabul edilmesi ve basın özgürlüğünün etkili bir şekilde kullanılmasının uygulamada kısıtlanması eleştirilmiştir.

¹¹⁵Yeni Basın Kanunu'nun cezai sorumluluk başlıklı 11. maddesinde basılmış eserler yoluyla işlenen suçun yayım anında oluşacağı hükümlenmiştir.

Siyasetçilerin caydırıcı açıklamaları, muhalif gazetecilere karşı açılan davalar, medya sektörünün mülkiyet yapısından kaynaklanan oto sansür uygulamaları ve gazetecilerin işten çıkarılmaları 2014 yılında basın özgürlüğü adına olumsuz gelişmeler olarak kaydedilmiştir.

2015 İlerleme Raporu'nda basın özgürlüğünün endişe konusu olmaya devam ettiği belirtilmiştir. Eleştirilen konulardan biri 2015 seçimlerinde AK Parti'nin kampanyasını desteklemek için basını kullanılmasıdır. Bu dönemde basının daha fazla baskıya maruz kaldığı ve oto sansürün arttığı belirtilmiştir. Birkaç yıllık ilerlemeden sonra, basın özgürlüğü adına son iki yılda gerilemenin gözlemlendiği kaydedilmiştir. Gazeteciler, yazarlar veya sosyal medya kullanıcıları aleyhindeki davalar, gazetecilerin sindirilmesi, Anayasa'nın ifade özgürlüğü hakkını tam olarak koruyamaması, çok sayıda kanunun ifade özgürlüğünü kısıtlaması, yayın yasağı getirilmesinin tekrarlanan bir uygulama haline gelmesi, devlet sponsorluğundaki reklamların basın kuruluşları arasında adil biçimde dağıtılmaması ve akreditasyon uygulamaları basın özgürlüğü önündeki engeller olarak sıralanmıştır.

1998'den 2014'e kadar düzenlenen raporlarda genellikle basın mevzuatlarındaki düzenlemeler olumlu karşılanmıştır. Ancak uygulamada basın özgürlüğünün kısıtlı olduğu, kimi zaman kanunlara da uymayan yaptırımların mevcut olduğu belirtilmiştir. 2014 ve 2015 İlerleme Raporu'nda ise basın mevzuatındaki değişiklikler eleştirilmiş ve basın alanındaki mevzuatların Avrupa Birliği standartlarına uygun olmadığı dile getirilmiştir.

Ülkelerin özgürlükleriyle ilgili raporlar hazırlayan ve mevcut durumu değerlendirerek puan veren sivil toplum kuruluşu Freedom House'un raporu da Türkiye'nin basın özgürlüğündeki gelişimini gözlemlemek açısından yararlanılabilecek kaynaklardan birini teşkil etmektedir. Freedom House'a göre Türkiye 1980 yılında, 12 Eylül darbesinden önce bir yıllık süreçte basın özgürlüğü açısından özgür ülkeler kategorisindeyken, 1995-2000 yılları arasında "özgür olmayan" ülkeler arasına girmiştir. 2000-2013 yılına kadar kısmen özgür ülkeler arasında yer almıştır. 2014 yılında yayınlanan raporda ise Türkiye "özgür olmayan ülkeler" arasına girerek, bir yılda 14 sıra gerilemiş ve 134. sıraya düşmüştür. Raporda 42 Avrupa ülkesi arasında, tek özgür olmayan ülke olan Türkiye'nin en son 1998'de 69 puanla "özgür olmayan ülke" durumunda olduğu belirtilerek, Türkiye'nin anayasal güvence altında olan basın özgürlüğünün TMK ile göz ardı edildiği açıklanmıştır. 40 gazetecinin hala tutuklu olması, Gezi Parkı olayları sırasında hükümete muhalif görüşteki

medyaya karşı olumsuz tutum, el değiştiren medyaların başına getirilen patronların Başbakan'a yakınlığı ve bu medyalardaki işten çıkartmalar, PKK ile görüşmeler ile Gezi protestoları ve yolsuzluklarla ilgili haber yapan gazetecilerin işsiz kalması Türkiye'nin "özgür olmayan ülkeler" arasına girmesinin nedenleri olarak gösterilmiştir¹¹⁶. 2015 yılında yayınlanan raporunda Türkiye tekrar "Kısmen Özgür" ülkeler arasında yer almıştır. Ancak raporda, Türkiye'nin özgürlük açısından gerilediğine değinilmiştir. 2016 raporunda Türkiye yine "kısmen özgür" kategorisinde yer almıştır¹¹⁷.

Türkiye'nin basın özgürlüğü açısından Dünyadaki konumu, basın özgürlüğünü savunan uluslararası sivil toplum kuruluşu Sınır Tanımayan Gazetecilerin (RSF) her sene yayınladığı "Dünya Basın Özgürlüğü Sıralaması"nda da takip edilmektedir. Sınır Tanımayan Gazetecilerin Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre Türkiye'nin 2002'den 2016'ya kadar dünyada basın özgürlüğü sıralamasındaki yeri şu şekildedir:

¹¹⁶ Çaylı ve Depeli, s. 28; "Türkiye 15 Yıl Sonra Yeniden "Özgür Değil", *BİA Haber Merkezi*, 02.05. 2014, <http://www.bianet.org/bianet/medya/155388-turkiye-15-yil-sonra-yeniden-ozgur-degil>, (11.11.2015).

Türkiye'nin, raporu 2014 senesinde tutuklu gazetecileri serbest bırakmasına dair gelişmelere yer vermemesi nedeniyle eleştirmesi üzerine Freedom House bir açıklama yapmıştır. Açıklamada, söz konusu raporda belirtildiği gibi 1 Ocak 2014 yılından itibaren yaşanan gelişmelerin, 2015 Basın Özgürlüğü raporunda değerlendirileceği belirtilerek, 1 Ocak'tan sonra yaşanan gelişmeleri Ergenekon ve KCK davalarındaki gazetecilerin hükümet tarafından serbest bırakılması, İnternet Kanunu'nda geriye dönük değişiklikler, Twitter ve Youtube'un yasaklanması ve MİT Yasası'nı güçlendiren Kanun şeklinde sıralamıştır. "Turkey's 'Not Free' Rating in 'Freedom of the Press 2014' ", 05.05.2014, <http://www.freedomhouse.org/article/turkeys-not-free-rating-freedom-press-2014#.U2e4Dy4UşDc>, (11.11.2015).

¹¹⁷ "Freedom in the World", <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>. (01.05.2016).

Tablo 1.

Dünya Basın Özgürlüğü Sıralamasında Türkiye'nin Durumu

Yıl	Sıra	Ülke Sayısı
2002	99	139
2003	115	166
2004	113	167
2005	98	167
2006	98	168
2007	101	169
2008	102	173
2009	122	175
2010	138	179
2011	148	179
2012	148	179
2013	154	179
2014	154	179
2015	149	179
2016	151	180

Kaynak: RSF, “Press Freedom Index”,
<https://rsf.org/fr/ranking/>, (01.05.2016).

Gazetecileri Koruma Komitesi'nin (CPJ) raporuna göre ise Türkiye 2012 yılında 49 tutuklu gazeteci ile dünya çapında en çok tutuklu gazetecinin bulunduğu ülkedir. 2013 yılında tutuklu gazeteci sayısı 40'a düşmüştür. 2014 yılında ise tutuklu gazeteci sayısı 7 düşerken, 2015 yılında bu sayı 14'e yükselmiştir¹¹⁸.

Türkiye'de 2004 yılıyla beraber basın adına olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak, 2006 yılından itibaren basın haklarında gerileme söz konusudur. 2014'de ise Freedom House'un raporunda Türkiye basın özgürlüğü olmayan kategoriler arasında yer almıştır. 2015 yılında yayınlanan raporda Türkiye “Kısmen Özgür” ülkeler arasına yükselmiştir. Ancak raporda, İfade özgürlüğü Anayasal koruma altında olmasına rağmen otosansür ve gazeteciler üzerindeki hükümet baskısının arttığı belirtilmiştir. 2016 raporunda yine "kısmen özgür" kategorisinde yer almıştır.

¹¹⁸Committee to Protect Journalists, “Imprisoned”, <https://www.cpj.org/>, (01.05.2016).

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ BASIN KANUNU: GÖRÜŞLER, DEĞİŞİKLİKLER VE ELEŞTİRİLER

Bu bölümde yeni bir Basın Kanunu yapma fikrinin nasıl doğduğu, Basın Kanunu'nun hangi süreçlerden geçerek hazırlandığı, getirdiği yenilikler ve eleştiriler doğrultusunda beklentilerin ne derecede karşılandığı incelenecektir. Bu bağlamda, “*AB Sürecinde Basın Kanunu'na Yönelik Çalışmalar*”, “*Basın Kanunu'na Yönelik Görüş ve Öneriler*”, “*Yeni Basın Kanunu'nun Getirdiği Değişiklikler*” ve “*Yeni Basın Kanunu'na Yönelik Eleştiriler*”e yer verilecektir.

“*AB Sürecinde Basın Kanunu'na Yönelik Çalışmalar*” başlığı altında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı için yerine getirmesi gereken kriterler arasında yer alan, basın özgürlüğünün güçlendirilmesi şartına değinilerek, bu alanda yapılan değişiklikler gözden geçirilecektir. Anayasa ve Basın Kanunu'ndaki değişikliklere yer verilerek, yapılan Basın Kanunu çalışmaları ele alınacaktır.

“*Basın Kanunu'na Yönelik Görüş ve Öneriler*” başlığı altında, Kanun yapım sürecinde Kanuna dair hem basın kuruluşlarının görüş ve önerilerine, hem de basın dışındaki kuruluşların görüş ve önerilerine yer verilecektir. Bu bölümde görüş ve önerilerin sunulabileceği bir ortam yaratılıp yaratılmadığı, Kanuna yönelik belirtilen görüş ve önerilerin neler olduğu değerlendirilecektir.

“*Yeni Basın Kanunu'nun Getirdiği Değişiklikler*” başlığı altında, 5680 Sayılı eski Basın Kanunuyla, 5187 Sayılı yeni Basın Kanunu karşılaştırılacaktır.

“*Yeni Basın Kanunu'na Yönelik Eleştiriler*” başlığı altında ise Basın Kanunu'na yönelik görüş ve önerilerin ne kadar değerlendirildiği ölçülmeye çalışılacaktır. Bunun için basın kuruluşları ve basın mensuplarının, sivil toplum örgütlerinin, yargı mensuplarının ve akademisyenlerin Kanuna yönelik eleştirileri değerlendirilecektir.

A. AB SÜRECİNDE BASIN KANUNUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Avrupa’da barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin kurulması amacıyla Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran Paris Antlaşması; 1957 yılında ise Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşmaları imzalandı¹¹⁹. Türkiye 1959’da topluluğa tam üye olmak için başvurdu. Bu başvuru üzerine Türkiye’nin kalkınma düzeyinin, tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir. Söz konusu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara’da imzalandı¹²⁰. Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan Zirve’de, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday ülke ilan edildi. 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi’nde, Türkiye’nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanması önerildi. Katılım müzakerelerine başlanmış olup, müktesebat uyum çalışmaları halen devam etmektedir¹²¹.

Avrupa Birliği Konseyi, 4 Aralık 2000 tarihinde Türkiye’nin AB katılım sürecinde bir yol haritası niteliğini taşıyan “*AB-Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi*”ni kabul etti. Belgede, kısa vadede gerçekleştirilmesi ve gözden geçirilmesi gereken hedeflerden biri, AİHS’in 10. maddesi doğrultusunda, ifade özgürlüğü hakkı için yasal ve anayasal güvencelerin güçlendirilmesidir¹²².

19 Mart 2001 tarihinde Türk Hükümeti, Katılım Ortaklığını yansıtan “*Müktesebatın Kabulüne İlişkin Ulusal Programı*” kabul etti. Ulusal Program’ın, Siyasal Kriterler bölümünde yer alan kriterlerden ilki düşünce özgürlüğünün geliştirilmesidir¹²³. Bunun için kısa vadede (19 Mart 2002 tarihine kadar) aralarında Basın Kanunu’nun da yer aldığı bazı Kanunların gözden geçirilmesi planlanarak, basın suçlarının kapsamı ve öngörülen cezalarla ilgili Basın Kanunu’nda değişiklikler ve düzenlemeler yapılması amaçlandı.

¹¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “AB’ye Genel Bakış”, <http://www.abgs.gov.tr/files/rehber/02şrehber.pdf>, (18.12.2015), s. 1.

¹²⁰ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Türkiye İçin AB Üyelik Müzakere Süreci, 2011, <http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/AccessionşbookletsşfinalşTR.pdf>, (18.12.2015).

¹²¹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye-AB İlişkileri”, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>, (18.12.2015).

¹²² “Katılım Ortaklığı Belgesi”, 2000, <http://sam.baskent.edu.tr/belgeler/17kob.htm>, (18.12.2015).

¹²³ “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı I. Cilt”, 2001, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1>, (18.12.2015), s. 17.

Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatına uyum konusunda Ulusal Programa uyarak bazı yasal değişiklikler gerçekleştirdi. Anayasa'nın ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, dernek kurma ve toplantı yapma özgürlüğü ile ilgili maddelerinde değişiklikler yapıldı. Anayasa'nın 13. ve 14. maddelerindeki¹²⁴ bazı sınırlandırmalar kaldırılarak, ölçülülük ilkesi getirildi. Anayasa'nın 26. maddesinin üçüncü fıkrasındaki “*Kanunla yasaklanan dillerde yayın yapılamaz*” hükmü kaldırıldı¹²⁵.

AB ile katılım müzakerelerinin başlaması için ön şart niteliğinde olan Kopenhag Siyasi Kriterlerini yerine getirmek amacıyla anayasal ve yasal değişiklikler ardından, siyasi kriterlere uyum için gerekli düzenlemeler “Uyum Yasa Paketleri” ile gerçekleştirildi. Yeni Basın Kanunu'nun yürürlüğe girdiği Haziran ayına kadar, Şubat 2002-Temmuz 2003 tarihi arasında yedi uyum paketi çıkarıldı. Anayasa ve çeşitli yasalarda yapılan değişikliklerle, basın özgürlüğü adına yeni düzenlemeler yapıldı.

1. Eski Basın Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

Basın Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair ilk adım Cumhurbaşkanı tarafından geri gönderilen 7.6.2001 tarihli ve 4676 Sayılı “*Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile oldu. “*Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi*”nde, para cezalarının arttırılması üzerinde durularak, Basın Kanunu'nda yapılan bu değişikliklerin, düşünce ve kanaatlerin özgürce yayınlanmasını engelleyeceği ve yüksek tutardaki cezaların, basın sektörünü krize sürükleyerek, basında tekelleşmenin gerçekleşeceği uyarısında bulunuldu. Ayrıca Tezkere'de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecine de değinilerek, Ulusal Program'da, basın özgürlüğünün geliştirilmesi için anayasal ve yasal güvencelerin güçlendirilmesi planlanırken;

¹²⁴ Madde 13: Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

Madde 14: Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

¹²⁵ Avrupa Komisyonu, “Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu”, Brüksel, 2001, <http://ab.gov.tr/files/ABİliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/TurkiyeİlerlemeRaps2001.pdf>, (06.11.2015), s. 19, 25.

söz konusu Kanunun bu amaca uygun düşmeyeceği belirtildi¹²⁶. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2001 İlerleme Raporu’nda, 4676 Sayılı Kanun’un, “*Türkçe’den başka dillerde yayın yapılması*”na ilişkin olarak, mevcut rejime herhangi bir değişiklik getirmediği ve topluluk müktesebatına daha fazla uyum konusunda hiçbir hüküm içermediğine değinildi. Raporda Cumhurbaşkanı’nın Kanunu geri göndermesinde değinilerek, geri gönderme nedeninin yaptırımın uygulanmasındaki keyfiyet kriteri, oransız yüksek cezalar, RTÜK’ün tarafsızlığını tehlikeye atabilecek değişiklikler olduğu belirtildi¹²⁷.

19 Mart 2001’den sonra Kanunda yer alan ilk değişiklik Kanun numarası 4748 olan 26.03.2002 tarihli İkinci Uyum Paketi ile oldu. Bu Kanunla yapılan değişiklikler basın özgürlüğünün sınırlarını genişletecek adımlar içerse de bu özgürlüğün kullanımını engelleyen hususları muhafaza etti. 4 Mart 2002’de Bakanlar Kurulu gündemine alınan yeni Basın Kanunu Tasarısı’nda Ek 1 ve Ek 2 maddelerinin kaldırılması öngörülürken, 4748 Sayılı Kanunla bu maddelerde değişiklik yapılmakla yetinildi. Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi’nin “*12 Eylül tarihli dönemden başlayan, o zaman Basın Kanunu’na eklenen ek birinci ve ikinci maddeleri ki bunlar bizim değerlendirmemize tipik faşizan maddelerdir*”¹²⁸ şeklinde nitelendirdiği ek maddeler, basılmış eserin dağıtımının önlenmesi ve toplatılması, basılmış eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletlerinin müsaderesi, mevkenin bir günden on beş güne kadar kapatılması, hapis cezası gibi basın özgürlüğünü sınırlandıran yaptırımlar içermekteydi.

Yapılan değişiklikle Ek Madde 1’de dağıtımın önlenmesi ve toplatılmasını mümkün kılan suçların bazıları maddeden çıkartılıp, yerine “*ulusun bütünlüğü, kamu düzeni veya milli güvenlik ilkelerine aykırılık*” hali arandı. Ek Madde 2’de uygulanacak hapis cezasının azami süresi kısaltıldı. Yasaklanmış herhangi bir dille yayın yapılması halinde uygulanacak ceza hükmünü içeren 16. maddenin 5. fıkrası Kanundan çıkarıldı.

İkinci değişiklik, Cumhurbaşkanı tarafından geri gönderilen, 4676 Sayılı Kanun’un, tekrar görüşüldükten sonra aynen kabul edilmesiyle, 15.05.2002 tarihinde gerçekleşti.

¹²⁶“Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7.6.2001 Tarihli ve 4676 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanı’nca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Anayasa Komisyonu”, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss850m.htm>, (13.12.2015).

¹²⁷ Avrupa Toplulukları Komisyonu, s. 75.

¹²⁸Erdoğan Aktaş, “Yakın Plan”, Ntv, 05.03.2002, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24158&l=1>, (03.10.2015).

Diğer değişiklik Kanun numarası 4771 olan 03.08.2002 tarihli Üçüncü Uyum Paketiyle yapılmıştır. Bu Kanunla, 5680 Sayılı Basın Kanunu’nun 21, 22, 24, 25, 30, 33 ve 34. maddelerinde yer alan para cezaları güncelleştirilmiş ve bazı maddelerde ceza oranı arttırılmış, diğer taraftan bu maddelerde yer alan hürriyeti bağlayıcı cezalar Kanundan çıkartılmıştır. Para cezalarının arttırılması basın hürriyetini sınırlandırmakla birlikte, hürriyeti bağlayıcı cezaların söz konusu maddelerden çıkarılması basın özgürlüğü için olumlu bir gelişmedir. Ayrıca 4771 Sayılı Kanunla, bazı durumlarda yabancı basılmış eserlerin Türkiye’ye sokulmasını, dağıtılmasını engelleyen 31. madde Kanundan çıkarıldı.

5680 Sayılı Basın Kanunu’ndaki son değişiklik ise 4778 Sayılı Kanunla 02.01.2003 tarihli Dördüncü Uyum Paketi kapsamında, Kanunun 15. maddesine eklenen ek maddeyle yapılmıştır. Bu maddeyle mevkute sahibi, mesul müdür ve yazı sahibinin haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamayacağı hükmolundu. Maddenin gerekçesi şu şekildedir¹²⁹:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarına göre, basının haber kaynaklarını açıklamaya zorlanmaması, basının demokratik toplumlardaki fonksiyonunu yerine getirmesi ve kamunun bilgilenme hakkının zedelenmemesi için gerekli görülmektedir. Bu çerçevede, maddeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarına uyum sağlanması amaçlanmaktadır.

15. maddenin Kanununa eklenmesi, basının temel işlevini yerine getirebilmesi için olumlu bir adımdır. Çünkü haberi yapan, çoğunlukla olaylara şahit olmayıp, olayın tanıklarının ifadelerinden yararlanmaktadır. Haberin kaynağı olan kişiler çeşitli nedenlerden ötürü ortaya çıkmak riskini almak istemediği takdirde kamuyu bilgilendirmekten vazgeçebilmektedir¹³⁰. Bu durumda haber kaynaklarını açıklama zorunluluğu haber kaynaklarını kurutarak, basın özgürlüğü önünde engel teşkil etmektedir¹³¹. Bu düzenlemeyle basın özgürlüğünün önündeki bu engel kalkmıştır.

¹²⁹ “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Anayasa Komisyonları Raporları (1/282)”, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss3m.htm>, (05.11.2015).

¹³⁰ Haber Kaynaklarının korunması ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Sinan Altunç, “5187 Sayılı Basın Kanunu Kapsamında Düzeltme ve Cevap Hakkı ile Haber Kaynaklarının Korunması Hakkında Değerlendirmeler”, *Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I*, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, ss 65-68.

¹³¹ Kayıhan İçel ve Yener Ünver, *Kitle Haberleşme Hukuku*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2007, s. 295.

19 Mart 2001 tarihinden itibaren, 2002 yılında üç, 2003 yılında bir değişiklikle Basın Kanunu'nda toplam dört değişiklik yapıldı. 15.07.1950 tarihli 5680 Sayılı Basın Kanunu, 09.06.2004 tarihli 5187 Sayılı Basın Kanunu'nun 30. maddesi ile yürürlükten kaldırıldı.

2. 2000 Yılından İtibaren Yeni Basın Kanunu Çalışmaları

Yeni Basın Kanunu fikrinin İlkiz, 1998 yılında Adana'da yapılan bir seminerde, *“ifade özgürlüğüne ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun bir Basın Yasası yapılabilir mi?”* sorusundan doğduğunu belirtmiştir¹³².

57. Hükümet döneminde, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nde oluşturulan, Prof. Dr. Nevzat Toroslu, Prof. Dr. Yahya Zabunoğlu, Av. Fikret İlkiz ve Av. Gülten Günay'ın yer aldığı kurul, 5680 Sayılı Basın Kanunu'nu gözden geçirerek 33 maddelik yeni bir Basın Kanunu Taslağı hazırladı. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından *“Basın Kanunu Taslağı ve İlgili Diğer Çalışmalar”* başlığıyla bastırılan çalışma, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin, 28 Mart 2001 tarihinde Ankara'da basından sorumlu Devlet Bakanı Rüştü Kazım Yücelen'i ziyareti sırasında kamuoyuna açıklandı.

Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu, 6 Şubat 2002 tarihinde yapılan basın toplantısında 35 maddelik yeni bir Basın Kanunu Tasarısı hazırlandığını kamuoyuna duyurdu. AB Ulusal Programı çerçevesinde hazırlanan 35 maddelik bu yeni Tasarının kaynağını, 28 Mart 2001 tarihinde kamuoyuna açıklanan *“Basın Kanunu Taslağı ve İlgili Diğer Çalışmalar”* oluşturmuştur. Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu, 14 Şubat 2002 tarihinde yapılacak olan toplantıya basın meslek kuruluşlarını, basın yayın kuruluşlarını, RTÜK'ü, Türkiye Barolar Birliğini, AB Genel Sekreterliğini ve siyasi parti temsilcilerini Tasarıyı tartışmak üzere davet etti¹³³.

4 Mart 2002 tarihinde Basın Kanunu Taslağı, Bakanlar Kurulu gündemine alındı. Bakanlar Kurulu taslağı meclise göndermeyerek, Basın Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklikler¹³⁴ yaptı. Bakanlar Kurulunun taslağı meclise göndermemesinin nedeni ise 19

¹³² Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I, s. 45.

¹³³ Davet listesi için bkz. Yılmaz Karakoyunlu, “Basın Kanun Tasarısı Gönderilen İsimler”, <http://www.tbmm.gov.tr/d21/7/7-6134c.pdf>, (09.07.2015).

¹³⁴ Söz konusu değişiklikler, kanun sayısı 4748 olan, 26.03.2002 tarihli İkinci Uyum Paketiyle yapılan değişikliklerdir.

Mart'a kadar yeni Basın Kanunu'nun yetiştirilemeyeceği düşüncesidir. Oktay Ekşi, Adalet Bakanlığı'nın ileri sürdüğü zaman darlığı gerekçesini şu şekilde değerlendirmiştir¹³⁵:

Söz konusu taslak, yani Sayın Karakoyunlu'nun son olarak olgunlaştırıp, basın dünyasının eleştirisine açtığı taslak genelde ortak kabule mazhar olmuştur. Yani, genelde beğenilmişti. Meclis'te de düşünceleri ifade özgürlüğünün, iletişim özgürlüğünün genişlemesine karşı çıkan herhangi bir kesim yok. Bütün siyasi partiler, bu konuda uzlaşa içinde görünüyorlar. Bu nedenle, bu tasarının imzaya açılması ve 35 maddelik tasarının bir gün içinde, iki gün içinde yasalaşması bizim değerlendirmemize göre mümkün ve olayı da kökten çözecek kadar da doğru yaklaşım olur.

Cumhuriyet Gazetesi yazarı ve dönemin Gazeteciler Sendikası Başkanı Şükran Soner ise görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir¹³⁶:

...uzun yıllar, ilgili bakanlığın, sorumlu bakanlığın, hukukçular ve bilim insanlarına hazırlattığı ve de neredeyse birkaç eksiği ve sorunu bir yana bırakın. Konsensüs sağlanmış, meslek örgütlerinin de evet dedikleri ve hiç de 35 madde olmasının önemi olmayan, çünkü maddelerinin bütün içinde bir bütünlükte onaylandığı bir yasa tasarısı varken ve bunun hiç tartışmasız getirilmesi söz konusuyken, bu ana metin zaten Bakanlığın, basın toplantısında sunulan tartışmada bile cezaların ağırlaştırılması boyutu başta olmak üzere birçok anlamda bakanlık çerçevesindeki çalışma bozulmuştu. Şimdi de başka bakanlık devreye giriyor. Bu yasanın sahibi olmayan bir başka bakanlık ve o bakanlık bir başka metin getiriyor. Yani, bunun iyi niyetle bağdaşan yanı yok.

Dönemin Radikal gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İsmet Berkan'ın ise konuyla ilgili açıklaması şu şekildedir¹³⁷:

Gazeteler, şirketler hukukuna göre kurulan şirketlerdir, neticede. Şirketler hukuku gazetelerin yönetimlerini, sahipliğini vs. gayet net bir şekilde belirler. Gazeteciliğin diğer faaliyetleri ise çoğunlukla ya ceza Kanunu'nun ya da medeni Kanun'un sınırları içinde olan faaliyetlerdir. Dolayısıyla aslında özel olarak bir Basın Kanun'una ihtiyaç olup olmaması bile tartışmalı bir konu. Ama bizim maalesef bir Basın Kanunumuz var. Üstelik 12 Eylül kalıntısı, inanılmaz paranoyakça, faşistçe hazırlanmış bir Kanun. Ve nihayet bir fırsat doğmuştu, işte 20 yıldan sonra, 20 yıl aradan sonra ilk defa bu Kanun değişecekti. Şimdi, eyvah bu Kanun çok uzun, biz bunu meclisten geçirmekte zorlanırsak denilerek, bir böyle kendilerince

¹³⁵ Erdoğan Aktaş, "Yakın Plan".

¹³⁶ Erdoğan Aktaş, "Yakın Plan".

¹³⁷ Erdoğan Aktaş, "Yakın Plan".

cingözlük yapmaya çalışıyor, Avrupa Birliği'ni tatmin etmek için. Hâlbuki burada Avrupa Birliği'nden önce tatmin edilmesi gerekenler bizleriz.

Söz konusu Kanunun ele alındığı meclis görüşmesinde ise Ak Parti (AKP) adına söz alan milletvekili Ramazan Toprak, Kanun yapma tekniğini “Biz, bu düzenlemelerle, Avrupa Birliğine giriyor gibi yapıyoruz” diyerek eleştirmiştir¹³⁸.

Üçüncü Uyum Paketi ile ilgili meclis görüşmesinde benzer bir görüşü, Saadet Partisi adına söz alan Fahrettin Kukaracı şu şekilde dile getirmiştir¹³⁹:

...demokrasimizi geliştirmek, noksanlardan kurtarmak ve standardını AB seviyesine yükseltmek için birtakım mevzuat değişiklikleri yapılmaktadır. Bu teklifle getirilen değişiklikler, Avrupa Birliğiyle uyum yasaları olarak ifade edilmektedir; ancak, birçok Kanun'da değişiklik yapılmasına rağmen, birkaç madde dışında, özgürlükleri genişleten, demokrasi ve insan haklarına hizmet eden değişiklikler yoktur. Yani, Avrupa Birliğine uyum diye getirilen değişikliklerin ne kadar uyum arz ettiği tartışma konusudur. Nitekim, daha önce Avrupa Birliğine uyum diye yapılan değişiklikler yeterli bulunmamış olacak ki, yeniden, uyum adı altında buraya getirilmiştir.

57. Hükümet döneminde, iletişim alanındaki Kanunlarla alakalı çalışmalar devam etti. Devlet Bakanlığının talimatı doğrultusunda, 20-21 Şubat 2003 tarihinde Ankara’da yapılan İletişim Şûrası’nda, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ve internet gibi temel iletişim konuları ele alındı. Şûra, AB süreci göz önüne alınarak farklı yaklaşımların paylaşılıp değerlendirilmesi amacıyla, düzenlenmiştir¹⁴⁰. Devlet Bakanı Beşir Atalay, Şûra’da ortaya konan yaklaşımlar doğrultusunda Basın Kanunu ve RTÜK Kanunu gibi iletişimin hukuki alt yapısını oluşturan kanunların tekrar ele alındığını belirtmiştir¹⁴¹.

¹³⁸ Ramazan Toprak kanun yapma tekniğine yönelik eleştirileri şu şekilde dile getirmiştir: “Yüce Meclise, daha önce, iki üç kanunda değişiklik öngörülen tasarılar getirilirken adı, bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı idi. Bu tasarıyla 8 kanunda değişiklik yapıldığı için, adı, çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin tasarı oldu. Herhalde, yakında 20-30 kanunda değişiklik öngören tasarılar gelecek ve adı, çok çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun tasarısı olacak! Bu gidişin sonunda, tüm kanunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin bir tasarı da önümüze gelirse şaşırmayalım. Bu, hiçbir hukuk mantığında, kodifikasyon dediğimiz kanunlaştırma tekniğinde olmayan bir uygulamadır, olmayan bir mantıktır; bu tasarıyla son bulmasını temenni ediyorum”. Türkiye Büyük Millet Meclisi, “78. Birleşim”, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 90, 2002, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b078m.htm>, (03.01.2016).

¹³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “78. Birleşim”, TBMM Tutanak Dergisi.

¹³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “125. Birleşim”, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 102, 2002, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanaksg.birlesimsbaslangic?P4=8070&P5=H&PAGE1=1&PAGE2=1>, (03.01.2016), s. 67.

¹⁴⁰ RTÜK, İletişim Şûrası, 2003, <http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?iceriksid=4e67d215-34c6-40a7-942d-604cf0a8ccae>, (03.01.2016).

¹⁴¹ Beşir Atalay, “Sunuş”, İletişim Şûrası’na Sunulan Tebliğler, Ankara: RTÜK, 2008.

Yeni bir Basın Kanunu yapılması fikri ise tekrar 59. Hükümet tarafından gündeme getirildi. Basından sorumlu Devlet Bakanı Beşir Atalay, 17.07.2003 günü Mecliste yaptığı basın toplantısında Basın Kanunu Tasarı Taslağı'nı tartışmaya açtı¹⁴².

Basın Kanunu Taslağı çalışmalarını yürüten komisyon başkanı Nevzat Toroslu, yürürlükteki Basın Kanunu'nun 14 defa değiştiğini belirterek bu değişikliklerin hem basın üzerindeki baskıyı arttırdığını, hem de Kanunu karmaşık bir hale getirdiğini dile getirmiştir. Oluşturulan yeni taslağın amacının *“bu karmaşıklık gidermek, çağın özgürlük anlayışına uygun ve basının haber verme, eleştirme, eser yaratma hakkının, halkın doğru haber alma hakkının ve bireyin kişilik haklarının gerekleri arasında dengeyi sağlayacak yeni bir kanun yapmak”* olduğunu belirtmiştir. Hazırlanan taslağın çeşitli basın kuruluşlarına, kamu kurumlarına gönderilerek yöneltilen eleştiriler doğrultusunda tekrar gözden geçirildiğini, ayrıca Avrupa Konseyi uzmanları tarafından da incelendiğini bildirmiştir. Kanun taslağı oluşturulurken Fransız ve İtalyan Basın Kanunlarından esinlendiğini açıklamıştır¹⁴³.

Taslağın getirdiği yeniliklere değinen Toroslu, süreli yayın çıkarılabilmesi için gereken formalitelerin basitleştirildiği, bu konuda mülki amirliklerin devreden çıkarıldığı, beyanname ve teslim yükümlülüğünün Cumhuriyet Başsavcılığına karşı yapılmasının düzenlendiğini açıklamıştır. Ayrıca taslakta basılmış eserlerin dağıtılmasının önlenmesine yer verilmediğine de değinmiştir.

Basın Kanunu Taslağını Hazırlama Komisyonu Üyesi, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü 1. Hukuk Müşaviri Gülten Günay, yeni düzenlemelerde, basın özgürlüğü kavramının daha geniş bir içeriğe kavuşturulduğunu belirtti. Günay, para cezalarının azaltıldığını açıklayarak, kişilerin ve toplumun değerlerine aykırılık hallerinde cezaların caydırıcı olmasına özen gösterildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Günay, taslakta basılmış eserin tamamına kolluk güçleri tarafından değil, ancak suçların işlendiğine ilişkin kuvvetli delil

¹⁴²Anadolu Ajansı, “Atalay, Yeni Basın Kanunu Taslağı'nı Açıkladı-2”, 2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=30311&l=1>, (10.01.2016).

¹⁴³ Nevzat Toroslu, “Medya Hukuku”, *X. Yerel Medya Eğitim Semineri-Kayseri (20-21 Şubat 2004)*, Ankara: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2004, s. 52.

bulunması halinde, hakim kararıyla el konulabileceğinin öngörüldüğünü ve yayın durdurma cezasına son verildiğini açıklamıştır¹⁴⁴.

Orhan Erinç'in sürece ilişkin eleştirisi, Bakanlar Kurulu'na sunulan taslağın, Kurul'dan geçmeyerek, Bakanlıklardan görüş alınması isteğinin ortaya çıkmasını, genel uygulamaya uymadığı için iktidarın iyi niyetli olmasına karşın bu konuda ayak sürüdüğü yönündedir¹⁴⁵.

Tasarı, 24 Mart 2004 tarihinde TBMM'ye sevk edildi. 14 Nisan 2004'de Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda görüşülerek, tümüyle benimsendi. Adalet Komisyonu'nda 29 Nisan ve 13 Mayıs 2004 tarihlerinde görüşülerek, Tasarının toplam yirmi dört maddesi değiştirilerek kabul edildi¹⁴⁶. Anayasa Komisyonu ise Tasarı ile ilgili raporunu vermedi. 5187 Sayılı Basın Kanunu 9 Haziran 2004 tarihinde TBMM genel kurulunda görüşülüp, aynı gün kabul edildi. 26 Haziran 2004 tarihli 25504 Sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

B. YENİ BASIN KANUNU'NA YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Yeni Kanunun yapım sürecinde, basın örgütleri ve kuruluşları ile bu örgütlerin ve kuruluşların dışındaki kişi ve kurumların görüş ve önerilerinin dikkate alınması, her kesimin ihtiyaçlarına yanıt veren, işlevsel bir kanun meydana getirilmesi açısından önemlidir. Nitekim yeni Kanunun birinci maddesinde Kanunun amacının basın özgürlüğünün sağlanması olarak belirtilmesi, kanımızca bu hakkı kullananların görüş ve önerilerinin alınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca basın örgütleri ve kuruluşları dışında, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel kuruluşlar, yasama, yürütme ve yargı birimleri gibi çeşitli kesimlerden gelen

¹⁴⁴ Anadolu Ajansı, "Byegm 1. Hukuk Müşaviri Günay - Basın Yasası Taslağı Semineri", 2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=26516&l=1>, (09.01.2016).

¹⁴⁵ Orhan Erinç, "Medyamıza Genel Bir Bakış", *X. Yerel Medya Eğitim Semineri-Kayseri (20-21 Şubat 2004)*, Ankara: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, s. 104.

¹⁴⁶ Adalet Komisyonu'nda bazı maddelerde değişiklik yapılmasının gerekçesinde değişikliklerin nedeni, genel olarak uygulama esnasında karışıklıkları önlemek olarak belirtilmiştir. Adalet Komisyonu Tasarının 5. maddesinin son fıkrasını Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine bir ayrıcalık tanınmasının uygun olmadığı gerekçesiyle çıkarsa da kabul edilen Tasarıda bu fıkra çıkarılmamıştır. Adalet Komisyonunca Tasarının 5. maddesinde yapılan diğer değişiklik, maddenin 2. fıkrasına (e) bendi ile sorumlu müdür olabilmek için "Yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olmamak", şartının eklenmesidir. Bu bent Tasarıya eklenmiş ve yürürlüğe girmiştir. Bent, "yüz kızartıcı suçları" ifadesinin çağdaş bir niteleme olmayıp, muğlak olduğu, eski Kanundaki gibi suçların tek tek sayılması gerektiği gibi nedenlerle eleştirilmiştir. Konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek için bkz. Ümit Kocasakal, "5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu İle Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar", Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 8; Sonay Evik, "Basın Kanunu'na İlişkin Düşünceler", Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 85; Hasan Sınar, "Basın Kanunu'ndan Kaynaklanan Bazı Güncel Hukuksal Sorunlara İlişkin Tespit ve Öneriler", Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, 2007, s. 121.

görüş ve önerilerin de dikkate alınması daha az hatalı, daha eksiksiz ve kapsayıcı bir Kanun yapma imkanı sağlaması açısından tarafımızca faydalı görülmektedir.

Yeni Tasarının birçok maddesinin kaynağını 4 Mart 2002 tarihinde Avrupa Birliği Ulusal Programı çerçevesinde hazırlanan 35 maddelik Tasarı oluşturduğundan ve 35 maddelik bu Tasarının kaynağını ise 28 Mart 2001 tarihinde kamuoyuna açıklanan “*Basın Kanunu Taslağı ve İlgili Diğer Çalışmalar*” oluşturduğundan, yeni Kanunun dört yıllık bir çalışmanın ürünüdür.

Daha önce belirttiğimiz gibi gerek 2001, gerekse 2002 yılında yapılan çalışmalarda birçok kişinin, birçok kuruluşun öneri ve görüşleri dikkate alınmıştır. Ayrıca 20-21 Şubat 2003 tarihinde, iletişim alanında sorunlar ve bu alanda yapılacak düzenlemeleri tartışmak üzere, düzenlenen İletişim Şûrası’nda görüş ve önerilerin tekrar dile getirilmesi için bir zemin oluşturulmuştur. Basın Kanun’una dair bir diğer çalışma ise, İstanbul Uluslararası Basın Merkezi’nde, 14-15 Ekim 2003 tarihli Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ile Avrupa Konseyi Medya Dairesinin düzenlediği seminerde yapılmıştır. Seminerde ifade özgürlüğü, Basın Kanunu ve Avrupa standartları, medyanın özyönlendirilmesi ve basın mensuplarının hak ve sorumlulukları konularında çalışılmıştır.

1. Basın Örgütlerinin ve Kuruluşlarının Görüş ve Önerileri

20-21 Şubat 2003 tarihinde, iletişim alanında sorunlar ve bu alanda yapılacak düzenlemeleri tartışmak üzere, düzenlenen İletişim Şûrası’na akademisyenler, gazete çalışanları, radyo ve televizyon yöneticileri ve çalışanları, yazarlar, program yapımcıları, hukukçular, eleştirmenler, vakıf, dernek, cemiyet ve sendika temsilcileri ve kamu kuruluşlarının yöneticileri davet edilmiş, komisyona resmi davetli olarak 156, toplamda ise 220-240 ilgili katıldı. Katılımcılar Basın Kanunu’na dair görüş ve önerilerini rapor halinde de sundular.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) İletişim Şûrasına yolladığı raporda, mevcut Basın Kanunu’ndaki adli haberleri ilgilendiren 30. maddenin ve basının yol açtığı maddi ve manevi zararlarla ilgili 17. maddenin¹⁴⁷ taban cezasının çok yüksek olmasının, özellikle yerel ve bölgesel yayınlar için yıkıcı sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Ayrıca 17. maddede

¹⁴⁷ Hukuki sorumlulukla ilgili madde bkz. Ek 1

tazminat tutarından şirket ortaklarının da sorumlu tutulmasının editörlerin üzerindeki baskıyı arttıracığına değinmiştir. TGC, yüksek oranlı para cezası uygulamasının, basın kuruluşlarının tamamen kapanmasına neden olduğuna ve halkın bilgi alma özgürlüğüne yöneltilen bir tehdit niteliği taşıdığına dikkat çekmiştir. Hapis cezalarının kaldırılıp, para cezalarının arttırılmasının hapis cezalarını önleyemediği, para cezasını ödeyemeyen basın kuruluşlarının İnfaz Kanunu nedeniyle hapse girdiği, hem de madde değişikliğinden öncekinden daha fazla süreli hapis cezası aldığını belirtmiştir¹⁴⁸.

Değinilen bir diğer husus ise sadece Basın Kanunu'nda değişiklik yapılmasının yeterli olmayacağıdır. Farklı yasalarda yer alan Basın Kanunuyla ilgili yapılacak çalışmalarda düzenlemelerin birbirinden kopuk olmaması, birbiriyle çelişmemesi için iletişim hukukuyla ilgili yasaların aza indirilmesi veya tek bir kanunda toplanması önerilmiştir¹⁴⁹.

Cemiyet bilgi notunda, basılan eserin ikiye adedinin Cumhuriyet Savcılığı ve en büyük mülki amire verilmesi zorunluluğunun “*susma hakkı*”na aykırı olduğu ve devletin ekonomik bir değere yasa gücüyle el koyduğu gerekçesiyle kaldırılması gerektiğini dile getirmiştir. Bu uygulamanın, Abdülhamid dönemindeki “*Matbuat Nizamnamesinden*” bu yana sürdüğü belirtilip, devletin bu uygulamadan vazgeçerek kendi olanaklarıyla izleme görevine devam etmesi önerilmiştir¹⁵⁰.

Basın Konseyi de TGC gibi iletişim sektörünün bütününe kapsayan tek bir yasa çıkarılmasını önermiştir. Bu yasanın adının “*İletişim Özgürlüğü Yasası*” olabileceğini belirten Konsey, böyle bir yasanın henüz dünyada olmadığını belirtmiştir. Ayrıca basın özgürlüğü için yasalar yapmanın yetersiz olduğunu, öncelikle yargı bağımsızlığının sağlanması gerektiğini dile getirmiştir. Yargı dışında hiçbir kamu kurumu veya organının basın üzerinde cezai yaptırım uygulamaması gerektiğini ifade eden Konsey, Basın İlan Kurumu'nun cezai yaptırım uygulamasına dikkat çekmiştir¹⁵¹.

Anadolu Gazete Radyo ve Televizyon Yayıncılar Birliği, İletişim Şûrası'nda görüş ve önerilerini 53 maddelik yasa önerisi ile sunmuşlardır. Öneride, iletişim organlarının mesleki denetimini yapacak, mesleğin kalite ve verimliliğini arttıracak, iletişim organları

¹⁴⁸ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Basın Yasası”, *İletişim Şûrası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 16-18.

¹⁴⁹ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, ss. 20-22.

¹⁵⁰ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, s. 28.

¹⁵¹ Basın Konseyi, *İletişim Şûrası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 31-33.

arasında oto kontrolü sağlayacak “*Türkiye İletişim Meslek Kuruluşları Meslek Birliği*”nin kurulması tavsiye edilmiştir. Birliğin temsilcilerinin katılımıyla basın ve yayınla ilgili kurum ve kuruluşların yasa ve yönetmeliklerinin yeniden düzenlenmesi; sarı basın kartlarının Birlik tarafından verilmesi; meslek ilkeleri, yasa ve yönetmeliklere uymayanlara Birlik tarafından meslekten men cezası verilmesi; iletişim kuruluşları kuracakların Birlikten belge alması gibi düzenlemeler yapılması önerilmiştir.

Ayrıca Kanun Taslağı’nda, iletişim hizmetleri ile ilgili şirket kurulması; izin alma ve mali teminat şartına bağlanmaması; iletişim araçlarından sorumlu yayın yönetmeninin bulundurulması ve yasalar karşısında yayın yönetmenlerinin sorumlu olması; kamu görevlilerinin yanlış bilgi vermesi durumunda haklarında yasal işlem uygulanması; sorumlu müdür olabilme yaşının 18’e indirilmesi; aile hayatına ve özel mekanlara girerek bilgi toplamanın yasaklanması ve para cezalarının düşürülmesi önerilmiştir¹⁵².

Çağdaş Gazeteciler Derneği, basının temel sorunu olarak medya sahipliği ve çalışanların hakları üzerine odaklanmıştır. Sunulan raporda devlet-basın ilişkilerinde yaşanan sorunlara değinilerek, “devlet sırrı” ve “ulusal çıkar” gibi açık olmayan kavramların basın özgürlüğünü kısıtladığı ifade edilmiştir. Gazetecilerin sık sık yasalardan kaynaklanan sorunlarla boğuşmak zorunda kaldığı belirtilerek, basın özgürlüğünü kısıtlayacak düzenlemelerin 150 yasada yer aldığı ve bunların içinde basın özgürlüğünü en fazla kısıtlayanın TCK ve TMK olduğu açıklanmıştır.

Para cezalarının tekelleşmeyi güçlendirecek nitelikte olduğunu belirten dernek, basım araçlarına el koyma yaptırımının kaldırılmasını ve basılan gazete ve kitapların ikişer adedinin savcılıklara ve mülki amirliklere verilmesi zorunluluğunun kaldırılmasını önermiştir. Devlet görevlisinin basına bilgi vermesinin yasalarla sağlanması gerekliliğini dile getirmiştir. Ayrıca dağıtım kuruluşlarının hiçbir ayırım yapmadan her türlü yayını dağıtmak zorunda olduklarının yasal güvence altına alınmasını talep etmişlerdir.

¹⁵²Anadolu Gazete Radyo ve Televizyon Yayıncılar Birliği, *İletişim Şûrası’na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 38-48.

Dernek, sorumlu müdürün, mevcut Basın Kanunu'ndaki 5. maddede belirtilen suçlardan ötürü mahkum olmama şartının gazete patronları ve genel yayın yönetmeni dahil bütün gazeteciler için geçerli olması gerektiğini belirtmiştir¹⁵³.

Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şubesi, basının temel sorunları arasında basında yasa karmaşası, kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi edinme hakkının engellenmesi, düşünceyi açıklamanın para cezası ve hapis cezasıyla sınırlandırılması gibi konuların yer aldığını açıklayarak; şiddet çağrısı ve hakaret içermedikçe düşüncenin tam özgür olmasının sağlanması, hapis cezasının kaldırılması ve “öldürücü para cezası” uygulamasından vazgeçilmesi, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na ek yapılarak bilgi verme ile demeç verme arasındaki farkın netleştirilmesi gibi önlemlerin alınmasının gerekliliğine değinmiştir.

Derneğin üzerinde durduğu diğer sorunlar, çalışanların haklarının ve çalışma koşullarının kötü olması, kredi ihtiyaçlarının büyük sermayeye aktarılması ve yerel medyanın gelir modeli sıkıntısıdır¹⁵⁴.

Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyeti, haberin, haberin toplama tekniklerinin ve basın suçlarının neler olduğunun yeniden tanımlanmasının gerekliliğini belirtmiştir. Anadolu basını ile ulusal basına uygulanan para cezalarının adil olması; gazete çıkarmak için gazetede en az iki sarı basın kartı sahibinin bulundurulması; yerel basın kuruluşları için kaynak oluşturulması ve çıkarılan gazetelerin nüshalarının Basın Savcısına verilmesi önerisinde bulunmuştur¹⁵⁵.

Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi Ankara Temsilcisi, Emin Pazarcı dağıtım şirketleri değiştirildiğinde gazetelerin tirajının bir gün içinde oldukça yükselebildiğine dikkat çekerek, bu konuda denetimlerin yapılması gerekliliğine değinmiştir. Yazı işleri müdürleri, gazete sahipleri, genel yayın müdürleri ve yazarları için de yüz kızartıcı suçlardan mahkum olmama şartının aranmasını önermiştir. Ayrıca dava sürelerinin kısaltılması ve gazetecilerin haber alma hakkını engelleyen akreditasyon uygulamalarının sağlam temellere oturtulması ya da tamamen son bulması gerektiğini belirtmiştir¹⁵⁶.

¹⁵³ Çağdaş Gazeteciler Derneği, *İletişim Şurası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 52-60.

¹⁵⁴ Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şubesi, *İletişim Şurası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 65-74.

¹⁵⁵ Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyeti, *İletişim Şurası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 96-98.

¹⁵⁶ Emin Pazarcı, *İletişim Şurası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 115-116.

Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi İcra Kurulu üyesi Nazlı Ilıcak, Basın Kanunu'nda yer alan dağıtım şirketleri ile ilgili Ek Madde 7'nin yetersiz kaldığını söyleyerek "Satış Denetim Mekanizması" oluşturulmasının gerekliliğini dile getirmiştir.

Basın kuruluşlarının cevap hakkı kullanımına özen göstermediğine değinen Ilıcak, cevap hakkı kullanımının süratlenmesi, yargı sürecinin kısaltılması ve yargı kararına rağmen cevabı yayınlamayanın en yüksek tirajlı gazetede ilan biçiminde yayınlaması önerisinde bulunmuştur¹⁵⁷.

"Basın Yasası Taslağı, Basının Yönlendirilmesi ve Özyönlendirme" konulu seminerde, TGC Başkanı Orhan Erinç, Basın Kanunu'nun çıkmasının, basının sorunlarının çözümünde yeterli olmadığını dile getirmiştir. Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürü, Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu üyesi Abdurrahman Bilgiç de hazırlanan Basın Kanunu Taslağı'nın her şeyi çözmediğini belirterek, basın çalışanlarının sorunlarını Basın Kanunu Taslağı içine taşımanın mümkün olmadığını ifade etmiştir¹⁵⁸.

Aynı seminerde söz alan Çukurova Medya Grup Başkanı Tuncay Özkan ise, Türkiye'de sektördeki temel sorunun holdingleşme olduğunu ifade ederek, *"Siyasiler karşısında dik duran gazeteciler, patronlar karşısında bu duruşu sergileyemediler"* şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. Sermaye ve çalışan ilişkileri, editoryal bağımsızlık konularına da değinen Özkan, medyanın yeniden inşasının şart olduğuna dikkat çekmiştir.

Basında değinilen sorunlara bakıldığında, çoğu basın kuruluşunun öncelikli olarak basın çalışanlarının hakları, çalışma koşulları üzerinde durduğu görülmektedir. Çalışma koşulları düzeltilmedikçe yasaların basın özgürlüğü konusunda yetersiz kalacağı, basın özgürlüğü için öncelikle çalışanların hakları ve özgürlüğünün sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

İkinci olarak yerel medyanın yaşadığı sorunlar ele alınarak, katılımcı demokrasi açısından önemli olan yerel medyanın basındaki tekelleşme eğilimi karşısında ekonomik sıkıntılar çektiğine ve varlığını devam ettirebilmek adına bölgedeki siyasi oluşumlar ve

¹⁵⁷ Nazlı Ilıcak, *İletişim Şurası'na Sunulan Tebliğler*, Ankara: RTÜK, 2008, ss. 120-123.

¹⁵⁸ Anadolu Ajansı, "Basın Yasası Taslağı Semineri Sona Erdi", 15.10.2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=26515>, (10.01.2016).

zengin muhit ile çıkar ilişkilerine girilebildiğine değinilmiştir. Ayrıca, yerel medyanın rüşvet ve yolsuzluklar hakkındaki haberler sebebiyle uğradıkları baskılar karşısında mücadele etmekte zorluk çektikleri dile getirilmiştir.

Değinilen diğer bir konu, basın ile ilgili hükümlerin tek bir yasada toplanması ya da en az sayıda kanunda yer almasıdır. Basın özgürlüğünü kısıtlayan kanunların başında TMK ve TCK'nın geldiği belirtilerek, basın özgürlüğü için öncelikle bu Kanunlarda düzenleme yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Kanunların birbiriyle çeliştiği, aynı suç karşısında birden çok kanunla cezalandırılma gibi sebeplerle hem davaların uzayıp hem cezaların ağırlaşmasının basın özgürlüğünü engellediği belirtilmiştir.

Eleştirilerin yöneltildiği diğer bir nokta para cezalarının çok ağır olmasıdır. Hapis cezalarının kaldırılarak para cezalarının yükseltilmesi sonucunda yüksek para cezalarını ödenemeyenlerin başka bir kanun tarafından daha fazla hapis cezasıyla cezalandırıldığına dikkat çekilmiştir.

Devlet görevlisinin basını bilgilendirmesi konusunda yasal düzenlemeler yapılması, teslim yükümlülüğünün yeniden düzenlenmesi, dağıtım şirketleri ile ilgili yasal önlemlerin alınması ve iletişim organlarının mesleki denetimini yapacak bir birlik oluşturularak bu birliğe yasal yetkiler verilmesi gibi konularla ilgili görüş ve öneriler de dile getirilmiştir.

2. Basının Dışındaki Örgütlerin ve Kuruluşların Görüş ve Önerileri

Bu bölümde basın örgütlerinin ve kuruluşlarının sunduğu görüş ve öneriler dışında kalan görüş ve öneriler değerlendirilecektir. İlk olarak, akademisyenlerin görüş ve önerilerine yer verilecektir. Ardından 9 Haziran 2004'te Basın Kanunu teklifi görüşmeleri sırasında milletvekillerinin dile getirdiği görüş ve öneriler ele alınacaktır.

a. Akademisyenlerin Görüş ve Önerileri

*“Basının Yönlendirilmesi ve Özyönlendirme Semineri”*nde Basın Kanunu Taslağı'nı değerlendiren Gent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Dirk Voorhoof yeni Basın Tasarısı Taslağı hazırlıklarının olumlu bir gelişme olduğunu belirtmiştir. Taslağın TMK ve TCK'da gerekli düzenlemeler yapılmazsa etkili olmayabileceğine değinmiştir. Voorhoof, taslakta, gazetecinin haber kaynağını saklama hakkının korunmasının yanı sıra, gazetecilerin,

telefonlarının dinlenmesi, gazetecilik malzemelerine el konulması gibi olasılıklara karşı korunmasının yararlı bir uygulama olabileceği görüşünü dile getirmiştir¹⁵⁹.

Paris Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Claude-Jean Bertrand aynı seminerde, medyanın tamamen ticaretin kontrolüne bırakılamayacağını ve devletin de medyayı tamamen kontrol altına almasının kötü sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir. Bertrand, Türk medyasında, ticari televizyonların sahibinin başbakan olduğu ve devlet televizyonunun imkanlarını da eline geçirmiş olduğunu belirterek, kaliteli gazetecilik için hem siyasi, hem de ekonomik baskılara karşı gelinebilmesi gerektiğini dile getirmiştir¹⁶⁰.

Prof. Dr. Nevzat Toroslu, iletişim araçlarının düzenlenmesi konusunda benimsenmesi gereken yöntemi, resmi makamların müdahalesini mümkün olduğu oranda ortadan kaldırmak şeklinde belirterek, devletin basına müdahalesinin sınırlarını şöyle açıklamıştır¹⁶¹:

Basın kuruluşlarının özel mülkiyete tabi olduğu rejimlerde devletin müdahalesi her şeyden önce her türlü tekeli birleşimleri önlemeye yönelik olmalıdır. Öte yandan, basın kuruluşunun yönetiminin özel menfaatleriyle, düşüncenin tam ve doğru şekilde ifade edilmesine ilişkin sosyal menfaat arasında bir dengenin sağlanmasında yönelik olmalıdır. Basında ilgili olarak kabul edilebilecek önleyici tedbirler, basılmış eserlerin içeriğinin kontrol edilebilmesine değil, sadece muhtemel ihlallerin sorumluluğunu üstlenecek olan kişilerin belirlenmesine yönelik olmalıdır.

Güncel Hukuk Dergisi 5. ve 6. sayısında, Galatasaray Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Köksal Bayraktar, Galatasaray Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Duygun Yarsuvat, İstanbul Üniversitesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Kayıhan İçel ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'ın Basın Kanunu Tasarısı hakkındaki görüş ve önerilerine yer ayırmıştır.

Alacakaptan, basın örgütleri ve kuruluşlarının birçoğunun önerdiği gibi bütün olarak bir İletişim Kanunu yapılması görüşündedir. Basın Kanun Tasarısı'ndaki "Yargıyı etkileme" başlıklı maddeyi örnek veren Alacakaptan, savcının işlemlerinin televizyonda sunulması

¹⁵⁹ Anadolu Ajansı, "Basın Yasası Taslağı Semineri", 15.10.2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=26516&l=1>, (09.01.2016).

¹⁶⁰ Anadolu Ajansı, Basın Yasası Taslağı Semineri Sona Erdi.

¹⁶¹ Toroslu, s. 51.

halinde suç sayılmazken, gazetede yer almasının suç sayıldığına dikkat çekerek, ortak bir kanunla medyadaki eşitsiz düzenlemelerin kalkacağına işaret etmiştir¹⁶².

Bayraktar, Basın Kanunu Tasarısı'ndaki maddelerin, kavramların ve kurumların alt alta belirli bir sistem gözetilmeden sıralandığı için Kanun Tasarısının sistematik olmadığını belirtmiştir. Yürürlükteki Kanunun sistematik olduğunu söyleyerek, bu düzenlemeye geri dönülmesi görüşünde olduğunu açıklamıştır.

Bayraktar'ın değindiği bir diğer husus, basın özgürlüğünün düzenlenmesinin anayasanın görevi olup, bu özgürlüğün Basın Kanunu'nda düzenlenmesi halinde anayasaya uygun olması gerektiğidir. Bayraktar Tasarıda basın özgürlüğünün, Anayasaya uygun olmayan ifadeleri barındırdığına dikkat çekmiştir¹⁶³. İçel, benzer şekilde, 3. maddenin Kanunda yer alması gerekip gerekmediğini sorgulayarak, Anayasada basın özgürlüğünün 28. maddede düzenlendiğini, ayrıca Basın Kanunu Tasarısı'ndaki maddenin 28. maddeyle aynı olmadığını, dolayısıyla Anayasa ile uyumsuzluğunu dile getirmiş ve Basın Kanunu'nun basının işlevini düzenlediğini, özgürlükleri ise anayasanın koruduğunu belirtmiştir¹⁶⁴.

Yarsuvat, Tasarının basın özgürlüğünün sınırlarını belirten 3. maddesinin 2. fıkrasındaki “*amacıyla sınırlandırılabilir*” ifadesinin, basın özgürlüğünün idari bir kararla sınırlandırılmayacağı, dolayısıyla maddede anayasada olduğu gibi kanunla sınırlanabileceği ifadesine yer verilmesi gerektiğini bildirmiştir¹⁶⁵.

Bayraktar, Tasarıda Kanunun kapsamının, Basın Kanunu'nun eserlerin basımını ve yayımını değil, basın faaliyetini ve işlevini düzenlediği için hatalı olduğunu açıklamıştır¹⁶⁶. Alacakaptan da kapsamla ilgili düzenlemenin usul yönünü ele alarak, “*Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar*” ifadesinin, günümüz Türkçesiyle ifade edilirken anlaşılabilirliğini yitirdiğini belirtmiştir¹⁶⁷.

Değinilen bir diğer konu beyanname verilmesi ve teslim yükümlülüğüne dairdir. İçel beyannamenin savcılara verilmesinin yanlış olduğunu söyleyerek, Cumhuriyet Savcısı'na

¹⁶² “Açık Tartışma: Basın Kanun Tasarısı”, *Güncel Hukuk Dergisi*, 6 Haziran 2004, s. 43

¹⁶³ Köksal Bayraktar, “Açık Tartışma: Basın Kanun Tasarısı”, *Güncel Hukuk Dergisi*, 5 Mayıs 2004, s. 42.

¹⁶⁴ *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs, s. 45.

¹⁶⁵ *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs, ss. 43-44.

¹⁶⁶ *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs, s. 42.

¹⁶⁷ *Güncel Hukuk Dergisi*, Mayıs, s. 44.

yayınların iki nüshasının verilmesini eleştirmiş ve dünyanın hiçbir yerinde bu uygulamanın olmadığını belirterek, bunun ön sansür görünümünde olduğunu savunmuştur. Yarsuvat, beyanname konusunda İçel'e katılarak, ancak suç halinde savcının görev alanına gireceğini belirtmiştir. Diğer taraftan Alacakaptan, beyannamenin savcılığa verilmesinin davanın çabuk açılması bakımından olumlu olduğunu ileri sürmüştür¹⁶⁸.

Sorumluluk ve ceza konusunda İçel, *“eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye’de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde”* sorumlu müdürün sorumlu tutulmasının, gerekçedeki objektif sorumluluğun kalktığı ifadesiyle çeliştiğini belirtmiştir. Ayrıca yürürlükteki Kanunda sorumlu müdür için hapis cezası olmadığı halde, Tasarıda hürriyeti bağlayıcı cezanın bulunduğunu dile getirmiştir¹⁶⁹.

İçel, yayın türlerine göre para cezalarının arttırılması veya azaltılmasını doğru bulmadığını belirterek, *“daha az veya daha çok basın özgürlüğünden yararlanma”* şeklindeki bir ayrımın, basının ve basın özgürlüğünün aleyhine olacağını belirtmiştir¹⁷⁰. Alacakaptan, ceza miktarlarının, yayınların bir aylık tirajına göre hesaplaması gibi bir uygulamanın daha adil olacağını ileri sürmüştür¹⁷¹.

Alacakaptan, *“Cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme”* başlıklı maddede, *“özendirme”* ifadesinin muğlak olduğunu dile getirerek, bunun yerine ikna etmek, azmettirmek, teşvik etmek kelimelerinin kullanılmasını önermiştir. Ayrıca 19. maddenin *“Yargıyı etkileme”* başlığının masumiyet ilkesine vurgu yapmadığını; savcı ve hakim dı

¹⁶⁸ Güncel Hukuk Dergisi, Haziran, s. 40.

¹⁶⁹ Güncel Hukuk Dergisi, Haziran, ss. 40-41.

¹⁷⁰ Güncel Hukuk Dergisi, Mayıs, s.43, karşıt görüş için bkz. Duygun Yarsuvat, a.g.d., s. 43.

¹⁷¹ Güncel Hukuk Dergisi, Haziran 2004, ss. 41-42. (Para cezalarının süreli yayınların türüne göre değişmesi, tirajı ulusal basına göre düşük olan yerel basının varlığını sürdürebilmesi için yapılmıştır. Ancak ulusal yayınlardan daha çok tiraja sahip yerel ve bölgesel gazetelerin varlığını göz önüne aldığımızda bu ayrımın adil olduğu tartışmalıdır. Bu nedenle Alacakaptan’ın çözüm önerisi kanımızca daha uygundur. Nitekim 2014 Ocak ayı tirajlarına baktığımızda yayın türü yaygın süreli olan *Birgün* gazetesinin tirajı 731,295 iken yine yaygın süreli olan Ortadoğu gazetesinin tirajı 420.212’dir. Yayın türü bölgesel yayın olan Yeni Asır gazetesini tirajı 1.383.778 ve yayın türü yerel süreli olan Olay gazetesinin tirajı 496.640’tır. Buna göre aynı cezadan Yeni Asır gazetesi daha az ceza alırken, *Birgün* gazetesi veya Ortadoğu gazetesi daha fazla ceza alacaktır. Ayrıca yayın türü bölgesel yayın olan bir gazete “Kimliğin açıklanmaması” başlıklı 21. maddeye aykırı hareket ettiğinde kişiye süreli yayının haberinden daha fazla zarar verebilir. Çünkü yerel basın, “Yalnızca belirli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler” ya da “Genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte yayımlanan gazete” (Atilla Girgin, Türkiye’de Yerel Basın, s. 237.) olduğu için kimliği açıklanan kişinin tanınma olasılığı daha yüksektir. Bu haber konusu kişiye ulusal yayından daha çok zarar verebilir.

etkilerden korunmasıyla ilgili bir anlam taşıdığını belirterek, maddenin başlığının bu doğrultuda yanlış olduğunu ileri sürmüştür. İçel de maddenin başlığının “*adil yargılanma hakkı*” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir¹⁷².

Yarsuvat, Tasarının 25. maddesindeki soruşturma için delil olarak yayının üç adedine el konulması düzenlemesinin, bir çeşit müsadere olduğuna değinmiştir¹⁷³. Alacakaptan, aynı maddenin ikinci fıkrasında bazı suçlarla ilgili olarak basılmış eserlerin tamamına hâkim kararıyla el konulmasının, Tasarının 11. maddesindeki “*Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur*” fıkrasıyla çelişip, Kanunun kendisinin koyduğu prensibe aykırı olduğunu belirtmiştir¹⁷⁴.

Son olarak Alacakaptan, Basın Kanunu Tasarısı’nda, Radyo ve Televizyon Kanunu’nda olduğu gibi, mülkiyet konusuna da yer ayrılmasının gerektiğini belirtmiştir¹⁷⁵.

Görüş ve önerileri kısaca özetleyecek olursak basın örgütleri ve kuruluşlarının da önerdiği gibi tek bir basın kanunu yapılması akademisyenler tarafından da dile getirilmiştir. Ayrıca TMK ve TCK’da gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.

Medyanın sermayenin kontrolünden çıkarılması ve üzerindeki devlet baskısının sona erdirilmesinin gerekliliği değinilen noktalardan bir tanesidir.

Basın Kanunu Tasarısı’nın sistematik olmadığı, kanun tasarısında belirtilen kanun amacının ve kapsamının hatalı olduğu, Tasarının Anayasa ile çelişen ve kendisiyle çelişen maddeler barındırdığı, Tasarıda hatalı başlıklar bulunduğu ve muğlak ifadelerle yer verildiği belirtilmiştir.

Beyanname verilmesi ve teslim yükümlülüğüne dair eleştiriler söz konusudur. Sorumlu müdür için hapis cezası getirilmesi ve müsadereının devam etmesi Tasarıda eleştirilen diğer noktalardır. Ayrıca, para cezalarının yayın türlerine göre belirlenmesinin hatalı bir uygulama olduğu belirtilmiştir.

¹⁷² Güncel Hukuk Dergisi, Haziran, s. 42.

¹⁷³ Güncel Hukuk Dergisi, Haziran, s. 43.

¹⁷⁴ Güncel Hukuk Dergisi, Haziran, s. 43.

¹⁷⁵ Güncel Hukuk Dergisi, Mayıs, s. 44.

b. Kanun Tasarısı Görüşmelerinde Sunulan Görüş ve Öneriler

24 Mart 2004 tarihinde TBMM'ye sevk edilen Tasarı, 14 Nisan 2004'de Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda görüşülerek, tümüyle benimsenmiştir. Adalet Komisyonu'nda 29 Nisan ve 13 Mayıs 2004 tarihlerinde görüşülerek, Tasarının toplam yirmi dört maddesi değiştirilmiş; Anayasa Komisyonu ise Tasarı ile ilgili raporunu vermemiştir. 5187 Sayılı Basın Kanunu 09 Haziran 2004 tarihinde TBMM genel kuruluna gelmiştir. Genel kurulda söz alan milletvekillerinin çoğunluğu Basın Kanunu Tasarısı'nı desteklediklerini belirtmiş, ancak bazı eksikliklerini de dile getirmişlerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Grubu adına konuşan Orhan Eraslan, Tasarıdaki eksiklerden birinin, basın çalışanlarının durumunu iyileştirecek düzenlemelerin yapılmaması olduğunu dile getirmiştir. Tasarıdaki diğer eksiklikler arasında, basında taşeronlaşmayı önleyecek, tekelleşmeyi engelleyecek, basın etik kurallarına etkinlik ve işlerlik kazandıracak, kültürel çoğulculuğu sağlayacak, medya-siyaset-ticaret ilişkisini düzenleyecek, yerel basını destekleyecek hükümlerin yer almamasını saymıştır. Eraslan, Tasarıda, öngörülen para cezalarının yerel basın açısından ağır olmasını, ceza hükümlerinin TCK yerine bu Tasarıda düzenlenmiş olmasını, matbaacının ceza sorumluluğuna tabi tutulmasını eleştirmiş ve eser sahibinin, ancak eser değiştirilmediği takdirde hukuki ve cezai sorumluluğa sahip olması gerektiğine dikkat çekmiştir¹⁷⁶.

Şahsı adına söz alan Artvin Milletvekili Yüksel Çorbacıoğlu, Tasarıda para cezalarının fazla olduğunu ve para cezasının alt sınırı bölgesel ve yaygın süreli yayınlar için daha fazla olsa da yerel basına uygun görülen ceza alt sınırıyla karşılaştırıldığında yerel basın açısından eşitsizliğin devam ettiğini dile getirmiştir. Söz konusu maddeler için ceza alt sınırlarının 500.000.000 lira olmasını önermiştir. Çorbacıoğlu, 5. maddenin (b) bendinde “T.C vatandaşı olmayan” ibaresinin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Türkiye'de oturmayan, ikametgâhı olmayan veya devamlı oturmayan bir kişinin sorumlu müdür olabilmesinin yolunu açtığını, bunun ise sakıncalı olabileceğini belirtmiştir¹⁷⁷. Ayrıca Kanun

¹⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “99. Birleşim”, *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt. 52, , 2004, <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanaksgssd.birlesimsbaslangic?P4=12065&P5=B&PAGE1=1&PAGE2=1>, (03.01.2015), ss. 39-40.

¹⁷⁷ Tasarının ilk halinde 5. maddenin (b) bendi “Türkiye’de ikametgah sahibi olmak ve devamlı oturmak” şeklinde düzenlenmişken, Adalet Komisyonu’nda yapılan değişikliklerle “T.C. Vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu aranmak kaydıyla Türkiye’de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak” olarak değiştirilmiştir.

Tasarısı'nın Komisyon'a gelen halinde, sorumlu müdür milletvekili ise, dokunulmazlığı söz konusu olduğu için, gerektiğinde birine dokunabilmek için, ona bir sorumlu müdür yardımcısı atanması önerildiğini, fakat bu paragrafın tamamen çıkarıldığını belirterek; dokunulmazlık nedeniyle, sorumlu müdüre uygulanacak cezaî müeyyidenin muhatabının olmadığını, bunun bir eksilik olduğunu dile getirmiştir. Son olarak Kanunun içerisinde editoryal bağımsızlığın sağlanması, basında tekelleşmenin önlenmesi, basın çalışanlarının haklarının düzenlenmesiyle ilgili hükümlerin yer almasını önermiştir¹⁷⁸.

CHP Grubu ve şahsı adına söz alan Algan Hacaloğlu, devlet ile basın arasındaki ilişkide, "devlet sırrı" konusunun basın özgürlüğünü olumsuz yönde etkilediğini ifade ederek; ülkemizde devlet sırrı algısının, Batı ülkelerine göre daha tabu bir konu halinde bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca, yasama, yürütme ve yargı arasında kuvvetler ayrımının bir benzerinin medya, siyaset ve ticaret ilişkileri içinde oluşturulmasını önermiştir. Bunun dışında, tekelleşmeyi önleyecek ve basın çalışanlarının haklarını koruyacak maddelerin yer almasının ve editoryal bağımsızlıkla ilgili düzenlemeler yapılmasının gerektiğini ifade etmiştir¹⁷⁹.

Şahsı adına söz isteyen AKP Milletvekili Resul Tosun, Basın Kanunu'nun 3. maddesinin basın özgürlüğünün sınırlarını çizen fıkrasında "toplum sağlığı", "toplum ahlakı", "millî güvenlik", "kamu düzeni", "devlet sırları" gibi muğlak ifadelerin yer aldığını söyleyerek; Anayasa'nın 26, 27, 28. maddesine ve AİHS'e uygun olması için basın özgürlüğünün sınırlarını bu şekilde belirlemek zorunda olduklarını ifade etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de mükemmel, eksiksiz bir sözleşme olmadığını eklemiştir¹⁸⁰. Tosun, gazete ve dergileri yönetenin, genel yayın yönetmeni, editör veya yayın danışmanı olduğunu açıklanarak; sorumlu müdürün jenerikte adı geçen, sadece mahkemelerde cezaların muhatabı olan bir kişi durumunda olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle hazırladıkları önergede, sorumlu müdürden sonra "*ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün kendisine bağlı olduğu yetkili de sorumludur*" diye bir ibare eklediklerini açıklamıştır¹⁸¹.

¹⁷⁸ 99. Birleşim, ss. 46-47.

¹⁷⁹ 99. Birleşim, ss. 54-55.

¹⁸⁰ 99. Birleşim, ss. 56- 57.

¹⁸¹ 99. Birleşim, s. 62.

CHP Milletvekili Haluk Koç, süreli yayınlarda, eserin yayım sürecinde değişikliğe uğrayabildiğine, bu nedenle Kanunun eserin değiştirilmesi halinde, cezaî sorumluluğun, değişikliği yapan sorumlu müdüre ait olduğu şeklinde düzenlenmesi için bir önerge verdiklerini belirtmiştir¹⁸².

Yargıyı etkileme ile ilgili düzenlemeye dair CHP Grubu adına, konuşan Feridun Fikret Baloğlu, düzenlemenin sansür maddesi olduğunu belirtmiştir. Bu maddede *“hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar işlem ve soruşturma ile ilgili belgelerin yayımlanmaması”* ifadesini eleştirerek; adli tabip raporunun dahi yayınlanamayacağını, ayrıca yine maddede geçen mütalaa kavramının çok esnek bir kavram olduğu için mütalaa yayımlamama yasağının 19. maddeden çıkarılması gerektiğini belirtmiştir¹⁸³.

CHP, meclise sunduğu önergeyle, Basın Kanunu Tasarısı’nın *“Yürürlükten kaldırılan hükümler”* başlığını taşıyan 30. maddesine, Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun’un 49. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri cümlesinin eklenmesini teklif etmiştir, ancak bu teklif reddedilmiştir. Haluk Koç bu teklifin gerekçesini şu şekilde açıklamıştır¹⁸⁴:

195 Sayılı Yasa 1961 yılında çıkarılmıştır. 49 uncu maddesinin bir müeyyide getirdiğini, Basın İlan Kurumunun bir kamu idaresi olduğunu ve siyasî irade doğrultusunda yayın yapan medya kuruluşlarının içeriğini inceleyerek, iki ay süreyle resmî ilan vermeme gibi bir cezaya çarptırabildiğini ifade etmiştim, bunun basın özgürlüğüyle bağdaşmadığını söylemiştim. Bunu düzeltmek amacıyla bunu ilave ediyoruz, söylüyoruz.

Basın Kanun Tasarısı, 09 Haziran 2004 tarihinde 22. Dönem 2. Yasama Yılı 99. Birleşimde görüşülerek aynı gün kabul edildi. 11 Haziran 2004 tarihinde Cumhurbaşkanlığının onayına sunulmuş ve 25 Haziran 2004 tarihinde Cumhurbaşkanlığınca onaylanarak geri gönderildi. 5187 Sayılı Basın Kanunu, 26 Haziran 2004 tarihinde 25504 Sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girerek, 5680 Sayılı Basın Kanunu, 5187 Sayılı Basın Kanunu’nun 30. maddesi ile yürürlükten kaldırıldı.

¹⁸² 99. Birleşim, s. 63.

¹⁸³ 99. Birleşim, s. 69.

¹⁸⁴ 99. Birleşim, s. 74.

C. YENİ BASIN KANUNU’NUN GETİRDİĞİ DEĞİŞİKLİKLER

Elli dört yıldır yürürlükte bulunan 5680 Sayılı Basın Kanunu 44 madde ve 4 ayrı geçici madde ile 9 ayrı ek maddeden oluşuyordu. 5187 Sayılı yeni Basın Kanunu ise 32 madde ve 3 geçici maddeden oluşup, eski Kanun kadar ayrıntılı düzenlenmemiştir. Bununla beraber genel olarak bakıldığında 5187 Sayılı Kanun ile yürürlükten kalkan Kanun arasında çok büyük farklılıklar olmadığı görülüyor. Ancak, yeni Kanunda bazı maddelere yer verilmemişken, bazı yeni maddeler eklenmiş ve bazı maddelerde değişiklikler yapılmıştır¹⁸⁵.

Yeni Basın Kanunu’nun getirdiği değişiklikleri incelediğimizde, bu değişikliklerden birinin Kanun dilinin güncelleştirilmesi olduğu görülmektedir. Mevkute, “neşir”, “tabi”, “naşir” gibi kelimeler günümüzdeki karşılıklarıyla kullanılmıştır. Diğer bir değişiklik süreli yayınların yaygın, bölgesel ve yerel yayın olmak üzere üç türe ayrılıp, para cezalarının miktarının 15, 16, 18, 19, 20, 21 ve geçici 1. maddede yayın türüne göre farklılık göstermesidir¹⁸⁶. Ayrıca eski Kanunda, Kanunun amacı belirtilmezken, yeni Kanunda, Kanunun amacının basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemek olduğu hükmüne yer verildi. Kabul edilen Kanunda, basın özgürlüğünün hangi hakları içerdiği ve sınırlarının neler olduğu da belirtildi.

Çalışmanın bu bölümünde yeni Kanundaki değişiklikleri yayın rejimi ile ilgili değişiklikler, basında sorumluluk, cevap ve düzeltme ile ilgili değişiklikler ve basında uygulanacak cezalarla ilgili değişiklikler olarak üç başlıkta ele alınacaktır.

1. Yayın Rejimiyle İlgili Değişiklikler

Yeni Kanunda yayın organlarının işleyişini düzenleyen maddelerle ilgili önemli değişikliklere baktığımızda öncelikle sorumlu müdür olabilmenin ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin süreli yayın çıkarmasının daha kolay hale getirildiği görülmektedir. Beyanname

¹⁸⁵ Çalışmanın bu bölümünde belirtilen kanun maddeleri için bkz. Ek1 ve Ek2.

¹⁸⁶ Kanunun 2. maddesinde, yaygın süreli yayın: “tek bir basın-yayın kurulusu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınları”; bölgesel süreli yayın: “tek bir basın-yayın kurulusu tarafından basılan ve en az üç komsu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayınlar”; yerel süreli yayın: “tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınlar” şeklinde tanımlanmıştır. Bahsedilen kanun maddeleri ise şu başlıkları taşımaktadır: Zorunlu bilgileri göstermeme (madde 15), Durdurulan yayının yayımına devam etme (madde 16), Düzeltme ve cevabın yayımlanmaması (madde 18), Yargıyı etkileme (madde 19) Cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme (madde 20), Kimliğin açıklanmaması (madde 21), Geçici madde 1.

verilmesi ile ilgili yeni uygulamalar mevcuttur. Defter tutma zorunluluğuna yeni Kanunda yer verilmemiştir.

Sorumlu müdür olabilmek için yaş sınırı on sekize indirildi. “*devlet memuru, asker veya ordu mensubu bulunmamak*” (m. 5) şartına yer verilmeyip, 6. maddede kamu kurum ve kuruluşlarının da süreli yayın sahibi olabileceği hükmüne ayrıca değinilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi de yeni Kanunla sorumlu müdür olabilmektedir. Bu maddeye göre (m. 5): “*Sorumlu müdürün Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı tayin edilir*”. 5187 Sayılı Kanunu’nun sorumlu müdür olabilmek için getirdiği bir başka yenilik “*T.C. vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu*” (m. 5) aramasıdır. Diğer bir değişiklik ise “*yüz kızartıcı suçlardan mahkum olmamak*” (m. 5) şartının aranmasıdır. Eski Kanunda suçlar tek tek sayılma yoluna gidilmişken, yeni Kanunda yüz kızartıcı suçlar tabiri kullanılmıştır.

Türkiye’de yabancı gerçek ve tüzel kişilerin süreli yayın çıkarması mülga Kanunda, “*mahallin en büyük mülki amirinin mütalaası üzerine İçişleri Bakanlığının müsaadesine bağlıdır. İçişleri Bakanlığı karar vermeden önce, Dışişleri Bakanlığının görüşünü de alır*” (m. 7) şeklinde düzenlenmişken, yeni Kanunda bu hüküm yer almadı.

Eski Kanunda muhabirlerin sorumlu müdürün taşıması gereken bazı nitelik ve şartları taşıması istenirken (m. 13), yeni Kanunda bu hükme yer verilmedi. Buna göre kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olan ya da yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olan kişiler de muhabirlik yapabilecektir.

Beyanname verilmesi ile ilgili getirilen değişiklik, beyannamenin Cumhuriyet Başsavcılığına verilmesidir (m. 7). Eski Kanunda beyanname o yerin en büyük mülki amirliğine verilir şeklinde düzenlenmişti (m. 9). Bir diğer değişiklik, eksik beyanname verilmesi ya da gerçeğe aykırı bilgi verilmesi halinde belgeleri tamamlamak, yanlışlıkları gidermek için süre tanınmasıdır (m. 8). Yürürlükten kalkan Kanunda eksik beyanname verilmesi durumunda, süre tanınmadan yayım durdurulabiliyorken, yeni düzenlemeyle süreli yayınlara kolaylık sağlandı.

Eski Kanununun siyasi, iktisadi ve ticari mevcutelerin sermayeleri ve devamlı veya geçici bütün gelir kaynakları, basılan nüshaların adedi ve genel abone yekûnu gibi bilgilerin

noterlikçe onanmış bir deftere kaydedilmesini içeren maddesine yeni Kanunda yer verilmedi (m. 34). Maddenin gerekçesinde, düzenlemenin amacının zararlı ideolojileri yaymak maksadıyla dışardan yapılacak yardımları önlemek olduğu belirtilmiştir. Basın üzerinde baskı oluşturan bu maddenin yeni Kanunda düzenlenmemesi, basın özgürlüğü için olumlu bir uygulamadır.

2. Basında Sorumluluk, Cevap ve Düzeltme Hakkıyla İlgili Değişiklikler

Yeni Kanunda cezai ve hukuki sorumluluk ile cevap ve düzeltme hakkını içeren maddelerde bir takım değişiklikler yapılmıştır. Basılmış eserler yoluyla işlenen suçlardan eski Kanunda, sorumlu müdür ile eser sahibi sorumlu tutulurken, yeni Kanunda eser sahibi tek başına sorumlu tutulmaktadır (m. 11). Bunun nedeni Kanunun gerekçesinde, objektif (kusursuz) sorumluluktan vazgeçilerek, cezanın şahsiliği ilkesine uygun hale getirilmesi şeklinde açıklanmıştır. Ancak Kanunda 19. ve 20. maddeye aykırı hareket edildiğinde ceza sorumluluğunun yayımlayana, 21. maddesine aykırı hareket edildiğinde ise sorumluluğun yayın yapana ait olduğu belirtmiştir. Bu da ceza sorumluluğunun eser sahibine ait olduğu ifadesiyle çelişmektedir.

Hukuki sorumluluk açısından yeni Kanun süreli yayınlarda, eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisini sorumlu tutarken, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde ise basımcı müştereken ve müteselsilen sorumlu tutuldu (m. 13). Yürürlükten kalkan Kanunda süreli yayınlarda sorumlu müdür de sorumlu tutulmaktaydı (m. 17).

Yeni Basın Kanunu'nda cevap ve düzeltme hakkının yayınlanmaması ya da hatalı yayınlanması halinde mahkemeye başvuru süresi azaltılıp, davaların karara bağlanma süreci birer gün arttırılmıştır (m. 14). İtiraz yolu acele itiraz yolu¹⁸⁷ olarak düzenlenmiştir. Kanunun cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili getirdiği diğer bir değişiklik, bu hakkın tüzel kişilere tanındığına yer verilmemiş olmasıdır.

¹⁸⁷ 04.12.2004 tarihinde kabul edilen 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda acele itiraz yolu düzenlenmemiştir. Yeni CMK'ya göre Basın Kanunu'nun 8., 14. ve 27. maddelerinde itiraz süresi 7 gün olarak düzenlenmiştir.

3. Basında Uygulanacak Cezalarla İlgili Değişiklikler

Ceza hükümleriyle ilgili genel olarak bakıldığında basın özgürlüğünü kısıtlayan bazı maddelerin Kanundan çıkarıldığı, bazı maddelerin de iyileştirildiği görülmektedir. Diğer taraftan Basın Kanunu'ndaki cezaların ölçülü olduğu ve basın özgürlüğünü engellemediği tartışma konusudur.

Yeni Kanunun “*Yargıyı etkileme*” başlıklı 19. maddesinin kapsamı genişletilmiştir. Eski Kanunda yargıyı etkilemeyle ilgili düzenleme ceza kavuşturmalarına dair haberlerle sınırlandırılmışken (m. 30), yürürlüğe giren Kanunda herhangi bir sınır getirilmemiştir¹⁸⁸.

18. ve 22. maddeler dışında hürriyeti bağlayıcı cezalar kaldırılmıştır. 18. madde cevap ve düzeltme hakkının ihlali ile ilgili olup gerekçeye göre hapis cezasının kaldırılmamasının nedeni habere konu olan kişilerin haklarının korunması, herhangi bir şekilde hak ihlalinin önlenmesidir. 22. maddede ise basılmış eserleri engelleyen, tahrip eden ve bozan kişi ve kişilerle ilgilidir. Bu maddede basının hakları korunmak amaçlanmıştır. Eski Kanunda, basılmış eserleri engelleme, tahrip ve bozma ile ilgili bir hüküm mevcut değildi.

Para cezalarının miktarı 18. madde hariç olmak üzere azaltılmıştır. Yeni Kanunla ceza miktarları yayın türüne göre değişmektedir. Yerel yayınlar aynı suçtan ötürü bölgesel ve yaygın süreli yayınlardan daha az para cezası alırken, bölgesel yayınlarda aynı suçtan yaygın süreli yayınlardan daha az ceza almaktadır.

Haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek haberlerle ilgili yeni Kanunda yapılan değişiklikle maddenin kapsamı genişletilmiştir (m. 20). Eski Kanunda sadece intihar olaylarıyla ilgili haber sınırını aşan ve okuyanları tesir altında bırakan yazı ve resimlerin yayımı yasaklanmışken (m. 32), yeni Kanunla cinsel saldırı ve cinayete özendirme de suç sayılmıştır¹⁸⁹.

Eski Basın Kanunu'nda, kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsi münasebetlere dair haber veya yazıların yayınlanması yasaklanırken (m. 33), yeni Kanunda

¹⁸⁸ Bkz. Ek 1 ve Ek 2.

¹⁸⁹ Yeni Ceza Kanunu'nun intihara yönlendirme başlıklı 84. maddesinde bu suçun müeyyidesi hapis olarak düzenlenmiştir. İntihara özendirecek yayımda bulunanlar hem 5187 Sayılı Kanun'un 20. maddesine göre hem de Ceza Kanunu'nun 84. maddesine göre ayrı ayrı yargılanacaklardır. Basın özgürlüğünü tehdit eden hapis cezası başka bir kanun tarafından uygulanmaktadır.

evlenmeleri yasaklanmış olan kimseler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılması yasaklanmıştır (m. 21). Böylece Yeni Kanunla haber verme hakkını tamamen engelleyen hüküm kaldırılmıştır¹⁹⁰.

El koyma, dağıtma ve satış yasağı ile ilgili yeni Kanunda soruşturma için sübut vasıtası olarak basılmış eserin en fazla üç adedine el konabileceği, soruşturma ve kovuşturmanın başlatılmış olması şartıyla söz konusu maddede belirtilen suçlarla ilgili basılmış eserlerin tamamına el konulabileceği hükmolunmuştur (m. 25). Eski Kanuna göre, soruşturma safhasında Cumhuriyet savcılığının talebi üzerine sulh ceza hakimince, kovuşturma safhasında görevli mahkemece her türlü basılmış eserin dağıtımı önlenabilir ya da toplatılabilirdi (Ek m. 1).

Yürürlükten kalkan Kanuna göre, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve milli güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan ötürü eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletleri müsadere edilebilirken (Ek m. 1), yeni Kanunda müsadereye yer verilmemiştir¹⁹¹. Ayrıca Ek-1 maddesindeki suçlardan ötürü yayın bir günden on beş güne kadar kapatılabiliyordu. Yeni Kanunla bu uygulamadan da vazgeçilmiştir. Ancak Anayasa'nın 28. maddesine göre süreli yayınları kapatma cezası hala yürürlükte dir.

Basılmış eserler yoluyla işlenen dava sürelerinin gösterildiği 26. maddede dava açılma süreleri günlük süreli yayınlar için iki ay, diğer basılmış eserler için dört ay olarak saptanmıştır¹⁹². Eski Kanunda ise bu süre günlük süreli yayınlar için altı ay, diğer basılmış eserler için bir yıl şeklindeydi. Kanun Tasarısının gerekçesinde dava açma süresinin azaltılmasının nedeni, basını uzun süre ceza tehdidi ile karşı karşıya bırakmayarak, basın özgürlüğünü güvence altına almak olarak açıklanmıştır.

Yeni kanunda hapis cezalarının bir madde haricinde kaldırılması, müsadere ve kapatma cezalarına yer verilmemesi basın özgürlüğü adına ileri bir adımdır. Diğer taraftan

¹⁹⁰ Konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. İhsan Baştürk, “Basın Kanunu’nda Kimlik Açıklama Yasağına Aykırılık Suçu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı. 86, 2009, ss. 143-149.

¹⁹¹ 7.5.2004 tarihli değişiklik ile Anayasa'nın 30. maddesi değiştirilerek basın araçlarının müsadere edilemeyeceği hükmolunmuştur. Değişikliğin gerekçesinde, basının demokratik yönetimde üstlendiği önemli görev nedeniyle basın araçları anayasalarda ayrıca korunma altına alındığı belirtilmiştir.

¹⁹² 2.7.2012 tarihli ve 6352 Sayılı Kanunıyla “iki ay” ibaresi “dört ay”, “dört ay” ibaresi “altı ay” şeklinde değiştirilmiştir.”

beyannamenin Cumhuriyet Başsavcılığına verilmesi, “*Yargıyı etkileme*” başlıklı 19. maddesinin kapsamı genişletilmesi ve cevap ve düzeltme hakkının ihlalinde hapis cezasının hala uygulamada olması basın özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

D. YENİ BASIN KANUNU’NA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Yeni Basın Kanunu’nun, basın kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, yargı mensuplarının, siyasi parti temsilcilerinin, akademisyenlerin görüşü alınarak hazırlanmış olması demokratik, katılımcı bir çalışmanın ürünü olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Ayrıca eski Kanunla kıyaslandığında 12 Eylül döneminde konan ve basın özgürlüğünü oldukça sınırlayan, basının üstünde sansür etkisi yaratan maddelerin yeni Kanunda yer almaması basın tarafından olumlu bir adım olarak görülmüştür.

Diğer taraftan yeni Basın Kanunu, eksiksiz ve hatasız bir Kanun değildir. Kanun maddelerinin bazılarının birbiriyle çelişmesi, muğlak kavramlar kullanılması, yeni yapılan yasalarla uyuşmayan maddeleri barındırması, diğer Kanunlarda basın özgürlüğünü engelleyecek maddelerin varlığı¹⁹³, yeni Kanunda basın özgürlüğünü olumsuz şekilde kısıtlayan bazı maddelerin var olması ve Kanunun maddelerinin uygulanmaması Kanuna yöneltilen olumsuz eleştirilerden bazılarıdır¹⁹⁴.

1. Basın Örgütlerinin ve Kuruluşlarının Eleştirileri

Basın Kanunu yürürlüğe girdikten sonra basın mensuplarının Kanuna yönelik eleştirileri çoğunlukla basın özgürlüğü üzerindeki kısıtlamaların devam etmesine yöneliktir. Hem Kanunun maddelerinden kaynaklanan kısıtlamalar, hem maddelerin uygulanmasından kaynaklanan kısıtlamalar eleştirilmiştir. Basın Kanunu dışındaki Kanunların Basın Kanunuyla çelişmesi de eleştiriler arasında yer almıştır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü’nde yaptığı açıklamada, TCK’daki hapis cezalarının Basın Kanunu’nun getirdiği özgürlüğü zedelediğini belirtmiştir¹⁹⁵. Gazeteci Örgütleri Platformunda açıklama yapan

¹⁹³ Kanımızca Kanunun amacının basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanışı düzenlemek şeklinde belirtilirken, diğer taraftan farklı kanunlarla basın özgürlüğüne müdahale edilmesi, Kanunun işlevselliğini yitirmesine neden olmaktadır.

¹⁹⁴ Basın Kanunu’na aykırılık teşkil eden uygulamalar şunlardır: davalarda ceza ve hukuki sorumluluğun eser sahibine yüklenmemesi, kapatmaların devam etmesi, haber kaynağını açıklanmaya zorlanması, hapis cezalarının devamı.

¹⁹⁵ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Mayıs 2006 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).

Türkiye Gazeteciler Sendikası, TCK'nın getirdiği kısıtlamalara, yeni Ceza İnfaz Kanunu'nun getirdiği kısıtlamaların da eklendiğini söyleyerek, yeni Ceza İnfaz Kanunu'nun geçici 1. maddesiyle Basın Kanunu'ndaki suçlardan dolayı verilen para cezalarının hapis cezasına çevrilemeyeceğine ilişkin hükmün, geçersiz hale geldiğini açıklamıştır¹⁹⁶.

TBMM Adalet Komisyonu Alt Komisyonu'nda görüşülen Terörle Mücadele Kanun Tasarısı'nın düşünce özgürlüğünü sınırlandıracağı kaygısını taşıyan altı meslek örgütünün, ortaklaşa düzenlediği basın toplantısında¹⁹⁷, Kanun Tasarısının temel hak ve özgürlükleri sınırlandırması, terör tanımı ve hangi suçların terör suçu kabul edileceği konusundaki muğlaklığın tartışmalara neden olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Basın Kanunu'nda yayınlanan haberler ve yazılardan eser sahibinin sorumlu olduğu hatırlatılarak, TMK'da yayın organı sahiplerinin ve sorumlu müdürün sorumlu tutulmasının doğru olmadığına değinilmiştir. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti raporunda TMK'da basın için öngörülen cezalarda artışa gidilmesi ve 'sürelili yayınlar' ibaresinin Tasarıdan çıkarılarak sürelili ya da süresiz tüm yazılı basının cezalandırılmasının öngörülmesinin kaygı verici olduğunu dile getirmiştir. Yayınlar için öngörülen 15 günden bir aya kadar kapatma cezasının ise her türlü basın yayın organı için süresiz hale getirilmesinin kaygı verici olduğu ifade etmiştir¹⁹⁸.

Basın Kanunu'nun tanıdığı hakları sınırladığı gerekçesiyle eleştirilen bir diğer Kanun metni, MİT Kanun Teklifidir. TGC, MİT Kanun Teklifinin yasalaşması halinde, doğacak sakıncalar şu şekilde belirtilmiştir¹⁹⁹:

Basın Kanunu ile güvence altına alınmış olan gazetecilerin kaynaklarını açıklamama hakkı tüm haberler bakımından ortadan kalkacak. MİT faaliyetlerine ilişkin hiçbir haber yapılamaz hale gelecektir. Haberlerin gizli bilgilere ilişkin olması gibi bir kıstas da teklifte öngörülmemiştir. Bu faaliyetleri haber yapan gazeteciler, eser sahipleri, sorumlu müdürler, yayın sahipleri ve hatta basımı yapanlar bile, işkence yapan kişilere öngörülen cezalara eşit bir yaptırım tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır.

¹⁹⁶ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Mayıs 2006 Raporu".

¹⁹⁷ Toplantıya, TGC adına Başkan Orhan Erinç, Türkiye Gazeteciler Sendikası adına Genel Başkan Ercan Sadık İpekçi, Türkiye Yayıncılar Birliği adına Yönetim Kurulu Başkanı Çetin Tüzüner, Uluslararası PEN Türkiye Merkezi adına Müge Sökmen, Türkiye Yazarlar Sendikası adına Başkan Enver Ercan ile Kitap Çevirmenleri Meslek adına Tuncay Birkan katılmıştır.

¹⁹⁸ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Haziran 2006 Raporu", <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).

¹⁹⁹ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Şubat 2014 Raporu", <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).

Basın Kanunu'nun çoğunlukla “*Yargıyı etkileme*” başlıklı 19. maddesinin, “*Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması*” başlıklı 18. maddesinin, hukuki ve cezai sorumluluk ile ilgili maddelerinin ve para cezalarıyla ilgili maddelerinin eleştirildiği görülmektedir.

Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Yılmaz Karaca, “*Yargıyı etkileme*” başlıklı 19. maddeyi, haberlerin izlenmesinde önemli tereddütler yaratacağı nedeniyle eleştirmiştir²⁰⁰. Karaca, ayrıca muhabirlerin cezalandırılacaklar arasında yer almasını, “*halkın haber alma özgürlüğünün ilk ayağı olan basın emekçilerinin baskı altına alınması*” olarak değerlendirmiştir. Karaca'nın bir diğer eleştirisi, yeni Kanunda öngörülen para cezalarının 1/3 oranında indirilmesine rağmen bu miktarın yerel basın için yüksek olduğu yönündedir²⁰¹. TGC Başkanı Orhan Erinç, Karaca'nın tersine para cezalarının “öldürücü” olmaktan çıkarılıp “caydırıcı” hale getirildiğini belirtmiştir²⁰².

Oktay Ekşi *Hürriyet* gazetesindeki köşe yazısında, iyi bir Basın Kanunu'na kavuşulduğunu belirtmekle birlikte, Kanundaki iki maddenin sorun doğurabileceğini belirtmiştir. Bu maddelerden birinin 18. madde ile ilgili olduğunu belirten Ekşi, maddede öngörülen para cezasının çok ağır olduğunu dile getirmiştir. Bu cezanın ödenmemesi durumunda gazetecilerin 3 yıla kadar hapis yatacaklarına dikkat çekmiştir. Ekşi'nin sorunlu olarak nitelediği diğer madde ise yargılamayı etkileme başlıklı 19. maddedir. Tasarının ele alındığı toplantılarda bu maddeye dair kaygıların dile getirildiğini, maddenin kabul edilmesi halinde yolsuzlukları, soygunları bile kamuoyuna duyurma olanağının kalmayacağını anlatıldığını, ancak görüşlerinin kabul edilmediğini dile getirmiştir²⁰³. Oral Çalışlar da *Radikal* gazetesindeki köşe yazısında 19. maddenin basın özgürlüğünü ve toplumun bilgi edinme hakkını engelleyebileceğine değinmiştir²⁰⁴.

Haluk Şahin *Radikal* gazetesindeki yazısında, cevap ve düzeltme hakkının yayınlanmamasında öngörülen cezanın fazla bulunduğunu belirtmiştir. Tekzibi yanlış yerde yayınlayan yerel bir gazete olan *Bizim Kocaeli* gazetesinin ödemesi gereken miktarın 300 milyarı bulunduğunu, Ardahan'da yine yerel bir gazetenin tekzip metnin usulüne uygun

²⁰⁰Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Medyada Basın Kanunu (10-15 Haziran 2004)*, Ankara: T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2004, s. 4.

²⁰¹ Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s. 4.

²⁰² Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s. 1.

²⁰³ Oktay Ekşi, “Hoş Geldin Basın Yasası”, *Hürriyet*, 11.06.2004, s. 25.

²⁰⁴ Oral Çalışlar, “Basın Yasası Türkiye Gerçeği”, *Radikal*, 12.06.2004, s.4.

yayınlanmaması nedeniyle 90 milyar ceza aldığını, aynı nedenden ötürü Ardahan'daki bir başka gazetenin 150 milyarla cezalandırıldığını belirten Şahin bu cezanın yeni Kanunla beraber daha da artacağını ve bu nedenle hapis cezalarında bir artış meydana geleceğini savunmuştur²⁰⁵.

Yalçın Pekşen, *Akşam* gazetesindeki köşe yazısında yargıyı etkilemeyle ilgili maddenin haber yapmayı zorlaştırdığını “*muhabir, haberi bulunca dosyasına koyacak. Haberden kimsenin haberi olmamasına dikkat edecek*” diyerek mizahi bir dille eleştirmiştir. Pekşen'in eleştirdiği konulardan bir diğeri de cezai ve hukuki sorumluluğun muhabirlere ait olmasıdır. Pekşen, muhabirin cezayı maaşıyla karşılayamayacağını belirtmiştir. Cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili maddeyi ise, gazetelerde haber yerine tekziplerin yer alacağı ifadesiyle eleştirmiştir. Kanunun iyi tarafının haber kaynaklarının açıklanmasına zorlanmaması olduğunu belirten Pekşen, bu maddenin haber yapamadıktan sonra bir önemi olmayacağını iddia etmiştir²⁰⁶.

Sabah gazetesinde Ergun Babahan da yargıyı etkileme ve cevap ve düzeltme hakkı başlıklı maddelerin demokratikleşme adı altında basının önünün kesilmesi sonucunu doğuracağını ileri sürmüştür²⁰⁷.

Milli Gazete yazarı Abdülkadir Özkan ise yazısında, cevap ve düzeltme ile ilgili düzenlemeyi olumlu karşılamıştır. Daha önce cevap ve düzeltme hakkının kullanılamadığını belirten Özkan, yeni düzenlemenin bu hakkın gerçek anlamda kullanılabilmesini sağlayacağını belirtmiştir²⁰⁸.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Başkanı Ercan İpekçi Basın Kanunu'nun sadece devlet ile basın ilişkilerini düzenlediğine dikkat çekerek, çalışanların hakkının gözetilmediğini dile getirmiştir. İpekçi, “*milletvekilleri sorumluluk almayacaklarsa neden sorumlu müdür oluyor?*” sorusunu yönelterek, milletvekillerinin sorumlu müdür olup, sorumluluk almamasını eleştirmiştir²⁰⁹.

²⁰⁵ Haluk Şahin, “Hapishaneler Bir Yandan Boşalırken”, *Radikal*, 11.06.2004, s. 6.

²⁰⁶ Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, a.g.e., s. 35.

²⁰⁷ Ergun Babahan, “Yeni Basın Yasası”, *Sabah*, 15.06.2004, s. 15.

²⁰⁸ Abdülkadir Özkan, “Basın Özgürlüğü ve İnsan Onuru”, *Milli Gazete*, 14.06.2004, s. 11.

²⁰⁹ Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, s. 30.

Türkiye Gazeteciler Federasyonu Genel Sekreteri Erdoğan Kahya ise yeni Kanunun bazı maddeleri tam olarak açık olmadığı için, basın özgürlüğünü kısıtladığını belirtmiştir²¹⁰.

Uygulamada yeni Basın Kanunu'na aykırı yaptırımlar da eleştirilen konulardan biridir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs ettiği iddiasıyla tutuklanan *Cumhuriyet* gazetesi Ankara Temsilcisi Mustafa Balbay'ın bilgisayarında bulunan bazı bilgi ve belgelerin suç delili olarak gösterilmesini eleştiren Erinç, Basın Kanunu'nun 12. maddesince²¹¹ gazetecilere ait belgelerin suç oluşturmaması gerektiğini belirtmiştir²¹². Ayrıca TGC yeni Kanunda yayının durdurulmasına yer verilmediği halde, *Aydınlık* dergisinin bir ay süreyle durdurulması kararına tepki göstermiştir. Eleştirilen bir diğer uygulamaysa Havva Karakaya'ya verilen meslekten men cezasıdır. Eski Kanunda 5680 Sayılı Basın Kanunu'nda bazı suçların işlenmesi halinde gazetecilerin yazı işleri müdürlüğü ile muhabirlik yapamayacakları öngörülmüşken, yeni Kanunda bu hükme yer verilmediği hatırlatılmış ve basın hukukunun bir daha gözden geçirilmesinin gerektiği belirtilmiştir²¹³. Erinç, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalayarak 10. maddesindeki ifade özgürlüğü tanımını da kabul ettiğini, ayrıca 10. maddenin Basın Kanunu ile Türk Hukuku'nun kapsamında yer aldığını hatırlatarak, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bazı gazeteleri boykot çağrısını eleştirmiştir. Erinç, Basın Kanunu'na Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki '*resmi makamların müdahalesi olmaksızın ifade özgürlüğünün kullanılabilceği*' ibaresini koyduramadıklarını bu çerçevede belirtmiştir²¹⁴.

Kanun yapımı sürecinde iletilen talep ve görüşlerin dikkate alınmaması yöneltlen eleştirilerden bir diğeridir. Gazetecilerin yıpranma hakkını kaldıran Kanun Tasarısının protestosu sırasında konuşma yapan Erinç, Basın Kanunu görüşmelerinde AKP milletvekillerinin, gazetecilerin çalışma koşullarını ve güvenliğini yasal güvence altına almadan Basın Kanunu'nun bir anlamı olmadığını ifade ettiklerini hatırlattı. Basın Kanunu'nun yasalaşmasından sonra 3 yıl geçmesine rağmen gazetecilerin çalışma koşullarını

²¹⁰ Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, s. 5.

²¹¹ Madde 12: Süreli yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dahil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz.

²¹² Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Mart 2009 Raporu", <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>. (25.06.2015).

²¹³ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Temmuz 2011 Raporu", <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>. (25.06.2015).

²¹⁴ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Eylül 2008 Raporu", <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).

iyileştirecek ve güvenliğini sağlayacak bir düzenleme yapılmadığı gibi gazetecilerin aleyhine yapılacak bir düzenleme ile haklarının elinden alınacağına dikkat çekti²¹⁵.

Basın Kanunu yapılırken, meclis görüşmeleri sırasında dile getirilen önerilerden birisi medya-siyaset ilişkilerini düzenleyen maddelerin Kanunda yer almasıydı, ancak Basın Kanunu'nda bu görüşe uygun bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Basın meslek örgütlerinin düzenlediği toplantıda söz alan TGC Başkan Yardımcısı Turgay Olcayto, siyaset-medya tartışması içinde basının büyük sıkıntılar çektiğini hatırlatmıştır²¹⁶.

Oral Çalışlar *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan yazısında basının en temel sorunlarından birisi olarak nitelediği tekelleşmenin önüne geçecek bir düzenlemenin Kanunda yer almamasını eleştirmiştir²¹⁷.

Anadolu Gazete Radyo ve Televizyon Yayıncılar Birliği Başkanı İsmail Karaman Kanun ile ilgili önerilerinin değerlendirilmediğini şu şekilde dile getirmiştir:

Yasa hazırlanırken hazırladığımız rapordaki konuların hiçbirisi dikkate alınmadı. Basın İlan Kanunu'nu da içine alan daha kapsamlı bir yasa çıkmalıydı. Gazeteciler, Türkiye Barolar Birliği veya Tabipler Birliği gibi ciddi ve yasal dayanağı olan birliktelikten mahrum. Gazeteciler bunun sıkıntısını yaşıyor.

Yeni Kanuna yöneltilen eleştiriler doğrultusunda basın örgütleri ve kuruluşlarının görüş ve önerilerinin yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Yeni Kanunda da basın özgürlüğünü kısıtlayan maddelerin yer alması eleştirilmektedir. En çok eleştirilen maddeler “Yargıyı etkileme” ve “Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması” başlıklı maddeler ile para cezalarıyla ilgili maddelerdir.

2. Basın Dışındaki Örgütlerin ve Kuruluşların Eleştirileri

Yargı mensupları ve çoğunlukla ihtisas alanı hukuk üzerine olan akademisyenler Basın Kanunu'nun usulü ve esası ile ilgili sorunlara değinmişlerdir. Kanunun bütününe baktığımız da 1. maddeden itibaren hemen hemen bütün maddelerin eleştirildiği görülmektedir.

²¹⁵ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Aralık 2007 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).

²¹⁶ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Eylül 2008 Raporu”.

²¹⁷ Oral Çalışlar, “Basın Yasası Türkiye Gerçeği”, *Cumhuriyet*, 12.06.2014, s. 4.

Kanunun “amaç ve kapsam” başlıklı 1. maddesini eleştiren İçel, Basın Kanunu’nun asıl işlevinin basın özgürlüğünü değil, basının işleyişini düzenlemek olduğunu dile getirmiştir. Sınar da İçel’in görüşüne katılarak Basın Kanunu’nun amacının basın faaliyetine ilişkin hukuksal düzenin çerçevesini belirlemek olduğunu beyan etmiştir²¹⁸. Yurtcan, kanunun amacına uygun normlar konulması gerektiğini, yasanın kendi içinde amaçla uyuşmayan normların vuruşamayacağını, bir kanundaki normların Anayasa ile vuruşabileceğini ve Anayasa’ya aykırılık olduğu takdirde normların iptal edilmesi gerektiğini belirterek, Basın Kanunu’nun amacı ile uyuşmayan normlar içerdiğini dile getirmiştir. Bayraktar ise Basın Kanunu’nun bir taraftan özgürlüğe yer verirken diğer taraftan suçları çok ayrıntılı bir biçimde ortaya koyması nedeniyle kendi içinde çelişkiye düştüğünü belirtmiştir²¹⁹.

Kanun’un 3. maddesinde yer alan Basın özgürlüğünün sınırları eleştirilen maddeler arasındadır. Maddenin gerekçesinde de üçüncü maddenin, Anayasanın 28. maddesinde yer alan “*Basın hürdür, sansür edilemez*” hükmü karşısında gereksiz görülebileceği ve eleştirilere neden olabileceği belirtilmiş ve Gerekçede maddenin düzenlenme amacı, “*Bu Kanun’un söz konusu amaca²²⁰ yönelik bir anlayışla düzenlendiğini vurgulamak için böyle bir hükme yer verilmiştir. Birinci fıkrada ayrıca basın özgürlüğünün içeriğine açıklık getirilmiştir*” şeklinde belirtilmiştir. Anayasal bir hükmün Kanunda tekrar düzenlenmesinin işlevsel bir nitelik taşımadığını dile getiren Doç. Dr. Kocasakal, bu düzenlemede Anayasa’da yer alan “*basın sansür edilemez*” hükmünün Basın Kanunu’nun 3. maddesinde yer almamasının bir eksiklik olduğunu dile getirmiştir²²¹. İçel ve Ünver de Anayasa’nın 28. maddesiyle, Basın Kanunu’nun 3. maddesinin içerik olarak bağdaşmadığını belirterek, Anayasa’daki hükümden farklı bir düzenleme için öncelikle Anayasa’da değişiklik yapılması gerektiğini ileri sürmüştür²²².

Kanunun 2. maddesinde yer alan yaygın, bölgesel ve yerel süreli yayınların tanımındaki soruna değinen Prof. Dr. Nusret İlker Çolak, haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınların, yerel süreli yayın olarak

²¹⁸ Sınar, s. 122.

²¹⁹ Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I, s. 48.

²²⁰ Söz konusu amaçtan kastedilen Basın Kanunu’nun amacıdır.

²²¹ Kocasakal, s. 7.

²²² İçel ve Ünver, s. 71.

tanımlanmasının, yapılan sınıflandırmanın kendi içinde tutarsız olmasına yol açtığını belirtmiştir²²³.

Yeni Kanunla yapılan değişikliklerden biri kanun dilinin güncelleştirilmesiydi. Eski Kanun maddeleri günümüz Türkçesine uyarlanmaya çalışılırken bazı kelimeler tam uyarlanamamış, Kanunda bozuk, çok açık olmayan ifadeler yer almış ve bu nedenle eleştirilmiştir. Kanun Tasarısı tartışmalarında Alacakaptan'ın, kanun kapsamını belirten maddedeki “*basılmış eserlerin basımı*” ifadesini eleştirdiğine önceki bölümde değinilmişti, ancak yürürlüğe giren Kanunda, kapsam Tasarıdaki halini korumuştur.²²⁴ Kanunda ayrıca ucu açık ifadeler de yer almaktadır. Ceza Sorumluluğunu belirtildiği 1. madde ve hukuki sorumluluğun belirtildiği 13. maddede, eser sahibinin belli olmadığı hallerde sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı ‘gibi’ sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin sorumlu tutulacağı ifadesinde ‘gibi’ sözcüğü belirsizlik yaratmaktadır. Açık olmayan ifadelerin basın üzerindeki baskıyı arttıracak ve basın özgürlüğünü tehdit edeceği belirtilmiştir.

Kanuna yönelik yayın rejimiyle ilgili eleştiriler daha çok sorumlu müdür olmanın şartları, beyanname verilmesi ve teslim yükümlülüğü ile ilgili düzenlemelere yöneliktir.

“*Sorumlu müdür*” başlıklı 5. maddeye yönelik eleştirilerden biri eski Kanunda yer alan “*Her mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürü bulunur*” hükmünün, yeni Kanunda yer almamasıdır. İçel ve Ünver, yeni Kanunla yazı işlerini fiilen idare eden kişi ile sorumlu müdür ayrı kişiler olursa, yazı işleri müdürünün cezasını sorumlu müdürün çekebileceğini belirtmişlerdir²²⁵. Gerekçede yazı işlerini fiilen idare eden kişi şartı aranmamasının nedeni, “*sürelî bir yayının sorumlu müdürlüğünü üstlenmiş kişinin, yazı işlerini fiilen idare etmediğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulmasını bertaraf etmek için madde metnine dahil edilmemiştir*” şeklinde açıklanmıştır.

Sorumlu müdürlük ile ilgili bir diğer eleştiri, 18 yaşındaki bir kişinin sorumlu müdür olabilmesidir. Eski Basın Savcısı Cevat Özel, “*18 yaşını daha yeni bitirmiş, henüz*

²²³ N. İlker Çolak, *Kitle İletişim Hukuku*, Seçkin Yayınları: Ankara, 1. Baskı, 2007, s. 60.

²²⁴ Cevat Özel, “basılmış eser” tanımının içinde “basım” kelimesini barındırdığını, aynı şekilde “yayım” kelimesinin tanımında “basılmış eser” ifadesini barındırdığına dikkat çekmiştir (Cevat Özel, “Yeni Basın Kanunu Maddelerinin İrdelenmesi”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 91; ayrıca bkz. Sınar, s. 120).

²²⁵ İçel ve Ünver, ss. 175, 181.

olgunlaşmamış, yeterli kültür seviyesine ulaşmamış, çocuk yaşta genç bir insanın tirajı binlerle ifade edilebilecek bir süreli yayını sevk ve idare etmesi beklenemez” şeklinde kaygısını dile getirmiştir²²⁶.

TBMM üyesinin sorumlu müdür olabilmesi de 5. maddede eleştirilen düzenlemelerden biridir. TBMM üyesinin sorumlu müdür olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı atanması hakkının diğer sorumlu müdürlere tanınmamış olması genel eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği ve milletvekili dokunulmaz olduğu gerekçesiyle, ceza ve hukuki sorumluluğun başkasının üstüne yüklenmesi cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olduğu için eleştirilmiştir²²⁷.

İçel ve Ünver, yeni Kanunla beyannamenin Cumhuriyet Savcılığına verilmesinin, eski Basın Kanunu’ndaki düzenlemeye göre basın özgürlüğü kavramına ters düştüğünü; çünkü yeni sistemde beyannamenin savcıya verilmesinin ön sansür görünümünde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İçel ve Ünver eski Kanundaki mevkute çıkarılmasının izne bağlı olmadığı hükmünün, yeni Kanunda belirtilmemesini basın özgürlüğü açısından bir eksiklik olarak değerlendirmiştir²²⁸. Ümit Kocasakal ise İçel ve Ünver’in aksine, beyannamenin Cumhuriyet Başsavcısına verilmesinin soruşturma bakımından daha pratik bir durum yaratacağını söyleyerek, Fransa’daki sistemin de aynı olduğuna dikkat çekmiştir²²⁹.

Eleştirilerden biri de teslim yükümlülüğüyle ilgilidir. İçel, teslim yükümlülüğünün İngiltere, Avusturya, Almanya gibi ülkelerde kütüphanelere ve üniversitelere karşı olduğunu belirterek, bu yükümlülüğün nedeninin ulusal koleksiyonu çeşitlendirmek olduğunu açıklamıştır. Bu yükümlülüğün doğuş sebebinin basılmış eserlerin devlet otoritesi tarafından izlenmesi olduğunu belirterek, basında sansür rejiminin uygulandığı dönemlerde devlet otoritesinin basılmış eserlere zamanında el koyması için böyle bir yükümlülüğü getirmiş olabileceğini belirtmiştir²³⁰.

Yeni Kanunla ceza sorumluluğu eser sahibine ait olup, böylece objektif sorumluluk kalkmış ve cezanın şahsiliği ilkesi benimsenmiştir. Diğer taraftan günümüzde basının

²²⁶ Özel, s. 94.

²²⁷ Özel, s. 96; Evik, s.85; Nurcan Çalışkan, “5187 Sayılı Basın Yasası’nın Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 77.

²²⁸ İçel ve Ünver, ss. 163, 170.

²²⁹ Kocasakal, s. 8.

²³⁰ İçel ve Ünver, s. 142.

işleyişine baktığımızda eser sahibinin kim olduğu konusu tartışmalıdır. Haber üretim sürecinde muhabir haberi getirdikten sonra istihbarat şefi, editörler içeriği değiştirebilmektedir²³¹. Atalay, uygulamada İstanbul Basın Savcısının sorumlu müdür, sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili, genel yayın yönetmeni ve yayın sahibi olmak üzere dört kişiyi sorumlu tuttuğunu; mahkemenin ise muhabiri eser sahibi saymayıp sorumlu müdürü ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkiliyi mahkûm ettiğini belirtmiştir. Atalay bu nedenle Basın Kanunu'nun teknik açıdan değiştirilmesinin çok önemli olduğunu savunmuştur²³². İçel ve Ünver, cezai sorumluluğun, eser sahibinin belli olmaması halinde sorumlu müdüre ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkiliye ait olmasını, eser sahibinin isminin açıklanması açısından sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkiliyi baskı altına alma olasılığı bulunduğu için, anonim hakkına zarar verebileceği nedeniyle eleştirmişlerdir²³³.

Cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili eleştirilere bakıldığında, yöneltilen eleştirilerden biri “kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici” ibaresi nedeniyle maddenin, yayınlanan haberin gerçek olsa dahi kişinin cevap ve düzeltme hakkını kullanmasını sağlamasıdır²³⁴. Cevap ve düzeltme talep eden kişinin, talebi yerine getirilmemesi halinde, bu istemin üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın, karara bağlanması bir diğer tartışma konusudur. Kocasakal, üç gün içerisinde duruşma yapılmaksızın karara bağlanmasının, pratik ve seri bir sistem olmakla birlikte hak arama özgürlüğü bakımından yerinde olmadığına değinmiştir²³⁵. Prof. Dr. Yarsuvat'a göre, düzeltme hakkının kullanılmasında sistemin farklı olduğunu belirterek, hakimin, cevap ve düzeltme yazısının şekli unsurları taşıyıp taşımadığını, söz konusu yazının kişiyle ilgili olup olmadığına, hak sahibinin yazısında tahkir teşkil eden beyanların bulunup bulunmadığına baktığını, söz konusu yazının doğruluğuna bakmadığını ifade etmiştir. Bu durumu, kişilerin basın hürriyetini kullanması olarak açıklamıştır²³⁶.

Basında uygulanacak cezalarla ilgili eleştiriler düzeltme ve cevabın yayınlanmaması, yargıyı etkileme, kimliğin açıklanmaması, el koyma, dağıtım ve satış yasağı ile ilgili maddelere yöneliktir.

²³¹ Kemal Aslan, *Haber Nasıl Okunur?*, Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul, 2004, s. 23.

²³² Atalay, s. 52.

²³³ İçel ve Ünver, s. 198.

²³⁴ İçel, s. 198-200.

²³⁵ Kocasakal, s.10.

²³⁶ *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*, s. 43.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması halinde sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden, yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmuştur. Uçum ve Abanoz yayın sahibinin yargılanmadığı ve savunmasının alınmadığı bir konuda tahsilat aşamasında sorumlu tutulmasının hukuk mantığına ve yasa yapma tekniğine aykırılık teşkil ettiğini ifade etmiştir²³⁷. Düzeltilme ve cevap hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesi durumunda hapis cezası öngörülmüştür. Bu durumda sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile yayın sahibine hapis cezası mı verilecektir, bu konuya bir açıklık getirilmemiştir.

“Yargıyı etkileme” başlıklı 19. madde, Basın Kanunu’nun en çok eleştirilen maddelerinden birisi olup, 2.07.2012 tarihli ve 6352 Sayılı “Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun” ile iptal edilmiştir. Basın Kanunu’ndan sonra çıkan, TCK’da Basın Kanunu’ndaki 19. madde ile benzer maddeleri bulunduğu gibi bu maddeyle çelişen maddeleri de bulundurmaktaydı. TCK’da “Yargı görevi yapanı etkileme” başlıklı 277. maddenin ihlali halinde 2 yıldan 4 yıla kadar hapis cezası, “Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs” başlıklı 288. maddenin ihlali halinde 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası, bu ihlalin basın yoluyla yapılması halinde yarı oranında arttırılacağı hükmolunmuştu. Böylece 19. maddenin ihlali halinde hem Basın Kanunu tarafından hem de TCK tarafından ceza yaptırımı uygulanmaktaydı. İlkiz 19. maddeyle ilgili çekincelerini şu şekilde dile getirmiştir²³⁸:

Yasanın 19. maddesi kamu davası açıluncaya kadar “içerik yayınlamayı” yasaklamaktadır. Bazı hallerde adli bir haberin yazılmasından sonra gazeteci hakkında yargılamayı etkilemekten dolayı davalar açılabilir.

Kamuoyunda merakla izlenen ya da toplumu yakından ilgilendiren bazı önemli davaların “haber” olarak yayınlanması dahi suç sayılabilir... Ayrıca maddenin 2. fıkrasındaki “mütalaa yayınlama” hali hakkındaki yasak, tüm davaları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Eski Basın Yasası’ndaki düzenleme sadece ceza davaları hakkında mütalaa yayınlamayı yasaklıyordu.

²³⁷ Uçum ve Abanoz, s. 154.

²³⁸ Fikret İlkiz, s. 219.

Yeni Basın Kanunu'nun 21. maddesinde belirtilen hallerde kimliğin açıklanması yasaklanmıştır, fakat televizyon ve radyoya benzer bir kanuni düzenleme getirilmediği için aynı olaya ilişkin gazete veya dergide yapılan bir haberde kimlik açıklanmış ise suç sayılıp; radyo, televizyon veya veri yayını yoluyla gerçekleştirilen haberde kimlik açıklanmış ise suç sayılmamıştır. Yargıtay Cumhuriyet Savcısı İhsan Baştürk bu durumun, kanun koyucuların yazılı basına müdahale etme isteğinin tarihi süreç içinde bir alışkanlık haline gelmesinden kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür²³⁹.

El koyma, dağıtım ve satış yasağı başlıklı 25. maddeye yönelik eleştiride bulunan Özel, 25. maddenin ikinci fıkrasının Anayasa'nın Basın hürriyeti başlıklı 28. maddesinde öngörülen istisnai halleri arttırdığını, böylece Anayasa'nın basın hürriyeti ile ilgili maddelerinde bulunmayan yeni sınırlamalar getirdiğini belirtmiştir²⁴⁰.

Dava açma sürelerine yönelik eleştiriler ise çoğunlukla sürelerin çok kısa olmasına yöneliktir. Bayraktar, uygulamada özellikle büyükşehirlerde süreli yayınlar için öngörülen sürenin kısa olması nedeniyle Cumhuriyet Savcılarının soruşturma yapmadan ve soruşturmayı derinleştirmeden dava açma yoluna gittiklerini belirtmiştir²⁴¹. 26/5. maddede *“kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlarda dava açma süreleri, suç için Kanun'un öngördüğü dava zamanaşımı süresini aşmamak şartıyla, suçun işlendiğinin öğrenildiği tarihten başlar”* hükmü ise dava süresine dair tartışılan konulardan bir diğeridir. Uçum ve Abanoz, en kısası sekiz yıl olan uzun dava zamanaşımı sürelerinin, gazetecilerin uzun süre ceza tehdidi altında kalmalarına neden olacağına değinmiştir²⁴².

Kanunun Geçici 1. maddesi de eleştirilen maddelerdendir. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı Genel Sekreteri Namık Ceylanoğlu, kişi ve kuruluşların, dernek ve vakıfların daha önceleri beyannamelerini İl Emniyet Müdürlükleri bünyesindeki Basın Bürolarına vermiş olmalarına rağmen bu kez beyannamenin, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren otuz gün içinde Cumhuriyet Savcılıklarına verilmesi mecburiyeti getirmesini eleştirmiştir. Anadolu'da

²³⁹ İhsan Baştürk, ss. 131-132. Benzer bir görüşü, Trager ve Dickerson, Amerika Birleşik Devletleri'nde yazılı basın ve öteki iletişim araçlarındaki ayrıcalıklı tutum açısından dile getirmiştir. Ancak, Birleşik Devletlerdeki tutum basının lehinedir. Trager ve Dickerson, bunun nedenlerinden birinin ifade özgürlüğünün 200 yıl önce Amerika'da kökleştiği zaman henüz diğer kitle iletişim formları ortada yokken basının var olmasından kaynaklandığını belirtmişler (Robert Trager ve Donna L. Dickerson, *21. Yüzyılda İfade Hürriyeti*, çev. Nuri Yurdusev, Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2003, s. 198). Türkiye'de ise batılı anlamda ifade özgürlüğü, birinci bölümde de bahsedildiği gibi özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra görülmektedir.

²⁴⁰ Özel, s. 109.

²⁴¹ Bayraktar, s. 48.

²⁴² Uçum ve Abanoz, s. 147.

bir ilçede dernek olarak faaliyette bulunan ve altı ayda bir dergi çıkaran kişinin değişiklikten haberi olamayabileceğini belirterek, bu tür yayın yapan kişilerin ve kuruluşların sorumlularına 500 milyon TL ile 20 milyar TL (500 TL ile 20.000 TL) arasında uygulanacak idari para cezasının yerinde bir uygulama olmadığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda Kanunun Geçici 2. maddesi ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yayımlanan süreli yayınlara beyanname vermek için 6 aylık süre tanırken, diğer süreli yayınlara 1 ay süre tanınmasının memur ile vatandaşın ayrı hüküm uygulandığını dil getirerek, söz konusu maddenin genel eşitlik ilkesine uymadığını işaret etmiştir²⁴³.

Tekelleşmeyi önleyecek önlemlerin alınmaması, ağır para cezalarının varlığını devam ettirmesi, ceza miktarlarında suçla ceza arasındaki orantısızlık eleştirilen konulardandır. *Cumhuriyet Gazetesi* Avukatı Atalay, bu orantısızlığı şu şekilde açıklamıştır²⁴⁴:

TCK'nın 52'nci maddesinde adli para cezasının üst sınırı aksi düzenlenmediği takdirde 730 gündür. Bir günün takdir edilen miktar (20 ile 100 YTL) ile çarpılarak hesaplanmaktadır. Buna göre TCK'da en ağır suçun karşılığı 14.400 YTL'dir. Buna karşılık 5187 Sayılı Kanun'a göre düzeltme ve cevap yazısında teknik bir hata nedeniyle sorumlu müdür, sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ve yayın sahibi ayrı ayrı 50.000 YTL para cezasıyla cezalandırılacaktır.

ATV-Sabah Grubu avukatları Mehmet Uçum ve Ümit Abanoz da büyük para cezalarıyla birlikte bu cezalarla birden fazla kişinin cezalandırmasının gazeteciliği meslek sektöründen çıkararak büyük sermaye gruplarının denetimine sokan sebeplerden biri olabileceğini belirtmişlerdir²⁴⁵.

Basın dışındaki örgütler ve kuruluşlar, yeni Kanunla ilgili teknik hatalara da değinmiştir. Kanun çalışmaları esnasında belirtilen teknik hataların düzeltilmeden kabul edildiği ve Kanunun uygulanması esnasında sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Basının dışındaki örgütlerin ve kuruluşların eleştirilerinin basın örgütlerinin ve kuruluşlarının görüşleriyle aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

²⁴³ Namık Ceylanoğlu, "Basın Kanunu", *Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı*, <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/bulten13.pdf>, (09.11.2015), ss. 1- 2.

²⁴⁴ Akın Atalay, "Basın Kanunu ve Uygulama Sorunları", *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 74.

²⁴⁵ Mehmet Uçum ve Ümit Abanoz, "Uygulama Yönünden Basın Özgürlüğü ve Basın Hukuku", *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*, 1. Baskı, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 149.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASIN KANUNU'NUN GAZETELERDEKİ SUNUMU

Basın siyasaları, siyasa önerilerini, hükümet politikalarını, politikaların uygulanma biçimlerini denetleme ve etkileme gücüne sahiptir. Aynı zamanda vatandaşların taleplerini yöneticilere duyurarak, vatandaşların birtakım haklar elde etmesine yardımcı olmaktadır. Basın, bu gücünü kendi haklarını elde etmek için kullanarak geçmişte maruz kaldığı baskılara karşı koymuştur.

Bu bölümde ulusal basının, yeni Basın Kanuna yaklaşımı ortaya konacaktır. Basının, yeni Basın Kanunu ile ilgili tutumu, gazetelerde kanunla ilgili haber ve köşe yazıları incelenerek araştırılacaktır. Bu bağlamda *Hürriyet*, *Sabah*, *Zaman*, *Türkiye*, *Yeni Şafak*, *Milli Gazete*, *Yeniçağ*, *Cumhuriyet*, *Radikal* ve *Birgün* gazetesi olmak üzere 10 ulusal gazetenin 2004 yılı Haziran ayında yayımlanan haber ve köşe yazıları arşiv taramasıyla incelenecektir. Gazete seçiminde farklı yayın politikası olan gazetelerin seçilmesine özen gösterilecektir. Bu dönemin seçilmesinin nedeni, Basın Kanunu'nun 9 Haziran 2004 tarihinde Mecliste görüşülüp kabul edilmesi ve 26 Haziran 2004 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesinden ötürü haberlerin ve köşe yazılarının bu tarihte yoğun olarak işlenmiş olacağı düşüncesidir. Aynı zamanda Kanunun kabulünün basında uyandırdığı yankının tespiti için bu tarih aralığının seçilmesi uygun görülmektedir.

Çalışmanın ilk kısmında, haber değeri tanımına açıklık getirilecek ve haber değeri ölçütlerinin neler olduğuna yer verilecektir. Basın Kanunu ile ilgili haber ve köşe yazılarının haber değeri araştırılırken haber değeri ölçütlerinden yararlanılacaktır.

İkinci kısımda, çalışma kapsamında yer alan ulusal gazeteler hakkında kısa bir bilgi verilecek ve daha sonra haberlerin ve köşe yazılarının içeriği incelenecektir. İncelemede haberi yapanların ve köşe yazarlarının Kanun hakkındaki görüşleri ve gazetelerin Kanuna genel yaklaşımı ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca haber değeri ölçütlerinden yararlanılarak, gazetelerin konuya verdikleri haber değeri araştırılacaktır.

A. HABER DEĞERİ

Haber birçok olayın ve durumun içinden seçilerek okuyucuya ulaştırılmaktadır. Zaman baskısı, haberin kaplayacağı alanın kısıtlı olması, kaynak azlığı gibi unsurlar seçme işlemini güçleştirmektedir. Bu güçlüklerin aşılabilmesi için haber seçiminde rutin pratikler meydana gelmiştir. Rutin pratikler, hakim haber anlayışının oluşmasını sağlarken, hangi konunun haber değeri taşıdığını da kurmaktadır²⁴⁶.

Rutin pratiklerin oluşturduğu haber değeri ölçütleri, gazetecilerin haberleri elerken aldığı temel ölçütleri oluşturmaktadır.

Haber değeri ölçütlerini Nurdoğan Rigel, şu şekilde tanımlamaktadır²⁴⁷:

Haber üretim aşamasında, medya kuruluşunun haber departmanında yer alan, genel yayın yönetmenlerinden stajyer, muhabirlerine kadar tüm eşik bekçilerinin önlerine gelen enformasyondan hangisinin haber üretim sistemine alınacağına karar vermelerine yardımcı olan ölçütler.

Mayeux, olay ve durumların haber değerlerinin, belli ortak ölçütlere göre değerlendirildiğini ileri sürerek, haberlerin bu ölçütlerin tümünü taşıması gerekmediğini ama bütün haberlerin bu ölçütlerin bazılarını taşımak zorunda olduğunu belirtmektedir. Mayeux, ayrıca haberin bu ölçütleri içerdiği oranda, haber değerinin artacağını vurgulamaktadır²⁴⁸.

Girgin haber değerini, eylem ya da söylemlerin üretimi, seçimi, biçimlendirilmesi ve yayımlanması sırasında kullandıkları profesyonel kodlar şeklinde tanımlamaktadır. Haber değerinin, endüstrileşmiş haber kuruluşlarının, haber yapımı sürecinde kullandıkları formatlar olduğunu belirtmiştir²⁴⁹.

Çebi ise haber değeri kavramını. “*Haber değeri, haber çalışmaları alanında başat görgül-davranışçı paradigmanın gazetecilerin belirli haberleri seçerek haber öyküsüne dönüştürebilmesi için geliştirdiği ölçütlere gönderme yapan kavramlardan biridir*” şeklinde tanımlamaktadır²⁵⁰.

²⁴⁶ Tümay Yeğen, “Haberde yeni olan nedir?”, Çiler Dursun (drl.), *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, 1. Baskı, Ankara: Elips Yayınları, 2004, ss. 70-71.

²⁴⁷ Nurdoğan Rigel, *İleti Tasarımında Haber*, İstanbul: Der Yayınları, 2000, s. 202.

²⁴⁸ Peter E. Mayeux, *Broadcast News Writing and Reporting*, Dubuque: Wm. C. Brown Publisher, 1991, s. 4.

²⁴⁹ Atilla Girgin, *Yazılı Basında Haber*, 2. Baskı, Ankara: İnkılâp Yayınları, 2003, s. 80.

²⁵⁰ Murat Sadullah Çebi, *Haberi Anlamak*, 1. Baskısı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2002, , s. 121.

Hangi konunun haber olacağı seçildikten sonra da seçme işlemi devam etmektedir. Haberin, gazetenin vitrini niteliğindeki birinci sayfada verilip verilmeyeceği, hangi sayfada yer alacağı, sayfada ne kadar yer kaplayacağı, fotoğraf kullanılıp kullanılmayacağı gibi unsurlar yine haber değeri ölçütü dikkate alınarak belirlenmektedir.

En önemli konuların ilk sayfaları, başlıkları, yorumları, tartışmaları, makaleleri, mülakatları kapladığını bildiren Erdoğan ve Alemdar, konuların önem sıralarına göre ilk sayfadan arka sayfaya, büyük başlıktan küçük başlığa, otuz cümleden üç cümleye doğru azalan bir şekilde yer aldığının belirtmektedir. Ayrıca önemine göre haberlerin tekrarlanıp tekrarlanmadığı da not edilmektedir²⁵¹.

1. Haber Değeri Ölçütleri

Einar Östgaard, yaptığı haber araştırmalarında, haber değerini saptamak için haberin içerdiği ölçütler manasında “*haber etmenleri*” kavramını kullanan ilk araştırmacıdır. Östgaard, uluslararası haber üretim sürecinde, haber seçimini belirleyen bu etmenlerin, haberi konu alan gerçekliği çarpıttığını ve bozduğunu belirtmektedir. Östgaard uluslararası haberlerin taşıdığı haber değeri etmenlerinin: “*basitleştirme*”, “*özdeşleştirme*” ve “*sansasyon*” olduğunu ifade etmektedir²⁵².

Haber değeri ile ilgi önemli çalışmalardan birisi Galtung ve Ruge’un, Kongo, Küba ve Kıbrıs ile ilgili dış haberler çalışmalarında geliştirdikleri haber değeri ölçütleridir. Söz konusu ölçütler şu şekildedir²⁵³:

- Sıklık taşıması (bir olayın kapladığı zaman aralığı),
- Eşik (haber konusunun büyüklüğü, yoğunluğu),
- Anlaşılabilirlik (haberlin açıklığı, şeffaflığı),
- Anlamlılık (haberlin alıcı için anlam taşıması),
- Beklentilerle uyumluluk (hedef alıcının beklentilerini karşılamak),
- Beklenmediklik,

²⁵¹ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, *Öteki Kuram*, Ankara: Erk Yayınevi, 2008, s. 212.

²⁵² Çebi, ss. 122-123.

²⁵³ Ömer Özer, *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2008, ss. 143-147; Çebi, ss. 124-125.

- Devamlılık, (sürekli olarak işlenecek konunun ilgi çekiciliğini koruması),
- Çeşitleme (çeşitli konuları içeren haberlere dengeli bir biçimde yer ayrılması),
- Seçkin devletlere gönderme (seçkin devletlerle ilgili olayların haber olma olasılığının yükselmesi),
- Seçkin kişilere gönderme (seçkin kişilerle ilgili olayların haber olma olasılığının yükselmesi),
- Kişiselleştirme (olayların insanların bireysel eylemleri olarak görülmesi, örneğin siyasi partilerin, genel başkanlarıyla kişiselleştirilmesi),
- Olumsuzluk (çatışma, gerginlik, şiddet ya da ölüm içeren haberlere daha çok yer verilmesi).

Tokgöz, haber değeri ölçütlerini zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç, insanın ilgisini çekme olarak beş ana kümede toplamıştır. Zamanlılığın önemi haberlerin çabuk tüketilir olmasından kaynaklanmaktadır. Haber için yakınlığın önemi ise insanların doğaları gereği yakın çevrelerine ilgi duymaları ile açıklanmaktadır. Sonucun, yakınlık ve zamandan daha fazla haber değerini belirlemede önemli olduğunu belirten Tokgöz, “*haberi bu kadar büyük hale getiren nedir?*” sorusunun sonuç ilkesini verdiğini, nasıl ve neden sorusunun ise önem ilkesini verdiğini ifade etmektedir²⁵⁴.

Girgin, haberin taşınması gereken beş temel kriteri gerçeklik, yenilik, ilginçlik, önemlilik, anlaşılabilirlik (anlam taşıma) olarak sıralamaktadır. Girgin, gerçeklik kriterini, olayın yaşandığı andaki gerçekliğin korunması; yenilik kriterini olayın unutulmamış olması ve üzerinden uzun zaman geçmemiş olması; ilginçlik kriterini sıradanlığın dışına çıkıp, olağan dışı konulara yönelme; önemlilik kriterini, olayın ölçüsünün büyük olması ya da doğurduğu sonuçlar bakımından önem arz etmesi; anlaşılabilirlik kriterini, kelimelerin, cümlelerin yanı sıra haberin bütününe anlaşılır ya da anlamlı olması olarak tanımlamaktadır²⁵⁵.

Mayeux, haber değeri ölçütlerini yakınlık, önemlilik, zamanlılık, etkililik, çatışma, anlaşmazlık, eşsizlik, beşeri olması, merak uyandırması ve güncelleştirme olarak sıralamaktadır. Yakınlığın önemini yerel haberlerin, uzaktaki ülkelerle ilgili haberlerden daha çok ilgi uyandırmasıyla açıklamaktadır. Önemliliğin, ünlü kişilerin ya da önemli sayılan

²⁵⁴ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, Ankara: İmge Kitapevi, 2012, ss. 243-250.

²⁵⁵ Girgin, *Yazılı Basında Haber*, ss. 80-87.

insanların, ülkelerin ve olayların daha çok bilinmek istenmesi nedeniyle değerli olduğunu belirtmektedir. Zamanlılığı, bir haberin uygun zamanda verilmesi; etkililiği, haber konusu olan olayın ya da durumun alıcının veya alıcının yakın çevresinin yaşamı, refahı ya da geleceği üzerinde etki yaratacak olması; çatışmayı, bireyin kendi içindeki ya da bireyler, gruplar arasındaki çatışma; tartışmayı belli bir konu, olay üzerinde anlaşmazlık; eşsizliği, bir olayın ya da durumun sıradışı olması; beşeri olmasını, insanların diğer insanlarla ilgili olayları merak etmesi; güncelleştirmeyi, haberlerle ilgili gelişmelerin verilmesi olarak açıklamaktadır²⁵⁶.

Haberi yapan kişinin görüş ve tutumları, dışarıdan gelen talepler ve baskılar da (okuyucunun, medya sahibinin, reklam verenin tutumu) haber seçimi üzerinde etkili olmaktadır. Bu nedenle haber seçiminde yukarıda değinilen rutin pratiklerin tek başına haber seçiminde etkili olduğu savunulamaz.

Gans, haber değeri ölçütlerinin toplumun ideolojik tutumlarını yansıttığını belirtmektedir. ABD medyasında araştırma yapan Gans, toplumda hakim ideolojinin liberal/muhafazakar görüş olduğunu temel alarak, haber değeri ölçütlerinin: etnik merkezcilik, kişi haklarına saygılı demokrasi, sorumlu kapitalizm, küçük şehir yaşamının çekiciliği, bireycilik, ılımlılık, toplumsal düzen, liderlik olarak sıralamaktadır²⁵⁷.

Çebi, gazetecileri ve medyayı çevreleyen mesleki, kurumsal, toplumsal, ekonomik, kültürel ve ideolojik koşulların medya içeriklerini etkilediğini ifade etmektedir. Haber üretme sürecini etkileyen etmenlerin, medya profesyonellerinin kişisel özellikleri, medya rutinleri (sponsorluk, sürü gazeteciliği, yayın politikasına bağlılık vb.), medya örgütleri (medya kuruluşlarının amaç ve çıkarları vb.), medya dışındaki etmenler (alıcılar, medya pazarı vb.) ve ideolojik ürün olduğunu belirtmektedir²⁵⁸.

Haber seçim sürecinde etkili olan aktörler gazeteciler ve editörlerken, günümüzde medya sahipleri bu süreçte daha etkili olabilmektedir. Bu durum haber seçim ölçütlerinde değişiklik yaratabilmektedir, çünkü gazetecilerin kullandığı haber değeri ölçütleri, meslek içinde oluşmuş rutin pratikler iken, medya patronları için haber değeri ölçütleri, sahibi olduğu

²⁵⁶ Mayeux, ss. 6-7.

²⁵⁷ Çebi, ss. 125-126.

²⁵⁸ Çebi, ss. 78, 18-20.

kuruluşun çıkarları doğrultusunda değişebilmektedir. Kemal Aslan, haberleştirilecek konunun seçiminde önceliğin medya yöneticilerinde olduğunu belirterek, Ali Bayramoğlu'nun şu sözlerini aktarmaktadır²⁵⁹:

...normal olarak gazetelerde muhabirlerin topladıkları haberler masaya gelir. Ve o haberin işlenme biçimi de, o haberin hiyerarşisi de o gazetenin yayın politikasına etrafında şekillenir. Bugün öyle bir yerdeyiz ki, bir kere bu akış aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağıya olmaktadır. Gazete ve televizyonlarda muhabirlerin getirdiği haberler yerine yukarıdan ısmarlama özel haberler ya da yukarıda şekillendirilen rutin haberler üstüne kurulu bir haber akışı var.

Haber seçim sürecinde önemli aktörlerden biri de editörlerdir. Editör bir haber merkezinde neyin haber olacağına, hangi haberin daha büyük, hangi haberin daha küçük verileceğine karar verdiği gibi haber değeri yüksek olan bir haberi kısaltabilir veya gazetede hiç yer vermeyebilir²⁶⁰. Gieber, haber üretimi sürecinde editörlerin haber seçimini belirleyen etmenlere değinerek, bunların çoğunlukla, medya kurumun öncelikleri, örgütlenme biçimi, medya sahipleri, meslektaşlar arası etkileşim ve yönelimler, gazetecilik meslek kuralları ve mesleki rutinler gibi kurumsal kaynaklı olduğunu belirtmektedir²⁶¹.

2. Basın Kanunu'nun Taşıdığı Haber Değeri

Basın Kanunu'nun taşıdığı haber değeri çalışmanın bu bölümünde Galtung ve Ruge'un geliştirdiği haber değeri ölçütleri temel alınarak ortaya konmaya çalışılacaktır. Tekrar değinecek olursak, bu ölçütler: sıklık, eşik, anlaşılabilirlik, anlamlılık, beklentilere uyumluluk, beklenmediklik, devamlılık, çeşitleme, seçkin devletlere gönderme, seçkin kişilere gönderme, kişiselleştirme ve olumsuzluktur.

Sıklık: Daha önce açıklandığı gibi Basın Kanunu çalışmaları 2001 senesinden itibaren gündemde olup, çalışmalar 4 yıl süren bir zaman aralığını kapsamıştır. Bu nedenle Basın Kanunu ile ilgili haberlerin haber değeri ölçütlerinden sıklık ölçütünü taşıdığını söyleyebiliriz.

²⁵⁹ Aslan, ss. 23-24.

²⁶⁰ Esra D. Arsan, "Haber ve Habercilik", Sevdâ Alankuş (drl.), *Gazetecilik ve Habercilik*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınlar, 2003, ss. 144-145.

²⁶¹ Çebi, s. 117.

Eşik: Basın Kanunu'nun yasamanın işlemlerini içermesi, basını ilgilendirmesi ve kamunun haber alma hürriyetini ilgilendirmesinden dolayı kamuya hitap etmesi, elli dört yıl sonra yeni bir Basın Kanunu çıkarılıyor olması, Avrupa Birliği süreciyle bağlantılı olması haber yoğunluğunu arttırmıştır. Bu nedenle konunun haber değeri eşiği yüksektir.

Anlaşılabilirlik: Konu, hukuki terimlerden ve teknik bilgilerden arındırılarak, basitleştirilerek aktarıldığı ölçüde açık ve anlaşılır şekilde ele alınabilir.

Anlamlılık: Basın Kanunu'nun kamunun haklarını gözetmesi, okuyucu için Kanunu anlamlı hale getirmektedir. Eğer Kanunun amacı basının işleyişini düzenlemek olarak belirtilseydi, alıcı için Kanunla ilgili haberler daha az anlamlı olabilirdi, fakat Basın Kanunu'nun amacı basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımı düzenlemek olduğundan ve basın özgürlüğü, kamunun bilgi edinme hakkını etkilediğinden, haberin alıcı için taşıdığı anlam artmaktadır.

Beklenmediklik: Yeni bir kanun yapılmasının 4 yıl gündemde olması, kanun çalışmalarının olumlu karşılanması, Tasarının eski Basın Kanunu'na göre daha ileri bulunması Kanunun kabul edileceği yönünde bir beklenti oluşturmuştur, bu nedenle Basın Kanunu'nun kabulüne dair haber beklenmediklik, anilik ölçütünü taşımamaktadır.

Beklentilere Uyumluluk: Kanun Tasarısının 9 Haziran günü Meclis'te görüşüleceği bilinmekle beraber, görüşme neticeleri ile ilgili medya ve alıcıların beklentileriyle uyuşup uyuşmadığını söylemek güçtür. Ancak yaşanan süreç doğrultusunda Kanuna dair uzlaşmacı bir tutum geliştiği görülmektedir. Bu nedenle Kanunun kabulünün beklentileri karşıladığı çıkarımı yapılabilir. Diğer taraftan üzerinde tartışılan maddelerin doğrudan kabul edilmesi beklentilerle uyumluluk göstermemektedir.

Devamlılık ve Çeşitleme: Haziran ayı için, Basın Kanunu'nun 9 Haziran günü Meclis'te görüşülmesi ve 26 Haziran'da kanunlaşması nedeniyle haberin devamlılık ölçütünü taşıdığı görülmektedir. Haber Avrupa Birliği ile ilgili süreci, basın özgürlüğü ve basının işleyişi gibi farklı boyutlarla ele alınabileceği için çeşitlilik ölçütünü de sağlamaktadır.

Seçkin Kişilere ve Devletlere Gönderme Yapma: Basın Kanunu haberi seçkin kişilere gönderme ölçütünü taşımaktadır. Nitekim incelenen haberlerde, milletvekillerine,

basın meslek örgütleri mensuplarına, yargı mensuplarına gönderme yapıldığı görülmektedir. Yeni Kanun çalışmalarında Avrupa Birliği sürecinin etkisi söz konusudur. Ayrıca, Kanununun hazırlanışında Fransız ve İtalyan Basın Kanunu'ndan da yararlanıldığı dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda haber devletlere gönderme yapma ölçütünü taşımaktadır.

Bunun dışında haber, çalışmada incelenen tarih kapsamında zamanlılık ölçütünü barındırmaktadır; Kanun üstünde uzlaşılmayan maddelerin varlığı ise haberin tartışma özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Basın Kanunu haberi eşsiz, sıradışı değildir.

Sonuç olarak, Basın Kanunu konusunun sıklık, eşik, anlamlılık, uyumluluk, devamlılık, çeşitleme, seçkin kişilere gönderme, seçkin devlere gönderme, tartışma gibi birçok ölçütü karşıladığı görülür. Dolayısıyla, Basın Kanunu konusunun haber değeri taşıdığı kolaylıkla görülmektedir.

B. HABER VE KÖŞE YAZILARININ İNCELENMESİ

Haber, *“Toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren, etkileyen, doğruluğundan kuşku duyulmayan, herhangi bir olayın, düşünce ya da görüşün halkın anlayabileceği biçimde ve tam zamanında verilmesidir”*²⁶². Köşe yazısı ise, yazarların görüşlerini çerçeveli bir şekilde aktardığı yazılardır²⁶³. Haberin verilere ve kaynaklara dayanılarak, nesnel, yorumdan uzak olması beklenirken; köşe yazısı, yazarın görüşlerini ve kişisel yargılarını içermektedir. Haberin okuyucunun merakını tamamen gideremediğini işaret eden Seyfettin Turhan, köşe yazılarının okuyucuya düşünme ve değerlendirmede yardımcı olarak, kılavuzluk ettiğini belirtir²⁶⁴.

Basın Kanunu ile ilgili Haziran ayı boyunca taranan 10 gazetede toplam 11 haber ve 9 köşe yazısı yayınlandığı görülmektedir. *Hürriyet* gazetesi 2 haber ve 1 köşe yazısı; *Sabah* gazetesi 1 haber ve 1 köşe yazısı; *Zaman* gazetesi 1 haber; *Türkiye* gazetesi 1 köşe yazısı; *Yeni Şafak* gazetesi 1 haber ve 1 köşe yazısı; *Milli Gazete* 1 haber ve 2 köşe yazısı; *Yeniçağ*

²⁶² *Basın Sözlüğü*, “Haber”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 1998, s. 59.

²⁶³ Erkan Yüksel ve Halil İbrahim Gürkan, *Habercinin El Rehberi: Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2001, s. 49.

²⁶⁴ Seyfettin Turhan, *Başyazı ve Yorum Yazarlığı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1995, s. 2-3. Basın Kanunu'nun köşe yazılarında yer alması, Kanunla ilgili görüşlerin yansıtılması, olumlu ya da olumsuz yönlerinin ortaya konularak tartışılması, Kanunun doğuracağı sonuçlar bakımından okuyucunun uyarılması açısından önem taşımaktadır. Ancak çalışmada bazı haberlerin yorum içerdiği ve köşe yazısıyla, haber arasındaki çizginin ortadan kalktığı görülmektedir.

gazetesi 1 haber; *Cumhuriyet* gazetesi 1 haber ve 2 köşe yazısı, *Radikal* gazetesi 1 haber ve 1 köşe yazısı ve *Birgün* gazetesi 2 haber yayınlamıştır. Kanunla ilgili haber ve köşe yazısı sayısının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

İlk kısımda, çalışmada yer alan gazeteler hakkında bilgi verildikten sonra, haber ve köşe yazılarının metinleri incelenerek, haberi yapanların, köşe yazarlarının ve gazetelerin Kanuna dair görüşleri ve Kanuna yaklaşımları ortaya konacaktır.

İkinci kısımda Kanuna verilen haber değeri belirlenmeye çalışılacaktır. Bunun için gazetelerin konuyu kaç gün ele aldığı, hangi sayfada yayınladığı, haberin ve köşe yazısının gazetede kapladığı alan, fotoğraf kullanımı, haberin ayrı bir çerçevede verilip verilmediği; başlığının büyüklüğü ve bulunduğu sayfada diğer haberler içinde öne çıkarılıp çıkarılmadığı incelenecektir.

1. Haber ve Köşe Yazılarının İçeriği

Haber ve köşe yazıları incelenirken, haberi yapan kişilerin ve köşe yazarlarının kullandıkları dil, sözcük seçimleri, hangi maddeler üzerinde daha çok durdukları, Kanunun olumlu ve olumsuz yanlarından hangisini ön planda tuttukları veya eşit mesafede yaklaşım yaklaşmadıkları araştırılarak Kanunun geneli hakkındaki yaklaşımları değerlendirilecektir.

a. Hürriyet Gazetesi

Sedat Simavi tarafından kurulan *Hürriyet* gazetesi, 1 Mayıs 1948 tarihinde, “*Halk için halkla beraber*” sloganıyla yayın hayatına başlamıştır. 1950 yılından itibaren “*Türkiye Türklerindir*” sloganını kullanmıştır. Günümüzde *Hürriyet*’in logosunda Türk bayrağı²⁶⁵, Atatürk Silüetli ve “*Türkiye Türklerindir*” yazısı yer almaya devam etmektedir. 11 Aralık 1953’te Sedat Simavi’nin ölümünden sonra, gazetenin yönetimi oğulları Haldun ve Erol Simavi’ye geçmiştir. 1994 tarihinde gazete Aydın Doğan’a devredilmiştir²⁶⁶.

²⁶⁵ Sedat Simavi, 8 Kasım 1949 tarihli “Türk Bayrağı” yazısında gazetenin logosunu şu şekilde açıklamıştır: “İstiyoruz ki, dünyada mevcut bütün Türk vatandaşlarımız *Hürriyet*’i ellerine aldıkları zaman, bu bayrağın etrafında birleşsinler ve Türk olduklarından dolayı bizim gibi iftihar etsinler. Bu memleket, Atatürk çocuklarının memleketidir ve Atatürk’ün hatırası ile beraber ebediyen yaşayacak ve dünyanın ortasında bir yıldız gibi parlayacaktır”.

²⁶⁶ Bülent Kabaş, Ece Baykal, ve Volkan Ekin, “Hürriyet Gazetesi”, Şengül Özerkan (Ed.), *Haber Analizleri ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009, ss. 53-55, 58.

Sedat Simavi, *Hürriyet* gazetesinin ilk sayısındaki “*Bu gazete*” başlıklı başyazısında *Hürriyet*’in kuruluş sebebini, “*memleketimizde gelişmeye başlayan demokrasi zihniyetini kökleştirmek ve müdafaa etmek için ortaya atılıyoruz*” şeklinde açıklamıştır²⁶⁷. Aydın Doğan ise *Hürriyet*’in dağıtım kriterinin “*Ülkenin bölünmez bütünlüğüne karşı yayın yapmamak ve anayasa ile cumhuriyetin temel ilkelerine bağlılık*” olduğunu belirtmiştir²⁶⁸. Aydın Doğan, 2002 yılındaki bir röportajında *Hürriyet*’in “*daha çok devlet gazetesi*” olduğunu belirtmiştir²⁶⁹.

Gazetenin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2. ve 3. sayfa güncel, 4. sayfa insan, 5. sayfa toplum, 6. sayfa güncel, 7. sayfa yakın plan, 8-13. sayfa ekonomi, 14. sayfa dünya, 15-19. sayfa reklamlar, 20-25. sayfa gündem, 26-27. sayfa reklam, 28-29. sayfa ölüm ilanları, 30-40. sayfa seri ilan, 41-44. sayfa spor, 46. sayfa arka sayfa. Gazetenin sayfa dağılımına bakıldığında seri ilan, reklam ve ekonomi sayfalarına daha fazla yer ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca diğer sayfalarda da reklam bulunmaktadır.

Hürriyet gazetesi, 2004 yılı Haziran ayı boyunca Basın Kanunuyla ilgili 2 haber ve 1 köşe yazısı yayınlamıştır.

²⁶⁷ Sedat Simavi, “Bu Gazete”, *Hürriyet*, 1 Mayıs 1498.

²⁶⁸ Leyla Tavşanoğlu, “Yayın Bağımsızlığı Paradan Geçer”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2002, s. 7.

²⁶⁹ Nuriye Akman, Asker, 27 Nisan bildirisiinden gerekli dersi çıkardı”, *Zaman Gazetesi*, 31 Ağustos 2008, s. 12.

Şekil 1. Hürriyet, 10.06.2004, s. 25.

Gazetenin, 10 Haziran tarihli gündem başlıklı 25. sayfasında yer alan “*Basında yeni dönem*” haberinde, AB’ye uyum çerçevesinde Basın Kanunu’nun yeniden düzenlendiği bildirilmiştir. Buradaki ‘*yeniden düzenlendi*’ ifadesi yeni bir Basın Kanunu kabul edildiğinden ziyade, eski Kanunda değişiklikler yapıldığını çağrıştırmaktadır.

Haberde, müsadere ve hapis cezasının kalktığı, intihar ve cinayete özendirme ile düzeltme ve cevabın yayımlanmaması durumundaki para cezalarının durumu, sorumlu müdür olmanın yaş sınırının indirildiği ve TC. vatandaşı olmayanların sorumlu müdür olmaları için karşılıklılık koşulu arandığı belirtilmiştir. Haber tarafsız bir dille yazılmıştır; ancak olumlu maddelerin ön planda olduğu görülmektedir. En çok tartışılan maddelerden biri olan cevap ve düzeltmenin yayımlanmaması durumunda, hapis cezasının kalkmamış olmasına rağmen, haberde hapis cezası yerine ağır para cezası getirildiği ifade edilmiştir.

Şekil 2. Hürriyet, 10.06.2004, s. 25.

Haberin hemen yanında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in fotoğrafı ile "Atatürk yarının insanıdır" başlıklı haber yer almaktadır.

"Basında yeni dönem" başlıklı haber ile "Atatürk yarının insanıdır" başlıklı haber ilk bakıldığında aynı haberin içinde yer aldığı ve Ahmet Necdet Sezer'in fotoğrafının her iki habere ait olduğu izlenimini uyandırmaktadır. "Yarının insanı" ve "yeni dönem" kelimeleri birbiriyle paralellik arz etmektedir. Başlıklar ise Atatürk ilkelerine uygun, yenilikçi, çağdaş bir yasa yapıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

AB'ye uyumlu olan Kanunlardan biri olarak düşünüldüğünde, burada kanundan ziyade AB'ye uyumun öne çıktığı görülmektedir.

Haberin devamında “*Basın ne kadar özgür olacak?*” gibi yaklaşık 12 soruyla Kanunun bazı maddelerine değinilmiştir. Haberde birinci sorunun cevabının eksik verildiği, üçüncü soruda ise sorunun cevabının tam karşılamadığı görülmektedir. Birinci soruda, “*basın ne kadar özgür olacak?*” sorusuna verilen cevapta basın özgürlüğünün sınırları olan 3. maddenin ikinci fıkrasına yer verilmiş ancak eksik yer verilmiştir²⁷⁰. Üçüncü soruda “*Sorumlu müdürün kriterleri neler olacak?*” sorusuna verilen cevapta sorumlu müdür olma yaşının indirildiği ifade edilerek, sorumlu müdür milletvekili olduğu takdirde nasıl bir yöntem izleneceği belirtilmiştir. Oysa sorumlu müdür olmanın altı kriteri bulunmaktadır. Bu eksikliklerin nedeni yer darlığından kaynaklanabilir. O yüzden haberi yapan kişi önemli gördüğü noktalara değinmiştir diyebiliriz. Haberde basın özgürlüğü, süreli yayın sahibi, sorumlu müdür, sorumluluk, haber kaynağı, cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme, yargıyı etkileme, cevap ve düzeltme, süreli yayınların dağıtımı, hürriyeti bağlayıcı ceza ile ilgili maddelere yer verilmiştir.

Şekil 4. Hürriyet, 11.06.2004, s. 1.

11 Haziran tarihinde Oktay Ekşi, “*Hoş geldin Basın Yasası...*” başlıklı köşe yazısında Basın Kanunu’na yer ayırmıştır. Yazı birinci sayfada “*Şeytanın bir bacağı da önceki akşam kırıldı*” cümlesiyle başlamıştır. Burada şeytan kalın ve büyük harflerle yazılarak öne çıkarılmıştır. Birinci sayfada hem yazının başlığından hem de “şeytanın bacağını kırmak” deyiminden Ekşi’nin yeni Kanunu olumlu karşıladığı anlaşılmaktadır.

²⁷⁰ 3. maddenin, “yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabileceği” ifadesine yer verilmemiştir.

isteyen kimse artık **mülki amirliğe** değil, Cumhuriyet Savcılığı'na (yani yargıya) muhatap olacak. Böylece bir bakıma idarenin basın üzerindeki gölgesi kaldırılmış olacak.

Yasanın bizce iki hükmü ilerde sorun çıkartacak. Bunlardan biri "**düzeltilme ve cevap hakkı**" ile ilgili 18'inci maddesi... Diğerleri "**Hazırlık soruşturmasının başlamasından, takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimse**"yi en az 2 milyar, en fazla 50 milyar lira ağır para cezasıyla cezalandırmayı öngören 19'uncu madde.

Bu maddenin ikinci fıkrasında, hukuk davalarını da içerecek şekilde "**dava kesin kararlar sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili hâkim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlanması**" cezalandırılıyor.

Tasarının ele alındığı toplantılarda 19'uncu maddenin, **yolsuzlukları, soygunları bile kamuoyuna duyurma olanağı bırakmayacağını** bürokratlara anlatmak ve kabul ettirmek mümkün olmadı.

Bir de "**düzeltilme ve cevap hakkı**"nı düzenleyen maddenin yerel basına en az **10 milyar**, yaygın basına en az **50**, en çok **150 milyar** lira ceza verilmesini emreden hükümlerinin yarın "**o cezayı ödeyemeyen**" gazetecilerin otomatik olarak **3 yıla kadar hapis** yatmalarıyla sonuçlanacağını anlamak istemediler.

Yasa uygulansın bakalım... **Feryatlar yükselince belki anlarlar...**

Şekil 5. Hürriyet, 11.06.2004, s. 25.

Yazının 25. sayfadaki devamında Kanunun katılımcılık anlayışının ürünü olduğu belirtilerek, yeni Kanunun içerdiği olumlu gelişmeler, haber kaynaklarının açıklanmaması, süreli yayın çıkarmak isteyenlerin Cumhuriyet Savcılığı'nı muhatap alması, müsaderenin kalkması şeklinde dile getirilmiştir.

Diğer taraftan, düzeltme ve cevabın yayımlanmaması ile yargıyı etkileme başlıklı maddelerin (m. 18 ve m. 19) ilerde sorun yaratacağına değinilmiştir. 19. maddeyle yolsuzlukları, soygunları kamuoyuna duyurmanın imkânsızlaşacağını belirten Ekşi, bu konuda gerekli uyarıların yapıldığını, ancak uyarıların ve eleştirilerin dikkate alınmadığını ifade etmiştir. Bu cümle başta yazılan katılımcı bir çalışma olduğu ifadesini zayıflatmaktadır.

Yazıda 18. maddede öngörülen para cezasının fazla olduğu belirtilerek, cezayı ödeyemeyecek gazetecilerin 3 yıla kadar hapis yatacağı ileri sürülmüştür. Yazı, “*Yasa uygulansın bakalım... Feryatlar yükselince belki anlarlar...*” cümlesiyle bitmiştir. “Feryatlar” ifadesiyle 18. maddenin uygulanması halinde Kanunun can yakacağı vurgulanmak istenmiştir. Ekşi, Kanunu olumlu karşılamakla beraber, sakıncalı gördüğü maddeleri dile getirmiş ve bu maddelerin Kanunda yer almasının basın için kötü sonuçlar doğuracağına işaret etmiştir.

Hürriyet gazetesi genel olarak bakıldığında Kanunu olumlu karşılamıştır. Kanunun Avrupa Birliği’ne uyumlu olarak düzenlendiğine, iki haberde de yer verilmiştir. Kanun ile ilgili olumsuz olarak nitelendirilebilecek ifadeler sadece Oktay Ekşi’nin köşe yazısında yer almıştır. Birinci sayfada yazının, Ekşi’nin olumlu sözlerinin ön plana çıkarılarak duyurulması, gazetenin Kanuna bakış açısının olumlu olduğu tezini güçlendirmektedir.

b. Sabah Gazetesi

Dinç Bilgin, İzmir’de çıkardığı Ege Bölgesi’nin gazetesi olan Yeni Asır’ı, 1985 yılında İstanbul’a taşımayı düşünmüş, daha sonra bu düşüncesinden vazgeçerek 22 Nisan 1985 yılında gazetenin imkanlarıyla *Sabah*’ı kurmuştur. Ciner grubu 2000 yılında gazeteye ortak olmuştur. Gazete, 3 Mayıs 2005 tarihinde Ciner’in ortak olduğu Merkez Grubu tarafından satın alınmıştır. 2 Nisan 2007 itibarıyla *Sabah* gazetesine Türkiye Mevduatı Sigortalar Fonu tarafından el konulmuş ve gazete 22 Nisan 2008 de Çalık Holding’e satılmıştır. 18 Şubat 2009’da Genel Yayın Yönetmenliğine Erdal Şafak getirilmiştir. Gazete 2013 yılında Kalyon Grubuna satılmıştır.

Bilgin, bir röportajında gazetede hakim olan görüşü şu şekilde belirtmiştir²⁷¹:

İzmir’de Yeni Asır son derece demokrat, liberal ve Batılı bir gazeteydi. Ben, Sabah’ı İstanbul’a tepeden inme empoze ettim. Sabah’ı çıkaran ekibin çoğu sol gelenekten geliyordu. O tarihte bizim Türkiye’deki sol gelenek de daha çok devletçi, ulusalcı, yabancı düşmanıydı. Ben ise Özal’a hayrandım. Ben kendimi demokrat farz ediyordum. Başka bir gazete yapmak, ülkenin yükselen değerlerine destek olmak istiyordum. Ama İstanbul’da bulduğum kadro buydu. Bazı arkadaşları ikna ettim ama... Benim İzmir’den getirdiğim demokrat liberal genler onlarda yoktu.

²⁷¹ Neşe Düzel, “Bu Ülkede Basın Hükümet de Kurdu”, *Taraf*, 08 Mart 2010 Pazartesi, <http://www.taraf.com.tr/haber-bu-ulkede-basin-hukumet-de-kurdu-425.06.20157362/>, (14.03.2015).

Maalesef 28 Şubat döneminde eski hastalıkları uyandı. Şimdi bunları söyleyip bütün kabahati onlara yüklüyor değilim.

Sabah gazetesinin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2-6. sayfa günün içinden, 7-9. sayfa ekonomi, 11. sayfa finans, 12. sayfa ekonomi, 13. sayfa sigorta, 15-19. sayfa sarı sayfalar, 20-21. sayfa günün içinden, 22-23. sayfa orta sayfa, 24. sayfa dünya raporu, 26-27. sayfa siyaset, 28 sayfa güncel, 29-33. sayfa sarı sayfalar, 34-37. sayfa reklam, 40-41. sayfa spor, 42. sayfa arka sayfa. Sayfa dağılımına bakıldığında en çok sarı sayfalara yer ayrıldığı görülmektedir. Onu güncel ve ekonomi sayfaları izlemektedir.

Sabah gazetesinde Basın Kanunuyla ilgili 1 haber ve 1 köşe yazısı yayınlanmıştır.

Her koşulda barış

Erdoğan, evrensel çağrılarını tüm dünyaya iletmenin gazetelerin küresel sorumluluğu olduğunu belirterek, bu mesajı da **'her koşulda barışı savunmak'** olarak özetledi

■ Ali ÖZLÜER-Hasan ERŞAN (MERKEZ)

BAŞBAKAN Recep Tayyip Erdoğan, medyanın evrensel çağrılarını dünyaya iletme gibi küresel bir sorumluluğu olduğunu belirterek, gazetelerin tiraj kaygısı ile savaş kışkırtıcılığına yönelmek yerine "her koşulda barışı savunmalarını" istedi. Erdoğan, 57. Dünya Gazeteler Birliği (WAN) Kongresi ve 11. Dünya Editörler Forumu'nun (WEF) açılışında yaptığı konuşmada, aynı gök kubbe altında yaşayan insanların barış için nedenlerinin, savaş için ileri sürülenlerden çok daha fazla olduğunu nandığını söyledi.

MEVLANA'NIN HOŞGÖRÜ ÇAĞRISI

Mevlana Celaleddin Rumi'nin bir rubaisinde yüzyıllar önce insanlığa yaptığı hoşgörü çağrısını hatırlatan Erdoğan, bugün bağdeve yaşanan insanlık trajedileri karşısında bu çağrının daha anlamlı hale geldiğini ifade etti. Erdoğan, ünlü romancı Dostoyevski'nin de "Her insan, her şey karşısında, herkesten sorumludur" sözünü hatırlatarak, şöyle konuştu: "Bu evrensel çağrılarını tüm dünyaya iletmenin, gazetelerin ve genel olarak medyanın küresel sorumluluğu olduğuna inanıyorum. Çünkü dünya iletişim sayesinde küçülürken, insani sorumluluğun büyümesi gerekiyor. Gazetelerin tiraj kaygısıyla kategorik olarak savaş ve çatışmaları kışkırtıcı olduğu önyargısına verilebilecek en iyi cevap, her koşulda barışı savunmaktır. Burada bütün dünya medyası eğer insanlığın aklı ve vicdanı olmayı başarabilirse, inanıyorum ki yeryüzündeki en hayırlı işi yapmış olacaktır." Erdoğan, dünyanın saygın bir üyesi olabilmek için güçlü ahlaki değerlere bağlı özgür medya ve gazeteleri ülkenin kazancı olarak değerlendirdiğini belirterek, şöyle devam etti:

TİRAJLAR YETERSİZ

"Bugün Türkiye'de, günlük satışı 3 bin ile 530 bin arasında değişen 38 ulusal, 2 binin üzerinde yerel gazete, 35 ulusal ve 2 bin 500'ün üzerinde yerel dergi yayınlanıyor. Yine ülkemizde 20 ulusal, 17 bölgesel ve 218 yerel televizyon ile 102 bölgesel ve 957 yerel radyo yayını yapıyor. Rakamların büyük bir iletişim potansiyeline işaret etmekle birlikte, özellikle kişi başına düşen gazete sayısı açısından bakıldığında arzu edilen düzeyde olmadığı ortadadır."

Erdoğan, yaş ortalaması 25'in altında genç bir nüfusa sahip 70 milyonluk Türkiye'de, ulusal gazetelerin günlük tiraj toplamının 3.5-4 milyon olmasını düşündürücü bulduğunu belirtti.

Türkiye'nin basın özgürlüğü açısından sicilinin son yıllara kadar yeterince parlak olmadığına işaret eden Erdoğan, Türkiye'nin uluslararası gazetecilik meslek örgütleri tarafından sürekli tenkit edilen bir ülke konumunda olduğunu, hatta bu eleştirilerin zaman zaman dozunu ve amacını aşarak, incitici bir hal aldığına itiraf etmek istediğini söyledi. Türkiye-AB ilişkilerinde beklentilerin yükseldiği kritik bir döneme girildiğine işaret eden Erdoğan, şöyle konuştu:

"AB ideali için 41 yıldır sarf ettiğimiz gayretlerin somut ve makul bir takvimle ülkemizi tam üyelğe taşımasını istiyoruz. Ancak Aralık 2004, müzakere süreciyle ilgili hasretin bitmesi tarihi. Müzakere süreci Aralık 2004'te başlayacak tam üyelik değil. Dolayısıyla müzakere sürecinin başlatılması konusunda dünya basınına, özellikle Avrupa basınına Türkiye'ye destek vermeye çağırıyoruz. Avrupa Birliği ya Türkiye'nin üyeliği yolunda önemli bir adım atarak küresel bir vizyon ortaya koyacak ya da kendi sınırlıklarını içerisinde tıkanıp kalacaktır."

FİLİSTİN SORUSU

Erdoğan, 11. Dünya Editörler Forumu'nda da yabancı editörlerin sorularını yanıtladı. Erdoğan, İspanya'dan bir editörün, "İsrail, Filistin'de çok kötü uygulamalar yapıyor. Türkiye, İsrail ile ilişkilerini nasıl sürdürüyor?" sorusu üzerine, "Halkı Müslüman olan bir ülkenin, halkı Müslüman olmayan bir ülke ile siyasi, ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerde bulunmaması diye bir şeyin değerlerinde olmadığını" söyledi. Erdoğan, o nedenle burada herhangi bir kaygının söz konusu olmadığını ifade ederek, "Kaldı ki Türkiye, İslam kültürü ile demokrasi kültürünü bir arada buluşturan bir ülkedir. Komşularımızın inancı, kültürel değerleri ne olursa olsun, onlarla bu tür ekonomik, siyasi, ticari ilişkileri bugüne kadar hep geliştirmiş, geliştirmeye de devam etmektedir" dedi.

Türkiye'nin, İslam dünyası içinde halkı Müslüman olan ve uluslararası sistem içinde de ileri derecede yer alan bir ülke olduğuna dikkati çeken ve buna örnek olarak NATO ile BM'yi örnek gösteren Erdoğan, bundan sonra da komşularla ilişkileri geliştirilmenin gayreti içinde olduklarını bildirdi.

Basın yasası çıkıyor

BAŞBAKAN Erdoğan, gazetecilikle ilgili tüm meslek örgütlerinin, bilim adamlarının, sendikaların, mesleğin duayen gazetecilerinin katılımıyla hazırlanan Basın Yasası Tasarısı'nın önümüzdeki günlerde TBMM Genel Kurulu gündemine alınarak kanunlaşacağını söyledi. Erdoğan, "AB standartları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, evrensel değerler ve ülkemizin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanan

tasarıyla, iletişim özgürlüğüyle ilgili kısıtlamalar kaldırılmaktadır" dedi. Tasarı yasalaştığında, dağıtımın engellenmesi, toplama, basında kullanılan makinelerin müsadere, süreli yayının kapatılması gibi iletişim özgürlüğünün özünü ortadan kaldıran yaptırımların sona ermiş olacağını belirten Erdoğan şöyle devam etti: "Tasarıda cevap ve düzeltme hakkının kullanımı, bireyin haysiyet ve şerefi ile toplumu koruma amacını esas alacak şekilde değerlendirildi.

Şekil 6. Sabah, 01.06.2004, s. 28.

Sabah'ın 1 Haziran tarihli, gündem başlıklı 28. sayfasında yer alan "57. Dünya Gazeteler Kongresi ve 11. Dünya Editörler Forumu" başlıklı haberinde, ayrı bir çerçeveye açılarak "Basın Yasası çıkıyor" başlığıyla Başbakan'ın, kongredeki Basın Kanunu ile ilgili sözlerine yer verilmiştir. Haberde kullanılan fotoğraf başbakanın kongrede gülümsediği bir anın fotoğrafıdır. Haber doğrudan Başbakan'ın sözlerini aktardığı için tarafsız görünmektedir, ancak seçilen fotoğraf habere olumlu bir hava katmıştır.

belirtmiştir. Babahan'ın buradaki ifadeleriyle, ilk sayfadaki ifadeleri çelişkili gözükmemektedir. Yolsuzluk haberlerinin yapılmasını engelleyen, dolayısıyla basın özgürlüğünü ve kamunun bilgi edinme hakkını sınırlandıran bir yasanın demokratik olup olmadığı soru işareti uyandırmaktadır.

Yazının girişinde Cumhurbaşkanı'nın Kanunu onaylaması halinde Türk basınının yeni bir döneme gireceği belirtilmiştir. Yazının devamında ise Kanunun getirdiği olumlu gelişmeler, basılmış eserlerin toplatılma uygulamasının kaldırılması, müsadere uygulamalarından vazgeçilmesi, yayının durdurulması ve yayın organlarının kapatılma cezasının kaldırılması, haber kaynaklarının açıklanmaya zorlanmaması maddesinin eklenmesi şeklinde sıralanmıştır. Burada “yeni dönemin” ile basın adına iyi bir dönemden bahsedildiği söylenebilir. Birinci sayfada Cumhurbaşkanı'nın Kanunu onaylaması sonucunda olumsuz gelişmeler olabileceği çıkarımı yapılırken, iç sayfada tam tersine Kanunun onaylanması halinde basın için olumlu gelişmeler yaşanacağı belirtilmektedir.

Kanun'un iki sakıncası bulunduğunu belirten Babahan, Kanun'a destek olanların da sürekli bu iki madde üstünde durduğunu dile getirmiştir. Bu iki madde cevap ve düzeltme ile yargıyı etkileme başlıklı maddedir.

Babahan mahkemelerin yüklerinin ağır olduğu ve mahkemelerin basına karşı olumsuz bir önyargı taşıdığını, dilekçeleri incelerken basın aleyhine karar verebildiğini, bu nedenle yeni düzenlemeyle cevap ve düzeltme ile davaların çoğunun basın aleyhine sonuçlanabileceğine işaret etmiştir. Cevap ve düzeltmeyle ilgili cezanın ağırlığına değinerek, küçük gazetelerin yok olabileceğine dikkat çekmiştir. “*Sayın Cumhurbaşkanı'nın yasanın bu yönünden bakmasında yara var*” diyen Babahan, bir nevi söz konusu maddenin Meclise iade edilmesi için Cumhurbaşkanı'na çağrıda bulunmuştur.

Yargıyı etkilemekle ilgili maddenin ise yolsuzluk yapanların ödüllendirilmesi anlamına geldiğini işaret ederek, maddeyi eleştirmiştir. “*Bu iki madde, demokratikleşme adı altında basının önünün kesilmesi sonucunu doğuracak hükümler içeriyor*” diyen Babahan, en başta demokratik bir içeriğe sahip olduğunu söylediği Basın Kanunu'nun, bahsi geçen bu iki maddenin basın lehine düzenlediği takdirde daha demokratik bir kanun haline geleceğini vurgulamıştır.

1 Haziran tarihli haber ve 15 Haziran tarihli köşe yazısı değerlendirildiğinde gazetenin Basın Kanunu'na yaklaşımı hakkında net bir saptama yapmak mümkün görünmemektedir. 1 Haziran tarihli haberde doğrudan Başbakan'ın sözleri aktarılmıştır. Haberin Başbakan'ın gülümseyen fotoğrafıyla verilmesi habere olumlu bir hava katmıştır, ancak aynı zamanda fotoğraf "Her koşulda barış" başlıklı haberin de fotoğrafı olup, fotoğraf seçimi yapılırken bu habere uygun bir seçim yapılmıştır.

Babahan'ın köşe yazısının duyurulduğu ilk sayfada, yazıdaki olumsuz eleştiriler ön plana çıkartılmıştır. Bu, gazetenin Kanuna yaklaşımının çok da olumlu olmadığı izlenimini uyandırmaktadır, fakat bu seçimin "kötü haber iyi haberdur" anlayışıyla yazının dikkat çekmesi için yapılmış olma ihtimali vardır. Nitekim yazının devamının yer aldığı iç sayfada yazarın fotoğrafı altında büyük harflerle yazarın Kanunla ilgili olumlu görüşleri yer almaktadır.

c. Zaman Gazetesi

3 Kasım 1986 yılında Feza Gazetecilik A.Ş.'nin kurduğu *Zaman* gazetesinin, ilk imtiyaz sahibi Alaeddin Kaya ve ilk genel yayın yönetmeni Fehmi Kuru'dur.²⁷² Gazetenin ilk sloganı "*halkın gazetesi*" iken 1990'da "*farklı gazete*" olarak değişmiştir. 2000 yılında yönetim kadrosu değişen gazetenin genel müdürü Recep Uzunallı, genel yayın yönetmeni Mahmut Çebi olmuştur. 2001 yılında genel yayın yönetmeni tekrar değişerek, yeni genel yayın yönetmeni Ekrem Dumanlı olmuştur. Daha sonra genel yayın yönetmeni Abdülhamit Bilici olmuştur. 4 Mart 2016 tarihinde Feza Gazetecilik'e kayyım atanması sonucunda *Zaman* gazetesi yönetimi değişmiştir.

Zaman gazetesinin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2-6. sayfa gündem, 7-12. sayfa ekonomi, 13-15. sayfa gündem, 16-17. sayfa dış haberler, 18. sayfa televizyon, 19. sayfa kültür-sanat, 20-22. sayfa yorum, 23-24. sayfa gündem, 25. sayfa seri ilanlar, 26. sayfa aile-sağlık, 27-28. sayfa spor, 29. sayfa arka sayfa. Sayfa dağılımına bakıldığında, *Zaman* gazetesinin gündem sayfasının çoğunlukta olduğu görülmektedir. *Sabah* ve *Hürriyet*'e göre reklam ve ilana daha az yer ayrılmıştır.

²⁷² Ramazan Çelik, "Zaman Gazetesi", Şengül Özerkan (Ed.), *Haber Analizleri ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye'de 9 Gazete*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009, s. 139.

Zaman gazetesi Basın Kanunuyla ilgili sadece 1 haber yayınlamıştır.

Şekil 9. Zaman, 11.06.2004, s. 23.

11 Haziran 2004 tarihli, gündem başlıklı 23. sayfada yer alan “*Basın Yasası 12 Eylül kalıntılarını temizledi*” başlıklı haberde, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan

Erinç'in ve Çağdaş Gazeteciler Derneği Başkanı Doğan Tılınç'ın Kanunla ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Habere bakıldığında, haber başlığının Erinç'e ait bir cümleden alındığı anlaşılmaktadır.

Habere ilk bakıldığında fotoğraf bir süsleme unsuru gibi durmaktadır. Ancak haberde Tılınç'ın fotoğrafına yer verilmeyip, sadece Erinç'in fotoğrafına yer verilmesi haberi yapanın daha ziyade Erinç'in görüşlerine katıldığını göstermektedir.

Haberde, basın meslek kuruluşlarının, “bazı muğlak noktalara rağmen, Kanun'un Türk basınına uluslararası ölçütlere getirdiği”ni ifade ettiği belirtilmiştir. Burada basın meslek kuruluşları denerek genelleme yapılmış; ancak haberde sadece iki meslek kuruluşuna değinilmiştir. Bütün basın meslek kuruluşları aynı görüşü taşımamaktadır²⁷³. Ayrıca “bazı muğlak noktalar” ve “Yasanın Türk basınına uluslararası ölçütlere getirdiği” ifadeleri “rağmen” edatı ile birleştirilerek olumsuz bir ifade olan muğlak noktalar önemsizleştirilmiştir.

Haberin sağ tarafında “*Basın Yasası ne getiriyor?*” başlığı altında, Kanunun amacı, basın özgürlüğü ve sınırları, zorunlu bilgiler, sorumlu müdür, haber kaynağı, sorumluluk, düzeltme ve cevap, yargıyı etkileme, cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme başlıklı maddelere değinilmiştir.

Zaman gazetesinin haberinde, Basın Kanunu'na olumlu bir yaklaşım söz konusudur. Kanunun olumsuz yanları ele almaktan kaçınılmış ve önemsizleştirilerek verilmiştir.

d. Türkiye Gazetesi

Türkiye gazetesi, 22 Nisan 1970 tarihinde Hakikat Gazetesi adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Kurucularından biri Enver Ören'dir. Logosunda “*Hakikati söylemeyen hakkın sillesini yer*” sözü yer almıştır. Gazete, 29 Mart 1972 tarihinde *Türkiye* Gazetesi adını almıştır. Gazetenin yeni sahibi Yüksel Metin, Genel Yayın Müdürü Gökhan Evliyaoğlu olup, logosundaki “*Bağımsız günlük gazete*” sözü değişerek, “*Milliyetçi bağımsız gazete*” olmuştur. 1 Eylül 1972'de gazetenin yeni imtiyaz sahibi Enver Ören olmuştur.

²⁷³ Örneğin, Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Yılmaz Karaca, yeni Yasa'nın “Demokles'in kılıcı” gibi yerel basın üzerinde sallandığını söylemiştir (Basın ve Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, s. 4).

Gazetenin 22 Nisan 1970’de yayınlanan ilk sayısında gazete şu şekilde tanımlanmıştır²⁷⁴:

HAKİKAT, hakkı batıldan, iyiyi fenadan, refahı vahşetten ayıran temizleyen, şimdiye kadar bin bir ümidle bağlandığı yayın organlarından umduğunu bulamayarak; meyus, mükedder, adeta ümitsiz bir hale gelmiş olan bağıryanık Müslüman-Türk gençliğinin günlük gazetesidir.

Gazetenin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2-7. sayfa gündem, 8-11. sayfa ekonomi, 12-13. sayfa dış haber, 14. sayfa televizyon, 15. sayfa kültür-sanat, 16-18. sayfa yorum, 19. sayfa seri ilan, 20-21. sayfa şehir, 22. sayfa kadın-aile, 23. sayfa eğitim-çocuk, 24. sayfa arka sayfa. *Zaman* gazetesiyle benzer bir sayfa dağılımı görülmektedir.

Şekil 10. Türkiye, 28.06.2004, s. 28.

Türkiye Gazetesi’nde Nuh Albayrak 28 Haziran tarihli “*Basınımız daha çok özgürleşti (!)*” başlıklı yazısında Basın Kanun konusunu ele almıştır. Yazının başlığında “(!)” noktalama işareti kullanılmış olması, yazarın basının özgürleştiği görüşüne katılmadığı anlamı yüklemektedir. Nitekim Türk Dil Kurumu’na göre, parantez içinde kullanılan ünlem işareti, cümleye alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmaktadır²⁷⁵. Yazı okunduğunda ise yazarın yeni Kanunun basını özgürleştirdiği görüşünde olduğu anlaşılıyor. Hatta yazar, “...bazıları ise o ‘birkaç’ sınırlamayı da ‘sansür’ olarak yorumluyor” diyerek Basın Kanunu’nu eleştiren meslektaşlarını eleştirmektedir.

²⁷⁴ Hakikat Gazetesi, 22 Nisan 1970, s. 2.

²⁷⁵ TDK, “Noktalama İşaretleri”, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132. (09.03.2016)

Haber girişinde “*artık bizim de bir Kanunumuz*” var diyen Albayrak, “*artık*” ifadesiyle yeni Kanundan önce nitelikli bir Basın Kanunu’nun olmadığını ima etmiştir. “*1950 model Kanun’un aciz kaldığı noktalar*”ın giderildiğini ileri süren Albayrak “*1950 model*” ifadesiyle yeni Kanun için geç kalındığını vurgulamaktadır.

Basının özgürleşmesinin, sorumluluklarının farkında olan meslek mensupları için olumlu olduğunu dile getiren yazar, kendisine tanınan imtiyazları olumsuz şekilde sorumsuzca kullananların olabileceğine ve daha çok hata yapılabileceğine dikkat çekmiştir. Albayrak, medya yöneticilerinin “*bencil özgürlük*” anlayışını değiştirmedeği takdirde, yeni imtiyazların daha büyük yanlışlara sebep olacağını savunmuştur. Albayrak’ın yeni Basın Kanunu’nun özgürlükleri genişletmesi ile ilgili kaygılarının olduğu anlaşılmaktadır.

Albayrak’ın yazısının bütününe bakıldığında, Basın Kanunu’ndan ziyade basına tanınan hakların kötüye kullanılması konusuna değindiği görülmektedir. Basın Kanunu ise olumlu karşılanmış, hatta Kanunu eleştirenler eleştirilerek Kanun savunmuştur.

e. Yeni Şafak Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi 19 Eylül 1994 yılında Hekimler Birliği Vakfı Başkanı Dr. Yakup Yönten ve Tufan Mengi’nin öncülüğünde kurulmuştur. Gazetenin ilk genel yayın yönetmeni Zakir Barutçu’dur. Vakıf, gazeteyi 1,5 ay yayınladıktan sonra, ekonomik zorluklar nedeniyle yayına ara vermiştir. Gazete İz yayıncılık tarafından satın alınmıştır. 23 Ocak 1995 tarihinde farklı bir kimlikle yayına başlayan gazetenin imtiyaz sahibi Ensar Vakfı Başkanı Ahmet Şişman, genel yayın yönetmeni Nabi Avcı olmuştur. Gazeteye daha sonra Mahmut Kış ortak olmuş, ilerleyen zamanlarda Kış ailesi gazetenin tek başına sahibi olmuştur. Gazete, 1998 yılından sonra Albayrak Grubu tarafından satın alınmıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi hala Ahmet Albayrak’tır. Gazetenin yayın yönetmenliğini ise İbrahim Karagül yürütmektedir.

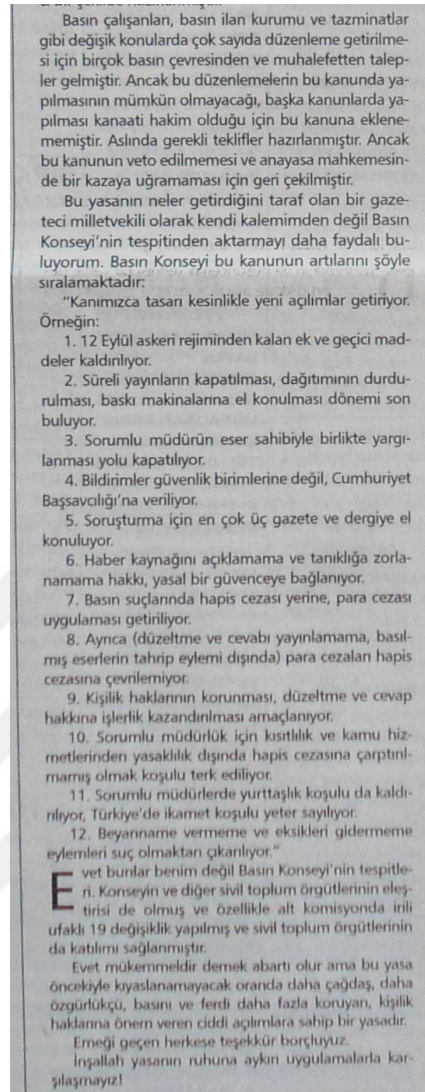
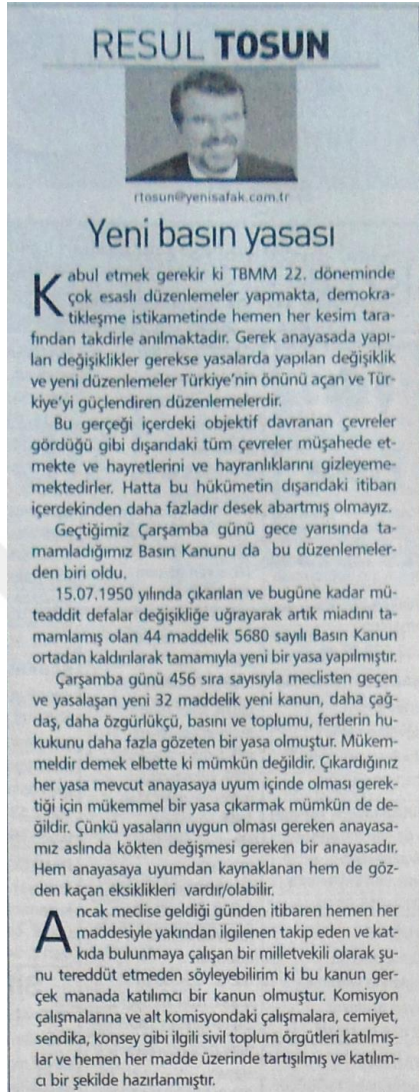
Gazetenin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2-4. sayfa gündem, 5. sayfa dizi, 6-8. sayfa ekonomi, 9. sayfa basın, 10-11. sayfa dünya, 12-13. sayfa politika, 14. sayfa gündem, 15. sayfa bilim, 16-17. sayfa seri ilan, 18. sayfa kültür, 20. sayfa televizyon, 21. sayfa hayat, 22-23. sayfa spor, 24. sayfa arka sayfa. *Yeni Şafak* gazetesinin içeriğinin diğer gazetelere göre daha çeşitli olduğu, sayfaların dağılımının da birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Basın Kanunu, 11 Haziran tarihli gazetenin gündem başlıklı 5. sayfasında, “*Basında sorumluluk kargaşası*” haberi ile duyurulmuştur. Başlığa bakıldığında basın için olumsuz bir durum söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Haberin spotunda, “*Basın Kanunu’nda suç ve ceza kapsamı genişletildi. Düzenlemeyle, sorumlu müdürle birlikte yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör ve basın danışmanı da ceza alabilecek. Medyada, bu yasanın basın davalarındaki belirsizlikleri arttıracığı endişesi hakim*” sözleri ile kargaşa yaratacak durumun ne olduğuna açıklık getirilmiştir. Basında suç ve ceza kapsamının genişletildiği ifadesi, yeni Basın Kanunu’nun özgürlükleri daha da sınırladığına işaret etmiştir.

Haberde, suç ve ceza kapsamının, Basın Kanunu görüşmelerinde AKP Grup Başkanvekili Salih Kapusuz ve AKP Tokat Milletvekili Resul Tosun’un önermeleri ile yapılan değişiklik sonucu genişlediği belirtilmiştir. Dolayısıyla haberde basında kargaşaya neden olacak bu durumun Kapusuz ve Tosun’un önergesinden kaynaklandığına işaret edilmiştir. Bu değişikliğin “*medya çevrelerinde*”, basın özgürlüğünü kısıtlayıcı bir düzenleme olarak nitelendirildiği belirtilerek, bütün medyanın bu konudaki görüşleri aynımış gibi aktarılmıştır.

Haberin devamında, “*15 milyar ağır para cezası*” alt başlığıyla 16. ve 18. maddelerde verilecek cezalarda kimlerin sorumlu tutulduğu belirtilmiştir.

Haberde Basın Kanunu’nun sadece sorumluluk kısmına değinilmiştir. Haberin dilinden anlaşıldığı gibi haberi yapan kişi bu konudaki düzenlemeleri olumsuz karşılamıştır.

Şekil 12. Yeni Şafak, 12.06.2004, s. 15.

12 Haziran tarihli gazetenin 15. sayfasında, Resul Tosun, “Yeni Basın Yasası” başlıklı yazısıyla Basın Kanunu konusuna değinmiştir. Türkiye’yi güçlendiren düzenlemeler yapıldığını belirten Tosun, düzenlemelerin uluslararası çevrelerde hayret ve hayranlık uyandırdığını belirtmiştir. Tosun, yazısında bu başarının hükümete ait olduğunu “*Hatta bu hükümetin dışarıdaki itibarı içerdekinden daha fazladır desek abartmış olmayız*” sözleriyle açıklamıştır.

Yazıda Basın Kanunu ile ilgili bütün düzenlemeleri “*esaslı düzenlemeler*” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca yazısında Kanunun meclise geldiği günden itibaren kendisinin süreç içinde aktif bir rol oynadığını belirtmiştir. Kanuna mükemmel demenin mümkün olmadığını

dile getiren Tosun, her yasanın Anayasa'ya uygun olması gerektiğini belirterek Kanun'daki olumsuzlukların Anayasa'dan kaynaklandığına işaret etmiştir.

Tosun, Basın çalışanları, basın ilan kurumu ve tazminatlar ile ilgili düzenlemelerin Kanunda yer almamasının sebebini, “*Kanunun Cumhurbaşkanlığınca geri gönderilmesini ve Anayasa Mahkemesinde bir kazaya uğramasını önlemek*” şeklinde açıklamıştır. Bu değerlendirmelerden, basın çalışanları, basın ilan kurumu ve tazminatlar ile ilgili düzenlemeler üzerinde uzlaşamayan tartışmalı noktalar olduğu anlaşılmaktadır.

Kanun'un getirdiklerini, taraf olan bir milletvekili ve gazeteci olduğunu belirten Tosun, bu doğrultuda Basın Konseyi'nin tespitlerini aktarmayı uygun bulduğunu dile getirmiş, ancak Basın Konseyi'nin Kanunla ilgili olumlu görüşlerine yer vermeyi tercih etmiştir.

Resul Tosun 12 Haziran tarihli köşe yazısında 11 Hazirandaki habere karşı herhangi bir yorum yapmamıştır.

Taha Kıvanç mahlasını kullanan Fehmi Kuru ise 28 Haziran tarihli “*Eski alışkanlıklar*” başlıklı yazısında kaynak açıklama konusunu ele alırken, Basın Kanunu'na değinmiş ve “*Ak Parti hükümeti Basın Yasası'nı daha demokratik hale getirdi*” diyerek Kanuna dair görüşlerinin olumlu olduğunu ortaya koymuştur.

Yeni Şafak gazetesinin Basın Kanunu konusunu ele alışına genel olarak bakıldığında, gazete olumlu ve olumsuz eleştirileri sunmada eşit ölçüde imkan tanımıştır. Nitekim “Basında sorumluluk kargaşası” başlıklı haberde, haberi yapanın, gazetenin süreçte etkili olan bir köşe yazarını eleştirmesi dikkat çekicidir.

f. Milli Gazete

Millî Gazete, 12 Ocak 1973 tarihinde Hasan Aksay tarafından çıkarılmıştır. *Millî Gazete*'yi yayınlayan Yeni Neşriyat A.Ş.'nin hissedarlarının bir bölümü Milli Selamet Partisi üyesiydi. Gazete “*hak geldi, batıl zail oldu*” sloganını kullanmaktadır. 12 Eylül darbesinden sonra laikliğe aykırı yayınlar yaptığı gerekçesiyle dört kez yayını durdurulmuştur.

Millî Gazete'nin internet sitesinde yayın ilkeleri şu şekilde belirtilmiştir²⁷⁶:

Millî Gazete'nin yayın ilkeleri; 'Önce Ahlak ve Maneviyat' sloganıyla özetlenmektedir. 'Hak Geldi, Batıl Zail oldu' sözünü çıktığı günden itibaren logosunun üzerine yerleştiren Millî Gazete, Hakk'ı üstün tutan ecdadımızın görüşünü temsil eder. Bu görüş kısaca Millî Görüş diye adlandırılmaktadır.

Gazetenin 2004 yılındaki sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 3-4. sayfa haber, 5. sayfa medya, 6-7. sayfa ekonomi, 8. sayfa dünya, 9. sayfa dış haber, 10-11. sayfa haber, 12. sayfa kültür-sanat, 13. sayfa düşünce, 14. sayfa aile, 15. sayfa hayat, 16. sayfa seri ilan, 18-19. sayfa spor, 20. sayfa arka sayfa. Gazetenin sayfa dağılımı *Yeni Şafak* gazetesıyla benzerlik göstermektedir.

*Millî Gazete'*de Basın Kanunuyla ilgili 1 haber ve 1 köşe yazısı yer almıştır. Bunun dışında Abdülkadir Özkan, 14 Haziran tarihli köşe yazısında Basın Kanunu'na değindiği için yazının bu bölümde ele alınmasında yarar görülmektedir.

²⁷⁶ *Millî Gazete*, "Künye", <http://www.milligazete.com.tr/kunye.php>, (11.03.2016).

Basın Kanunu yasalaştı

TBMM Genel Kurulu'nda Basın Kanunu Tasarısı yasalaştı. Yeni yasaya göre gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları da süreli yayın sahibi olabilecek.

ANKARA- TBMM Genel Kurulu'nda Basın Kanunu Tasarısı yasalaştı. Yeni yasaya göre gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları da süreli yayın sahibi olabilecek. Süreli yayın sahibi olabilmek için Türk vatandaşlığı koşulu aranmayacak. Süreli yayın sahibi, sorumlu müdür, müdür yardımcısı ve eser sahibi, haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamayacak. Basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddi ve manevi zararlardan dolayı süreli yayınlarda eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilci, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayıncı, yayıncının belli olmaması halinde ise basımcı mütekerren ve müteselsilen sorumlu olacak. Süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren 2 ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür, varsa yardımcı hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlayacak.

BASINA MİLYARLIK PARA CEZALARI

Yeni yasaya göre basımcı, bastığı her türlü yayının imzalı iki nüshasını, dağıtım veya yayım yapıldığı gün, mahallî Cumhuriyet savcılığına teslim edecek. Bu yükümlülük basılmış eserin içerik ve biçim yönünden herhangi bir değişikliği içeren daha sonraki basımları ile tıpkı basımları için geçerli olacak. Basımcıya bu yükümlülüğünü yerine getirilmediğine dair bir alındı belgesi verilecek. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyenlere 300 milyon liradan 1 milyar liraya kadar ağır para cezası verilecek.

Yine aynı yasaya göre düzeltme ve cevap yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hakim kararlarına uymayan sorumlu müdür 10 milyar liradan 150 milyar liraya kadar ağır para cezası verilecek. Ağır para cezası bölgesel süreli yayınlarda 20 milyar liradan yaygın süreli yayınlarda 50 milyar liradan az olmayacak.

Yeni yasaya göre cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirilebilecek nitelikte olan yazı, ve resim yayımlayanlar 1 milyar liradan 20 milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılacak. Bu ceza bölgesel süreli yayımlar için 2 milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda 10 milyar liradan az olmayacak.

18 yaşından küçük olan ve suç faili veya mağdurlarının kimlikleri açıklanmayacak. Bunları açıklayanlar 1 ila 20 milyar lira arasında ağır para cezasına çarptırılacaklar. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda 2 milyar liradan az, yaygın süreli yayınlarda 10 milyar dan az olmayacak.

YARGIYI ETKİLEME

Yeni yasaya göre hazırlık soruşturmasının

başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimseye 2 milyar liradan 50 milyar liraya kadar ağır para cezası verilecek. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda 10 milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda 20 milyar liradan az olmayacak.

Görülmekte olan bir dava kesin kararla sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili hakim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlayan kişiler hakkında da 2-50 milyar arasında ağır para cezası uygulanacak.

TBMM görüşmeleri sırasında yasadaki bazı değişiklikler yapıldı. Buna göre daha önceki metinde bulunan ancak komisyonda çıkarılan hüküm yeniden yasaya eklendi. Buna göre sorumlu müdürün milletvekili olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı tayin edilecek. Sorumlu müdür için bu kanunda yer alan hükümler, sorumluluğu üstlenen yardımcı için de geçerli olacak. Yayılarda sorumluluk sadece sorumlu müdür de değil, sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilide de olacak.

DÜZELTME

28 Nisan 2004 tarihinde Türk Edebiyatı Vakfı'nda vermiş olduğum "Misyonerler neden başarısız?" konulu konferansla ilgili olarak Milli Gazete'nin 3 Mayıs 2004 Pazartesi günü sayısının 1. ve 11. sayfalarında Mustafa Sabri Demir imzasıyla yapılan haberde, Konferans metni ile uyumayan ve muhtemelen yanlış anlamadan kaynaklanan bazı hususlar yer almaktadır. Haberle ilgili aşağıdaki düzeltmenin yayımlanması, misyonerlik gibi önemli bir konuda kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesinin önlenmesi açısından önemlidir:

1. Haberde kullanılan ve sıradan okuyucunun zihninde misyonerliğin önemsenerek boyutla olmadığı izlenimini çağrıştıran "Misyonerlik bize sökmüyor" şeklindeki başlık kesinlikle bana ait değildir ve yaklaşık bir buçuk saat süren konferans metninde sunulan mesajı da yansıtmamaktadır. Türk Edebiyatı Vakfı temsilcilerinin teklifiyle kullanılan "Misyonerler neden başarısız?" başlığı altında konferans, son dönemlerde oldukça aktif olan misyonerlik faaliyetlerini konu almakta ve yapılacak çalışmalara kamuoyunun ciddi şekilde bilgilendirilmesine ihtiyaç duyulduğunun altını çizmektedir. Ayrıca konferansta, misyonerliğin tarihte olduğu gibi bugün de başarısızlığa mahkum olduğu, fakat bunun dini ve millî değerlerimize sahip çıkmaya ve kendi kültürümüze bağlanarak toplumu bu yönde eğitmeye bağlı olduğu işlenmiştir.

2. Haber metninde bana atfen kullanılan "son on yılda 200 bin, bizim emniyet kayıtlarında da 300 bine yakın Türk'ün Hristiyanlaştırıldığı" tarzındaki ifade gerçeği yansıtmamaktadır. Konferansta benim kullandığım rakamlar iki bin ve üç bindir. Saygılarımla

Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Şekil 13. Milli Gazete, 11.06.2004, s. 4.

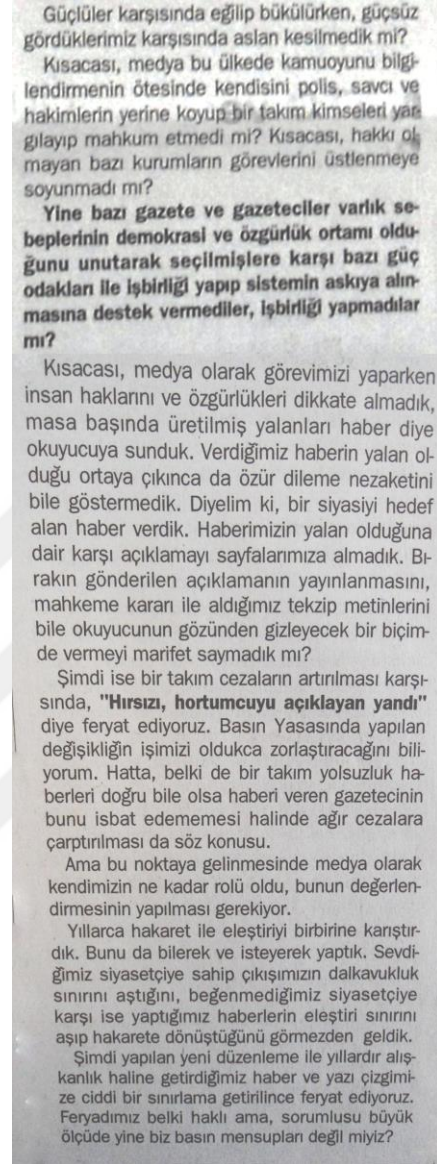
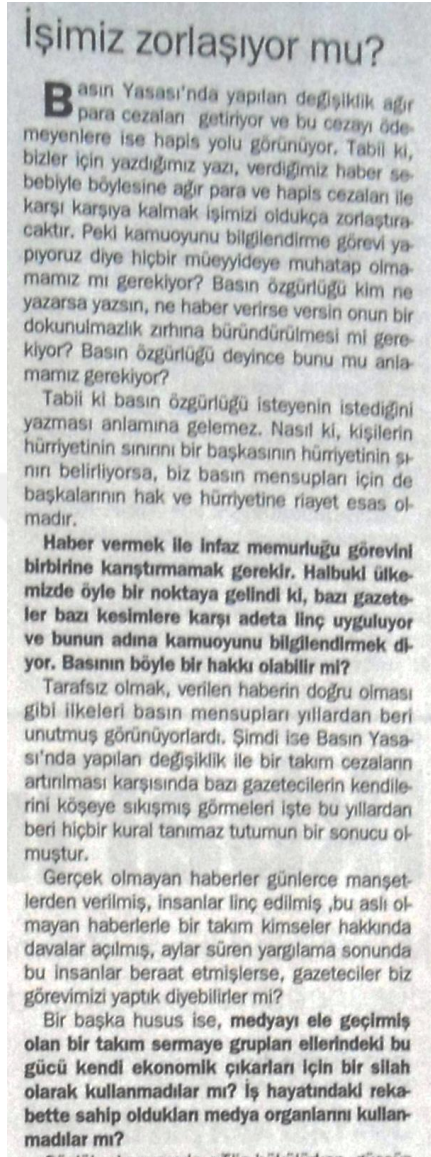
11 Haziran tarihli, haber başlıklı 4. sayfada "Basın Kanunu yasalaştı" başlığıyla Basın Kanun'u haberine yer verilmiştir. Spotta yeni Kanunla kamu kurum ve kuruluşlarının yayın sahibi olabileceği duyurulmuştur. Haberin girişinde süreli yayın sahibi, haber kaynağı, sorumluluk ve cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili maddelere yer verilmiştir. Haberin devamında, "Basına milyarlık para cezaları" alt başlığıyla teslim yükümlülüğüne uymama, cevap ve düzeltmeyi yayınlamama, cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme ve kimliği

açıklanmaması gerekenlerin kimliğinin açıklanması halinde uygulanacak para cezaları belirtilmiştir. Haberde Cezalar Kanun’da yer aldığı şeklinde aktarılmış olmakla beraber, başlıktan cezaların fazla bulunduğu anlaşılmaktadır.

Haberin devamında “*yargıyı etkileme*” alt başlığıyla 19. maddeye yer verilmiştir.

Haberin sonunda TBMM görüşmeleri sırasında Kanunda bazı değişiklikler yapıldığına değinilerek, komisyon tarafından Taslaktan çıkarılan “sorumlu müdürün milletvekili olması” ile ilgili hükmün yeniden Taslağa eklendiği belirtilmiştir. Bir diğer değişikliğin ise yayınlarda sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin de sorumlu tutulması olduğu ifade edilmiştir. Haberin genelinde tarafsız bir dil kullanılmış olmakla beraber “Basına milyarlık para cezaları” başlığı habere olumsuz bir anlam katmıştır. *Milli Gazete* haberinde meclis fotoğrafı

kullanmıştır. Haberin başlığı “*Basın Kanunu Yasalaştı*” olup fotoğrafla Basın

Şekil 14. Milli Gazete, 13.06.2004, s. 11.

13 Haziran tarihinde, Abdülkadir Özkan “*İşimiz zorlaşıyor mu?*” başlıklı yazısında, Basın Kanunu’nun ağır para cezaları getirmesi ve cezayı ödeyemeyenlerin hapse girmesi nedeniyle işlerinin zorlaştığını dile getirmiştir. Basın özgürlüğünün sınırları olduğunu söyleyen Özkan, “*bazı gazeteler bazı kesimlere linç uyguluyor*” diyerek haberin devamında cezaların ağırlaşmasının bu gazetelerden kaynaklandığını ve “*medyayı ele geçirmiş sermaye gruplarının ellerindeki bu gücü kendi ekonomik çıkarları için bir silah olarak kullanmadılar mı?*” sorusuyla cezaların ağırlaşmasına neden olan aktörlerden birinin de sermaye gruplarına

sahip medya patronları olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Özkan, “bazı gazeteler ve gazetecilerin varlık sebeplerinin demokrasi ve özgürlük ortamı olduğunu unutarak seçilmişlere karşı bazı güç odakları ile işbirliği yapıp sistemin askıya alınmasına destek vermediler, iş birliği yapmadılar mı?” sorusuyla basının bazı olumsuz haberlerle demokrasiye zarar verildiğini savunmuştur.

Haberin devamında gazetelerin cevap ve düzeltmeleri yayınlamamasını cezaların arttırılmasının bir başka nedeni olarak sunulmuştur. Özkan, “Şimdi yapılan yeni düzenleme ile yıllardır alışkanlık haline getirdiğimiz haber ve yazı çizgimize ciddi bir sınırlama getirilince feryat ediyoruz...” diyerek aslında getirilen kısıtlamaları haklı sebeplerle olduğuna ve bu kısıtlamaların basından kaynaklandığına işaret etmektedir.

Yazının genelinde yazar sorular sormuştur ve bu soruların cevaplarını kendisi vermiştir. Basın Kanunu’ndaki olumsuzlukları basından kaynaklandığı için basının Kanuna yönelik olumsuz eleştiri yapmaya hakkı olmadığını savunmuştur. Genel olarak Özkan’ın Basın Kanunu’na bakışı olumludur. Basın Kanunu’ndaki olumsuz maddelerin kaynağının basın olduğunu belirterek bu maddeleri haklılaştırıp olumlu hale getirmiştir.

Şekil 15. Milli Gazete, 14.06.2004, s. 1.

Abdülkadir Özkan 14 Haziran tarihli “Basın özgürlüğü ve insan onuru” başlıklı yazısında Gazeteciler Cemiyeti’nin Genel Kurul toplantısına yer vermiştir. Ayrıca, Basın Kanunu’na da değinmiştir. Toplantıda Genel Kurul Başkanı Nazmi Bilgin’in özeleştiri ağırlıklı konuşmasını, olumlu karşılamıştır. Basının sorumluluğunun sorunlarından ağır bastığını söyleyen Bilgin’in yeni Basın Kanunu’nun getirdiği sınırlamaları olumlu karşıladığını söyleyebiliriz.

Yazının devamında Beşir Atalay'ın "*basının daha özgür olmasından yana olduklarını ancak bunun daha fazla sorumluluk getirdiği*" görüşüne yer verilmiştir. Yazarın Beşir Atalay'ın konuşmasına yer vererek tekrar sorumluluk konusuna değindiği görülmektedir. Hapis cezalarının kalktığını belirten Beşir Atalay'ın sadece cevap ve düzeltme hakkı için insanların şeref ve onurunu korumak adına hapis cezasının kaldırılmadığını belirttiğini işaret ederek, kendisinin önceki yazısında bu konuya dikkat çektiğini hatırlatmıştır. "*Yeni düzenleme işte bu hakkın gerçek anlamda kullanılabilmesini öngörüyor*" diyerek cevap ve düzeltmeyle ilgili düzenlemeyi tekrar onayladığını ifade etmiştir.

Abdülkadir Özkan'ın Kanun'un varlık nedenini siyasi otoritenin basına müdahalesini engellemek olarak değil, basının kontrol altına alınması, basın nedeniyle doğacak zararların devlet tarafından engellenmesi olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

Milli Gazete'deki 11.06.2004 tarihli "*Basın Kanunu yasalaştı*" başlıklı haberde tarafsız bir dil kullanılmış olup, sadece para cezalarının arttığı ile ilgili olumsuz bir başlık görülmektedir. Oysa para cezalarının miktarı 18. madde hariç olmak üzere azaltılmıştır. Abdülkadir Özkan ise Kanunu olumlu karşılamıştır ve Basın Kanunu'ndaki basın özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemelerin basından kaynaklandığını belirtmiştir.

g. Yeniçağ Gazetesi

Yeniçağ gazetesi 4 Mart 2002 tarihinde kurulmuştur. *Yeniçağ* Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. adına imtiyaz sahibi Ahmet Çelik'tir. Gazete "*Dünya'yı Türkçe okuyun*" sloganıyla yayın hayatına başlamıştır. 10 Haziran 2004 tarihli gazetesinde *Yeniçağ*, "*Hürriyet'in 'Türkiye Türklerindir' sözüne el koyduk*" sürmanşetiyle, *Hürriyet*'in bu söze uygun davranmayarak "*PKK'nın siyasi kanadı DEP'lilerin (Demokrasi Partisi) tahliyesine bayram ettiği*"ni ve bundan sonra "*Türkiye Türklerindir*" sözünü kendisinin de kullanacağını açıklamıştır. *Yeniçağ* daha sonra gazete logosunun sol yanında Atatürk resmi ve Türk bayrağının altında "*Türkiye Türklerindir*" sözüne yer vermiştir. Ayrıca logonun altında "*dünyayı Türkçe okuyun*" sözünü de kullanmaya devam etmiştir.

Gazetenin sayfa 2004 yılındaki dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2- 3. sayfa güncel, 4. sayfa dış haber, 5. sayfa haber, 6-7. sayfa ekonomi, 8. sayfa dizi, 9-13. sayfa güncel, 14. sayfa

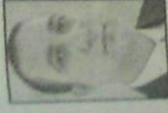
kitap, 15. sayfa güncel, 16-19. sayfa spor, 20. sayfa arka sayfa. Sayfa dağılımına bakıldığında *Yeniçağ* gazetesinin gündem sayfasına daha çok yer ayırdığı görülmektedir.

Yeniçağ gazetesi, Basın Kanunu'na sadece 13 Haziran tarihinde, güncel başlıklı 13. sayfasında yer ayırmıştır.

MEDYA PAZARI

ABDULLAH ÖZDOĞAN

Bu sayfada yayınlanan medya haberlerine katılmalardan dolayı superpoligon.com, medyatava.net ve haberciler.com internet sitelerine teşekkür ederiz.
az_ozdogan2001@yahoo.com

Yeni Basın Yasası kabul edildi...

ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak, başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığını ve ahlakının, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilecek.

Her süreli yayının bir sorumlu müdürü olacak. Sorumlu müdür, birden fazla ise her birinin sorumlu olduğu bölüm belirleyecek. Sorumlu müdür olmak için 18 yaşını bitirmiş olmak, TC vatandaşları olmamaları için karşılıklı koşulu aranmak, Türkiye'de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak, en az ortaöğretim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olmak, kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasalı olmamak ve yüz kızartıcı suçlardan mahkum olmamak koşulları aranacak.

Sorumlu müdürün TBMM üyesi olması halinde, sorumluluğu üstlenecek bir sorumlu müdür yardımcısı tayin edilecek. Sorumlu müdür yardımcısı, sorumlu müdürün yetkilerine sahip olacak.

Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşacak. Süreli ya da süresiz

TGC 58 Yaşında... KİSA

TÜRKİYE Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Başkanı Orhan Erinc, "TGC'nin kuruluşu ile simgeleşen 10 Haziran, bundan sonra TGC'nin meslek adına yaptığı çalışmaların anımsatan bir gün olmasının yanı sıra yeni Basın Yasası'nın TBMM'de kabul edildiği gün olarak yer alacak" dedi.

İlk Çerkeze yayım...

TRT, farklı dil ve lehçelerdeki dördüncü yayımını Çerkeze olarak Türkiye altyazıyla yaptı. Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayım yapılması kapsamında, Çerkeze ilk yayım, TRT-3 televizyonunda Türkiye altyazılı olarak gerçekleştirildi.

Dergiye yazışları müdürü arıyor

QR Yayın Grubu'ndan çıkan Ulusal Strateji Dergisi'nde çalışmak üzere Yazı İşleri Müdürü arıyor. Çeviri yapabilecek

Vatan 34

Şekil 16. Yeniçağ, 13.06.2004, s. 13.

Yeniçağ gazetesinin 13.06.2004 tarihli, “Yeni Basın Yasası kabul edildi...” başlıklı haberi tarafsız bir dile sahiptir. Haberde basının amacı, basın özgürlüğü, sorumlu müdür olma, cezai sorumluluk, haber kaynaklarını açıklamama ve cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Ayrıca para cezalarının 300 milyon liradan 150 milyara kadar ve yayın türüne göre değiştiği ve yayın sahibinin müteselsilen sorumluluğuna değinilmiştir.

Abdullah Özdoğan, haberin oluşumunda katkıda bulunan üç internet sitesine teşekkür etmiştir. *Yeniçağ* gazetesinin Basın Kanunu’nu haberini değişik haber sitelerinden yararlanarak oluşturmuştur. Gazetenin Kanunu’nun üzerine eğilmediği ve Kanunu önemsemediği görülmektedir.

h. Cumhuriyet Gazetesi

Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi İstanbul’da bir gazete çıkarmak üzere üç hisseli bir şirket kurmuşlardır. “*Cumhuriyet*” adıyla 7 Mayıs 1924 tarihinde yayın hayatına başlayan gazetenin isim babası, Atatürk’tür.

Zekeriya Sertel, *Cumhuriyet* gazetesinin yayın hayatına başladığı dönemi şu şekilde anlatmıştır²⁷⁷:

O vaktin gazetelerinin çoğu gerici, hilafetçiydi. Cumhuriyet fikrini yadırgıyorlardı... İstanbul’da Cumhuriyet düşmanlığı o dereceyi bulmuştu ki bütün dostlarım bana akıntıya karşı gitmemeyi, gazetenin adını olsun değiştirmeyi salık veriyorlardı.

Yunus Nadi gazetenin ilk sayısındaki “*Cumhuriyet’i Okuyucuya Sunuş*” yazısıyla gazetenin hedef ve ilkelerini şu şekilde belirtmiştir²⁷⁸:

Cumhuriyet’in siyasi programı isminden belli olduğu gibi, onu yayımlayanların siyasi hayatları da bellidir. Cumhuriyet, Türkiye’de büyük kavgalarla elde edilmiş bir sonuctur... Cumhuriyet memlekete mal olmuş bir fikirdir. Biz, onun temsilcisi ve koruyucusuyuz. Bu temel düşünce göz önünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki, gazetemiz ne hükümet gazetesi ne de bir parti gazetesidir.

²⁷⁷ Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, 3. Baskı, İstanbul: Gözlem Yayınları, 1997, s. 213.

²⁷⁸ Aysun Köktener, *Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, ss. 13-15, 259.

İlhan Selçuk, 7 Aralık 2005 tarihli, “*Aşıkâr ve Pişekâr*” başlıklı yazısında gazetenin yayın politikasını “*Bizim iki kırmızı çizgimiz var. Laik Cumhuriyet... Bölünmezlik...*” sözleriyle açıklamıştır.

Gazetenin sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2. sayfa olaylar ve görüşler, 3-6. sayfa haberler, 7. sayfa dizi, 8-9. sayfa haberler, 11. sayfa dış haberler, 12-13. sayfa ekonomi, 14-15. sayfa kültür, 16. sayfa televizyon, 18-19. sayfa spor, 20. sayfa arka sayfa. Gazetede haberler sayfasına daha çok yer ayrıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet gazetesi 1 haber ve 2 köşe yazısında Basın Kanunu’na yer ayırmıştır. Bununla beraber 1 Haziran tarihli, “*Altın kalem Sharipov’a*” başlıklı haberinin spotunda “*Basın Yasa Tasarısı’nın önümüzdeki günlerde genel kurula geleceğini söyleyen Tayyip Erdoğan, İletişim Özgürlüğüyle ilgili kısıtlamaların kaldırdığını savundu*” ifadesiyle Başbakan’ın konuşmasına yer vermiştir. Haberin 57. Dünya Gazeteler Birliği Kongresi ve 11. Dünya Editörler Formu ile ilgili olduğu görülmektedir. *Sabah* ve *Birgün* gazetesi Kongre ile ilgili haberde ayrı bir çerçeve içinde Başbakan’ın konuşmasına yer verirken, *Cumhuriyet* gazetesi Başbakan’ın konuşmasını “*Tirajlar düşündürücü*” alt başlığı içinde kısaltarak aktarmıştır. Bu nedenle çalışmada *Cumhuriyet* gazetesinin haberi Basın Kanunuyla ilgili haberler içerisinde değerlendirilmezken, *Birgün* ve *Sabah* gazetesinin haberleri konuyla ilgili haberler içerisinde değerlendirilmiştir.

Orhan Birgit 9 Haziran tarihli, “*Yaşasın Özgürlük...*” başlıklı hükümetin basın özgürlüğünü engelleyen eylemlerini eleştirdiği köşe yazısında, Basın Kanunu’na değindiği için köşe yazısından, çalışmada bahsedilmesinde yarar görülmektedir. Orhan Birgit yeni Basın Kanunu çalışmalarıyla ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

... astığı astık, özgür televizyonların sesini kısımakta mahir olan AKP iktidarı, Basın Yasası’na yeni bir biçim vererek uyum yasaları ışığı altında önce kendisini, sonra da bazı saf vatandaşlarımızı kandırmakla meşgul değil mi? Görüşülmeye başlanacak olan yasa, belki kimi bürokratlarca uzun araştırmalar sonunda iyi niyetle hazırlanmış olabilir. Ama, AKP’nin sadece birkaçını saydığım uygulamaları, bu çalışmaların birer teftiş fırçası olarak değerlendirildiğini göstermiyor mu?

Birgit, Basın Kanunu ile ilgili çalışmalarının bir aldatmaca olduğunu savunmaktadır. Bürokratların çalışmalarının uzun araştırma ve iyi niyetle yapıldığı cümlesindeki “belki”

kelimesi ile şüphe uyandırmakla beraber, iyi niyetle yapılsa dahi bir aldatmaca olduğu anlamını taşımaktadır. Yazının devamında çalışmaların Ak Parti'nin eylemlerinden dolayı birer teftiş fırçası olduğunu belirten Birgit'in, çalışmaların çoğunlukla iyi niyetle yapıldığına inanmadığını göstermektedir. Birgit'in Basın Kanunu ile getirilen yenilikleri samimi bulmadığı ve Kanuna da olumlu yaklaşmadığı görülmektedir.

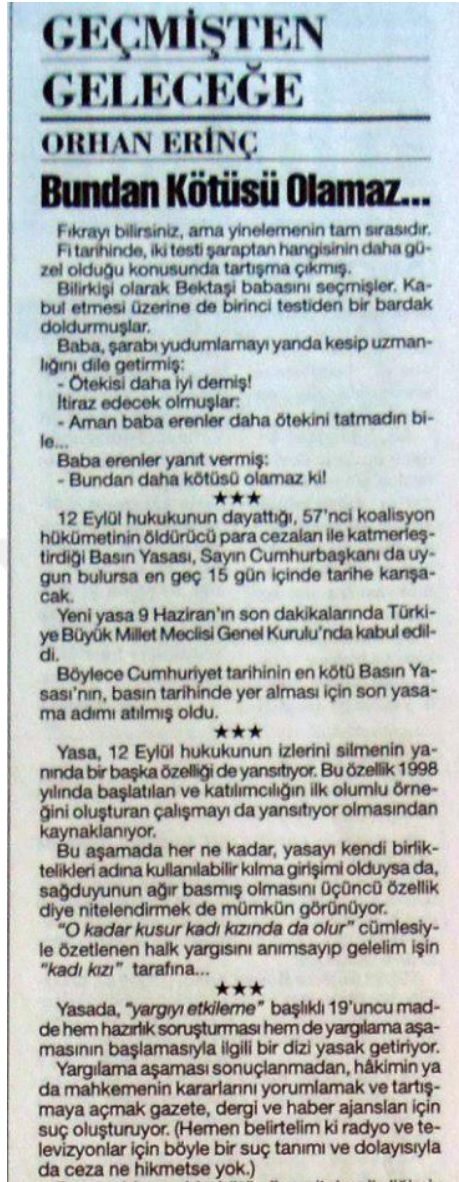
Şekil 17. Cumhuriyet, 12.06.2004, s. 4.

Oral Çalışlar 12 Haziran tarihli, sayfa 4'de yer alan “*Basın Yasası ve Türkiye Gerçeği*” başlıklı yazısında, herkesin Kanun ile ilgili ortak görüşünün olumlu yönde olduğunu savunmuştur. Yazının devamında ise “ancak” ifadesiyle bazı sakıncalarını dile getirmiştir. “Ancak” bağlacı Yasa’nın iyi bir yasa olduğu ifadesini zayıflatmıştır.

Çalışlar, sakıncalı *maddelerden* birinin yargıyı etkileme başlıklı madde olduğunu belirterek, uygulamada maddenin toplumun bilgi edinme hakkını sınırlayacağına işaret etmiştir. Ayrıca daha çok basın özgürlüğünü sınırlayan hükümlerin diğer kanunlarda düzenlendiğine değinerek, Basın Kanunu'nda hapis cezasının kaldırılmış olmasının yeterli olmadığına, diğer kanunlarla gazetecilere uygulanan hapis cezalarının devam ettiğine dikkat çekmiştir.

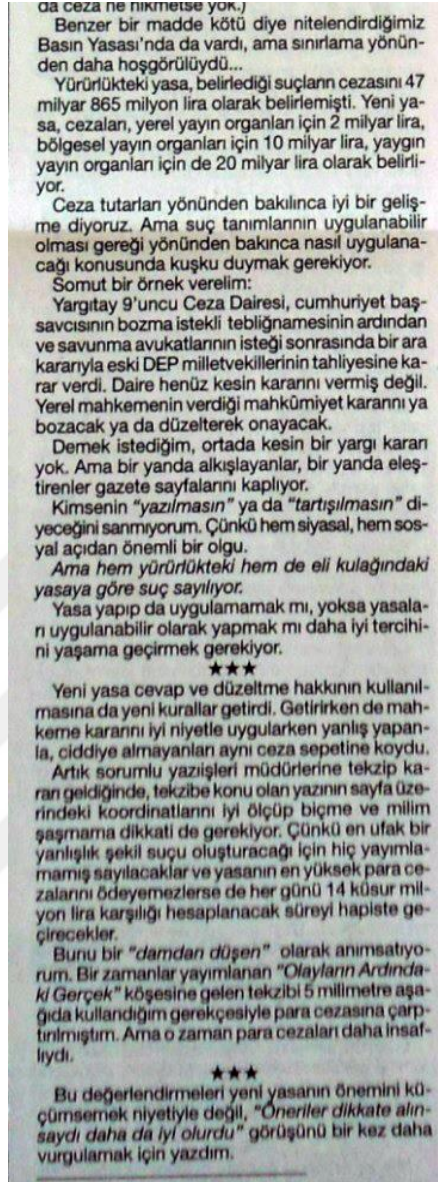
Çalışlar Basın Kanunu'nun yeni bir döneme işaret ettiğini belirtmiştir. Yazıya “ancak” bağlacıyla devam eden yazar, yazının devamında Basın Kanunu'nun sorunları çözmede yeterli olmadığına değinmiştir. Çalışlar'ın “yeni bir dönem” ifadesinden basın adına olumlu gelişmelerin yaşanacağı bir dönem anlaşılmaktadır. Devamında ise kanunla basının en temel sorunlarından tekelleşmenin engellenemediğine ve diğer kanunlarla gazetecilerin tehdit altında bulunmaya devam ettiğine dikkat çekmiştir. Çalışlar Basın Kanunu'nun işaret ettiği basın adına olumlu yeni dönemin söz konusu nedenlerden dolayı anlamlı olmayacağını ima etmiştir.

Yazısına not düşen Çalışlar, bu yazıyı 8 Haziranda yazdığını ve bu sürede tutuklu Dicle Haber Ajansı gazetecilerinin sadece 14'ünün serbest bırakılırken, 6 gazeteci için ek günlük süre alındığını belirtmiştir. “*NATO toplantısı kapsamında yapılan bu keyfi uygulama da, sırf Kanun çıkarmanın yetmediğini kanıtlıyor*” diyen Çalışlar, Basın Kanunu'nun iyi olmasının yeterli olmadığına ve yapılanların basın özgürlüğünü sağlamaktan ziyade olumlu bir imaj çizme amacıyla yapıldığını işaret etmiştir.

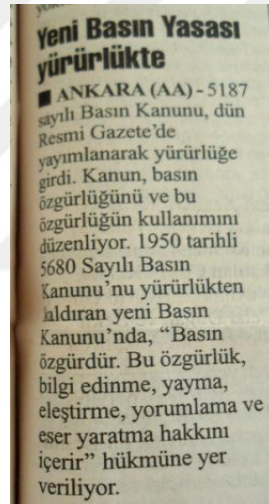

Şekil 18. Cumhuriyet, 12.06.2014, s. 7.

Orhan ErİNç 12 Haziran tarihli, sayfa 7’de yer alan “*Bundan Kötüsü Olamaz...*” başlıklı yazısında yürürlükteki 5680 Sayılı Basın Kanunu’ndan daha kötü bir Basın Kanunu yapmanın olanaksız olduğunu belirtmiştir. Burada yeni Kanunun, eski Kanuna göre her koşulda iyi olacağına ve bunun yeni Kanunun iyi olduğu anlamına gelmeyeceğine işaret edilmiştir. Kanun’un bir özelliğinin 12 Eylül izlerinin silinmesi olduğunu belirten ErİNç, 1998 yılında başlatılan yeni Kanun çalışmasını katılımcılığın ilk örneğini oluşturan çalışma olarak nitelemiştir.

Erinç, Kanunun yargıyı etkileme başlıklı maddesinin eski Kanundaki düzenlemeden daha sınırlayıcı olduğunu dile getirmiştir. Para cezalarının düşürülmesini olumlu bir gelişme olarak gören Erinç, suç tanımları nedeniyle uygulamada sorunlarla karşılaşılacağına değinmiştir. Erinç'in Kanuna dair diğer eleştirisi cevap ve düzeltme hakkı ile ilgilidir. Cevap ve düzeltme ile ilgili mahkeme kararını ciddiye almayanla, kararı uygularken hata yapanların aynı şekilde cezalandırılmasını sakıncalı bulmuştur. Erinç, kendisinin tekzihi 5 milimetrelilik aşağıda kullanmasından ötürü ceza aldığını belirterek, para cezalarının o zaman daha az olduğuna değinmiştir. Erinç, yazısının sonunda amacının yasanın önemini küçümsemek olmadığını, önerilerin dikkate alınmamasından kaynaklanan Basın Kanunu'ndaki eksikliklere dikkate çekmek istediğini belirtmiştir. Erinç yasayı önemli bulmakla beraber, eksik ve sakıncalı tarafları olduğu görüşündedir.

Şekil 19. *Cumhuriyet*, 27.06.2004, s. 5.

Gazetenin 27 Haziran tarihli “*Yeni Basın Yasası yürürlükte*” başlıklı haberinde Yasa'nın Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdiği duyurulmuştur. Haberde Kanunun amacı ve basın özgürlüğü başlıklı maddenin ilk fıkrası verilmiştir. Haber herhangi bir yargı içermemektedir.

Gazetede her iki köşe yazarının daha çok Kanunun olumsuz yönleri üzerinde durduğu görülmektedir. *Zaman* gazetesinde yapılan haberde Orhan Erinç'in Kanun ile ilgili olumsuz görüşü yok gibi aktarılmıştır. Oysa Orhan Erinç *Cumhuriyet* gazetesindeki köşe yazısında Kanunun olumsuz yönleri üzerinde durmuştur. Gazetelerin yayın politikalarına

bakıldığında *Zaman* gazetesinin dönemin iktidarını destekleyen bir yayın politikasını izlediği, *Cumhuriyet* gazetesinin ise iktidara muhalif bir yayın politikası izlediği görülmektedir. *Zaman* gazetesi yayın politikasına uygun olarak Orhan Erinç'in Kanun hakkındaki olumsuz ifadelerine yer vermiştir.

i. Radikal Gazetesi

Radikal gazetesi 13 Ekim 1996 tarihinde, Doğan Yayın Holding tarafından kurulmuştur. Gazetenin ilk sayısında *Radikal*, “sıradan olandan net bir şekilde ayrılan” olarak tanımlanmıştır. Diğer gazetelerden farklı olduğunu vurgulamak için, gazeteye “Radikal” ismi verilmiştir. 2000’li yıllarda kendini yenileyen gazete, hedefini “yeni kuşağın büyük gazetesi olmak” şeklinde belirlemiştir. Gazete basılı yayınını 21 Haziran 2014 tarihinde sonlandırarak, dijital gazeteciliğe geçmiştir. Gazetenin dijital yayını Mart 2016’da sona ermiştir.

Gazetede, okuyucu kitlesinin profilini ve gazetenin ana hedefini şu şekilde belirtmiştir²⁷⁹:

Radikal’in okuyucu kitlesi, doğru haber ve tarafsız yorumları tercih eden genç, aydın, iyi eğitim görmüş, orta ve yüksek gelir grubuna dahil kişilerden oluşmaktadır. Gazetenin ana hedefi, toplam gazete satışlarındaki pazar payını artırmak ve Türkiye’de kaliteli fikir gazetesi pazarında hatırı sayılır bir büyüklüğe erişmektir.

Gazetenin sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2. sayfa yaşam, 3-5. sayfa Türkiye, 6-7. sayfa politika, 8-9. sayfa yorum, 10-11. sayfa dış haber, 12-13. sayfa ekonomi, 14-15. sayfa borsa, 16. sayfa televizyon-sinema, 17-19. sayfa spor, 20-21. sayfa kültür sanat, 22. sayfa arka sayfa. *Radikal* gazetesinin sayfa dağılımının eşit olduğu görülmektedir.

Radikal gazetesinde Basın Kanunu’na, sadece 11 Haziran tarihinde, 1 haber ve 1 köşe yazısıyla yer ayrılmıştır.

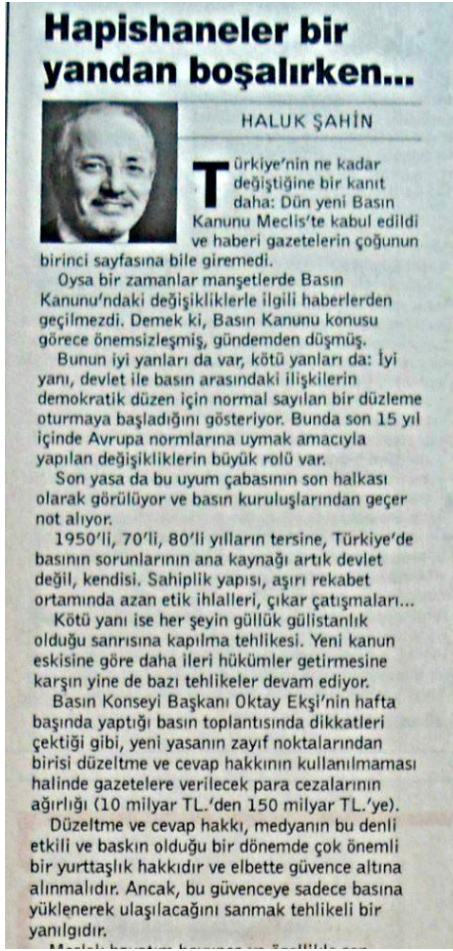
²⁷⁹ *Radikal*, http://kurumsal.dogangazetecilik.com.tr/yayinlarimiz_radikal.asp, (11.03.2016).

Şekil 20. *Radikal*, 11.06.2004, s. 5.

Gazetenin 11 Haziran tarihli, sayfa 5'te yer alan “*AB'ye uygun Basın Yasası*” başlıklı haberinde Basın Yasası'nın TBMM'de kabul edildiği bildirilmiştir. Haberde tarafsız bir dil kullanılmıştır. Haberin başlığına bakıldığında AB'ye uygun olma özelliğinin öne çıkarıldığı görülmektedir.

Basın Yasası'nın sınırları, süreli yayın sahibi olabilmek için Türk vatandaşlığı koşulu aranmayacağı, basın suçlarında sorumluluğun eser sahibine ait olduğu ve cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme düzenlemelerine yer verilmiştir.

Şekil 21. Radikal, 11.06.2004, s. 6.

Haluk Şahin 11 Haziran tarihli, sayfa 6'da yer alan "Hapishaneler bir yandan boşalırken..." başlıklı yazısında yeni Basın Kanunu'nu ele almıştır. Başlık olumsuz bir anlam içermektedir.

Şahin, haberin girişinde "Türkiye'nin ne kadar değiştiğine bir kanıt daha: Dün yeni Basın Kanunu Meclis'te kabul edildi ve haberi gazetelerin çoğunun birinci sayfasına bile giremedi" ifadesiyle Basın Kanunu konusunun görece önemsizleştiği tespitinde bulunmuştur. Şahin, bu durumun iyi yanının devlet ile basın ilişkisinin normal bir düzleme oturması olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de basın sorununun artık devletten değil, sahiplik yapısı, etik ihlalleri ve çıkar çatışmaları gibi farklı unsurlardan kaynaklandığını açıklamıştır.

Kötü yanının ise Kanunun bazı sakıncalı düzenlemeler içermesi olduğunu ifade etmiştir. Şahin'in sakıncalı gördüğü düzenlemelerden biri cevap ve düzeltme hakkının

yayınlanmaması halinde ağır para cezası ödenmesidir. Mahkemelerin basına karşı adil davranmadığını dile getiren Şahin, ağır para cezalarını ödeyemeyen gazetecilerin hapishaneye gireceğini işaret ederek, DEP'lilerin hapisten çıkışının demokratikleşme işareti olarak değerlendirildiği dönemde, gazetecilere hapishane yolunun gözüküğünü belirtmiştir. Şahin, cevap ve düzeltme hakkı ile ilgili hükümlerin demokratikleşmenin önünde engel olduğunu savunmaktadır. Yazısında gazetecilerin bu madde yüzünden hapishaneye girebileceklerini, Basın Konseyi Başkanı Ekşi'nin verdiği üç örnek ile desteklemiştir.

Gazetede 11 Haziran tarihli haberin tarafsız bir dille yazıldığı görülmektedir. Haluk Şahin'in ise Basın Kanunu'nun sakıncaları üstünde durmuştur.

j. Birgün Gazetesi

Birgün gazetesi, 14 Nisan 2004 tarihinde, Birgün Yayıncılık ve İletişim Ticaret A.Ş. tarafından yayınlanmıştır. Gazetenin sermayesi, birçok ortak ve çeşitli sendika ve meslek odalarından toplanan sermayeyle oluşturulmuştur. *Birgün* gazetesi yayın kurulu üyelerinden Doğan Tılıç patransuz bir gazete yapmanın kolay olmadığını şu şekilde belirtmiştir²⁸⁰: "... 'patron' dediğimiz şey, eğer herhangi bir malın, mülkün, eşyanın, makinenin sahibi ise, bu gazetenin belli bir sahibi yok; ama binlerce sahibi var."

Gazetenin sayfa dağılımı şu şekildedir: ilk sayfa, 2. sayfa yaşam, 3-5. sayfa güncel, 6. sayfa dizi, 7. sayfa ekonomi, 8. sayfa borsa-finance, 9. sayfa çalışma yaşamı, 10. sayfa dış forum, 11. sayfa dış haber, 12. sayfa forum, 13. sayfa duvar gazetesi, 15. sayfa bilim, 16. sayfa televizyon, 17. sayfa kültür-sanat, 18-19. sayfa spor, 20. sayfa arka sayfa. Gazetenin sayfa dağılımının neredeyse eşit olduğu görülmektedir.

Birgün gazetesi, konuyla ilgili 2 haber yayınlamıştır.

²⁸⁰ Mülkiyeliler Birliği Çarşamba Söyleşileri, "Birgün Gazetesi Yayın Kurulu Üyesi Doğan Tılıç Söyleşisi", 19.05.2004, mulkiye.org.tr/dosyalar/files/dtilic.doc, (12.02.2016).

BANKALAR TASLAĞI'YLA OLUMSUZ EKONOMİ HABERİNE CEZA GELİYOR

Piyasa gerekçesiyle kriz haberine sansür

Bankalar Yasa Taslağı'na konan iki ayrı madde ile ekonomiyi ve mali piyasaları olumsuz etkileyebilecek her türlü haber ve yorum 'doğru bile olsa' yasaklanıyor

Ankara - Birgün

Bir yanda Avrupa Birliği ile uyumlu demokratik ve özgür basın kavramı çerçevesinde 'Basın Yasası' hazırlandığı tutukları çeken hükümet diğer yanda hazırladığı yasalara içine koyduğu maddelerle sıkıyönetim önemini hatırlatan sansür uygulamasına hazırlanmıştı. Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Abdullahî Şener'e bağlı Bankacılık Denetleme ve Dürzenleme Kurulu tarafından hazırlanan Bankalar Yasa Taslağı'na konan iki maddeye göre, mali piyasaları olumsuz etkileyebilecek yanlış olanı' haberler bile yasaklanıyor. Yani ekonomi hakkında 'uyarıcı' niteliği taşıyabilecek, bilgi içeren veya yorumlarda yer alan tüm olumsuz haberlere ceza verilebilecek. Kapsamı çok geniş tutulan maddeler için tüm basın örgütleri ilipki yağırdı.

MD IPTAL İSTEDİ

Ekonomi Muhabirleri Derneği Başkanı Cahit Uyanık: "Taslak orijinali biz hemen devreye girecektir. Bu düzenleme basın özgürlüğüne, Anayasa'da da tanımlanan basın özgürlüğüne eşit görülmemiş bir müdahaledir, özgürlük ihlalidir. 5'inci maddedeki (asılsız olsun) (İstisna) demek ne anlam içerir? Bu asılsız ya da asıllı oldu. Buna kim karar verecek? Bu düzenleme basın tekniği açısından da sakat. Yani haberin

MADDE 172:

ANASAL PİYASALAR
DÜNYALAN GÜVENİ

MAKSİT HAREKETLER: "Belirli bir banka veya özel finans kurumu belirtilmeden genel olarak bankaların veya özel finans kurumlarının güvenilirliğinin banka ve özel finans kurumlarının mali durumlarının olumsuz etkilenmesine neden olabilecek şekilde, 5680 sayılı Basın Kanunu'nda belirtilen araçlarda ya da radyo, televizyon, video, internet, kablo televizyon araçlarından biri ya da birkaçı vasıtasıyla yanlış gerçek kişiler ile tüzel kişiliklerin görevleri 2 ile 10 yıla kadar hapis, 10 milyardan 20 milyara kadar ağır para cezası ile cezalandırılır."

'Basın özgürlüğü temel ilkimiz!'

Anadolu Ateşi'ne bakamadı

Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda gerçekleştirilen 57. Dünya Gazeteciler Birliği Kongresi'nde Mustafa Erdoğan yönetimindeki Anadolu Ateşi dans grubu çeşitli gösteriler sundu. Ancak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, yöresel

danslar ve oryantal gösteriler sergileyen Anadolu Ateşi'ne sırtını dönerek bu dansları izlemedi. Anadolu Ateşi'nin gösterisi Başbakan'ın uğasının kalkacağı gerekçesiyle yarıda kesildi grup son sunumunu yapamadı. Nedip GERBOĞA

aslı varsa bile yazmayacaksınız bunu sansür dışında ne ile açıklayabilirsiniz? Biz önce BDDK Başkanı Tevfik Bilgin ile görüştük, şimdi de Devlet Bakanı Şener ile görüşeceğiz. Bu konudaki görüşlerimizi yazılı olarak da bildireceğiz."

Çağdaş Gazeteciler Derneği Genel Başkanı L. Doğan Tiliç de şöyle konuştu: "Doğrudan basını ilgilendirmeyen pek çok yasada da basının özgürlüğünü sınırlayan maddelerin oluşu, öteden beri meslek kuruluşlarının şikâyetçi olduğu ko-

nular arasındadır. Bankacılık yasasındaki 'asılsız olsun olmasın' ibaresi tam anlamıyla bir skandaldır. Türkiye'de yaşanan her insan bilir ki son yıllarda ülkenin siyasal ve ekonomik yapısını ciddi ölçüde sarsan usulsüzlük, yolsuzluk ve sorunlar bu alanda yaşanmıştır."

Şimdi bu ibareden hareketle aslı olsa bile banka ya da finans kurumlarıyla ilgili haber yapmanın 1 yıldan 3 yıla kadar hapisle cezalandırılacağı düzenlemesi Meclis'teki Basın Yasası Taslağı'nın ru-

huna da aykırıdır. Ne yazık ki pek çok yasal düzenleme sermayeyi alabildiğine serbest bırakırken, vatandaşların bilgi edinme hakkını sınırlamaktadır. Düzenlemenin kabul edilmesi mümkün değildir"

SIKIYÖNETİM GIBI

Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinc: "Türkiye 1960'dan beri tepki yasaları çıkarmaktan bir türlü kurtulamadı. Bu duruma karşı yine de demokratikleştirmeyi iddia edebiliriz. Bu geniş suç tanımlaması hukukumuzda onanılmayacak yaralar açabilir. Bu tür yasalar sıkıyönetim yasasında bile bu tür suçların oluşabilmesi için özel kast aranacağı açıkça belirtiliyor."

Hazırlanan taslak sıkıyönetim yasasından da ileri giderek bir suç tanımı getiriyor. O nedenle maddelerin hukuk kuralları ve ölçülülük ilkesine göre düzenlenmesi gerekir. Suni gündem maddeleri yaratarak ekonomiye de dahil ülkeyi geçirecek işler yapmasalar bu tür sınırlamalara da gerek kalmaz."

Başbakan Tayyip Erdoğan, 57. Dünya Gazeteciler Birliği Kongresi ve 11. Dünya Editörler Forumu'nun açılışında basın özgürlüğüne sonuna kadar sahip çıkacaklarını savundu. Erdoğan şöyle konuştu: "Gazetecilik ile ilgili tüm meslek örgütlerinin, bilim adamlarının, sendikaların, mesleğin duayen gazetecilerinin katılım ve katkılarıyla; saydam, demokratik ve katılımcı bir süreçte hazırlanan Basın Yasası Tasarısı, TBMM'de AB uyum ve adalet komisyonlarında meslek örgütlerinin katılımıyla görüşülmüştür ve önümüzdeki günlerde TBMM Genel Kurulu gündemine alınacak ve kanunlaşacaktır."

AB STANDARDI

AB standartları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, göz önünde bulundurulacak hazırlanan tasarıyla, iletişim özgürlüğüyle ilgili kısıtlamalar kaldırılmaktadır. Tasarı yasalaştığında, dağıtım engellenmesi, toplatma, basında kullanılan makinelerin müsadere, süreli yayının kapatılması gibi iletişim özgürlüğünün özünü ortadan kaldıran yaptırımlar sona ermiş olacaktır. Tasarıda cevap ve düzeltme hakkının kullanımı, bireyin haysiyet ve şerefi ile toplumu koruma amacını esas alacak şekilde değerlendirilmiştir."

Doğru da olsa ceza var

MADDE 185:

İTİBAR ZERDELEYİCİ
HAREKET

haberlere sınırlama getiren madde de şöyle: "5680 sayılı Basın Kanunu'nda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablotelevizyon veya elektronik bilgi iletişim araçlarından biri ya da birkaçı vasıtasıyla bir bankanın veya özel finans kurumunun itibarını kırabilecek, şöhretine veya servetine zarar verebilecek bir hususu ispat eden ya da asılsız olsun olmasın bu nitelikte haber yayın gerçek kişiler ile tüzel kişiliklerin görevleri 1 yıldan 3 yıla kadar hapis 10 milyar ile 20 milyar arasında ağır para cezası ile cezalandırılır."

Şekil 22. Birgün, 01.06.2004, s. 7.

1 Haziran tarihli, sayfa 7’de yer alan, “*Piyasa gerekçesiyle kriz haberine sansür*” başlıklı haberde, hükümetin bir yandan demokratik ve özgürlükçü Basın Kanunu hazırlandığı “*nutukları*” çektiğini, diğer yandan hazırladığı başka yasaların içine koyduğu maddelerle sıkıyönetim dönemini hatırlattığını belirtmiştir. Haberde yeni Kanunla ilgili bir yorum yapılmamıştır, ancak basın özgürlüğü adına yapılan Basın Kanunu’nun iyi olmasının basın özgürlüğü adına tek başına bir anlam içermediğine işaret edilmiştir. Bu doğrultuda haberde basın Kanunu’nun işlevsel olmadığına işaret edilmiştir.

Haberin yer aldığı sayfada “*Basın özgürlüğü temel ilkemiz!*” başlığıyla ayrı bir çerçeve içinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın, 57. Dünya Gazeteler Birliği Kongresi ve 11. Dünya Editörler Forumu’nun açılış konuşmasında Basın Kanunuyla ilgili sözlerine doğrudan yer verilmiştir.

TOHAV'DAN YENI BASIN YASASI SEMINER

Cumhurbaşkanlığı'na gönderilen yeni Basın Yasa-
sı'nda tekelleşme karşıtı tek bir hüküm bulunm

İstanbul Barosu ve Toplumsal Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV) yasayla ilgili seminer düzenledi. Başkan davalarına bakan avukatlar ve gazetecilerin katıldığı semineri Avukat Osman Ergin verdi. Ergin, vatanın

Öncekilerden daha ileri bir kademeye ulaştığını söyledi. Ergin, "Yasassa dilin güncelleştirildiği, yeni tanımlar katıldığı anlamda, yasaların öncemli eksikliklerini gidermek için, saydamlığı artırarak hüküm içermemesi dışında, belirlen Ergin "Bu eksiklikler nedeniyle yasaların cumhurbaşkanlığından önceceğini düşünürüm" dedi. Yeni yasada en önemli değişikliği eserde ilgili

[illegible]

olduğunu dile getiren Bülgiç, bu maddenin muazzam bir gelişme olduğunu söyledi. İnsan hakları bouduğuyla dengeli kurmaya çalıştıkları kaydeden Bülgiç, "Suç gerekçesiyle dağıtımın engellenmesi, toplatma, süreli yayınların kapatılması gibi ilkel yaptırımlar kalktı" dedi.

"Bu sorunlar Basın Yasası ile çözülebilecek sorunlar değil" diye Bilge, Müdürlüğün böyle bir tartışmayı da başlattığını bildirdi. Türkiye'nin dış basında yaşamayı da düzelttiğini vurgulayan Bilge, "Türkiye dış basında artık siyasi gelişmelerle anılıyor. Kız haberlerinde, insan hakları bilhazı haberlerinde Türkiye eskisi kadar yer almıyor" diye konuştu.

TARTIŞMAK GEREKİYOR

Bilgi, yazılı basın için geçerli olan sorunların çözüldüğünü ancak şimdiden 'gazeteciler için sorunlar sorular çözülür' denemeyeceğini belirtti. Bilgi, gazetecilerin 212 olarak bildikleri 5953 sayılı yasadaki kaynaklı sorunla-

Bilgiç, yazılı basın için geçerli olan sorunlarının çözüldüğünü ancak şimdiden 'gazeteciler için tüm sorunlar çözüldü' denemeyeceğini belirtti. Bilgiç, gazetecilerin 212 olarak bildikleri 5953 sayılı yasanın kaynaklı sorunla-

Basım meslek örgütleri, yeni yasanın eskisiyle kıyaslandığında ilerite doğru atılmış bir adım olduğunu belirterek görüşlerini açıkladılar: "Devlet sırtı, kamu yararı ve kamu güvenliği gibi genel amaçla muğlak bazı kavramlar basım özgürlüğü aleyhine kullanılabılır. Yerel basıma yönelik para cezaları daha ağır, Muhabirlerin yazılarına yönetimler müdahaleleri gözönünde alındığında sorumluluğun haberi yazıya yüklenmesi sakıncalar doğurabilir."

Başın meslek örgütleri, yeni yasanın eskisiyle kıyaslandığında ileriye doğru atılmış bir adım olduğunu belirterek görüşlerini açıkladılar: "Devlet sırtı, kamu yararı ve kamu güvenliği gibi genel ve muğlak bazı kavramlar basın

128

Haberin spotunda, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürü Abdurrahman Bilgiç'in, gazetecilerin Basın İş Kanunu'ndan kaynaklanan sorunlarının çözülmediği görüşüne yer verilmiştir. Burada sorunların Basın Kanunu dışındaki başka bir kanundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Haberde Bilgiç'in, Kanunun *“bir devrim”* ve *“Avrupa'nın en özgürlükçü yasası”* ifadelerine yer verilmektedir. Bilgiç'in sorumlu müdürlerin haber kaynaklarını açıklamaması ile ilgili gelişmeyi *“muazzam bir gelişme”* olarak nitelendirdiği aktarılmaktadır.

“Tartışmak gerekiyor” alt başlığı ile Bilgiç'in, Basın İş Kanunu ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir, *“Dış Basında İmaj”* alt başlığı ile Bilgiç'in dış basında imajının düzeldiği düşüncesi paylaşılmıştır.

Haberin içinde *“Basın Meslek Örgütleri:”* başlığıyla ayrı bir çerçeve açılarak, Basın Meslek Örgütleri'nin görüşleri aktarılmıştır. Örgütlerin hangi örgütler olduğu haberde açıklanmamıştır. Basın meslek örgütlerinin *“yasanın ileriye doğru atılmış bir adım olduğu”* görüşünü benimsediği iddia edilmiştir. Haberin devamında örgütlerin Kanunun sakıncalı bulduğu taraflarının muğlak kavramların varlığı, para cezalarının ağır olması ve sorumluluğun haberi yazana yüklenmesi olduğu belirtilmiştir.

Haberin sağ köşesinde ayrı bir çerçeve içerisinde İstanbul Barosu ve Toplumsal Hukuk Vakfı'nın yeni Basın Yasasıyla ilgili seminerine yer verilmiştir. Haberin başlığı *“Basında tekelleşmeye devam”* şeklindedir. Semineri veren Osman Ergin'in Yasa'yı önceki yasalara göre ileri bulduğu, ancak en önemli eksikliğin tekelleşmeyi önleyici madde bulunmaması nedeniyle Cumhurbaşkanlığınca geri gönderileceğini düşündüğü aktarılmıştır. Haberin devamında cezai sorumluluğa, cezaların yayın türüne göre değişmesine, para cezalarına, hukuki sorumluluğa, haber kaynağına ve müsadere konusuna değinilmiştir. Haberde en önemli değişikliğin cezai sorumluluğun eser sahibine yüklenmesi olduğu belirtilmiştir, ancak konu ile ilgili bir yorum yapılmamıştır. Haberin genelinde ise Basın Kanun'a yönelik olumlu ve olumsuz görüşler bir arada verilmiştir.

Gazetede yayınlanan haberlere baktığımızda *“Piyasa gerekçesiyle kriz haberine sansür”* başlıklı haberde Basın Kanunu ile ilgili bir yorum yapılmamakla beraber, Kanunun işlevsiz bulunduğu anlaşılmaktadır. *“Sorunlar çözüldü denemez”* başlıklı haberde ise Basın

Kanunu'nun Basın için önemli sorunları tamamen çözmediği dile getirilmiştir. Her iki haberde de Basın Kanunu'nun yetersiz, eksik bir kanun olduğuna dikkat çekilmiştir.

İncelenen gazetelerin yeni Basın Kanunu'na yönelik tutumlarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Genellikle bu tutum yayın politikalarına göre şekillenmiştir. *Hürriyet* gazetesinde Kanunun olumlu karşılandığı ve Kanunun Avrupa Birliği'ne uyumluluk özelliğinin üstünde durulduğu görülmektedir. *Zaman* gazetesinin Basın Kanunu'nun olumsuz yanlarını ele almaktan kaçınmıştır. Türkiye gazetesinde Kanunla ilgili haber yapılmamış, konuyu sadece Albayrak köşe yazısında işlemiştir. Albayrak Kanunu özgürlükçü bulmuş ve Kanuna yönelik eleştirileri bertaraf etmeye çalışmıştır. Yeni Şafak gazetesinin haberinde Basın Kanunu'na yönelik olumsuz eleştiriler mevcutken, köşe yazısında Kanunun sadece olumlu tarafları ele alınmıştır. Milli Gazete'nin haberinde sadece para cezaları ile ilgili olumsuz bir söylem mevcuttur. Gazetenin köşe yazarı Abdülkadir Özkan yazısında Kanunu olumlu yönleri üzerinde durmuş ve Albayrak gibi Basın Kanunu'ndaki basın özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemelerin basından kaynaklandığını savunmuştur. Sabah gazetesi haber ve köşe yazısı değerlendirildiğinde gazetenin Basın Kanunu'na yaklaşımı hakkında net bir saptama yapmak mümkün görünmemektedir. *Yeniçağ* gazetesi, Kanunla ilgili haberi farklı sitelerden yararlanarak oluşturmuş ve tarafsız bir dil kullanmıştır. Gazetenin Kanuna verdiği haber değerinin düşük olduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesi yoğunlukla Kanunun olumsuz yönleri üzerinde durmuştur. Radikal gazetesi haberinde tarafsız bir dil kullanmış, Haluk Şahin köşe yazısında Basın Kanunu'nun sakıncaları üstünde durmuştur. Birgün gazetesinin ise Basın Kanunu'nu eksiklikleri üzerinde durduğu görülmüştür.

2. Gazetelerin Basın Kanunu Haberine Verdiği Değer

2004 Haziran ayında incelenen gazetelerde yoğunlukla işlenen konular şunlardır: TRT'nin başka dillerde yayın yapmaya başlaması, DP tutuklu milletvekillerinin serbest bırakılması, terör olayları, YÖK Kanunu değişikliği çalışmaları, TCK Kanunu Tasarısı, İstanbul'da yapılan NATO zirvesi, Bush'un Türkiye ziyareti, Irak Savaşı ve Avrupa Birliği. Gazetelerin yayın politikalarına göre önem verilen ya da öne çıkarılan konular farklılık göstermektedir. Örneğin, *Yeniçağ* gazetesi, TRT'nin başka dillerde yayın yapmaya başlaması, terör olayları, DP tutuklu milletvekillerinin serbest bırakılması konularını Haziran ayı

boyunca yoğun bir şekilde işlerken; *Milli Gazete*, YÖK Kanunu değişikliği girişimleri ile ilgili haberlere ağırlık vermiştir.

Yasamanın işlemleri ile ilgili öne çıkan haberlere bakıldığında bunlardan ilkinin YÖK Kanunu'nda yapılmak istenen değişiklikler, diğerinin ise yeni TCK Tasarısı olduğu görölmektedir. Türkiye'nin AB sürecine uyum için yaptığı kanun çalışmaları ile ilgili haberlerde TCK ve TMK öne çıkarılmıştır. İfade özgürlüğü tartışmaları ile ilgili haberlerde yine TCK'nın ve TMK'nın öne çıkarıldığı görölmektedir. Basın Kanunu ise YÖK Kanunu ve TCK'ya göre daha az haber konusu olmuştur.

Tablo 2.

Haber ve Köşe Yazıları ve Yer Aldığı Sayfa Sayıları

HÜRRİYET		
10 Haziran	Basında yeni dönem	Sayfa 25
11 Haziran	Basın Yasası da AB'ye uyumlu oldu	Sayfa 7
11 Haziran	Hoş geldin Basın Yasası...	Sayfa 1, devamı 25
SABAH		
01 Haziran	Basın Yasası çıkıyor	Sayfa 28
15 Haziran	Yeni Basın Yasası	Sayfa 1, devamı 2
ZAMAN		
11 Haziran	'Basın Yasası 12 Eylül kalıntılarını temizledi'	Sayfa 23
TÜRKİYE		
28 Haziran	Basınımız daha çok özgürleşti (!)	Sayfa 2
YENİ ŞAFAK		
11 Haziran	Basında sorumluluk kargaşası	Sayfa 1, devamı 5
12 Haziran	Yeni Basın Yasası	Sayfa 15
MİLLÎ GAZETE		
11 Haziran	Basın Kanunu yasalaştı	Sayfa 4
13 Haziran	İşimiz zorlaşıyor mu?	Sayfa 11
YENİÇAĞ		
13 Haziran	Yeni Basın Yasası kabul edildi...	Sayfa 13
CUMHURİYET		
12 Haziran	Basın Yasası ve Türkiye gerçeği	Sayfa 4

12 Haziran	Bundan kötüsü olamaz...	Sayfa 7
27 Haziran	Yeni Basın Yasası yürürlükte	Sayfa 5
RADİKAL		
11 Haziran	AB'ye uygun Basın Yasası	Sayfa 5
11 Haziran	Hapishaneler bir yandan boşalırken...	Sayfa 6
BİRGÜN		
01 Haziran	Piyasa Gerekçesiyle Kriz Haberine Sansür	Sayfa 7
14 Haziran	'Sorunlar çözüldü denemez'	Sayfa 1, devamı 4

Araştırma kapsamındaki gazeteler, Haziran ayında Basın Kanunu konusuna en çok 2 gün, en az 1 gün yer vermiştir. Çoğunlukla konuya 11 Haziranda yer verildiği görülmektedir. Basın Kanunu'nun, 9 Haziran saat 23.59'da kabul edildiği göz önünde bulundurulduğunda, haberin 11 Haziran tarihinde gazetelerde yer alması makul görünmektedir. Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 26 Haziran'dan sonra ise sadece *Türkiye* ve *Cumhuriyet* gazetesi konuya yer ayırmıştır.

Basın Kanunu'na ayrılan gün sayısı en çok 2 gün olsa da *Cumhuriyet* gazetesinin, 1 Haziran tarihli "*Altın kalem Sharipov'a*" başlıklı haberinde ve 9 Haziran'da Orhan Birgit'in köşe yazısında da Basın Kanunu konusuna değindiği görülmektedir. *Milli Gazete*'de Abdülkadir Özkan 14 Haziran tarihli "*Basın özgürlüğü ve insan onuru*" başlıklı yazısında ve *Yeni Şafak* gazetesinde Fehmi Kuru 28 Haziran tarihli "*Eski alışkanlıklar*" başlıklı yazısında Basın Kanunu'ndan bahsetmiştir. Bu nedenle *Cumhuriyet* gazetesi, *Yeni Şafak* gazetesi ve *Milli Gazete* Kanuna, gün sayısı bakımından en çok değinen gazetelerdir. Diğer taraftan Kanuna farklı sayfa başlıkları altında en çok *Cumhuriyet* gazetesi yer vermiştir. Onu, *Yeni Şafak* ve *Milli Gazete* izlemiştir.

Basın Kanunu konusunun gazetenin ilk sayfasında yer alıp almadığı, habere verilen değerin anlaşılması açısından önemlidir. Çoğu zaman okuyucu gazeteyi almadan önce ilk sayfasına göz gezdirir. Bu nedenle gazetenin birinci sayfası vitrin olarak da nitelendirilir.

Tablo 2’deki verilere göre *Hürriyet*, *Sabah*, *Yeni Şafak* ve *Birgün* birinci sayfada haberi duyurmuştur. *Hürriyet* gazetesi ilk sayfada Oktay Ekşi’nin yazısına iki cümlelik, *Sabah* gazetesi Ergun Babahan’ın yazısına bir cümlelik yer ayırmıştır. *Yeni Şafak* ve *Birgün* gazetesi ise ilk sayfada sadece haberin başlığını vermiştir.

Haberin kaçınıcı sayfada yer aldığı, habere verilen değerin görölmesini sağlayan unsurlardan bir diğ eridir. Köşe yazılarına çoğunlukla aynı sayfada yer verildiğı için sadece haberlerin kaçınıcı sayfada yer aldığının incelenmesi daha doğru sonuçlar verecektir.

Basın Kanunu haberi *Hürriyet* gazetesinde yakın plan başlıklı 7. ve gündem başlıklı 25. sayfada yer almaktadır. Gazetenin 46 sayfa olduğı göz önünde bulundurulduğunda haberin başta ve gazetenin ortasında yer aldığı görölmektedir. *Sabah* gazetesi ise haberi gündem başlıklı 28. sayfada vermiştir. 42 sayfa olan *Sabah* gazetesinin haberi gazetenin ortalarında verdiğı görölmektedir. Sayfa sayısı 25 ile 30 arasında değış en *Zaman* gazetesi haberi gündem başlıklı gazetenin 23. sayfasında vermiştir. *Zaman* gazetesinin haberi gazetenin sonlarında ele aldığı görölmektedir. *Yeni Şafak* gazetesi 24 sayfa olup habere, gündem başlıklı 5. sayfada yer vermiştir. 20 sayfalık olan *Milli Gazete*’de *Yeni Şafak* gibi habere gazetenin 4. sayfasında yer vererek, habere gazetenin başlarında yer ayırmıştır. *Yeniçağ* ise 20 sayfa olup, haberi güncel başlıklı 13. sayfada vermiştir. *Yeniçağ*’ın haberi gazetenin sonlarına doğru verdiğı görölmektedir. 20 sayfalık *Cumhuriyet* ve 22 sayfalık *Radikal* haberi 5. sayfada vermiştir. *Birgün* gazetesi ise 20 sayfa olup haberi güncel başlıklı 4. ve ekonomi başlıklı 7. sayfasında vermiştir.

Ağırlıklı olarak haberlerin gazetenin gündem başlıklı sayfalarında yer aldığı görölmektedir. Haberi, *Yeni Şafak* gazetesinin basın başlıklı sayfasında ve *Milli Gazete*’nin medya başlıklı sayfasında ele almayıp, gündem ve haber kısımlarında değ erlendirmesi iki gazetenin de konuyu daha çok yasamanın bir işlemi olarak kategorize ettiğini göstermektedir.

Haber ve köşe yazılarında konuya kaç gün, hangi sayfada yer verildiğı kadar; kapladığı alan, fotoğraf kullanılıp kullanılmadığı, sayfadaki yeri ve başlığının büyüklüğü de önemlidir. Amerikalı editör Moses, okurların gazete sayfasında öncelikle büyük fotoğraf ya da büyük puntolu başlıklara baktığını ve bir görsel elemanın haberi daha okunur kıldığını belirterek, büyük resimlerin fotoğraf altı yazıları ile daha geniş bir okur kitlesini yakaladığını

kaydetmektedir²⁸¹. Bu nedenle sadece habere kaç gün yer ayrıldığı, konuyla ilgili kaç haber verildiği, kaçınıcı sayfada yer aldığı gazetenin habere verdiği değeri araştırırken yanıltıcı olabilir. Örneğin yukarıda *Radikal* gazetesinin haberi 5. sayfada, *Zaman* gazetesinin ise 23. sayfada verdiğine değinilmiştir. Buna göre *Radikal* gazetesi için Basın Kanunu’nun haber değeri, *Zaman* gazetesine göre daha büyüktür demek hatalı olacaktır, çünkü *Radikal* haberi, 53 cm² alanda, fotoğrafsız, gazetenin sol alt kısmında verirken; *Zaman* gazetesi haberi 666 cm²’lik alanda büyük bir fotoğrafla, sayfanın en üstünde vermiştir. Ayrıca *Zaman* gazetesinin başlığı, *Radikal* gazetesinin başlığından 2 kat daha büyüktür.

²⁸¹ Sibel Onursoy, Deniz Kılıç ve Fikret Er, “Gazete Okuma Davranışı ve Okuma Yolu: Bir Göz İzleme Çalışması”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı.16, 2010, http://dosya.marmara.edu.tr/ilt/2013/yay%C4%B1nlar/ileti%C5%9Fim%20dergisi/marmara_iletisim_sayi_16.pdf, (08.03.2016), s. 78.

Tablo 3.

Gazetelerde Basın Kanunu ile İlgili Haber ve Köşe Yazılarının Kapladığı Alan

Haziran 2004	1.Sayfa kapladığı alan	Haber sayısı	Haberleri n kapladığı alan	Köşe yazıs ı sayıs ı	Köşe yazılarının kapladığı alan	Fotoğr af sayısı	Fotoğraf ın kapladığı alan	Topla m
Hürriyet	48,75 cm ²	2	310 cm ²	1	232,5 cm ²	-	-	591,25 cm ²
Sabah	33 cm ²	1	210,5 cm ²	1	364,25 cm ²	1	132,84 cm ²	607,75 cm ²
Zaman	-	1	666 cm ²	-	-	1	207 cm ²	666 cm ²
Türkiye	-	-	-	1	146,25 cm ²	-	-	146,25 cm ²
Yeni Şafak	17,5 cm ²	1	258,5 cm ²	1	321,5 cm ²	-	-	597,53 cm ²
Milli Gazete	-	1	476,37 cm ²	1	313,9 cm ²	1	95,2 cm ²	790,27 cm ²
Yeniçağ	-	1	199,5 cm ²	-	-	-	-	199,5 cm ²
Cumhuriy et	-	1	29,05 cm ²	2	639 cm ²	-	-	668 cm ²
Radikal	-	1	53 cm ²	1	289 cm ²	-	-	342 cm ²
Birgün	6,5 cm ²	2	418,5 cm ²	-	-	2	23,8 cm ²	418 cm ²
Toplam	105,75 cm ²	11	2621,42 cm ²	9	2306,4 cm ²	5	458,84 cm ²	5027,0 5 cm ²

Gazetelerde bir sayfanın alanı yaklaşık olarak 2062 cm²'dir. Haziran ayı boyunca çalışma kapsamındaki 10 gazetenin yayınladığı haberlerin ve köşe yazılarının kapladığı toplam alan 2,5 sayfaya denk gelmektedir. Konuya alan olarak en fazla yer ayıran, 790,27 cm²

ile Mili Gazete olmuştur, onu 668 cm² ile *Cumhuriyet* gazetesi ve 666 cm² ile *Zaman* gazetesi izlemiştir. Konuya en az yer ayıran gazete ise 146,25 cm² ile *Türkiye* gazetesi olmuştur.

İlk sayfada konuya en fazla yer veren gazete 48,75 cm² ile *Hürriyet*'tir. *Hürriyet* gazetesini sırasıyla *Sabah*, *Yeni Şafak* ve *Birgün* gazeteleri izlemiştir. Diğer gazeteler konuyu birinci sayfaya taşımamışlardır.

Fotoğraf kullanımına bakıldığında *Sabah*, *Zaman*, *Milli Gazete* ve *Birgün* dışında diğer gazetelerin fotoğraf kullanmadan haberi yayınladığı görülmektedir. En fazla fotoğrafı *Birgün* gazetesi kullanmıştır, ancak gazetede fotoğrafın kapladığı alan bakımından en az yer tutan fotoğraf *Birgün* gazetesininidir. En büyük fotoğrafı ise *Zaman* gazetesi kullanmıştır. *Zaman* gazetesini *Sabah* ve *Milli Gazete* izlemiştir.

Şekil 24. Hürriyet, 10.06.2004, s. 25.

Gazetelerin haberi, sayfa içerisinde yer alan diğer haberler arasında öne çıkarıp çıkarmadığına baktığımızda²⁸², Hürriyet gazetesinin 10 Haziran tarihli sayfa 25'te yer alan haberinde, haberin başlığının sayfada yer alan başlıklardan daha az dikkat çektiği

²⁸² Aynı köşe yazarına ait köşe yazıları, biçimsel yönden gazetenin her sayısında çoğunlukla aynıdır. Bu nedenle gazetelerde Basın Kanunu ile ilgili köşe yazılarının, yer aldığı sayfada köşe yazılarının öne çıkarılıp çıkarılmadığına bakılmayacaktır.

görülmektedir. Sağ alt köşede yer alan haber, “Atatürk yarının insanıdır” başlıklı haberin devamı gibi görünüp, iki haber birbirinden net olarak ayrılmamıştır. “Atatürk yarının insanıdır” başlıklı haberde fotoğraf kullanılması ve başlığın dikkat çekici bir renk olan sarı renkte olması yanında yer alan Basın Kanunu haberinin görünürlüğünü azaltmıştır.

Şekil 25. Hürriyet, 11.06.2004, s. 7.

Gazetenin 11 Haziran tarihli haberinde ise sayfa başlığının haberin başlığının hemen altında ve haberin başlığından daha büyük olduğu görülmektedir. Sayfadaki diğer haberler görsel öğelerle verilirken, Basın Kanunu haberinde görsel öğelerden yararlanılmamıştır. Her

iki haberde de *Hürriyet* gazetesinin Basın Kanunu haberinin ön plana çıkarılmadığı görülmektedir.

Şekil 26. Sabah, 01.06.2004, s. 28

Sabah gazetesi konuyla ilgili haberi, başbakanın siyah-beyaz büyük resmi ile çerçevede içerisinde sunmuştur. Başlığın puntosu diğer başlıklara nazaran küçüktür ama kalın

karakterler kullanılmış olması dikkat çekiciliğini arttırmıştır. Gazetedeki haberin, ön plana çıkarılan haberler arasında yer aldığını görülmektedir. Ancak haber sayfanın odak noktası değildir

Şekil 27. Zaman, 11.06.2004, s. 23.

Zaman gazetesi, haberi büyük ve renkli fotoğrafla ve büyük puntolu başlıkla vermiştir. Sayfada bu habere başka reklam ve Basın Kanunu haberinin başlığından daha

Yeni Şafak gazetesi, haberi sayfadaki diğer haberlere göre kalın ve daha büyük puntolu başlıkla, sayfanın en üstünde vermiştir. Basın Kanunu ile ilgili haberin sayfadaki

Yeni Şafak gazetesi, haberi sayfadaki diğer haberlere göre kalın ve daha büyük puntolu başlıkla, sayfanın en üstünde vermiştir. Basın Kanunu ile ilgili haberin sayfadaki

diğer haberlere göre öne çıkarılmış olduğu görülmektedir. Ancak sayfada reklamlar daha fazla yer kaplamakta ve sayfanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Şekil 29. Milli Gazete, 11.06.2014, s. 4.

Milli Gazete haberi, siyah-beyaz bir fotoğraf ve sayfadaki diğer haberlere göre kalın ve daha büyük puntolu başlıkla duyurmuştur. Haber sayfanın ortasında yer alıp, sayfanın odak noktasıdır.

Şekil 30. Yeniçağ, 13.06.2004, s. 13.

Yeniçağ gazetesi haberi sayfanın başında fotoğrafsız olarak vermiştir. Haber başlığının boyutu diğer başlıklara nazaran biraz daha büyüktür. Ancak, sayfada en büyük başlık günlük çizgi roman “Ergenekon”un başlığıdır. Yeni Basın Kanunu sayfada diğer haberler arasında öne çıkarılan haberdır. Ancak, sayfada yer alan çizgi roman ve bulmacalar haberin görünürlüğünü azaltmaktadır.

Şekil 31. Cumhuriyet, 27.06.2004, s. 5.

Cumhuriyet gazetesi, haberi gazetenin en solunda, diğer haberlere göre küçük bir başlıkla vermiştir. Haberin sayfada öne çıkarılmadığı görülmektedir.

Şekil 32. Radikal, 11.06.2004, s.5

Radikal gazetesi, haberi sayfanın en altında, fotoğraksız yayınlamıştır. Diğer haberlerle karşılaştırıldığında haberin başlığı daha küçük puntuyla atılmıştır. Haber sayfada ön plana çıkartılmamıştır.

Şekil 33. *Birgün*, 14.06.2004, s. 4.

Birgün gazetesi haberi sayfanın başında, diğer haberlerin başlığına göre daha büyük puntolu başlıkla ve iki fotoğrafla vermiştir. Haber sayfada öne çıkarılan haberler arasında yer almaktadır.

Örneklem kapsamındaki gazetelerin Kanuna verdiği haber değerinin yüksek olmadığı görülmektedir. Gazeteler konuya en çok 2 gün yer ayırmıştır. Sadece dört gazete konuyla ilgili haber veya köşe yazısını ilk sayfada duyurmuştur, ancak ilk sayfadaki duyurulara geniş bir alan ayrılmamıştır. *Sabah*, *Zaman*, *Milli Gazete* ve *Birgün* dışındaki gazeteler konuyla ilgili haberlerde fotoğraf kullanmamıştır. Diğer taraftan, *Zaman* ve *Yeniçağ* dışındaki gazeteler konuya baş sayfalarda ve orta sayfalarda yer vermiştir. *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Radikal* dışındaki gazetelerin Basın Kanunuyla ilgili haberleri sayfada öne çıkarılan haberler arasında yer aldığı görülmüştür.

SONUÇ

Türk basın tarihine bakıldığında, henüz basınının tam olarak oluşmadığı zamanlarda dahi basın özgürlüğünün kanunlar yoluyla sınırlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Osmanlı basını, ilk yıllarında özgür olmayıp, iktidar tarafından denetim altında tutulmuş; bazı yayınlar ise iktidarın güdümünde olmuştur. Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve ikinci Meşrutiyet'in ilanında olduğu gibi otoritenin zayıfladığı zamanlarda basının çabalarıyla basın özgürlüğünün sınırları genişletilmiştir. Ancak savaş dönemlerinde basın özgürlüğü kanunlarla yeniden kısıtlanmış, bu nedenle özgürlük ortamı uzun sürmemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında basından yeni rejimin taşıyıcısı rolü üstlenmesi beklenmiştir. Bu dönemde basın özgürlüğünden bahsedilmesi güçtür. II. Dünya Savaşını demokrasiyi savunan devletlerin kazanması ve Türkiye'nin demokrasiyi savunan devletler yanında yer alması, çok partili hayata geçilmesini ve basın özgürlüğünün sağlanması girişimlerinde bulunulmasını gerektirmiştir. Çok partili hayata geçildikten sonra iktidara gelen Demokrat Parti basın özgürlüğünü genişleten 5680 Sayılı Basın Kanunu kabul etmiştir. Ancak bu özgürlük dönemi uzun sürmemiş, iktidara yönelik eleştirileri önlemek için basın farklı kanunlarla sınırlandırılmış ve Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle Kanunun basına tanıdığı özgürlükler ortadan kaldırılmıştır. 1960 darbesi ile Kanundaki basın özgürlüğünü ortadan kaldıran düzenlemelere son verilmiştir. Ancak 1962 yılında darbeye ilgili kötü haber yapılması yasalar yoluyla engellenmeye çalışılmıştır. 5680 Sayılı Basın Kanunu'nda basın özgürlüğünü en çok kısıtlayan düzenlemeler 1980 darbesinden sonra yapılmıştır.

Hem Osmanlı'da hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde iktidar el değiştirdikten sonra bir özgürlük ortamı oluşmuştur. Ancak, daha sonra kanunlarla tanınan özgürlükler iktidarlar tarafından kendilerine yönelik eleştirileri önleyebilmek için tekrar kanunlar eliyle geri alınmıştır.

2000 yılında Türkiye “AB-Türkiye Katılım Ortaklığı” belgesinde basın özgürlüğü adına iyileştirmeler yapacağını kabul etmiştir. Bu ortamda yeni bir Basın Kanunu yapılması gündeme gelmiştir. Yürürlükteki Kanunun 17 kez değişmiş ve 1980 döneminde eklenen anti-demokratik maddelerle Kanunun ilk halinden çok uzaklaşmış olması, Kanunda değişiklik

yapmak yerine Avrupa Birliği yasalarına uygun ve güncel bir dile sahip yeni bir kanun yapılması ihtiyacını doğurmuştur.

Basın, Basın Kanunu hazırlığı sürecini demokratik ve katılımcı olarak nitelendirmektedir. Ancak, iletilen görüş ve önerilerin yeterince değerlendirilmediğini kaydetmiştir. Bu bağlamda yeni Kanunun demokratik bir çalışmanın ürünü olduğu savı zayıflamıştır.

Kanun çalışmalarında yöneltlen görüşlerden biri sadece basını değil bütün iletişim alanını kapsayan tek bir yasa yapılmasıydı. Ancak bütün iletişim alanını kapsayan bir yasa yapılmamış, internet ile ilgili hükümler de Kanun'dan çıkarılıp, internetin ayrı bir kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. İletişim ile ilgili farklı kanunlardaki düzenlemelerin birbiriyle kopuk olması ve bir iletişim aracına tanınan hakkın diğerine tanınmaması eşitsizliklere ve hak ihlallerine neden olmaktadır²⁸³. Çoğunlukla tek bir kanun fikrinin de bu tutarsızlıkların ortadan kaldırması için önerildiği görülmüştür²⁸⁴. Bu görüşler değerlendirilmemiş ve Basın Kanunu'ndan sonra çıkan yasalarda, Basın Kanunu'nun maddeleriyle çelişen, birbirinden kopuk düzenlemeler yapılmıştır²⁸⁵.

Basın çalışanlarının haklarının iyileştirilmeden, basın özgürlüğünün sağlanmasını zor olduğunu dile getiren kesimler, Basın Kanunuyla beraber basın çalışanlarının haklarının kanunla güvence altına alınmasını talep etmişlerdir. Basın Kanunu içinde bu haklar koruma altına alınmamış ve Kanun çıktıktan sonrada çalışanların hakları ile ilgili bir iyileştirme yapılmamış hatta gazetecilerin bazı haklarının elinden alındığı görülmüştür.

Belirtilen basit dilbilgisi hatalarının dahi düzeltilmemesi, açık olmadığı belirtilen maddelere açıklık getirilmemesi, hemen hemen her kesimin eleştirdiği “Yargıyı etkileme” başlıklı maddesinin Tasarı'daki ilk haliyle yer alması, para cezalarında iyileştirme

²⁸³ Basın Kanunu ile Kanun'da belirtilen hallerde kişinin kimliği açıklanamazken, Radyo ve Televizyon Kanunu'nda benzer bir madde yer almadığı için kimliğin açıklanabilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

²⁸⁴ Kanımızca iletişim ile ilgili düzenlemelerin tek bir kanun altında birleştirilmesinden daha önemlisi bütün iletişim araçları düzenlenirken kanunların birbiriyle ve kendi içinde tutarlı olmasıdır. Nitekim Basın Kanunu'nda olduğu gibi, bir kanun kendi içerisinde de tutarsız, çelişen, açık olmayan maddeler taşıyabilmektedir. “İntihara özendirme” başlığını taşıyan maddede “özendirme” kelimesinin neyi kast ettiğinin açık olmaması, 25'inci madde ile 11'inci maddenin çelişmesi, “gibi” sözcüğünün ucunun açık olması, yerel süreli yayın tanımında haftada bir çıkarılan yayınlarında bu kapsama alınarak sınıflandırmada tutarsızlık yapılması Basın Kanunu'nda yapılan bazı hatalara örnek teşkil etmektedir. Konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. ikinci bölüm). İletişim alanında tek bir kanunun bu kanun yapma tekniği ile yapılması halinde daha karmaşık, daha sorunlu bir kanunla karşılaşılabilir.

²⁸⁵ Çalışmada bu doğrultuda eleştirilen kanunlar, tasarılar ve teklifler, TCK, Ceza İnfaz Kanunu, Terörle Mücadele Kanun Tasarısı, Bankalar Yasa Taslağı, MİT Kanun Teklifi olmuştur.

yapılmaması, Kanun’da düzenlenmesi istenen konulara yer verilmemesi nedeniyle Kanun’a yönelik görüş ve önerilerin yeterince değerlendirilmediği açıkça görülmektedir.

Basının yeni Kanunu eski Kanuna kıyasla daha özgürlükçü bulduğu görülmektedir. Diğer taraftan, basın özgürlüğü tehdit eden maddelerin yeni Kanunda da mevcut olduğu dile getirilmiştir. Bu doğrultuda basının en çok eleştirdiği maddeler “*Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması*” ve “*Yargıyı etkileme*” başlıklı maddeler olmuştur. Genel olarak basın “*Yargıyı etkileme*” başlıklı maddenin iktidarın kendisine yönelik olumsuz haberleri bertaraf edebilmesi için basın özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde düzenlendiği görüşündedir. “*Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması*” başlıklı madde yine iktidarın kendiyle ilgili olumsuz haberlerin yapılmasında caydırıcı bir nitelik taşıması nedeniyle eleştirilmiştir.

Uygulamada yeni Kanun’da yer almayıp, eski Kanun’da yer alan bazı maddelere göre hareket edildiği görülmektedir. Bu da yeni Kanun’un göz ardı edilebildiğini göstermektedir. Kanun, uygulanmadığı takdirde bir anlam ifade etmemektedir. Kanımızca bu durum basın özgürlüğü açısından çok daha tehlikeli bir durum arz etmektedir.

Çalışmada basının, Kanun Tasarısı ile ilgili sakıncalı bulduğu maddeleri ve Kanunla ilgili önerileri Kanun yapıcılara ilettiği görülmektedir. Basın, bu görüş ve önerilerin gerçekleşmesi adına kamuoyu oluşturma gücünü kullanarak, yasamanın kararlarını etkileme gücüne sahiptir. Ancak, incelenen ulusal gazetelerin Basın Kanun Tasarısı’na meclis görüşmelerinden önce değinmediği görülmektedir ve gazetelerin Kanuna verdiği haber değeri düşüktür. Araştırma kapsamındaki 10 ulusal gazetede Haziran ayı boyunca yayınlanan Kanunla ilgili haber ve köşe yazısının kapladığı toplam alan iki buçuk sayfadır. Hiçbir gazete konuyu manşete taşımamıştır. *Sabah*, *Zaman*, *Yeni Şafak*, *Milli Gazete* ve *Birgün* gazetesinde haber sayfada öne çıkarılırken, *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Radikal* gazetesinde öne çıkarılmamıştır. *Türkiye* gazetesi konuyla ilgili haber yapmamış, *Yeniçağ* gazetesi ise haberi internet sitelerinden alarak doğrudan aktarmıştır. Dört gazete dışında konu birinci sayfada duyurulmamış, söz konusu dört gazete ise konuya birinci sayfada küçük bir alan ayırmıştır. Gazeteler Kanuna en çok iki gün yer vermiş, “57. Dünya Gazeteler Kongresi ve 11. Dünya Editörler Forumu” ile ilgili haberde Başbakan’ın Basın Yasası ile ilgili konuşmasına *Birgün*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetesi dışındaki gazeteler yer vermemiştir.

2002 senesinde Basın Kanun Taslağı'nın görüşüldüğü Bakanlar Kurulu sonrası Başbakan Mesut Yılmaz'a gazetecilerin Basın Kanunu ile ilgi soru yöneltmemeleri, 2004 Haziran ayında incelenen gazetelerin tutumuyla benzer doğrultudadır. Oktay Ekşi o dönem gazetecilerin tutumunu şu şekilde eleştirmiştir:

Sayın Mesut Yılmaz, toplantıdan çıkınca etrafını pek çok gazeteci arkadaşımız sardı da tuhaf bir şekilde Celal Talabani ile görüşecek misiniz, görüşmeyeceksiniz meselesini kendisine sordu. Asıl kendilerini ilgilendiren basın dünyasının, hatta basın dünyasının değil, kamuoyunun gerçekleri öğrenme hakkının dibinde yatan asıl meseleyi sormadılar. Sevgili meslektaşlarıma da bu vesileyle doğrusunu isterseniz biraz da sitemlerimi de ifade etmek istiyorum. Çünkü Sayın Başbakan Yardımcısı, herhalde Bakanlar Kurulu'nda bu konu nasıl ele alındı, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan taslak metin şu anda ne şekildedir. O konuda bilgi verebilirdi. Ama sormadılar. Sormamalarına hayret ettim.

Çalışmada, Basın Kanunu konusunun haber değerinin yüksek olduğu tarafımızca ortaya konmuştur. Ancak incelenen gazetelerde, Basın Kanunu'na verilen haber değerinin düşük olduğu görülmektedir. Basın Kanunu konusunun haber değerinin düşük olmasının nedenleri aynı zamanda basının Kanuna yaklaşımını da göstermektedir.

Basın Kanunu'na verilen haber değerinin düşük olmasının nedenini Haluk Şahin *Radikal* gazetesindeki yazısında, devlet ile basın ilişkisinin normal bir düzeleme oturmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Şahin, 1950'li, 70'li ve 80'li yıllarda basının sorunlarının kaynağı devletken, 90'lı yıllardan itibaren Avrupa normlarına uymak amacıyla yapılan çalışmalarla devletin basın için sorun olmaktan çıktığını kaydetmiştir. Şahin'in ifadesi doğrultusunda, Basın Kanunu'nun basını iktidarın işlemlerine karşı güvence altına aldığı²⁸⁶ ve basının iktidarla ilişkisinin normal olması nedeniyle de haberlerde öne çıkmadığı sonucuna ulaşılabilir.

²⁸⁶ Basın Kanunu'nun amacının basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemek şeklinde belirtilmesi, basının haklarını sadece iktidara karşı değil, basın özgürlüğünü kısıtlayan diğer aktörlere karşıda güvence altına almasını gerektirmektedir. Ancak Kanun, eski Kanundan çok farklı düzenlemeler getirmeyerek, tekelleşmeyi önleyici, basın çalışanları üzerindeki baskıyı kaldıracak düzenlemelerin eksikliği geçmişteki algının değişmediğini göstermektedir. Bu nedenle Şahin'in Kanunu değerlendirdiği çerçeve, Kanunun içeriğiyle örtüşmektedir diyebiliriz.

Bir diğ er neden, Kanunun okuyucuları alakadar ettiği göz ardı edilerek, gündemdeki diğ er haberlerin kamuoyunu daha çok ilgilendirdiği düşüncesinden kaynaklanabilir. Nitekim incelenen haberlerde ve k   e yazılarında, çoğunlukla konunun basın perspektifinden verilerek, okuyucuların haklarının da basınla beraber genişlediği ya da daraltıldığı duyurulmamı tır. *Türkiye* gazetesinde Nuh Albayrak basın özgürlüğünü kısıtlayan maddelerin basından kaynaklandığını belirterek, verilen özgürlüklerin sorumluluğunu bilen meslektaşlarının hak ettiğini belirtmiş, kamuoyunun haklarının da etkilendiğini göz ardı etmiştir. *Milli Gazete*'de Abdülkadir  zkan “*Kamuoyunu bilgilendirme görevi yapıyoruz diye hiçbir müeyyideye muhatap olmamamız mı gerekiyor?*” sorusuyla dolaylı olarak kamunun bilgilene hakkına değinmiş ancak konuyu basın açısından ele almıştır. Ayrıca, gazetelerde siyasilerin, basın meslek örgütlerinin ve yargı mensuplarının g r   lerine yer verilirken, kamunun g r   lerine yer verilmediği görülmektedir. Ancak *Birgün* gazetesi haberinde Basın Kanunu'nun yediden yetmi e herkesi ilgilendirdiğine belirtmiştir. Resul Tosun “*basını ve toplumu, fertlerin hukukunu daha g zetene yasa*” diyerek kamuoyuna değinmiş ve Oktay Ek i ve Oral  alı lar yazısında 19. maddenin toplum açısından sakıncasına dikkat çekmiştir.

Yeni Basın Yasa'sının köklü değişiklikler getirmediği, getirilen değişikliklerin önemli görülmemesi de gazetelerde konuya az yer ayrılmasının sebeplerinden biri olabilir. Nitekim yeni Kanunla eski Kanun arasında büyük farklılıklar taşımamaktadır.

Gazetelerde olumsuzluk ölçütünü taşıyan, ya da üzerinde tartışılan, çatışma ögesini barındıran konuların daha çok gündeme taşındığı görülmektedir. Yeni Basın Yasası  oğunluk tarafından onay görmüş, katılımcı bir çalışmanın ürünü olarak nitelendirilmektedir. Oysa Y K Kanunu'ndaki değişikliğin başörtüsü ile ilgili olup, Türkiye'de uzun yıllar tartışılan ve uzla ıya varılamayan bir konu olması, TMK ve TCK Tasarısı'nın bazı kesimler tarafından kabul görmeyen maddeleri barındırması, bu maddelerin vereceği zararların toplum açısından elzem olduğu g r    ve muhalefetin Tasarı karşısındaki tutumunun olumsuz olması, bahsi geçen Kanunların haber değerinin daha yüksek g r lmesini sağlamıştır.

Gazetelerde ifade ve basın özgürlüğü ile ilgili haberlerde Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu üzerinde durulması, Basın Kanunu'nun sadece ismen anılması ve Kanunla ilgili herhangi bir açıklama yapılmadan geçilmesi, gazetelerin basın özgürlüğünü

engelleyen asıl kanunun Basın Kanunu olmadığı, TCK ve TMK olduğu düşüncesiyle hareket ettiğini göstermektedir²⁸⁷. Bu nedenle basın, basın özgürlüğü adına bu iki kanunu daha önemli görmüş ve haberleştirmiştir. Nitekim Kanun uzun vadede basın özgürlüğünü iyileştirememiştir. Bu doğrultuda Basın Kanunu'nun basın özgürlüğünü etkileyecek önemli değişiklikler getirmemesi, basında Kanunun haber değerinin düşük olmasına neden olmuştur.

Basın yeni Basın Kanunu daha özgürlükçü bulmakla beraber basın özgürlüğünü sınırlayan düzenlemeler barındırması nedeniyle Kanunu eleştirmiştir. Diğer taraftan Kanunun basın özgürlüğünü korumakta yetersiz kaldığı, özellikle Haziran ayında basın özgürlüğü haberlerinde TCK'nın ve TMK'nın daha çok gündeme getirildiği görülmektedir.

2001-2011 yılları arasında ceza maddelerine göre medyaya açılan davalar TCK, TMK ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'a dayanılarak açılmıştır²⁸⁸. Açılan davalarda 5187 sayılı Kanun'un 19. maddesi TCK'nın 288. maddesine ve 5187 sayılı Kanun'un 25. maddesi TMK'nın 6. ve 7. maddesine destek olması amacıyla devreye sokulmuştur²⁸⁹. 2004 yılı Basın Kanunu'nun kabulü basın özgürlüğünün sağlanması adına köklü bir değişiklik getirmemiştir. Bu Kanunu'nun kabulünden sonraki yıllarda Basın özgürlüğünde geriye gidişler, Türkiye'nin özgür olmayan ülkeler arasına girmesi Basın Kanunu'nun basın özgürlüğünün gelişmesinde etkili olmadığını göstermektedir.

²⁸⁷ Uygulamada AB İlerleme Raporu'na göre, 2004-2005 yılında basın özgürlüğü alanında olumlu gelişmeler gözlenirken, bu tarihten sonra haklarında dava açılan ve tutuklanan gazetecilerin sayısının arttığı, kanunlara aykırı uygulamalarda bulunduğu belirtilmiştir. Türkiye 2012 ve 2013 yılında dünyada en çok tutuklu gazeteci olan ülke olup, 2014 yılında özgür olmayan ülkeler arasına girmiştir. Gazetecilerin en çok yargılandığı kanun TCK ile TMK olmuştur. Gazetecilerin hapis cezasını kaldıran Basın Kanunu'nun TCK ve TMK karşısında basın özgürlüğünü korumakta yetersiz kaldığı görülmektedir. 2004 tarihi Haziran ayında ifade özgürlüğü haberlerinde basının, Basın Kanunu'ndan çok TCK ve TMK üzerinde durmasının sebebi de böylece anlaşılmaktadır. Bu nedenle amacı basın özgürlüğünü düzenlemek ve basın özgürlüğünü koruma altın almak olan Basın Kanunu'nun temeli sarsılmıştır.

²⁸⁸ Çaylı ve Depeli, s.229.

²⁸⁹ Çaylı ve Depeli, s.186.

EKLER

EK 1: 5680 SAYILI BASIN KANUNU

Kabul Tarihi: 15/07/1950

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 24/07/1950

BİRİNCİ BÖLÜM: UMUMİ HÜKÜMLER

Madde 1 - Basın serbesttir.

Basılmış eserlerle bunların neşri bu Kanun'da yazılı hükümlere tabidir.

Madde 2 - Bu Kanun hükümlerine göre basılmış eserlerden maksat neşredilmek üzere tabi aletleriyle basılan veya sair her türlü vasıtalarla çoğaltılan yazılar ve resimler gibi eserlerdir.

Madde 3 - Gazetelere, haber ajansları neşriyatına ve belli aralıklarla yayınlanan diğer bütün basılmış eserlere bu Kanun'da "mevkute" denir.

Basılmış eserlerin herkesin görebileceği veya girebileceği yerlerde gösterilmesi veya asılması veya dağıtılması veya dinletilmesi veya satılması veya satışa arzı "neşir" sayılır.

Fiilin ayrıca suç teşkil etmesi hali müstesna olmak üzere, basın suçu neşir ile vücut bulur.

Madde 4 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

Her basılmış eserde o eserin yayın yeri, yılı ve tabiin, varsa naşirin adları ve işyerleri gösterilir.

İlan, tarife, sirküler ve emsali hakkında bu hüküm uygulanmaz. Mevzutelerde ayrıca basıldığı tarih ile sahibinin ve yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürün ve bunlar mütaaddit ise idare ettikleri kısım ile birlikte her birinin adları gösterilir.

İKİNCİ BÖLÜM: MEVKUTE YAYIMI

Madde 5 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

Her mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürü bulunur.

Yayının muhtelif kısımlarını idare için ayrı sorumlu müdürler bulundurulabilir. Bu takdirde her sorumlu müdür kendi idare ettiği kısımdan sorumlu olur.

Sorumlu müdür aşağıdaki şartları haiz olmalıdır:

1 - Türk vatandaşı ve lise tahsili görmüş olmak veya bu derecede tahsili bulunduğu resmen tevsik edilmiş olmak,

2 - 21 yaşını bitirmiş bulunmak,

3 - Türkiye'de ikametgah sahibi olmak ve devamlı oturmak,

4 - Devlet memuru, asker veya ordu mensubu bulunmamak, (Mesleki ve ilmi mevkuteler için bu şart aranmaz).

5 - Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,

6 - (Değişik bent: 10/11/1983 - 2950/1 md.) Ağır hapis, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezalarından biriyle veya yayın tehdidiyle para ve menfaat temini, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma, yalan yere şahadet, yalan yere yemin etmek, iftira, suç tasnii, resmi mercileri iğfal, müstehcen ve hayasızca yayın, fuhşuyata tahrik, hileli iflas, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, istimal ve istihlak kaçakçılığı suçu dışındaki kaçakçılık suçlarından veya bu Kanun'un ek 1 inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan suçlar ile bu suçlara tahrik ve teşvikten hüküm giymemiş olmak,

7 - Geçici olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık, genel emniyet gözetimi altında bulundurulmak veya sürgün cezasına hükümlülük hallerinden bu ceza veya tedbirler infaz edilmiş olmak.

Madde 6 - Mesul müdürlük ile teşrii meclis azalığı aynı şahıs üzerinde birleşemez.

Madde 7 - (Değişik madde: 07/06/1956 - 6733/1 md.)

Mevkute sahibinin, bu Kanun'un 5 inci maddesinin 1 inci bendindeki lise tahsili şartı müstesna olmak üzere aynı bentte ve diğer bentlerinde yazılı vasıf ve şartları haiz ve okur - yazar olması icabeder.

Mevkute sahibi mesul müdürlüğü deruhte eylediği takdirde 5 inci maddede yazılı bütün vasıf ve şartları haiz olması gerekir.

Mevkute sahibi mesul müdürlüğü deruhte etmez veya mesul müdürlük için Kanunen aranan vasıf ve şartları haiz bulunmazsa bu takdirde mevkuteye bir mesul müdür tayin etmek mecburiyetindedir.

Mevkuteyi neşreden cemiyet ise reisi; şirket veya bir teşebbüs ise en fazla hisseye malik olan; bunların teaddüdü halinde biri; sermayenin tamamı bir şahsa ait ise bu kimse veya sahip küçük ise Kanuni mümessili bu Kanun hükümlerince verilecek beyannamede sahip olarak gösterilir ve bu sahipler de bu Kanun'da yazılı hükümlere tabidirler.

(Değişik fıkra: 10/11/1983 - 2950/2 md.) Türkiye'de yabancı gerçek ve tüzelkişilerin mevkute çıkarması mahallin en büyük mülki amirinin mütalaası üzerine İçişleri Bakanlığının müsaadesine bağlıdır. İçişleri Bakanlığı karar vermeden önce, Dışişleri Bakanlığının görüşünü de alır.

(Ek fıkra: 10/11/1953 - 2950/2 md.) Türkiye'de faaliyet gösteren ve yukarıdaki fıkra kapsamına girmeyen yabancı devletlerin diplomasi temsilcileri ve konsoloslukları ile bunlara bağlı kuruluşlar ve uluslararası teşkilatın mevkute ve mevkute tanımına girmeyen basılı diğer eserleri yayınlamalarına, meri mevzuat, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ikili anlaşmalar esasları uyarınca Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığınca izin verilir.

Madde 8 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

Mevkute çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak, mevkutenin:

1 - Adını, yayın konusunu, ne vakitlerde çıkarılacağını ve idare yerini,

2 - Sahibinin ve varsa ayrı sorumlu müdür veya müdürlerinin veya Kanuni temsilcilerin ad ve soyadlarını, uyruk ve ikametgâhlarını gösterir bir beyanname verilmesi mecburidir. Bu beyannameye tüzel kişi ise ortaklık mukavelesinin veya tesis senedinin veya dernek tüzüğünün onaylı bir örneği eklenir.

Beyanname, mevkute sahibinin ve ayrı sorumlu müdür veya müdürleri varsa onların da imzasını ihtiva eder.

Madde 9 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/3 md.)

Beyanname ve ekleri mevkute nerede çıkarılacaksa o yerin en büyük mülki amirliğine verilir.

Beyanname mülki amirliğe doğrudan doğruya verilebileceği gibi noter aracılığı ile de tebliğ olunabilir. Mülki amirlik verilen beyannameyi kabule ve mukabilinde bir alındı belgesi vermeye mecburdur. Beyanname noter aracılığı ile tebliğ olunduğu takdirde, tebliğ şerhi alındı belgesi yerine geçer.

8 inci maddede yazılı hususları tamamen veya kısmen ihtiva etmeyen veya Kanuni nitelik ve şartları haiz olmayan kimseleri sahip veya sorumlu müdür olarak gösteren beyannameler verilmemiş sayılır ve keyfiyet beş gün içinde ilgiliye tebliğ edilir.

Beyanname verilmeden yayın yapılması veya beyanname verilip de yukarıdaki fıkra uyarınca verilmemiş sayılması veya beyannamedeki bilgi ve belgelerin doğru olmadığının anlaşılması hallerinde, mülki amirlikçe Cumhuriyet savcılığı aracılığıyla, yayının durdurulması için asliye ceza mahkemesine başvurulur. Asliye ceza mahkemesi, en geç kırksekiz saat içinde yayının durdurulup durdurulmayacağı hususunda kararını verir.

Madde 10 - Beyanname muhteviyatında vukua gelecek değişiklikler beş gün içinde dokuzuncu maddede yazılı mercie aynı usulle bildirilir.

Mesul müdür değiştiği takdirde yeni mesul müdürün imzasını taşıyan bir vesikanın beş gün içinde aynı mercie verilmesi lazımdır.

Bu müddet zarfında bu Kanun'a göre mesul müdürlere terettüp eden mesuliyet yazı işlerini fiilen idare edene aittir.

Madde 11 - Mevkute sahibinin hakkını başkasına devri yahut ölümü halinde yeni sahip bir ay içinde yeniden beyanname vermeğe mecburdur.

Madde 12 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/4 md.)

Tabi, mevkutenin her nüshasından ikişer tanesini neşri takip eden çalışma gününde, çıktığı yerin Cumhuriyet savcılığı ile en büyük mülki amirliğine vermeye mecburdur.

Tabi'e bu yükümlülüğü yerine getirdiğine dair bir alındı belgesi verilir.

Madde 13 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

Mevkutelere çalıştırılacak muhabirlerin bu Kanun'un 5 inci maddesinin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümleri müstesna, diğer bentlerinde yazılı nitelik ve şartları haiz olmaları icabeder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEVKUTE SAHİBİNİN HAKLARI

Madde 14 - Beyannamenin verildiği tarihten bir sene içinde mevkute neşrolunmaz veyahut neşrolunmaya başladıktan sonra neşrine beş yıl müddetle ara verilirse beyanname hükümsüz kalır ve sağladığı haklar düşer.

Madde 15 - Bir mevkutenin hususi fedakarlık ihtiyariyle elde edip yayınladığı haber yazı ve resimler mevkute sahibinden müsaade alınmadıkça neşirlerinden 24 saat geçmeden başka mevkuteler tarafından yayınlanamaz. Hususi fedakarlık ihtiyariyle elde edilen yazı ve resimler için mevkute sahibinden izin almak mecburidir.

(Ek fıkra: 02/01/2003 - 4778 S.K./4. md.) Mevkute sahibi, mesul müdür ve yazı sahibi haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BASINDA MESULİYET

Madde 16 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/5 md.)

Basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı ceza sorumluluğu:

1. (Değişik bend: 15/05/2002 - 4756 S.K./19. md.) Mevcutelerle işlenen suçlarda sorumluluk, suçı meydana getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne; 19 uncu maddeye aykırı hareket edilmesi halinde ise sözü edilen kişilerle birlikte mevkutenin sahibi olan gerçek kişiye ve mevkute sahibi olan anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı ile diğer şirket ve tüzel kişilere ait mevcutelerde tüzel kişiliğin en üst yöneticisine aittir. Ancak, sorumlu müdürler için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükmolunur ve bu cezalar ertelenemez.

2. Sorumlu müdür, mevcutelerde müstear adla veya imzasız veya remizli imza ile yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. Sahibi belli olmayan veya sorumlu müdür tarafından en geç mahkemece yapılacak birinci sorgusu sırasında sahibi doğru şekilde açıklanmayan yazı veya haber veya resim veya karikatürden dolayı sorumluluk, birinci bent hükmüne bakılmaksızın, suçı vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse gibi, sorumlu müdüre aittir.

3. Sorumlu müdür mevkutenin sahibi tarafından, rızasına aykırı olarak yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatürden sorumlu değildir. Bu takdirde sorumlu müdür hakkındaki ceza sorumluluğu, yazı veya haber veya resim veya karikatürü yayınlataana aittir.

4. Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suçı oluşturan eserin yazarı, çevireni veya çizeni ile birlikte yayınlataana aittir. Ancak, yayınlatanlar için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükmolunur. Para cezasının hesabında 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 4 üncü maddesinin birinci bendinde belirtilen miktarın aşağı haddi esas alınır. Yayınlatanlar için emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilmez.

Mevkute tanımına girmeyen basılı eserin sahibinin belli olmaması halinde sorumluluk, yukarıdaki fıkra hükmüne bakılmaksızın yayınlataana aittir. Eser; yazarı, çevireni ve çizeninin bilgi ve izni dışında yayımlandığı takdirde sadece yayınlatan, eseri vücuda getiren gibi sorumlu olur.

Yukarıda yazılı kişiler belli olmadığı veya bu kimseler aleyhine Türk Mahkemelerinde dava açılmadığı takdirde sorumluluk, basana, basan da belli olmadığı takdirde satan ve dağıtana aittir.

Sahibinin rızası olmadıkça Türkiye'de yayımlanan yayınlardan aynen yapılacak iktibaslarda sorumluluk, iktibas edene aittir.

(Mülga fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K../7. md.)

(Ek fıkra: 11/05/1988 - 3445/6. md.) Bu Kanun ile diğer Kanunların basılı eserin sahip veya yayınlatanını cezai veya hukuki bakımından sorumlu kıldığı hallerde, sahip veya yayınlatan tüzelkişi ise, temsilen bir gerçek kişi gösterilmiş olsa bile sorumluluk tüzelkişiyeye aittir.

Madde 17 - (Değişik madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./20. md.)

Basın yolu ile işlenen yalan haber, hakaret, sövme ve her türlü fiilden doğacak maddi ve manevi zararlardan, 16 ncı maddeye göre sorumlu olanlarla birlikte Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine göre mevkutelerde sahibi ve mevkute olmayanlarda naşiri; mevkute sahibi ile mevkute olmayanların naşirinin şirket olması halinde şirket ile birlikte anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirket ve tüzel kişilerde en üst yönetici müştereken ve müteselsilen sorumludur. Tazminat talebinin haklı görülmesi halinde tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere fiilin ağırlık derecesine göre belirlenir. On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır. Bu maddeye göre açılacak manevi tazminat davalarında hakim tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve davayı en geç altı ay içinde karara bağlar.

Zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra mevkutenin devredilmesi, başka bir mevkute ile birleşmesi veya sahibi olan gerçek kişi ya da şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde mevkuteyi devralan, birleşen ve her ne suretle olursa olsun mevkutenin sahibi gerçek kişiler ile anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı diğer şirket ve tüzel kişilerde en üst yönetici de, bu fiil nedeniyle hükmedilen tazminattan birinci fıkrada sayılanlarla birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Basılmış eser sahiplerinin dernek, vakıf ve benzeri tüzel kişiler olması halinde tüzel kişilikle birlikte yönetim organlarında yer alanlar hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır.

Bu maddeye göre açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.

Madde 18 - Basın suçlarından mahkum olanlar hakkında verilen kesin hüküm tamamen veya hulasaten aynı mevkute ve eğer o mevkute çıkmıyorsa masrafi hükümlüye ait olmak üzere başka bir mevkute neşrine hükmolunabilir.

Takibi şikayete bağlı hususlarda yukarki hükmün uygulanması şikayetçinin isteğine bağlıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

Madde 19 - (Değişik madde: 11/05/1988 - 3445/7. md.)

I - (Değişik fıkra: 15/05/2002 - 4756 S.K./21. md.) Bir kişinin şeref ve haysiyetinin rencide edilmesi veya kendisiyle ilgili yalan haber verilmesi veya kendine hakaret edilmesi veya sövülmesi ya da gerçeğe aykırı hareket, düşünce ve söz izafesi suretiyle, açık veya kapalı şekilde bir mevkute yayın yapılması halinde; ilgili veya temsilcisi yayının yapıldığı tarihten itibaren iki ay içinde imzasını taşıyan cevap veya düzeltme yazısını mevkutenin sorumlu müdürüne verebilir veya gönderebilir.

Sorumlu müdür, cevap veya düzeltme yazısını aldığı tarihten itibaren üç gün içinde mevkutenin sahibi olan gerçek kişiye veya anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanına, diğer şirket ve tüzel kişilerde en üst yöneticiye bildirir ve inceler; yayınlanmasına karar verdiği takdirde inceleme süresinin bitiminden sonra çıkacak ilk nüshada, metne hiçbir mülahaza ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya düzeltme dolayısıyla herhangi bir mütalaa beyan etmeksizin aynen ve tamamen yayınlamaya mecburdur.

II - Cevap veya düzeltme, ilişkin olduğu yazının cevap verenle ilgili miktarının iki katından uzun olamaz. Ancak, yirmi satırdan az olan yazıların cevabı otuz satır olabilir. Mevkutenin birden fazla yerde basılması halinde, cevap veya düzeltmeye sebep olan yazının

yayınlandığı ve dağıtıldığı yerdeki baskısının tüm nüshalarında cevap veya düzeltmeye yer verilir.

III - Cevap veya düzeltmenin zamanında yayınlanmaması halinde ilgili, yayınlanması gereken tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer sulh ceza hakimine başvurur.

Sulh ceza hakimi iki gün içinde, cevap veya düzeltmeyi; suç mahiyetinde olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, Kanun'da yazılı şekil ve şartları taşıyıp taşımadığı ve mevcuteye yapılan başvurunun yayından itibaren iki ay içinde yapıp yapılmadığı cihetlerinden inceleyerek, cevap veya düzeltmenin yayınlanmamasına veya aynen ya da uygun göreceği değişiklikleri yaparak yayınlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde asliye ceza hakimine evraklarını da vermek suretiyle itiraz edebilirler. Asliye ceza hakiminin (I) numaralı fıkradaki hususları da dikkate almak suretiyle iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir.

IV - Cevap veya düzeltmenin yayınlanmasına karar verildiği takdirde, kesin nitelikteki hakim kararının, günlük mevcutelerde alındığı tarihi izleyen üç gün içinde, diğer mevcutelerde bu süre gözetilmek suretiyle ilk çıkacak nüshada yayınlanması zorunludur.

V - Cevap veya düzeltmenin öncelikle, cevaba sebebiyet veren yazının yayınlandığı sayfa ve sütunda veya bunların eş değerinde, okumayı güçleştirmeyecek şekilde, imla kurallarına uygun olarak, eş büyüklükte ve eş karakterde harflerle, cevap veya düzeltmeyi gerektiren yazı için başlık yapılmış veya resimler konulmuş ise, cevap veya düzeltmede tespit edilecek başlık veya resmin de yayınlanması gerekir.

VI - İlgilinin talebi veya hakim kararı üzerine yayınlanan cevap veya düzeltmede, bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde ilgili, cevap veya düzeltmenin yayınlandığı tarihten itibaren yirmi gün içinde evrakı ile birlikte bulunduğu yer sulh ceza hakimine başvurup cevap veya düzeltmenin bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verilmesini talep edebilir.

Sulh ceza hakimi iki gün içinde, durumu inceler ve cevap veya düzeltmenin yeniden yayınlanmasına gerek olmadığına veya bu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verir. Bu karar ilgililere tebliğ olunur.

Bu karara karşı ilgililer dört gün içinde asliye ceza hakimine itiraz edebilirler. Asliye ceza hakiminin iki gün içinde itirazı inceleyerek vereceği karar kesindir.

Cevap veya düzeltmenin şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına karar verildiği takdirde, sorumlu müdürün (IV) numaralı fıkra hükmüne göre hareket etmesi mecburidir.

Yeniden yayınlama kararı üzerine yapılacak yayınlarda da bu maddedeki şekil ve şartlara uyulmadığı takdirde, her defasında bu fıkra hükümleri ayrı ayrı tatbik olunur ve her aykırı davranış 29 uncu maddeye göre ayrı ayrı cezalandırılır.

VII - Devlet daireleri, kamu müesseseleri ve tüzelkişiler tarafından gönderilecek cevap veya düzeltmeler hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.

VIII - Cevap veya düzeltme hakkını kullanmadan ölen bir kimsenin bu hakkını varislerinden yalnız biri kullanabilir.

IX - Bu maddedeki tebliğler, ilgili talep ettiği takdirde memur vasıtası ile yapılır.

ALTINCI BÖLÜM: CEZA HÜKÜMLERİ

Madde 20 - (Değişik madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./22. md.)

4 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yazılı hususları göstermeyen sorumlular on milyar liradan elli milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Bu hususları gerçeğe aykırı şekilde gösterenler ile sorumluların belirlenmesini veya mahkeme kararlarının uygulanmasını güçleştirecek şekilde değiştirenler, otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilirler. Verilen para cezası ertelenemez.

Madde 21 - (Değişik madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.)

9 uncu maddenin birinci fıkrası ile 11 inci madde hükümlerine aykırı hareket edenler, onmilyar liradan otuzmilyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilirler.

9 uncu maddenin son fıkrasına göre yayımı durdurulan mevkutenin yayımına beyanname vermeden devam edenler, yirmimilyar liradan altmışmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Madde 22 - (Değişik madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.)

Hakikate aykırı beyanname veren kimse, fiil başka bir suç oluştursa bile yirmimilyar liradan yüzmilyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilir.

Madde 23 - Onuncu maddede yazılı değişiklikleri zamanında bildirmiyenler hakkında on milyar liradan elli milyar liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Madde 24 - (Değişik madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.)

12 nci maddenin birinci fıkrası hükmünü yerine getirmeyenler hakkında otuzmilyar liradan yüzmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Madde 25 - (Değişik madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.)

13 üncü maddede yazılı şart ve vasıfları haiz olmayan kimseleri çalıştıranlar, onbeşmilyar liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 26 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/12 md.)

15 inci madde hükmüne riayet etmeyenler elli milyar liradan yüz milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 27 - (Mülga madde: 08/05/1979 - 2231/2 md.)

Madde 28 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/13 md.)

18 inci maddede yazılı mahkeme hükmünü tebliğ edildiği tarihten başlamak üzere günlük gazetelerde üç gün içinde, diğer mevkutelerde bu müddet gözetilmek şartıyla çıkacak

en geç ikinci nüshasında yerine getirmeyenler hakkında neşrin geciktiği her nüsha için yirmi milyar liradan yüz milyar liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Madde 29 - (Değişik madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./23. md.)

İlgilinin veya yetkili temsilcisinin talebi üzerine yayınlanan cevap veya düzeltmede, 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde failler hakkında üç milyar liradan beş milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmedilir.

Cevap veya düzeltmenin yayınlanmasına dair 19 uncu maddenin (III) numaralı fıkrasına göre verilen hakim kararına rağmen, neşirden imtina olunması halinde faillere on milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezası; yayınlanan cevap veya düzeltmenin 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uygun olmaması halinde ise faillere beş milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Cevap veya düzeltmenin 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uygun olarak yeniden yayınlanmasına dair sözü edilen maddenin (VI) numaralı fıkrasına göre verilmiş hakim kararına rağmen, neşirden imtina olunması veya tekrar yayınlanan cevap veya düzeltmede yeniden 19 uncu maddedeki şekil ve şartlara uyulmaması halinde, failler hakkında elli milyar liradan yüzelli milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

19 uncu maddenin (IV) numaralı fıkrasına ve (VI) numaralı fıkrasının dördüncü paragrafına göre cevap veya düzeltmeyi yayınlama mecburiyetinin doğduğu tarihten itibaren yayının geciktiği her sayı için faile ayrıca; günlük mevkutelerde beşyüz milyon lira, diğer mevkutelerde üç milyar lira ağır para cezası da verilir.

Bu maddeye göre verilen para cezaları ertelenemez.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen fiillerin aynı yıl içinde tekerrürü halinde, öngörülen para cezaları iki misli olarak uygulanır.

Madde 30 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

Ceza kovuşturmalarına ait talep ve iddianamelerle kararların ve diğer her türlü vesika ve evrakın aleni duruşmada okunmasından, hazırlık ve ilk soruşturmalarda takipsizlik veya yargılamanın men'i, tatili veya düşmesi kararı verilmesinden önce yayınlanması yasaktır.

Ceza kovuşturmasının başlamasıyla hükmün kesinleşinceye kadar hakim ve mahkemenin hüküm, karar ve işlemleri hakkında mütalaa yayınlamak yasaktır.

(Değişik fıkra: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.) Yukarıdaki fıkralar hükümlerine aykırı hareket edenler, yirmimilyar liradan yüzmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

(Değişik fıkra: 10/11/1983 - 2950/15 md.) Bu madde yazılı fiillerin tekrarı halinde cezalar yarı nispetinde artırılarak hükmolunur.

Madde 31 - (Mülga madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./12. md.)

Madde 32 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md.)

İntihar vakaları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vakaya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır.

Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler beş milyar liradan yirmi milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 33 - (Değişik madde: 11/05/1988 - 3445/9. md.)

1. Kanunen evlenmeleri men edilmiş kimseler arasındaki cinsi münasebetlere dair haber veya yazıların,

2. Türk Ceza Kanunu'nun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435, 436, 440, 441 ve 442 nci maddelerinde yazılı cürümlere müteallik haber veya yazıların yayınlanması halinde mağdurların hüviyetlerini açıklayan malumat veya resimlerin,

3. 18 yaşını doldurmamış olan suç fail ve mağdurlarının hüviyetlerini açıklayan malumat veya resimlerin, eşri yasaktır.

(Değişik fıkra: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.) Bu yasağa aykırı hareket edenler, onmilyar liradan otuzmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Madde 34 - (Değişik madde: 29/11/1960 - 143/1 md .)

Siyasi, iktisadi, ticari mevkutelerin sermayeleri ve devamlı veya geçici bütün gelir kaynaklarıyla basılan nüshaların adedi ve bir nüshasına 50 den fazla abone yazılmış olanların isim, adres ve uyrukları ve genel abone yekünü ve basıldıkları matbaa ile olan hukuki münasebetleri noterlikçe onanmış bir deftere kaydedilir.

(Değişik fıkra: 03/08/2002 - 4771 S.K./9. md.) Bu defter tutulmadığı veya deftere noksan ve yanlış malumat geçirildiği veyahut savcılıkça talep vukuunda defter ve ihtiva etmesi gereken hususlar gizlendiği takdirde mevkutenin sahibi veya onun mümessili, birmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilir.

İlmi, edebi, fenni ve bedii mahiyette olan mevkutelerden yayınları itibariyle siyasi, iktisadi ve ticari mahiyette yayına girişenler 1 ve 2 nci fıkralar hükümlerine tabidirler.

YEDİNCİ BÖLÜM: BASIN SUÇLARINDA DAVA SÜRESİ

Madde 35 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/18 md.)

Bu Kanun'da yazılı olan veya basın yoluyla işlenmiş bulunan suçlardan dolayı, günlük mevkuteler hakkında altı ay, diğer basılmış eserler hakkında bir yıl içinde açılmayan davalar dinlenmez. Bu süre mevkute ve diğer basılmış eserlerin Cumhuriyet savcılığına teslim edildiği tarihten başlar. Ancak 16 ncı maddenin üçüncü bendi gereğince sorumlu müdür kendi aleyhine açılan bir davada dava konusu yazı veya haber veya resim veya karikatürün rızasına aykırı olarak yayınlandığını iddia ve ispat ederse, yazı veya haber veya resim veya karikatürü yayınlatan aleyhine açılacak davada süre, sorumlu müdür hakkındaki beraat kararının kesinleşmesiyle başlar.

16 ncı maddenin birinci fıkrasının iki numaralı bendi uyarınca, sorumlu müdürün yazı veya haber veya resim veya karikatür sahibinin kimliğini açıklaması halinde, bu kişiler hakkında açılacak davalarda süre, açıklama tarihinden başlar.

Kamu davasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda izin veya kararın alınması için müracaat tarihi ile izin veya kararın verildiği tarih arasında geçen süre hesaba katılmaz, bu süre toplam iki ayı geçemez.

Basın yoluyla işlenen kovuşturması şikayete bağlı suçlarda birinci fıkrada yazılı süre, suçun Kanun ile belli zamanaşımı haddini geçmemek şartı ile işlendiğinin öğrenildiğİ tarihten başlar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM: BASIN DAVALARINDA UYGULANACAK USUL HÜKÜMLERİ

Madde 36 - (Değişik madde: 10/11/1983 - 2950/19 md.)

Bu Kanun'da yazılı olan veya basın yoluyla işlenmiş bulunan suçlardan dolayı ağır cezayı gerektiren davalar, ağır ceza mahkemelerinde ve diğİerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür. Özel Kanunlardaki hükümler saklıdır.

Bir yerde birden fazla ağır ceza veya asliye ceza mahkemesi bulunduğİ takdirde görevli olan ağır ceza veya asliye ceza mahkemesini Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu belirler.

Madde 37 - Cumhuriyet savcılarının, gerekli görürlerse yapacakları hazırlık soruşturmasını Kanuni ve zaruri sebepler dışında en çok bir hafta içinde bitirmeleri lazımdır. İlk soruşturmaya tabi suçlarda bu soruşturma diğİer işlerden önce ve en kısa zamanda yapılır ve sona erdirilir.

Madde 38 - Bir suçta müşterek olanlardan biri aleyhinde kamu davasının açılması veya müteakib bir davanın görülmesi önce izne veya karar alınmasına bağlı ise bunlar hakkındaki dava ve soruşturmalar diğİerlerinden ayrılır.

Madde 39 - (Değişik madde: 07/06/1956 - 6733/1 md.)

Basın Kanun'una giren veya basın yoluyla işlenen suçlara ait davalar acele işlerden sayılır ve mahkemelerin senelik tatil günlerinde de görülür.

Maznunun ikametgah itibariyle mahkemeye çağırılabilmesi için gerekli zaman gözetilerek, duruşma için en yakın gün tayin edilir.

İddia ve müdafaalar ve deliller birden söylenir ve gösterilir.

Duruşmalar, işin en az gerektirdiği müddetten fazla bir zamana bırakılamaz.

Madde 40 - Basın Kanun'una giren veya basın yoluyla işlenen suçlara mütaallik davalara Yargıtayda diğer işlerden önce bakılır.

Madde 41 - (Değişik madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./24. md.)

Bu Kanun'un uygulanmasında yapılacak tebligat, ilgilinin yeni adresini bildirmeden veya eksik veya yanlış bildirerek ayrılması halinde mevkutenin idare yeri veya son sahibi veya sorumlu müdürüne yapılmakla geçerli sayılır.

SON HÜKÜMLER

EK MADDELER

Ek Madde 1 - (Ek madde: 10/11/1983 - 2950/20 md.)

(Değişik fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K./2. md.) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması, suç işlenmesinin önlenmesi ile Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun ve Anayasanın 174 üncü maddesi kapsamında yer alan inkılap Kanunları aleyhine işlenen suçlar için, tedbir yoluyla soruşturma safhasında Cumhuriyet savcılığının talebi üzerine sulh ceza hakimince, kovuşturma safhasında görevli mahkemece her türlü basılmış eserin dağıtımının önlenmesine veya toplatılmasına karar verilebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde bu eserlerin dağıtımının önlenmesine veya toplatılmasına, doğrudan doğruya Cumhuriyet savcılığınca yazılı olarak karar verilebilir. Bu halde Cumhuriyet savcısı kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili sulh ceza hakiminin onayına sunar. Sulh ceza hakimi kırksekiz saat içinde kararını açıklar; aksi halde Cumhuriyet savcılığının kararı kendiliğinden hükümsüz sayılır.

(Değişik fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K./2. md.) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve milli güvenlik aleyhinde işlenmiş bir

suçtan mahkumiyet halinde, faillerden bir veya birkaçına ait olmaları şartıyla suçu ihtiva eden mevkute veya mevkute sayılmayan basılmış eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletlerinin müsaderesine de karar verilir.

(Mülga fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K../2. md.)

Yukarıdaki fıkra söz geçiren makineler ile diğer basım aletlerinin kaçırılmasını, değiştirilmesini, kaybolmasını ve tahribini önlemek için tahkikatın her aşamasında gerekli görülen tedbirler alınır. Ancak, bu tedbirler, makineler ile diğer basım aletlerinin faaliyetlerini engelleyici nitelikte olamaz.

Ek Madde 2 - (Ek madde: 10/11/1983 - 2950/20 md.)

(Değişik fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K../2. md.) Basın yoluyla işlenen ve Ek 1 inci maddede yazılı suçlardan mahkumiyet hallerinde, suç teşkil eden yazının yayımlandığı mevkutenin bir günden onbeş güne kadar kapatılmasına da mahkemece karar verilebilir.

Kapatılan mevkutenin açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır. Bunlar sulh ceza hakiminin kararıyla toplatılır.

(Değişik fıkra: 26/03/2002 - 4748 S.K../2. md.) Birinci fıkra göre kapatılmasına karar verilen mevkutenin yayınına kapatılma süresinde devam edenler veya o mevkutenin açıkça devamı niteliğini taşıyan yeni mevkute çıkaranlar bir aydan üç aya kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Ek Madde 3 - (Mülga madde: 03/08/2002 - 4771 S.K./12. md.)

Ek Madde 4 - (Ek madde: 10/11/1983 - 2950/20 md.)

Ek birinci madde gereğince dağıtımın tedbir yoluyla mahkeme kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcılığının verdiği kararın mahkemece onaylanması suretiyle önlendiği ve bu sebeple neşir gerçekleşmediği hallerde, Kanun'un asıl suçlar için öngördüğü cezaların üçte biri hükmolunur.

Türk Ceza Kanunu'nun 64 ve 65 inci maddeleri gereğince suça iştirak ettiklerinin sabit olması hali dışında mevkutelerin sorumlu müdürleri hakkında onaltıncı madde hükümleri uygulanır.

Ek Madde 5 - (Ek madde: 10/11/1983 - 2950/20 md.)

Türkiye'de yabancı dille yayımlanan mevkutelerin sorumlu müdürlerinin, o dili bilmesi zorunludur.

Ek Madde 6 - Devlet daire ve müesseseleri tarafından neşredilen mevkuteler, 5680 Sayılı Kanun'un basın yoluyla işlenen suçlara, cevap ve düzeltme hakkına taallük eden hükümleri dışındaki mükellefiyet ve şartlara tabi değildir.

Bu mevkuteler vasıtasıyla işlenen suçlarda mesuliyet, suç mevzuu olan yazıyı yazan veya resmi yapan kimse ile birlikte bu mevkuteleri doğrudan doğruya idare etmekle vazifeli olan kimseye aittir. Mevkutenin üstüne bu kimsenin adı yazılır.

Bu hususta Memurin Muhakematı hakkındaki Kanun hükümleri cereyan etmez.

Ek Madde 7 - (Ek madde: 06/11/1996 - 4202/1 md.)

Sürelili ve süresiz yayınların dağıtımını yapan gerçek ve tüzel kişiler, talep edilmesi ve mevzuatın öngördüğü şartların yerine getirilmesi halinde, dağıtımını yaptıkları diğer mevkutelerin satış fiyatı ile trajlarına göre aldıkları dağıtım ücretini aşmayacak bir bedel mukabilinde, bu yayınların dağıtımını yapmak zorundadırlar. Aksine davranışta bulunanlar hakkında, dağıtımından kaçındıkları yayının toplam bedelinin %50'si oranında ağır para cezasına hükmolunur. Tekerrür halinde bu ceza iki katı olarak uygulanır (...)

Ek Madde 8 - (Ek madde: 06/11/1996 - 4202/1 md.)

(İptal fıkrası: Anayasa Mah. 05/06/1997 tarih ve E. 1996/70, K. 1997/53)

(İptal fıkrası: Anayasa Mah. 05/06/1997 tarih ve E. 1996/70, K. 1997/53)

Ek Madde 9 - (Ek madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./26. md.)

Bu Kanun'un yalan haber, hakaret ve benzeri fiillerden doğacak maddi ve manevi zararlarla ilgili hükümleri, bilişim teknolojileri ve internet ortamında sayfa açılması veya elektronik gazete, elektronik bülten vb. suretiyle yayınlanan her türlü yazı, resim, işaret, sesli veya sessiz görüntü ve benzerleri hakkında da uygulanır.

Ek Madde 9 - (Ek madde: 15/05/2002 - 4756 S.K./27. md.)

Bu Kanun kapsamında verilen para cezaları ve tazminatlar, bölgesel yayın yapan kuruluşlarda yarısına kadar, yerel yayın yapan kuruluşlarda 1/3'üne kadar indirilebilir.

GEÇİCİ MADDELER

Geçici Madde 1 - Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte neşredilmekte olan bir mevkutenin sahip veya mesul müdürü beş ve altıncı maddelerde yazılı şartları haiz olmasalar da bu sıfatlarını muhafaza edebilirler. Ancak bu takdirde beş gün içinde yeniden beyanname vermek ve beşinci maddenin üç numaralı bendinde yazılı şartı yerine getirmek mecburiyetindedirler.

Geçici Madde 2 - Bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden evvel işlenip de otuz yedinci maddede günlük mevkuteler hakkında dava ikamesi için gösterilen mehlın geçtiği hallerde 1881 Sayılı Matbuat Kanunu gereğince altı aylık mehil bitmemiş ise yürürlük gününden itibaren bir ay içinde dava açılabilir.

Geçici Madde 3 - (Ek madde: 07/06/1956 - 6733/1 md.)

Bu Kanun'da yazılı hükümlere, durumları, vasıf ve şartları uygun olmıyanlar Kanun'un neşri tarihinden itibaren bir sene içerisinde riayet ve intibaka mecburdurlar.

Ancak, bu Kanun'un mer'iyete girdiği tarihte neşredilmekte olan her hangi bir mevkutede çalışan ve basında fasılasız üç sene muhbir ve muhabirlik yapmış olanlar Kanun'un 5 inci ve 13 üncü maddelerinde yazılı yeni şartları haiz olmasalar da bu sıfatlarını muhafaza ederler.

Geçici Madde 4 - (Ek madde: 08/05/1979 - 2231/3 md.)

Bu Kanun'un yrrlēēē girdiēēē tarihte, sorumlu müdürler hakkında 16 ncı maddenin 1 inci bendi yoluyla verilip kesinleēēē hürriyeti baēēēayıcı cezalarla infazına baēēēlanmış hürriyeti baēēēayıcı cezaların infazı durur. Bu kimseler hakkında bu Kanun'un 16 ncı maddesinin birinci bendi uyarınca para cezasına hükmolunur.

İnfazına baēēēlanan hürriyeti baēēēayıcı cezalar, 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun hükümlerine göre, verilecek olan para cezasından mahsup edilir. Çektirilen hürriyeti baēēēayıcı cezalar iēēēin hiēēē bir tazminat talebinde bulunulamaz. Adli sicil kayıtları bu Kanun'a göre verilecek hükme göre düzeltilir.

Madde 42 - 1881 Sayılı Matbuat Kanunu ve tadilleri kaldırılmıştır.

Madde 43 - Bu Kanun yayımı tarihinde yrrlēēē girer.

Madde 44 - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK 2: 5781 SAYILI BASIN KANUNU

Amaç ve kapsam

MADDE 1. - Bu Kanun'un amacı, basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenlemektir.

Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımını kapsar.

Tanımlar

MADDE 2. - Bu Kanun'un uygulanmasında;

- a) Basılmış eser: Yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını,
- b) Yayım: Basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulmasını,
- c) Süreli yayın: Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarını,
- d) Yaygın süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınlarını,
- e) Bölgesel süreli yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayını,
- f) Yerel süreli yayın: Tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları,
- g) Yayın türü: Süreli yayınların yaygın, bölgesel ve yerel yayın türlerinden hangisinin kapsamında olduğunu,
- h) Süresiz yayın: Belli aralıklarla yayımlanmayan kitap, armağan gibi basılmış eserleri,

ı) Eser sahibi: Süreli veya süresiz yayının içeriğini oluşturan yazıyı veya haberi yazanı, çevireni veya resmi ya da karikatürü yapanı,

j) Yayımcı: Bir eseri basılmış eser durumuna getirip yayımlayan gerçek veya tüzel kişiyi,

k) Basımcı: Bir eseri basım araçları ile basan veya diğer araçlarla çoğaltan gerçek veya tüzel kişiyi,

l) Tüzel kişi temsilcisi: Yayın sahibi veya yayıncının tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişiliğin yetkili organı tarafından, yöneticiler arasından belirlenen gerçek kişiyi veya kamu kurum ve kuruluşlarınca belirlenen gerçek kişiyi, ifade eder.

Basın özgürlüğü

MADDE 3. - Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.

Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.

Zorunlu bilgiler

MADDE 4. - Her basılmış eserde, basıldığı yer ve tarih, basımcının ve varsa yayıncının adları, varsa ticarî unvanları ve işyeri adresleri gösterilir. İlân, tarife, sirküler ve benzerleri hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Haber ajansı yayınları hariç her türlü süreli yayında, ayrıca yönetim yeri, sahibinin, varsa temsilcisinin, sorumlu müdürün adları ve yayının türü gösterilir.

Sorumlu müdür

MADDE 5. - Her süreli yayının bir sorumlu müdürü bulunur. Sorumlu müdür, birden fazla ise her birinin sorumlu olduğu bölüm belirtilir.

Sorumlu müdür olabilmek için;

- a) Onsekiz yaşını bitirmiş olmak,
- b) Türkiye'de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak,
- c) En az ortaöğretim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olmak,
- d) Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
- e) Yüz kızırtıcı suçlardan mahkûm olmamak,
- f) T.C. vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu aramak,

Gerekir.

Sorumlu müdürün Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı tayin edilir. Sorumlu müdür için bu Kanun'da yer alan hükümler, sorumluluğu üstlenen yardımcı için de geçerlidir.

Süreli yayın sahibi

MADDE 6. - Gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları süreli yayın sahibi olabilirler.

Süreli yayın sahibinin onsekiz yaşından küçük veya kısıtlı olması halinde Kanunî temsilcisi, tüzel kişi olması halinde ise tüzel kişi temsilcisi hakkında da 5 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen şartlar aranır.

Beyanname verilmesi

MADDE 7. - Süreli yayınların çıkarılması için, kaydedilmek üzere yönetim yerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığına bir beyanname verilmesi yeterlidir. Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından düzenlenen kayıtlar alenidir.

Kayıt için verilen ve yayın sahibi, sahibin küçük veya tüzel kişi olması halinde temsilcisi ile sorumlu müdür tarafından imzalanan beyannamede yayının adı ve mahiyeti, hangi aralıklarla yayımlanacağı, yönetim yeri, sahibinin, varsa temsilcisinin, sorumlu müdürün ad ve adresleri ile yayının türü gösterilir.

Beyannameye, 5'inci ve 6 ncı maddelerde yazılı şartların varlığını gösteren belgeler ile yayın sahibi tüzel kişi ise tüzüğünün veya ana sözleşmesinin veya vakıf senedinin bir sureti eklenir.

Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından beyanname ve eklerinin teslim edildiğini gösteren bir alındı belgesi verilir.

Beyannamenin incelenmesi

MADDE 8. - Beyannamenin ve eklerinin gerekli veya gerçek bilgileri içermemesi veya yayın sahibinin veya temsilcisinin veya sorumlu müdürün 5 inci ve 6 ncı maddelerde yazılı şartlara sahip olmaması halinde, Cumhuriyet Başsavcılığı beyannamenin verilmesinden itibaren iki hafta içinde eksikliğin giderilmesini veya gerçeğe aykırı bilgilerin düzeltilmesini yayın sahibinden ister. Bu istemin tebliği tarihinden itibaren iki hafta içerisinde yerine getirilmemesi halinde, Cumhuriyet Başsavcılığı yayının durdurulmasını asliye ceza mahkemesinden talep eder. Mahkeme en geç iki hafta içinde karar verir. Bu karara karşı acele itiraz yoluna başvurulabilir.

Beyanname içeriğinde meydana gelen her değişiklik, iki hafta içinde, gerekli belgelerle birlikte yeni bir beyanname ile aynı makama bildirilir.

Birinci fıkra hükmü, değişikliğe ilişkin beyannameler hakkında da uygulanır.

Sorumlu müdürün bu görevden ayrılması halinde, yenisi tayin edilinceye kadar sorumluluk yayın sahibine veya temsilcisine aittir.

Sürelili yayın sahibinin hakkını kaybetmesi

MADDE 9. - Süreli yayın sahibinin beyanname verdiği tarihten itibaren bir sene içinde süreli yayın yayımlanmaz veya yayımlandıktan sonra yayıma üç yıl müddetle ara verilirse beyanname hükümsüz kalır ve sağladığı hak ortadan kalkar.

556 Sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri saklıdır. Ancak, bu Kanun'un yürürlük tarihinde 5680 Sayılı Basın Kanunu gereği mevkiye neşredenler, 556 Sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri gereği mevkiye neşretmekten alıkonulamazlar.

Teslim yükümlülüğü

MADDE 10. - Basımcı, bastığı her türlü yayının imzalı iki nüshasını, dağıtım veya yayımın yapıldığı gün, mahallin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim etmekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, basılmış eserin içerik ve biçim yönünden herhangi bir değişikliği içeren daha sonraki basımları ile tıpkı basımları için de geçerlidir.

Basımcıya bu yükümlülüğünü yerine getirdiğine dair bir alındı belgesi verilir.

Cezai sorumluluk

MADDE 11. - Basılmış eserler yoluyla işlenen suç yayım anında oluşur.

Süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur.

Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir.

Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle

mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayımcının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur.

Yukarıdaki hükümler, süreli yayınlar ve süresiz yayınlar için bu Kanun'da aranan şartlara uyulmaksızın yapılan yayınlar hakkında da uygulanır.

Haber kaynağı

MADDE 12. - Süreli yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dahil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz.

Hukukî sorumluluk

MADDE 13. - Basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddî ve manevî zararlardan dolayı süreli yayınlarda, eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisi, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde ise basımcı müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Bu hüküm, süreli veya süreli olmayan yayınlarda yayın sahibi, marka veya lisans sahibi, kiralayan, işleten veya herhangi bir sıfatla yayımlayan, yayımcı gibi hareket eden gerçek veya tüzel kişiler hakkında da uygulanır. Tüzel kişi şirketse, anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde en üst yönetici, şirket ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Zararı doğuran fiilin işlenmesinden sonra yayının her ne surette olursa olsun devredilmesi, başka bir yayınlara birleştirilmesi veya sahibi olan gerçek veya tüzel kişinin herhangi bir surette değişmesi halinde, yayını devir alan, birleşen ve her ne surette olursa olsun yayın sahibi gibi hareket eden gerçek ve tüzel kişiler ve anonim şirketlerde yönetim kurulu başkanı, diğer şirketlerde üst yönetici, bu fiil nedeniyle hükmedilecek tazminattan birinci ve ikinci fıkrada sayılanlarla birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Düzeltilme ve cevap

MADDE 14. - Süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.

Düzeltilme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilir. Düzeltme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamaz. Düzeltme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevap otuz satırı geçemez.

Süreli yayının birden fazla yerde basılması halinde, düzeltme ve cevap yazısı, düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına sebebiyet veren eserin yayımlandığı bütün baskılarda yayımlanır.

Düzeltilme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hâkimi bu istemi üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın, karara bağlar.

Sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam üç gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına hâkim tarafından karar verilmesi halinde, birinci fıkradaki süreler, sulh ceza hâkiminin kararına itiraz edilmemişse kararın kesinleştiği tarihten, itiraz edilmişse yetkili makamın kararının tebliği tarihinden itibaren başlar.

Düzeltilme ve cevap hakkına sahip olan kişinin ölmesi halinde bu hak, mirasçılardan biri tarafından kullanılabilir. Bu durumda, birinci fıkradaki iki aylık düzeltme ve cevap hakkı süresine bir ay ilave edilir.

Zorunlu bilgileri göstermeme

MADDE 15. - 4 üncü maddeye göre basılmış eserlerde gösterilmesi öngörülen hususların gösterilmemesi veya gerçeğe aykırı olarak gösterilmesi halinde, süreli yayınlarda sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili, süresiz yayınlarda yayımcı ve adını ve adresini göstermeyen veya yanlış gösteren basımcı beşyüzmilyon liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda beşmilyar liradan az olamaz.

Durdurulan yayının yayımına devam etme

MADDE 16. - 8 inci maddeye göre mahkeme kararıyla durdurulan yayına, usulüne uygun beyanname vermeden veya değişiklikleri bildirmeden devam edilmesi halinde yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili birmilyar liradan onbeş milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda beşmilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda onmilyar liradan az olamaz.

Teslim yükümlülüğüne uymama

MADDE 17. - 10 uncu maddeye göre teslim yükümlülüğünü yerine getirmeyen basımcı, üçyüzmilyon liradan birmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Düzeltilme ve cevabın yayımlanmaması

MADDE 18. - Düzeltilme ve cevabın yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili onmilyar liradan yüzellimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ağır para cezası, bölgesel süreli yayınlarda yirmimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda ellimilyar liradan az olamaz.

Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumludur.

Düzeltilme ve cevap yazısının yayımlanmaması veya 14 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen şartlara uyulmaksızın yayımlanması hallerinde hâkim ayrıca, masraflar

yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere, bu yazının tirajı yüzbinin üzerinde olan iki gazetede ilân şeklinde yayımlanmasına da karar verir.

Yargıyı etkileme

MADDE 19. - Hazırlık soruşturmasının başlamasından takipsizlik kararı verilmesine veya kamu davasının açılmasına kadar geçen süre içerisinde, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme işlemlerinin ve soruşturma ile ilgili diğer belgelerin içeriğini yayımlayan kimse, ikimilyar liradan ellimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda onmilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda yirmimilyar liradan az olamaz.

Görölmekte olan bir dava kesin kararla sonuçlanıncaya kadar, bu dava ile ilgili hâkim veya mahkeme işlemleri hakkında mütalaa yayımlayan kişiler hakkında da birinci fıkrada yer alan cezalar uygulanır.

Cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme

MADDE 20. - Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda onmilyar liradan az olamaz.

Kimliğin açıklanmaması

MADDE 21. - Süreli yayınlarda;

a) 22.11.2001 tarihli ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanun'una göre evlenmeleri yasaklanmış olan kimseler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin,

b) 1.3.1926 tarihli ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436 ncı maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların,

c) Onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının,

Kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda onmilyar liradan az olamaz.

Basılmış eserleri engelleme, tahrip ve bozma

MADDE 22. - Kanun'a uygun olarak basılmış eserleri, bunların yayımını veya dağıtımını veya satışını önlemek amacıyla tahrip eden veya bozan kimse, fiili daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıla kadar hapis ve birmilyar liradan beşmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Kanun'un aradığı şartlara uyulmasına rağmen süreli ve süresiz yayınların basılmasını, yayımını, dağıtımını veya satışını şiddet veya tehditle engelleyen kimse, fiili daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, iki yıla kadar hapis ve ikimilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralarda öngörülen fiiller, umumi mahalde veya matbaanın veya umuma satış yapan veya dağıtım yapan yerlerde birden fazla kişi tarafından işlendiği takdirde verilecek ceza yarıya kadar artırılır.

Süreli yayınların dağıtımı

MADDE 23. - Süreli yayınların dağıtımını yapan kişiler, kendilerinden dağıtımı istenen yayınları, dağıtımını yaptıkları diğer yayınlar için aldıkları satış fiyatı, tiraj ve sayfa sayısına göre belirlenen dağıtım ücretini aşmayacak bir bedel karşılığında, dağıtmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe aykırı davranışlar, dağıtımından kaçındıkları yayının toplam bedelinin on misli ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Süreli yayınları perakende olarak satışa sunan gerçek veya tüzel kişiler, aynı anda diledikleri kadar dağıtım şirketiyle anlaşıp diledikleri yayınları satabilirler. Hiç kimse, bu kişilere, rakip yayınları satmama yükümlülüğü getiremez ve bu yayınları satmama koşuluna bağlı olan veya bu sonucu doğuracak edimlerde bulunamaz.

Yeniden yayım

MADDE 24. - Bir süreli yayında yayımlanmış haber, yazı ve resimleri kaynak göstermeksizin yeniden yayımlayanlar beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu eserleri, yeniden yayım hakkı saklı tutulmuş olmasına rağmen, süreli yayın sahibinin izni olmadan yeniden yayımlayanlar yirmimilyar liradan kırkmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

El koyma, dağıtım ve satış yasağı

MADDE 25. - Soruşturma için sübut vasıtası olarak her türlü basılmış eserin en fazla üç adedine Cumhuriyet savcısı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kolluk el koyabilir.

Soruşturma veya kovuşturmanın başlatılmış olması şartıyla 25.7.1951 tarihli ve 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'da, Anayasanın 174 üncü maddesinde yer alan inkılap Kanunlarında, 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 146 ncı maddesinin ikinci fıkrasında, 153 üncü maddesinin birinci ve dördüncü fıkralarında, 155 inci maddesinde, 311 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında, 312 nci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarında, 312/a maddesinde ve 12.4.1991 tarihli ve 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7 nci maddesinin ikinci ve beşinci fıkralarında öngörülen suçlarla ilgili olarak basılmış eserlerin tamamına hâkim kararıyla el konulabilir.

Hangi dilde olursa olsun Türkiye dışında basılan süreli veya süresiz yayın ve gazetelerin ikinci fıkrada belirtilen suçları içerdiklerine dair kuvvetli delil bulunması halinde, bunların Türkiye'de dağıtılması veya satışa sunulması, Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine sulh ceza hâkiminin kararı ile yasaklanabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı yeterlidir. Bu karar en geç yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulur. Kırksekiz saat içinde hâkim tarafından onaylanmaması halinde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı hükümsüz kalır.

Yukarıdaki fıkra uyarınca yasaklanmış yayın veya gazeteleri bilerek dağıtanlar veya satışa sunanlar bu yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi gibi sorumludurlar.

Dava süreleri

MADDE 26. - Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanun’da öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının günlük süreli yayınlar yönünden iki ay, diğer basılmış eserler yönünden dört ay içinde açılması zorunludur.

Bu süreler basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiği tarihten başlar. Basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmemesi halinde yukarıdaki sürelerin başlama tarihi, suçu oluşturan fiilin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öğrenildiği tarihtir. Ancak bu süreler, TCK’nın dava zamanaşımına ilişkin maddesinde öngörülen süreleri aşamaz.

Sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlatıldığı iddia edilen eserden dolayı yayımlatan aleyhine açılacak dava yönünden süre, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilecek beraat kararının kesinleşmesinden itibaren başlar.

Sorumlu müdürün yayımlanan eserin sahibini bildirmesi durumunda, eser sahibi aleyhine açılacak davada süre, bildirim tarihinden itibaren başlar.

Kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlarda dava açma süreleri, suç için Kanun’un öngördüğü dava zamanaşımı süresini aşmamak şartıyla, suçun işlendiğinin öğrenildiği tarihten başlar.

Kamu davasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda, izin veya karar için gerekli başvurunun yapılmasıyla dava açma süresi durur. Durma süresi iki ayı geçemez.

Görevli mahkemeler ve yargılama usulü

MADDE 27. - Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanun’da öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.

Bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davalar iki numaralı mahkemede görülür.

Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanun'da öngörülen diğer suçlara ilişkin davalar acele işlerden sayılır.

Hürriyeti bağlayıcı cezaya çevirme yasağı

MADDE 28. - 18 inci ve 22 nci maddelerdeki suçlar dışında bu Kanun'da öngörülen suçlar için hükmedilen para cezaları, hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilemez.

Tebliğat

MADDE 29. - Süreli yayının yönetim yeri, tebligat işlemleri yönünden, yayın sahibinin ve temsilcisinin, görevi devam ettiği sürece sorumlu müdürün yerleşim yeri sayılır.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 30. - 15.7.1950 tarihli ve 5680 Sayılı Basın Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1. - Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce yayımlanmakta olan süreli yayınların sahibi, sorumlu müdürü, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde yayınlarının türünü yönetim yerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmek zorundadır. Bu süre içerisinde bildirim yükümlülüğüne uyulmaması halinde yayın sahibi, sorumlu müdür, beşyüzmilyon liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda beşmilyar liradan az olamaz.

GEÇİCİ MADDE 2. - Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce kamu kurum ve kuruluşlarınca yayımlanmakta olan süreli yayınların temsilcisi ve sorumlu müdürleri, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde süreli yayının basım ve yayımını bu Kanun'da öngörülen hükümlere uygun hale getirirler.

MADDE 31.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 32. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmad, Feroz. *Bir Kimlik Peşinde*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hill Yayın, 1996.

Amoroux, Arnaud. “AGİT Özgür Medya Yüklenimleri ve Türkiye’de İfade Önündeki Engeller”. Gökçen Alpkaya ve Diğerleri. *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Arsan, Esra D. “Haber ve Habercilik”. Sevdâ Alankuş (drl.). *Gazetecilik ve Habercilik*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınlar, 2003.

Asante, Clement E. *Press Freedom and Development*. United States of America: Greenwood Press, 1997.

Aslan, Kemal. *Haber Nasıl Okunur?*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2004.

Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. *Medyada Basın Kanunu (10-15 Haziran 2004)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2004.

Bektaş, Arsev. *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. 3. Baskı. Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2007.

Cangöz, İncilay. “Habere İlk Adım: Gazete”. Nazlı Bayram (Ed.). *Toplum ve İletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2002.

Cuilenburg, Jan Van. “Medya ve Demokrasi”. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.). *Televizyon Haberciliğinde Etik*. Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010.

Çaylı, Emek ve Gülsüm Depeli. *İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011*. 1. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2012.

Çebi, Murat Sadullah. *Haberi Anlamak*. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi, 2002.

Çelik, Ramazan. “Zaman Gazetesi”. Şengül Özerkan (Ed.). *Haber Analizleri ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009.

Çolak, İlker. *Kitle İletişim Hukuku*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.

Danışman, Ahmet. *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1982.

Dönmezer, Sulhi. *Basın ve Hukuk*. 4. Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976.

Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınevi, 2008.

- Erdoğan, Mustafa. “İfade Özgürlüğü ve Sınırları”. Gökçen Alpkaya ve Diğerleri. *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Erdoğan, Mustafa. *Anayasal Demokrasi*. 8. Baskı. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2010.
- Girgin, Atilla. *Türkiye’de Yerel Basın*. İstanbul: Der Yayınları, 2009.
- Girgin, Atilla. *Yazılı Basında Haber*. 2. Baskı. Ankara: İnkılâp Yayınları, 2003.
- Gölcüklü, Feyyaz. *Haberleşme Hukuku: Basın, Radyo, TV*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları, 1970.
- Gözübüyük, Şeref. *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. 16. Baskı. Ankara: Turhan Kitapevi, 2000.
- Hayek, Friedrich. *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük I. Cilt*. Atilla Yayla (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994.
- İçel, Kayıhan. *Kitle Haberleşme Hukuku*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 1999.
- İçel, Kayıhan ve Yener Ünver. *Kitle Haberleşme Hukuku*. 7. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2007.
- İlkiz, Fikret. “İfade Özgürlüğü ve Yeni Basın Yasası”. Gökçen Alpkaya ve Diğerleri. *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- İnuğur, Nuri. *Basın ve Yayın Tarihi*. 2. Baskı. İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1982.
- İskit, Server. *Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları*. Ankara: Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayını, 1943.
- Kabalcı, Alpay. *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990.
- Kabaş, Bülent, Ece Baykal ve Volkan Ekin. “Hürriyet Gazetesi”. Şengül Özerkan (Ed.). *Haber Analizleri ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009.
- Karayağın, Yaşar. “Hukukun Üstünlüğü”. Hayrettin Ökçesiz (hızl.). *Hukuk Devleti*. İstanbul: Afa Yayınları, 1998.
- Koçak, Cemil. “Siyasal Tarih, 1923-1950”. Sina Akşin (Ed.). *Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1997.
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.
- Korkut, Levent. “Basın Özgürlüğü”. Gökçen Alpkaya ve Diğerleri. *İfade Özgürlüğü: İlkeler ve Türkiye*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Köktener, Aysun. *Bir Gazetenin Tarihi Cumhuriyet*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

- Mayeux, Peter E. *Broadcast News Writing and Reporting*. Dubuque: Wm. C. Brown Publisher, 1991.
- Özek, Çetin. *Türk Basın Hukuku*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1978.
- Özer, Ömer. *Liberal Basın Anlayışı: Objektif Habercilik İdeali, Haber Değerliliği ve Gazetecilik Etiği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Özgen, Murat. *Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2004.
- Rigel, Nurdoğan. *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- Sertel, Zekeriya. *Hatırladıklarım*. 3. Baskı. İstanbul: Gözlem Yayınları, 1997.
- Tokgöz, Oya. *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitapevi, 2012.
- Topuz, Hıfzı. *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- Trager, Robert ve Donna L. Dickerson. *21. Yüzyılda İfade Hürriyeti*. Nuri Yurdusev (çev.), Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2003.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.
- Turhan, Seyfettin. *Başyazı ve Yorum Yazarlığı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1995..
- Yeğen, Tümay. “Haberde yeni olan nedir?”. Çiler Dursun (drl.). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. 1. Baskı. Ankara: Elips Yayınları, 2004.
- Yüksel, Erkan ve Halil İbrahim Gürcan. *Habercinin El Rehberi: Soru ve Örneklerle Haber Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2001.

Sürelî Yayınlar

“Açık Tartışma: Basın Kanun Tasarısı”. *Güncel Hukuk Dergisi*. Haziran 2004.

“Açık Tartışma: Basın Kanun Tasarısı”. *Güncel Hukuk Dergisi*. Mayıs 2004.

Baştürk, İhsan. “Basın Kanunu’nda Kimlik Açıklama Yasağına Aykırılık Suçu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. Sayı. 86, 2009.

Gürçan, Ertuğrul Cenk. “1791 ve 1793 Fransız Anayasaları’na İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt. 13, Sayı. 3, 2011.

Horozgil, Denizhan. “İfade ve Basın Özgürlüğü Çerçevesinde Soruşturma Evresinde Yayın Yasakları Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt. 2, Sayı. 2, 2012.

Mazıcı, Nurşen. “1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. Cilt. 5, Sayı. 18, 1996.

Öztürk, Ahmet. “Türkiye’nin Demokratikleşme Sürecinde Yaşadığı Basın Özgürlüğü Sorunu”. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı. 4, 1993.

Diğer Kaynaklar

- “Committee to Protect Journalists, Imprisoned”, <https://www.cpj.org/>. (05.04.2014).
- “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı I. Cilt”, 2001. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=195&l=1>. (18.11.2015).
- Hürriyet*. “Bu Gazete”, 1 Mayıs 1498.
- “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Anayasa Komisyonları Raporları (1/282)”, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss3m.htm>. (05.11.2015).
- “Freedom in the World”, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>. (01.05.2016).
- “Katılım Ortaklığı Belgesi”, 2000. <http://sam.baskent.edu.tr/belgeler/17kob.htm>. (18.12.2015).
- “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7.6.2001 Tarihli ve 4676 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanı’nca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Anayasa Komisyonu”, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss850m.htm>. (13.12.2015).
- “The Virginia Declaration Of Rights”, 12 Haziran 1776. <http://www.archives.gov/exhibits/charters/virginia%20declaration%20of%20rights.html>. (11.09.2015).
- BİA Haber Merkezi*. “Türkiye 15 Yıl Sonra Yeniden Özgür Değil”, 02 Mayıs 2014. <http://www.bianet.org/bianet/medya/155388-turkiye-15-yil-sonra-yeniden-ozgur-degil>. (11.11.2015).
- Akman, Nuriye. “Asker, 27 Nisan bildirisinden gerekli dersi çıkardı”, *Zaman Gazetesi*. 31 Ağustos 2008.
- Akşin, Sina. “Siyasal Tarih (1950-1960)”, Sina Akşin ve Diğerleri. *Türkiye Tarihi Cilt: 4 Çağdaş Türkiye (1908 – 1980)*. İstanbul: Cem Yayınevi, 2008.
- Aktaş, Erdoğan. “Yakın Plan”, *Ntv*. 05 Mart 2002. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24158&l=1>. (03.10.2015).
- Albayrak, Nuh. “Basınımız Daha Çok Özgürleşti (!)”, *Türkiye*. 28 Haziran 2004.
- Altunç, Sinan. “5187 Sayılı Basın Kanunu Kapsamında Düzeltme ve Cevap Hakkı ile Haber Kaynaklarının Korunması Hakkında Değerlendirmeler”, *Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I*. 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.

- Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği. “Haklar Bildirgesi”, <http://photos.state.gov/libraries/adana/30145/publications-other-lang/TURKISH.pdf>. (11.09.2015).
- Anadolu Ajansı. “Atalay, Yeni Basın Kanunu Taslağı'nı Açıkladı-2”, 2003. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=30311&l=1>. (10.01.2016).
- Anadolu Ajansı. “Basın Yasası Taslağı Semineri Sona Erdi”, 15 Ekim 2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=26515>. (10.01.2016).
- Anadolu Ajansı. “Byegm 1. Hukuk Müşaviri Günay - Basın Yasası Taslağı Semineri”, 2003. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=26516&l=1>. (09.01.2016).
- Anadolu Ajansı. “Yeni Basın Yasası Yürürlükte”, *Cumhuriyet*. 27 Haziran 2004.
- Anadolu Ajansı. “Basın Yasası Taslağı Semineri”, 15.10.2003, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=26516&l=1>. (09.01.2016).
- Atalay, Akin. “Basın Kanunu ve Uygulama Sorunları”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I. 1. Baskı*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. “Türkiye İçin AB Üyelik Müzakere Süreci”, 2011. <http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/tr/Accession%20booklet%20final%20TR.pdf>. (18.12.2015).
- Avrupa Komisyonu. “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu”, 2001. <http://ab.gov.tr/files/AB%20İlişkileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/Turkiye%20İlerleme%20Raps2001.pdf>. (06.11.2015).
- Babahan, Ergun. “Yeni Basın Yasası”, *Sabah*. 15 Haziran 2004.
- Basın Sözlüğü*. “Haber”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 1998.
- Birgün*. “Sorunlar Çözüldü Denemez”, 14 Haziran 2004.
- Ceylanoğlu, Namık. “Basın Kanunu”, *Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı*. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/bulten13.pdf>. (09.11.2015).
- Çalışkan, Nurcan. “5187 Sayılı Basın Yasası’nın Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I. 1. Baskı*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Çalışlar, Oral. “Basın Yasası Türkiye Gerçeği”, *Radikal*. 12 Haziran 2004.
- Çalışlar, Oral. “Basın Yasası ve Türkiye Gerçeği”, *Cumhuriyet*. 12 Haziran 2004.
- Çetin, Bilal. “Basında Sorumluluk Kargaşası”, *Yeni Şafak*. 11 Haziran 2004.

- Değirmenci, Nigâr. “Medya ve Demokrasi: Türkiye’de Siyasal İktidar-Toplum İlişkisinde Medyanın Rolü”, *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2010.
- Düzel, Neşe. “Bu Ülkede Basın Hükümet de Kurdu”, *Taraf*. 08 Mart 2010. <http://www.taraf.com.tr/haber-bu-ulkede-basin-hukümet-de-kurdu-47362/>. (14.03.2015)
- Ekşi, Oktay. “Hoş Geldin Basın Yasası”, *Hürriyet*. 11 Haziran 2004.
- Ekşi, Oktay. “Hoş Geldin Basın Yasası...”, *Hürriyet*. 11 Haziran 2004.
- Erinç, Orhan. “Bundan Kötüsü Olamaz...”, *Cumhuriyet*. 12 Haziran 2004.
- Erinç, Orhan. “Medyamıza Genel Bir Bakış”, *X. Yerel Medya Eğitim Semineri-Kayseri (20-21 Şubat 2004)*. Ankara: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2004.
- Evik, Sonay. “Basın Kanun’una İlişkin Düşünceler”, *Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I*. 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Freedom House. “Turkey’s ‘Not Free’ Rating in ‘Freedom of the Press 2014’”, 05 Mayıs 2014. <http://www.freedomhouse.org/article/turkeys-not-free-rating-freedom-press-2014#.U2e4Dy4UşDc>, (11.11.2015).
- Green, Jonathon. *Encyclopedia of Censorship*. New York: Facts On File, 2005.
- Hakikat*. 22 Nisan 1970.
- Hürriyet*. “Basında Yeni Dönem”, 10 Haziran 2004.
- İlkiz, Fikret. “Basın Yasası Tasarısı”, *Bizim Gazete*, 03 Mayıs 2004. <http://bianet.org/bianet/bianet/33568-basin-yasasi-tasarisi>, (27.10.2013).
- Karakoyunlu, Yılmaz. “Basın Kanun Tasarısı Gönderilen İsimler”, <http://www.tbmm.gov.tr/d21/7/7-6134c.pdf>, (09.07.2015).
- Kaypakoğlu, Serdar. “Demokrasi Anlayışındaki Değişim Sürecinde Sansürden Özdenetime”, *Ulusal Basından Sansürün Kaldırılışının 100. Yılı Kongresi Bildirileri*. 1. Baskı. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2008.
- Kocasakal, Ümit. “5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu İle Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar”, *Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I*. 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- T. C. Resmi Gazete*.” Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bâzı Fiiller Hakkında Kanun”, Sayı. 11053. 1962.
- T. C. Resmi Gazete*. “Milli Birlik Komitesi Tebliğleri”, Sayı. 10515. 1960.

- Milli Gazete*. “Basın Kanunu Yasalaştı”, 11 Haziran 2004.
- Milli Gazete*. “Künye”. <http://www.milligazete.com.tr/kunye.php>, (11.03.2016).
- Muhalefet. “Birgün Gazetesi'nden bir adım daha..”, 15.11.2012. <http://www.muhalefet.org/haber-birgun-gazetesinden-bir-adim-daha-8-4098.aspx>, (12.05.2014).
- Mülkiyeliler Birliği Çarşamba Söyleşileri. “Birgün Gazetesi Yayın Kurulu Üyesi Doğan Tılıç Söyleşisi”, 19.05.2004. mulkiye.org.tr/dosyalar/files/dtilic.doc, (12.02.2016).
- Oğhan, Şehriban. “Basın Yasası da AB’ye Uyumlu Oldu”, *Hürriyet*. 11 Haziran 2004.
- Onursoy, Sibel, Deniz Kılıç ve Fikret Er. “Gazete Okuma Davranışı ve Okuma Yolu: Bir Göz İzleme Çalışması”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı.16. 2010. http://dosya.marmara.edu.tr/ilt/2013/yay%C4%B1nlar/ileti%C5%9Fim%20dergisi/marmara_iletisim_sayi_16.pdf, (08.03.2016).
- Özcan, Zafer. “Basın Yasası 12 Eylül Kalıntılarını Temizledi”, *Zaman*. 11 Haziran 2004.
- Özel, Cevat. “Yeni Basın Kanunu Maddelerinin İrdelenmesi”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I*. 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Özkan, Abdullah. “Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri”, *TASAM*. Rapor No: 15. Mayıs 2006. http://www.tasam.org/Files/PDF/Raporlar/kuresellesme_surecinin_medya_ve_kultur_uzerine_etkileri__11397ebf-ed2-4917-b0a0-9cf6457580c6.pdf, (15.05. 2015).
- Özkan, Abdülkadir. “Basın Özgürlüğü ve İnsan Onuru”, *Milli Gazete*. 14 Haziran 2004.
- Özkan, Abdülkadir. “İşimiz Zorlaşıyor Mu?”, *Milli Gazete*. 13 Haziran 2004.
- Özlüer, Ali ve Hasan Erşan. “Basın Yasası Çıkıyor”, *Sabah*. 01 Haziran 2004.
- Pektaş, Şerafettin. “İsmet İnönü Döneminde İktidar-Basın İlişkileri Açısından Cumhuriyet Gazetesi (1938-1950)”, *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü. 2002.
- Platon. “Sokrates’in Savunması”, http://www.mutluer.av.tr/hikaye/sokrates_savunma.pdf. (30 Nisan 2014).
- Radikal*. “Ab’ye Uygun Basın Yasası”, 11 Haziran 2004.
- Radikal*. http://kurumsal.dogangazetecilik.com.tr/yayinlarimiz_radikal.asp, (11.03.2016).
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. *İletişim Şûrası’na Sunulan Tebliğler*. Ankara, 2008.
- RTÜK. “İletişim Şûrası”. 2003. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_sid=4e67d215-34c6-40a7-942d-604cf0a8ccae, (03.01.2016).

- Salihpaşaoğlu, Yaşar. “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2007.
- Seybolt, Peter J. “Censorship”, *Cultural sociology of the Middle East, Asia, & Africa :An Encyclopedia*. v. 3. Los Angeles: SAGE. 2012.
- Sınar, Hasan. “Basın Kanunu’ndan Kaynaklanan Bazı Güncel Hukuksal Sorunlara İlişkin Tespit ve Öneriler”, *Basın Hukuku: Atölye Çalışmaları I*. 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, 2007.
- Şahin, Haluk. “Hapishaneler Bir Yandan Boşalırken”, *Radikal*. 11 Haziran 2004.
- Şahin, Haluk. “Hapishaneler Bir Yandan Boşalırken...”, *Radikal*. 11 Haziran 2004.
- Tanör, Bülent. “Siyasal Tarih”, Bülent Tanör, Korkut Boratav ve Sina Akşin. *Türkiye Tarihi Cilt: 5 Bugünkü Türkiye (1980 – 2003)*. İstanbul: Cem Yayınevi, 2008.
- Tavşanoğlu, Leyla. “Yayın Bağımsızlığı Paradan Geçer”, *Cumhuriyet Gazetesi*. 14 Ağustos 2002.
- TDK. “Noktalama İşaretleri”, <http://tdk.gov.tr/index.php?option=comşcontent&view=article&id=187:Noktalama-Isaretleri-Aciklamalar&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132>, (09.03.2016)
- Toroslu, Nevzat. “Medya Hukuku”, *X. Yerel Medya Eğitim Semineri-Kayseri (20-21 Şubat 2004)*. Ankara: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2004.
- Tosun, Resul. “Yeni Basın Yasası”, *Yeni Şafak*. 12 Haziran 2004.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “125. Birleşim”, *TBMM Tutanak Dergisi*. Cilt. 102, 2002. <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanakşg.birlesimşbaslangic?P4=8070&P5=H&PAGE1=1&PAGE2=1>, (03.01.2016).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “78. Birleşim”, *TBMM Tutanak Dergisi*. Cilt. 90, 2002. <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b078m.htm>, (03.01.2013).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “99. Birleşim”, *TBMM Tutanak Dergisi*. Cilt. 52. 2004. <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanakşgşsd.birlesimşbaslangic?P4=12065&P5=B&PAGE1=1&PAGE2=1>, (03.01.2016).
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “AB’ye Genel Bakış”, <http://www.abgs.gov.tr/files/rehber/02şrehber.pdf>, (18.12.2015).
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “İlerleme Raporları”, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46224&l=1>, (06.11.2015).
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. “Türkiye-AB İlişkileri”, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>, (18.12.2015).

- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Aralık 2007 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Haziran 2006 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Şubat 2014 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. “Eylül 2008 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. “Mart 2009 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. “Mayıs 2006 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. “Mayıs 2006 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. “Temmuz 2011 Raporu”, <http://www.tgc.org.tr/basinraporlari.asp>, (25.06.2015).
- Uçum, Mehmet ve Ümit Abanoz. “Uygulama Yönünden Basın Özgürlüğü ve Basın Hukuku”, *Basın Hukuku Atölye Çalışmaları I.* 1. Baskı. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007.
- UNESCO. “Many Voice One World: Communication and Society Today and Tomorrow”. 1980. <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>. (15 Mayıs 2015).
- Yeniçağ. “Yeni Basın Yasası Kabul Edildi...”, 13 Haziran 2004.